

T.C.
GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

SİGORTA ETTİRENİN RİZİKO AĞIRLAŞMASINA
İLİŞKİN GÖREVLERİ (TTK M. 1444-1445)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERVE ÖZÇELİK ÖZKAN

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Serap AMASYA

OCAK 2024

ÖNSÖZ

Tez danışmanlığımı kabul eden ve çalışmam süresince değerli vakitlerini bana harcayan saygıdeğer hocam Prof. Dr. Serap Amasya'ya çok teşekkür ederim. Tez jürimde olmayı kabul ederek beni onurlandıran hocalarım Dr. Öğretim Üyesi Kürşat Tangün ve Dr. Öğretim Üyesi Melisa Konfıdan'a teşekkür ederim. Eğitim hayatım boyunca üzerimde emeği olan bütün hocalarıma müteşekkirim. Yüksek lisans eğitimim sürecinde, TÜBİTAK 2210-A Yurt İçi Lisansüstü Burs Programı kapsamında verdiği destek için TÜBİTAK'a teşekkürlerimi sunarım.

Tez yazma sürecindeki bütün zorluklara benimle birlikte göğüs geren sevgili eşim Hüseyin Özkan'a gönülden teşekkür ederim. Motivasyonumu daima yükselterek azimimi arttıran sevgili annem Ayten Özçelik, babam Hasan Özçelik ve kardeşlerim Rabia Şener, Hatice Özçelik, Ebubekir Özçelik'e ne kadar teşekkür etsem azdır. Bir yüksek lisans öğrencisi olarak sorumluluklarımı yerine getirirken diğer sorumluluklarımı üstlenerek bana yardımcı olan kayınvalidem Meryem Özkan ve kayınbabam Mehmet Özkan'a da içten teşekkürlerimi iletiyorum. Her zaman yanımda bana destek olan değerli arkadaşlarım Av. Beste Senem Aybar, Av. Rümeysa Ernez, Av. Sena Adıbeke ve Araştırma Görevlisi Rümeysa Savran'a teşekkürü borç bilirim.

En nihayetinde tezimin asıl kahramanı olan minik oğlum Göktuğ Alparslan Özkan'dan hem bu süreçte onu sıkça ihmal etmek zorunda kaldığım için özür diliyorum hem de ona benim gücüm olduğu için teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	vii
RÉSUMÉ	viii
ABSTRACT	xiii
ÖZET	xviii
GİRİŞ	1
I. RİZİKO KAVRAMI	5
A. SİGORTA HUKUKUNDA RİZİKONUN ÖNEMİ VE YERİ	5
B. TEHLİKE, RİSK VE RİZİKO KAVRAMLARININ TERMİNOLOJİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	7
1. Genel Olarak	7
2. Kavramların Farklı Anlamlar İhtiva Ettiğine Dair Görüşler	9
3. Kavramların Aynı Anlamları Karşıladığına Dair Görüşler	10
C. RİZİKONUN TANIMI VE UNSURLARI	11
1. Riziko Kavramının Tanımı	11
2. Riziko Kavramının Unsurları	13
D. RİZİKONUN SİGORTA HUKUKUNDAKİ ÇEŞİTLİ ANLAMLARININ RİZİKONUN AĞIRLAŞMASI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	16
1. Sigortalanan Olayı İfade Etmek İçin Kullanılması	16
2. Sigortalanan Olayın Gerçekleşme İhtimalini İfade Etmek İçin Kullanılması 17	
3. Sigortalanan Olayın Gerçekleşmesi ile Meydana Gelecek Zararı İfade Etmek İçin Kullanılması	18
4. Riziko Faktörlerini İfade Etmek İçin Kullanılması	19
5. Sigortalanan Mal veya Şahsı İfade Etmek İçin Kullanılması	19
6. Teminatın Türünü İfade Etmek İçin Kullanılması	20
7. Değerlendirme	20
II. RİZİKONUN DEĞİŞMESİ KAVRAMI	21
A. GENEL OLARAK	21

B. RİZİKONUN DEĞİŞMESİ VE RİZİKONUN TAMAMEN DEĞİŞMESİ KAVRAMLARI ARASINDAKİ FARK	23
C. RİZİKONUN DEĞİŞMESİ VE RİZİKONUN TEMİNAT DIŞI BIRAKILMASI ARASINDAKİ FARK	25
III. RİZİKO AĞIRLAŞMASI KAVRAMI.....	27
A. TANIMI	27
B. UNSURLARI.....	29
1. Genel Olarak.....	30
2. Riziko Değişikliği.....	30
a) Önemli Riziko Faktörlerindeki Değişiklik	31
i. Objektif Riziko Faktörlerindeki Değişiklikler	32
ii. Subjektif Riziko Faktörlerindeki Değişiklikler.....	37
b) Sigortacı için Uygun Olmayan ve Sigortacının İzin Vermediği Bir Değişiklik	39
c) Öngörülemeyen Değişiklik	40
d) Devamlı Değişiklik	41
e) Sigorta Himayesi Altında Bulunan Bir Hususa İlişkin Değişiklik	43
3. Riziko Değişikliğinin Sözleşmenin Kurulmasından Sonra Gerçekleşmesi	43
4. Rizikonun Gerçekleşme İhtimalinin veya Doğacak Zarar Miktarının Artması.....	45
5. Esaslı Olması	46
C. RİZİKONUN AĞIRLAŞMASI VE RİZİKONUN KASTEN GERÇEKLEŞTİRİLMESİ ARASINDAKİ FARK.....	48
D. İŞLEVLERİ	49
1. Riziko ve Prim Dengesinin Sözleşme Süresince Korunmasının Sağlanması	49
2. Primin En Uygun Şekilde Belirlenmesinin Sağlanması.....	51
3. Sigorta Ettirenin Özenli Davranmasının Sağlanması	53
IV. RİZİKO AĞIRLAŞMASINA UYGULANACAK HÜKÜMLER	54
A. RİZİKONUN AĞIRLAŞMASINA DAİR HUKUKİ DÜZENLEMELER	54
1. 1956 Tarihli 6762 Sayılı Mülga Türk Ticaret Kanunu.....	55
2. 2011 Tarihli 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu	59
3. Sigorta Genel Şartları	63
B. TBK HÜKÜMLERİNİN RİZİKO AĞIRLAŞMASI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	64
C. RİZİKO AĞIRLAŞMASINA İLİŞKİN HÜKÜMLERİN HUKUKİ NİTELİĞİ	68
D. TTK’NIN RİZİKO AĞIRLAŞMASINA İLİŞKİN HÜKÜMLERİNİN ÖNGÖRDÜĞÜ DAVRANIŞ NORMLARININ HUKUKİ NİTELİĞİ	69

1. Borç Kavramı	69
2. Görev Kavramı	71
3. Kavramların Değerlendirilmesi	72
V. RİZİKO AĞIRLAŞMASININ GERÇEKLEŞME ŞEKİLLERİ	74
A. GENEL OLARAK	75
B. SUBJEKTİF RİZİKO AĞIRLAŞMASI	75
1. Aktif Eylemle Rizikonun Ağırlaşması	77
2. Hareketsiz Kalma Yolu ile Rizikonun Ağırlaşması	78
3. Subjektif Riziko Ağırlaşmasına Sebebiyet Verebilecek Kişiler.....	81
a) Sigorta Ettiren	81
b) Sigortalı.....	82
c) Temsilci	83
d) Lehtar	85
e) Sigorta Ettirenin İzniyle Davranışta Bulunan Üçüncü Kişiler.....	85
C. OBJEKTİF RİZİKO AĞIRLAŞMASI	87
D. SÖZLEŞME İLE BELİRLENEN RİZİKO AĞIRLAŞMALARI.....	88
VI. SİGORTA ETTİRENE TTK M. 1444 İLE YÜKLENEN GÖREVLER.....	90
A. RİZİKOYU AĞIRLAŞTIRMAMA GÖREVİ.....	90
1. Genel Olarak.....	90
2. Görevin Kapsamı ve Görevle Yükümlü Olan Kişiler	91
3. Rizikoyu Ağırlandırmama Görevinin İhlali.....	92
B. SİGORTA ETTİRENİN AĞIRLAŞAN RİZİKOYU İHBAR GÖREVİ.....	95
1. Genel Olarak.....	95
2. İhbar Görevinin Kapsamı	95
3. İhbar Görevinin Yerine Getirilmesi Gereken Zaman ve İhbar Görevi ile Yükümlü olan Kişiler.....	98
4. İhbarın İçeriği, Şekli ve İhbarın Yapılacağı Kişiler	100
5. İhbar Görevinin İhlali	102
VII. RİZİKO AĞIRLAŞMASININ HÜKÜM VE SONUÇLARI	104
A. SİGORTACININ SÖZLEŞMEYİ FESHETME VE EK PRİM TALEP ETME HAKKI	104
1. Genel Olarak.....	104
2. Sigortacının Fesih Bildirimini veya Ek Prim Talebini İletebileceği Süre. 106	
3. Sigortacının Fesih ve Ek Prim Talep Haklarını Kullanamayacağı Durumlar 108	
4. Sözleşmenin Feshedilmesi	110
a) Fesih Bildirimin Hukuki Niteliği ve Bildirimin Şekli	110
b) Fesih Bildiriminin Kapsamı.....	112

c) Fesih Bildiriminin Sonuçları.....	113
5. Sigortacının Ek Prim Talebi	116
a) Genel Olarak	116
b) Ek Prim Talebinin Şekli ve Talebe İlişkin Süreler	117
c) Ek Prim Talebinin Sonuçları.....	118
B. SİGORTACININ İFA BORCUNDAN TAMAMEN VEYA KISMEN KURTULMA İMKÂNI	119
1. Genel Olarak.....	119
2. Sigortacının İfa Borcundan Tamamen Kurtulma İmkânı.....	121
a) TTK m. 1445/5'e göre Kusurun Belirlenmesinde Hangi Görev İhlalinin Dikkate Alınacağı.....	121
b) İfa Borcundan Tamamen Kurtulmak İçin Gerekli Unsurlar.....	123
i. Rizikonun Gerçekleşmesi	123
ii. Görevin Kasten İhlal Edilmesi.....	124
iii. Rizikonun Gerçekleşmesi ile Riziko Ağırlaşması Arasında İlliyet Bağının Bulunması	124
c) İfa Borcundan Kurtulmak İçin Sigortacının Sözleşmeyi Feshedip Etmemesi Gerektiği Sorunu	126
3. Sigortacının İfa Borcundan Kısmen Kurtulma İmkânı	127
a) TTK m. 1445/5 Uyarınca İhmalin Derecesine Göre İndirim Yapılması.....	127
b) TTK m. 1445/5 Uyarınca Ödenen Prim ve Ödenmesi Gereken Prim Arasındaki Orana Göre İndirim Yapılması	128
c) TTK m. 1445/7 Uyarınca Ödenen Prim ve Ödenmesi Gereken Prim Arasındaki Orana Göre İndirim Yapılması	130
C. SİGORTACININ RİZİKO AĞIRLAŞMASINA İLİŞKİN İMKÂNLARINI KULLANAMAYACAĞI HALLER.....	132
SONUÇ	135
KAYNAKÇA.....	141
ÖZGEÇMİŞ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

KISALTMALAR

Bknz/bknz	: Bakınız
C.	: Cilt
dn.	: Dipnot
E.	: Esas Numarası
Ed.	: Editör
eTTK	: 6762 Sayılı Mülga Türk Ticaret Kanunu
HMK	: 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu
K.	: Karar
KTk	: 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu
m.	: madde
RG	: Resmî Gazete
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SK	: 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu
T.	: Tarih
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TBBD	: Türkiye Barolar Birliği Dergisi
TBK	: 6908 sayılı Türk Borçlar Kanunu
TDK	: Türk Dil Kurumu
TMK	: 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu
TTK	: 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve devamı

RÉSUMÉ

Notre étude porte sur les obligations de l'assureur en matière d'aggravation du risque. Après la conclusion du contrat d'assurance, certaines obligations sont imposées au preneur d'assurance. L'une des obligations du preneur d'assurance pendant la durée du contrat est l'obligation de ne pas aggraver le risque et l'obligation de notifier l'aggravation du risque. L'objet de l'obligation de ne pas aggraver le risque est l'aggravation subjective du risque. Les aggravations subjectives du risque sont des aggravations qui peuvent être attribuées à la volonté de l'assuré. Tant les aggravations subjectives que les aggravations objectives du risque constituent le champ d'application de l'obligation de notifier l'aggravation du risque. Il y a aggravation objective du risque lorsque l'équilibre prime-risque est perturbé au détriment de l'assureur pour des raisons qui ne sont pas imputables à la volonté du preneur d'assurance et qu'il y a aggravation du risque. L'obligation de ne pas aggraver le risque et l'obligation de notifier l'aggravation du risque sont régies par l'article 1444 du code de commerce turc, sous le sous-titre "Obligation de déclaration" et le titre "Pendant la durée du contrat". L'obligation de ne pas aggraver le risque a pour but de garantir que la conviction de l'assureur que l'équilibre prime-risque sera maintenu pendant toute la durée du contrat n'est pas compromise par le comportement de l'assuré ou par le fait de permettre à des tiers d'aggraver le risque. En effet, avec l'aggravation du risque, l'équilibre prime-risque se détériore au détriment de l'assureur. L'assuré a l'obligation de déclarer à l'assureur toutes les aggravations du risque qui ne sont pas imputables à la volonté de l'assuré et qui sont imputables à la volonté de l'assuré. Dans ce cas, l'obligation d'informer l'assureur de l'aggravation du risque est imposée au preneur d'assurance afin que l'assureur soit au moins conscient de l'aggravation du risque.

Avec l'aggravation du risque, l'assureur peut avoir plusieurs possibilités de rétablir l'équilibre prime-risque qui s'est modifié à son détriment. C'est pourquoi les dispositions et les conséquences de l'aggravation du risque sont réglementées en détail à l'article 1445 du Code de commerce turc.

Notre étude a tout d'abord commencé par l'examen du concept de risque. En mentionnant la place et l'importance du risque dans le droit des assurances, on tente d'expliquer pourquoi tout effet sur le risque est important et à quel point il est important d'examiner l'aggravation du risque qui entraîne une modification du risque. La question de savoir si le risque répond aux concepts d'aléa et de risque est analysée en tenant compte des avis de la doctrine. Les éléments nécessaires à la détermination du risque sont brièvement soulignés. Parmi les significations de la notion de risque, il a été déterminé que la signification de la possibilité de survenance du risque et la signification du dommage à subir sont propices à être utilisées en termes d'aggravation du risque.

Ensuite, la nature du concept de modification du risque est expliquée et comparée à des concepts similaires. En particulier, il est souligné que l'aggravation du risque est un sous-type de la modification du risque.

Après l'examen de la notion de risque, la notion d'aggravation du risque, qui est la principale notion relative aux obligations de l'assureur, objet de notre étude, est examinée. Tout d'abord, le concept est défini. L'aggravation du risque est la modification du risque qui entraîne une augmentation de la probabilité de survenance du risque ou du montant de la perte à subir.

Après la définition du concept d'aggravation du risque, les éléments du risque sont analysés. Les éléments de l'aggravation du risque que l'aggravation du risque doit avoir pour que l'on puisse parler d'aggravation du risque dans le cas concret sont soulignés. Avant de déterminer si l'assureur a rempli les obligations prévues par la loi, il est nécessaire de déterminer s'il y a une aggravation du risque dans le cas concret. Dans ce contexte, le risque doit changer et ce changement doit se produire après la conclusion du contrat d'assurance, avant que la réalisation du risque ne soit considérée comme certaine. L'assureur ne doit pas autoriser le changement, sinon on ne peut pas dire qu'un changement de risque autorisé par l'assureur est une aggravation du risque qui donne lieu aux dispositions et aux conséquences prévues par le TCC. La caractéristique la plus importante de l'aggravation du risque est la détérioration du rapport prime-risque en défaveur de l'assureur. Si l'assureur prévoit l'aggravation du risque lors de la détermination de la prime et détermine la prime en conséquence, le changement de risque ne perturbera pas l'équilibre prime-risque et n'aggraver pas le risque. Pour pouvoir parler d'aggravation du risque, il faut que la modification du risque ait augmenté la probabilité de survenance du risque ou le montant de l'indemnité à supporter. L'aggravation doit être continue; les aggravations de courte durée ne sont pas de nature à perturber l'équilibre prime-risque au détriment de l'assureur. Enfin, pour parler d'aggravation du risque au sens juridique, l'aggravation doit être substantielle. En d'autres termes, l'aggravation du risque doit être de nature telle que l'assureur n'aurait pas conclu le contrat ou l'aurait conclu dans des conditions différentes si l'aggravation s'était produite dès le départ. La nature juridique des dispositions légales relatives à l'aggravation du risque a été analysée. Les dispositions sur l'aggravation du risque sont le reflet des dispositions sur l'adaptation du contrat dans le Code turc des obligations n° 6098 au droit des assurances et sont de la nature de dispositions spéciales. Enfin, le concept d'aggravation du risque et les fonctions des dispositions sur l'aggravation du risque sont déterminés dans cette section.

Après avoir analysé le concept d'aggravation du risque, les dispositions applicables à l'aggravation du risque sont examinées. Dans cette section, on analyse tout d'abord les dispositions du TCC n° 6762 et on expose brièvement les innovations introduites par le TCC. La nature juridique des normes de comportement prévues par ces dispositions est déterminée. En vertu des dispositions relatives à l'aggravation du risque, le preneur d'assurance est tenu d'adopter certains comportements. L'exécution de ces normes de comportement ne peut être exigée et aucune compensation ne peut être demandée en cas de violation. Par conséquent, les normes de comportement stipulées dans les dispositions relatives à l'aggravation du risque sont des charges.

Une autre question abordée est celle des formes de réalisation de l'aggravation des risques. Les formes d'aggravation du risque sont importantes pour déterminer l'étendue des charges liées à l'aggravation et les conséquences juridiques de la violation de ces charges. L'aggravation du risque peut prendre la forme d'une aggravation subjective du risque. L'aggravation subjective du risque résulte de l'action active de l'assureur ou du fait qu'il a autorisé le comportement d'un tiers qui aggrave le risque. Les aggravations subjectives du risque sont des aggravations du risque qui peuvent être attribuées à la volonté de l'assuré. Conformément à l'article 1412 du code de commerce turc, les aggravations du risque causées non seulement par le preneur d'assurance, mais aussi par l'assuré, le représentant ou le bénéficiaire au sens du droit des assurances, sont attribuées au preneur d'assurance et entrent dans le cadre de l'aggravation subjective du risque. Pour qu'il y ait aggravation subjective du risque, l'assuré doit agir activement; les aggravations du risque dues à l'inaction sont considérées comme des aggravations objectives du risque. L'aggravation objective du risque peut résulter du comportement de tiers ou d'événements naturels.

Les charges imposées au preneur d'assurance sont ensuite examinées. Les normes de comportement imposées au preneur d'assurance par l'article 1444 du code de commerce turc ne sont pas des dettes ou des obligations, mais des charges. Tout d'abord, l'obligation de ne pas aggraver le risque est imposée au preneur d'assurance. En vertu de l'article 1444/1 du code de commerce turc, le preneur d'assurance ou les personnes dont le comportement peut être attribué au preneur d'assurance ne doivent pas agir de manière à aggraver le risque. Dès la conclusion du contrat, le preneur d'assurance est tenu de ne pas aggraver le risque. Les aggravations subjectives du risque entrent dans le champ d'application de l'obligation de ne pas aggraver le risque. Le législateur n'a pas imposé au preneur d'assurance l'obligation de prévenir l'aggravation du risque qui ne résulte pas de sa propre volonté; par conséquent, les aggravations objectives du risque relèvent de l'obligation de notifier l'aggravation du risque. Le preneur d'assurance peut violer l'obligation de ne pas aggraver le risque par intention ou négligence.

L'article 1444/2 du code de commerce turc impose au preneur d'assurance l'obligation de notifier l'aggravation du risque. Le preneur d'assurance est tenu de notifier les aggravations subjectives et objectives du risque. L'obligation de notification naît lorsque le preneur d'assurance a connaissance de l'aggravation du risque. Si le preneur d'assurance se rend compte de l'aggravation subjective du risque et que les conditions stipulées dans le contrat comme étant une aggravation du risque se produisent, le preneur d'assurance doit immédiatement notifier le changement de risque à l'assureur. Le preneur d'assurance doit notifier à l'assureur l'aggravation objective du risque dans un délai de dix jours à compter de la date de réalisation de l'aggravation du risque. La notification peut être faite à l'encontre de l'assureur ou de l'agent.

Dans la dernière partie de notre étude Nous analysons les modalités et les conséquences de l'augmentation du risque. Tout d'abord, les possibilités pour l'assureur de demander la résiliation ou une surprime sont analysées, et les qualifications juridiques et les conséquences de ces possibilités sont discutées. L'article 1445/1 du Code de commerce turc accorde à l'assureur le droit de résilier le contrat et d'exiger une surprime en cas d'aggravation du risque. Pendant la durée du contrat, l'assureur peut résilier le contrat ou demander une surprime dans un délai d'un mois après que l'assuré a eu connaissance de l'aggravation du risque par la

notification du preneur d'assurance ou par tout autre moyen. Pour exercer ces droits, il suffit que l'aggravation du risque se produise; il n'est pas nécessaire que le preneur d'assurance manque à ses obligations concernant l'aggravation du risque. Il n'est pas nécessaire que l'assureur soit responsable de l'aggravation du risque; l'assureur peut résilier le contrat ou demander une surprime même si l'assuré remplit les obligations prévues à l'article 1444 du code de commerce turc. La réalisation de l'aggravation du risque pendant la période d'assurance suffit pour l'exercice des droits. L'assureur doit exercer son droit de résiliation ou de demande de surprime dans le mois qui suit la connaissance de l'aggravation du risque. Dans le cas contraire, il ne pourra pas faire usage de ses droits. Dans le cas où l'aggravation du risque revient à la situation antérieure au changement, l'assureur ne pourra pas exercer ces droits.

Si l'assureur exerce le droit de résiliation, la notification de la résiliation prend effet dès qu'elle parvient au preneur d'assurance et celui-ci est immédiatement privé de la protection de l'assurance. La résiliation est un droit qui donne lieu à une innovation réversible. Le législateur n'exige aucune condition de forme pour la notification de la résiliation. Toutefois, si l'assuré est un commerçant, les conditions de forme prévues à l'article 18/3 du code de commerce turc s'appliquent.

L'assureur peut également demander une surprime. La demande de surprime comprend la différence entre la prime que l'assureur aurait déterminée si le changement concernant l'aggravation avait existé au début du contrat et la prime convenue dans le contrat. La demande de surprime ne résulte pas d'une déclaration unilatérale de volonté de l'assureur. L'acceptation du preneur d'assurance est nécessaire. Si la demande de surprime n'est pas acceptée par le preneur d'assurance dans les dix jours, le contrat est réputé résilié conformément à la loi.

Cette section analyse également les cas où l'assureur est totalement ou partiellement libéré de l'obligation de performance. Les articles 1445/5 et 1445/7 du code de commerce turc régissent les possibilités offertes à l'assureur après la réalisation du risque. Après la réalisation du risque, l'assureur peut être libéré de l'obligation de payer l'indemnité ou le montant de l'assurance, en tout ou en partie, si le preneur d'assurance ne remplit pas l'obligation de ne pas aggraver le risque ou d'informer l'assureur. Pour que l'assureur soit libéré de l'obligation d'exécution partielle ou totale, il importe qu'il y ait un lien de causalité entre l'aggravation du risque et la réalisation du risque. Pour que ces dispositions s'appliquent, il faut tout d'abord que le risque soit survenu.

Si le preneur d'assurance viole délibérément l'obligation d'aggraver le risque ou de notifier l'aggravation du risque et qu'il existe un lien de causalité entre la violation des obligations et la réalisation du risque ou l'augmentation du montant de l'indemnisation, l'assureur sera totalement libéré de l'obligation de payer l'indemnité ou le montant de l'assurance. S'il n'y a pas de lien de causalité malgré la violation délibérée des obligations par l'assureur, celui-ci est libéré de l'obligation de payer l'indemnité ou le montant de l'assurance au prorata de la prime payée et de la prime due.

Si l'assureur viole l'obligation de ne pas aggraver le risque ou de notifier le risque aggravé par négligence légère ou par négligence grave, et s'il existe un lien de causalité entre la violation de l'obligation et la réalisation du risque ou l'augmentation du montant de l'indemnisation, l'assureur sera libéré de l'obligation de payer

l'indemnité ou le prix de l'assurance proportionnellement à la négligence de l'assureur.

Si la réalisation du risque intervient dans le délai de résiliation ou dans le délai de prise d'effet de la résiliation et qu'il existe un lien de causalité entre l'aggravation du risque et la réalisation du risque, l'assureur est libéré de l'obligation de payer l'indemnité ou le montant de l'assurance en proportion de la prime payée et de la prime échue.

ABSTRACT

The subject of our study is the duties of the insurer regarding the aggravation of the risk. After the conclusion of the insurance contract, certain duties are imposed on the policyholder. One of the duties of the policyholder during the term of the contract is the duty not to aggravate the risk and the duty to notify the aggravated risk. The subject of the duty not to aggravate the risk is subjective risk aggravations. Subjective risk aggravations are aggravations that can be attributed to the will of the insured. Both subjective and objective aggravations of risk constitute the scope of the duty to notify the aggravated risk. Objective aggravation of risk occurs when the premium-risk balance is disturbed to the detriment of the insurer due to reasons that cannot be attributed to the will of the policyholder and the risk is aggravated. The duty not to aggravate the risk and the duty to notify the aggravated risk are regulated in Article 1444 of the Turkish Commercial Code under the subtitle "Obligation of Declaration" and the heading "Within the contract period". The purpose of the obligation not to aggravate the risk is to ensure that the insurer's belief that the premium-risk balance will be maintained throughout the term of the contract is at least not damaged by the insured's own behaviour or by allowing third parties to aggravate the risk. This is because, with the aggravation of the risk, the premium-risk balance deteriorates to the detriment of the insurer. The policyholder is under the obligation to notify the insurer of all aggravations of the risk that cannot and can be attributed to the will of the policyholder. In this case, it is aimed to make the insurer at least aware of the aggravation of the risk by imposing the duty to notify the insurer of the aggravation of the risk.

With the aggravation of the risk, the insurer may obtain various opportunities to restore the premium-risk balance that has changed against the insurer. For this reason, the provisions and consequences of the aggravation of the risk are regulated in detail in Article 1445 of the Turkish Commercial Code.

Our study firstly started with the examination of the concept of risk. By mentioning the place and importance of the risk in insurance law, it is tried to explain why any effect on the risk is important and how important it is to examine the aggravation of the risk that causes the risk to change. Whether the risk meets the concepts of hazard and risk is analysed by giving place to the opinions in the doctrine. The elements necessary for the determination of the risk are briefly emphasised. Among the meanings of the concept of risk, it has been determined that the meaning of the possibility of occurrence of the risk and the meaning of the damage to be incurred are favourable to be used in terms of aggravation of the risk.

Then, the nature of the concept of change of risk is explained and compared with similar concepts. In particular, it is emphasised that the aggravation of the risk is a sub-type of the change of the risk.

After the examination of the concept of risk, the concept of aggravation of risk, which is the main concept regarding the duties of the insurer, which is the subject of our study, is examined. Firstly, the concept is defined. The aggravation of the risk is the changes in the risk that cause an increase in the probability of the occurrence of the risk or the amount of loss to be incurred.

After the definition of the concept of aggravation of risk, the elements of risk are analysed. The elements of the aggravation of risk that the aggravation of risk must have in order to talk about the aggravation of risk in the concrete case are emphasised. Before determining whether the insurer has fulfilled the duties stipulated in the law, it is necessary to determine whether there is an aggravation of risk in the concrete case. In this context, the risk must change and this change must occur after the conclusion of the insurance contract, before the realisation of the risk is considered certain. The insurer must not authorise the change; otherwise, it cannot be said that a change of risk authorised by the insurer is an aggravation of risk that gives rise to the provisions and consequences stipulated in the TCC. The most prominent feature of the aggravation of risk is the deterioration of the premium-risk balance against the insurer. If the insurer foresees the aggravation of the risk while determining the premium and determines the premium accordingly, the change of risk will not disturb the premium-risks balance and will not aggravate the risk. In order to be considered as aggravating the risk, the risk change must have increased the probability of occurrence of the risk or the amount of compensation to be incurred. The aggravation must be continuous; short-term aggravations are not favourable to disrupt the premium-risk balance to the detriment of the insurer. Finally, in order to talk about an aggravation of risk in the legal sense, the aggravation must be substantial. In other words, the aggravation of the risk must be of such a nature that the insurer would not have concluded the contract or would have concluded the contract under different conditions if the aggravation had occurred in the first place. The legal nature of the legal provisions regarding the aggravation of the risk has been analysed. The provisions on aggravation of risk are the reflection of the provisions on adaptation of the contract in the Turkish Code of Obligations No. 6098 to the insurance law and are in the nature of special provisions. Finally, the concept of aggravation of risk and the functions of the provisions on aggravation of risk are determined in this section.

After analysing the concept of aggravation of risk, the provisions applicable to aggravation of risk are examined. In this section, firstly, the provisions of the TCC No. 6762 are analysed and the innovations introduced by the TCC are briefly stated. The legal nature of the norms of behaviour stipulated by these provisions is determined. Pursuant to the provisions on aggravation of risk, the policyholder is obliged to perform certain behaviours. The performance of these behavioural norms cannot be demanded and compensation cannot be requested in case of breach. Therefore, the norms of behaviour stipulated in the provisions on aggravation of risk are burdens.

Another issue is the forms of realisation of the aggravation of the risk. The forms of aggravation of risk are important in terms of determining the scope of the burdens attached to the aggravation and the legal consequences of the breach of the burdens. The aggravation of the risk may occur in the form of subjective aggravation of the risk. Subjective aggravation of risk occurs as a result of the insurer's own active action or by allowing the third party's behaviour that aggravates the risk.

Subjective aggravations of risk are aggravations of risk that can be attributed to the will of the insured. In accordance with Article 1412 of the Turkish Commercial Code, aggravations of risk caused not only by the policyholder but also by the insured, the representative or the beneficiary in the sense of insurance law shall be attributed to the policyholder and shall be included within the scope of subjective aggravation of risk. In order for a subjective aggravation of risk to occur, the insured must act actively; aggravations of risk caused by inaction are considered objective aggravations of risk. Objective aggravation of risk may occur as a result of the behaviour of third parties or natural events.

The burdens imposed on the policyholder are discussed. The norms of behaviour imposed on the policyholder by Article 1444 of the Turkish Commercial Code are not debts or obligations, but burdens. Firstly, the duty of not aggravating the risk is imposed on the policyholder. Pursuant to Article 1444/1 of the Turkish Commercial Code, the policyholder or the persons whose behaviour can be attributed to the policyholder shall not act to aggravate the risk. Upon the conclusion of the contract, the policyholder is under the obligation not to aggravate the risk. Subjective aggravations of risk fall within the scope of the obligation not to aggravate the risk. The legislator has not imposed on the policyholder the obligation to prevent the aggravation of the risk that does not arise from its own will; therefore, objective aggravations of the risk fall within the scope of the obligation to notify the aggravated risk. The policyholder may breach the obligation not to aggravate the risk by intention or negligence.

Article 1444/2 of the Turkish Commercial Code imposes a duty on the policyholder to notify the aggravated risk. The policyholder is obliged to notify both subjective and objective aggravations of risk. The duty to notify arises when the policyholder becomes aware of the aggravation of the risk. In the event that the policyholder realises the subjective aggravation of risk and the conditions stipulated in the contract as aggravation of risk occur, the policyholder must immediately notify the insurer of the change of risk. The policyholder must notify the insurer of the objective aggravation of the risk within ten days from the date of realisation of the aggravation of the risk. The notification may be made against the insurer or the agent.

In the last part of our study, the provisions and consequences of the aggravation of the risk are analysed. Firstly, the possibilities of the insurer to request termination or additional premium are analysed, and the legal qualifications and consequences of these possibilities are discussed. Article 1445/1 of the Turkish Commercial Code grants the insurer the right to terminate the contract and demand additional premium upon the occurrence of an aggravation of risk. During the term of the contract, the insurer may terminate the contract or request additional premium within a period of one month after the insured learns of the aggravation of the risk through the notice of the policyholder or any other means. In order to exercise these rights, it is sufficient for the aggravation of the risk to occur; the policyholder does not need to breach its duties regarding the aggravation of the risk. The insurer does not need to be at fault for the aggravation of the risk; the insurer may terminate the contract or request additional premium even if the insured fulfils the duties stipulated in Article 1444 of the Turkish Commercial Code. The realisation of the aggravation of the risk within the insurance period is sufficient for the exercise of rights. The insurer must exercise its right to terminate or demand additional premium within one

month after it learns of the aggravation of the risk. Otherwise, it will not be able to use its rights. In the event that the aggravation of the risk returns to the situation before the change, the insurer will not be able to exercise these rights.

In the event that the insurer exercises the right of termination, the notice of termination shall take effect as soon as it reaches the policyholder, and the policyholder shall be immediately deprived of the insurance protection. Cancellation is a right that gives rise to a reversible innovation. The legislator does not require any form requirement for the notice of termination. However, if the insured is a merchant, the formal requirements stipulated in Article 18/3 of the Turkish Commercial Code shall apply.

The insurer may also request an additional premium. The additional premium demand includes the difference between the premium that the insurer would have determined if the change regarding the aggravation had existed at the inception of the contract and the premium agreed in the contract. The additional premium demand does not result from the unilateral declaration of will of the insurer. The policyholder's acceptance is required. If the additional premium request is not accepted by the policyholder within ten days, the contract is deemed to be terminated in accordance with the law.

In this part, also the situations where the insurer is fully or partially released from the performance obligation are discussed. Articles 1445/5 and 1445/7 of the Turkish Commercial Code regulate the opportunities provided to the insurer after the occurrence of the risk. After the occurrence of the risk, the insurer may be released from the obligation to pay the indemnity or insurance amount in whole or in part, in the event that the policyholder fails to fulfil the obligation not to aggravate the risk or to notify the insurer. In order for the insurer to be released from the obligation of partial or total performance, it is important whether there is a causal relation between the aggravation of the risk and the occurrence of the risk. In order for these provisions to be applied, firstly, the risk must have occurred.

If the policyholder deliberately breaches the obligation to aggravate the risk or to notify the aggravated risk and there is a causal relation between the breach of the obligations and the occurrence of the risk or the increase in the amount of compensation, the insurer will be completely released from the obligation to pay the compensation or insurance amount. If there is no causal relation despite the insurer's wilful breach of the obligations, the insurer shall be released from the obligation to pay the indemnity or insurance amount in proportion to the premium paid and the premium due.

If the insurer breaches the obligation not to aggravate the risk or to notify the aggravated risk with slight negligence or gross negligence, and if there is a causal link between the breach of the obligation and the occurrence of the risk or the increase in the amount of compensation, the insurer will be released from the obligation to pay compensation or insurance price in proportion to the negligence of the insurer.

If the risk occurs within the period of notice of termination or within the period elapsed for the termination to take effect and there is a causal relation between the aggravation of the risk and the occurrence of the risk, the insurer shall be released from the obligation to pay compensation or the insurance amount in proportion to the premium paid and the premium due.

ÖZET

Çalışmamızın konusunu sigorta ettirenin riziko ağırlaşmasına ilişkin görevleri oluşturmaktadır. Sigorta sözleşmesinin akdedilmesinden sonra sigorta ettirene birtakım görevler yüklenmiştir. Sigorta ettirenin sözleşmenin süresi içerisinde yüklendiği görevlerden biri rizikoyu ağırlaştırmama ve ağırlaşan rizikoyu ihbar görevidir. Rizikoyu ağırlaştırmama görevinin konusu subjektif riziko ağırlaşmalarıdır. Subjektif riziko ağırlaşmaları, sigorta ettirenin iradesine bağlanabilen ağırlaşmalardır. Ağırlaşan rizikoyu ihbar görevinin kapsamını ise hem subjektif hem de objektif riziko ağırlaşmaları oluşturur. Sigorta ettirenin iradesine bağlanamayan sebeplerle prim-riziko dengesinin sigortacı aleyhine bozularak rizikonun ağırlaşması halinde objektif riziko ağırlaşması gerçekleşmektedir. Rizikoyu ağırlaştırmama ve ağırlaşan rizikoyu ihbar görevi, “Beyan Yükümlülüğü” üst başlığı ve “Sözleşme Süresi İçinde” alt başlığı altında TTK m. 1444’de düzenlenmiştir. Rizikoyu ağırlaştırmama görevinin öngörülme amacı, sigortacının sözleşme süresi boyunca prim-riziko dengesinin korunacağı inancının, en azından sigorta ettirenin kendi davranışlarıyla veya üçüncü kişinin rizikoyu ağırlaştırıcı davranışlarına izin vermesi ile zedelenmemesidir. Zira rizikonun ağırlaşması ile birlikte prim-riziko dengesi bozulmaktadır. Sigorta ettirenin iradesine bağlanamayan ve bağlanabilen bütün riziko ağırlaşmalarını sigorta ettiren, sigortacıya ihbar görevi ile yükümlüdür. Bu halde sigorta ettirene ağırlaşan rizikoyu ihbar görevi yüklenerek, sigortacının en azından rizikonun ağırlaştığından haberdar kılınması amaçlanmıştır.

Rizikonun ağırlaşması ile sigortacı aleyhine değişen prim-riziko dengesinin yeniden sağlanması için sigortacı çeşitli imkânlara kavuşabilmektedir. Bu nedenle rizikonun ağırlaşmasının hüküm ve sonuçları TTK m. 1445’de ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir.

Çalışmamıza ilk olarak riziko kavramının incelenmesi ile başlanılmıştır. Rizikonun sigorta hukukundaki yeri ve öneminden bahsedilerek, riziko üzerinde gerçekleşen herhangi bir etkinin neden önemli olduğu, rizikonun değişmesine sebebiyet veren riziko ağırlaşmasının incelenmesinin ne kadar mühim olduğu anlatılmaya çalışılmıştır. Rizikonun, tehlike ve risk kavramlarını karşılayıp karşılamadığı, doktrindeki görüşlere yer verilerek incelenmiştir. Rizikonun tespit edilebilmesi için gerekli olan unsurlar üzerinde kısaca durulmuştur. Riziko kavramının, rizikonun gerçekleşme ihtimalini ve meydana gelecek zararı ifade etmek için kullanılması riziko ağırlaşması açısından kullanılmaya elverişli olduğunun tespiti yapılmıştır.

Daha sonra rizikonun değişmesi kavramının mahiyeti açıklanmış ve benzer kavramlar ile karşılaştırılması yapılmıştır. Özellikle riziko ağırlaşmasının, rizikonun değişmesinin bir türü olduğu üzerinde durulmuştur.

Riziko kavramının incelenmesinden sonra çalışmamızın konusunu oluşturan sigorta ettirenin görevlerine ilişkin esas kavram olan riziko ağırlaşması kavramı incelenmiştir. İlk olarak kavramın tanımı yapılmıştır. Riziko ağırlaşması, rizikonun gerçekleşme ihtimali veya doğacak zarar miktarının artmasına sebep olan riziko değişiklikleridir.

Riziko ağırlaşması kavramının tanımı yapıldıktan sonra rizikonun unsurları incelenmiştir. Somut olayda riziko ağırlaşmasından bahsedilebilmesi için gerekli olan unsurlar üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda sigorta ettirenin kanunda öngörülen görevleri yerine getirip getirmediğinin tespitinden önce somut olayda riziko ağırlaşmasının mevcut olup olmadığının tespit edilmesi gerekmektedir. Öncelikle riziko değişmeli ve bu değişiklik sigorta sözleşmesinin kurulmasından sonra, rizikonun gerçekleşmesine kesin gözü ile bakılmasından önce meydana gelmelidir. Sigortacının değişikliğe izin vermemesi gerekmektedir, aksi halde sigortacının izin verdiği bir riziko değişikliğinin TTK'da öngörülen hüküm ve sonuçları doğuran bir riziko ağırlaşması olduğundan bahsedilemeyecektir. Riziko ağırlaşmasının en belirgin özelliği prim-riziko dengesinin sigortacı aleyhine bozulmasıdır. Eğer sigortacı riziko ağırlaşmalarını primi belirlerken öngörür ve primi buna göre belirler ise riziko değişimi, prim-riziko dengesini bozmayacak ve rizikoyu ağırlaştırmayacaktır. Riziko değişimin, rizikoyu ağırlaştığından bahsedebilmek için rizikonun gerçekleşme ihtimalini veya doğacak tazminat miktarını arttırmış olması gerekmektedir. Ağırlaşma devamlı olmalıdır, kısa süreli ağırlaşmalar, prim-riziko dengesini sigortacı aleyhine bozmaya elverişli değildir. En nihayetinde hukuki anlamda bir riziko ağırlaşmasından bahsedebilmek için ağırlaşmanın esaslı olması gerekmektedir. Başka bir ifade ile rizikonun ağırlaşması, sigortacının ağırlaşmaya ilişkin durumlar en başta olsa idi sözleşmeyi yapmamasına veya değişik şartlarda yapmasına neden olacak nitelikte olmalıdır. Bu bölümde son olarak riziko ağırlaşması kavramının ve riziko ağırlaşmasına ilişkin hükümlerin işlevleri belirlenmiştir.

Riziko ağırlaşması kavramı incelendikten sonra riziko ağırlaşmasına uygulanacak olan hükümler incelenmiştir. Bu kısımda ilk olarak 6762 sayılı TTK'daki düzenlemeler ele alınmış ve TTK ile getirilen yenilikler kısaca ifade edilmiştir. Ardından bu hükümlerin TBK'da yer alan sözleşmenin uyarlanması karşısındaki durumu irdelenmiştir. Rizikonun ağırlaşmasına ilişkin hükümler TBK'nın sözleşmenin uyarlanması hükümlerinin sigorta hukukuna yansımaları niteliğinde olup olmadığı değerlendirilmiştir. Bu hükümlerin öngördüğü davranış normlarının hukuki niteliği tespit edilmiştir. Riziko ağırlaşmasına ilişkin hükümler gereğince sigorta ettiren belli davranışlarda bulunmak ile yükümlüdür. Bu davranış normlarının ifası talep edilemeyecek ve ihlali halinde tazminat istenemeyecektir. Bu nedenle riziko ağırlaşmasına ilişkin hükümlerde öngörülen davranış normları birer görevdir.

Ele alınan diğer bir konu riziko ağırlaşmasının gerçekleşme şekilleridir. Riziko ağırlaşmasının gerçekleşme şekilleri, ağırlaşmaya bağlanan görevlerin kapsamının ve ihlalinin hukuki sonuçlarının belirlenmesi açısından önemlidir. Rizikonun ağırlaşması subjektif riziko ağırlaşmaları şeklinde gerçekleşebilir. Sigortacının kendi aktif hareketi sonucu veya üçüncü kişinin rizikoyu ağırlaştırıcı davranışına izin vermesiyle subjektif riziko ağırlaşması meydana gelir. Subjektif riziko ağırlaşmaları sigorta ettirenin iradesine bağlanabilen riziko ağırlaşmalarıdır. Sadece sigorta ettirenin değil, TTK m. 1412 gereğince sigortalının, sigorta hukuku

anlamında temsilcinin veya lehtarın sebep olduğu riziko ağırlaşmaları da sigorta ettirene izafe edilerek subjektif riziko ağırlaşması kapsamına sokulacaktır. Subjektif riziko ağırlaşmasının oluşabilmesi için sigorta ettirenin aktif hareketi gerekmektedir, hareketsiz kalma yolu ile oluşan riziko ağırlaşmaları objektif riziko ağırlaşması niteliğindedir. Objektif riziko ağırlaşmaları, üçüncü kişilerin davranışı sonucu veya doğal olaylar nedeniyle meydana gelebilir.

Daha sonra sigorta ettirene yüklenen görevler ele alınmıştır. Sigorta ettirene ilk olarak rizikoyu ağırlaştırmama görevi yüklenmiştir. TTK m. 1444/1 gereğince sigorta ettiren veya davranışı sigorta ettirene izafe edilebilecek kişiler rizikoyu ağırlaştırıcı bir davranışta bulunamayacaklardır. Sözleşmenin kurulması ile birlikte sigorta ettiren, rizikoyu ağırlaştırmama görevi ile yükümlüdür. Rizikoyu ağırlaştırmama görevinin kapsamına subjektif riziko ağırlaşmaları girmektedir. Kanun koyucu sigorta ettirene kendi iradesinden kaynaklanmayan riziko ağırlaşmalarını engelleme görevi yüklememiştir, bu nedenle objektif riziko ağırlaşmaları ağırlaşan rizikoyu ihbar etme görevinin kapsamında kalmaktadır. Sigorta ettiren kastı veya ihmali ile rizikoyu ağırlaştırmama yükümlülüğünü ihlal edebilir.

TTK m. 1444/2 ile sigorta ettirene ağırlaşan rizikoyu ihbar görevi yüklenmiştir. Sigorta ettiren hem subjektif hem de objektif riziko ağırlaşmalarını ihbar ile yükümlüdür. Sigorta ettirenin ihbar görevi, riziko ağırlaşmasının farkına varması ile doğmaktadır. Subjektif riziko ağırlaşmalarını fark etmesi ve sözleşmede riziko ağırlaşması olarak öngörülmüş durumların gerçekleşmesi halinde, sigorta ettiren derhal riziko değişikliğini sigortacıya bildirmelidir. Objektif riziko ağırlaşmalarını ise rizikonun ağırlaştığının farkına varmasından itibaren on gün içerisinde sigortacıya bildirmelidir. İhbar, sigortacıya veya acenteye karşı yapılabilir.

Çalışmamızın son kısmında riziko ağırlaşmasının hüküm ve sonuçları incelenmiştir. İlk olarak sigortacının fesih veya ek prim talebinde bulunma imkânları irdelenmiş, imkânların hukuki nitelikleri ve sonuçları ele alınmıştır. TTK m. 1445/1’de sigortacıya riziko ağırlaşmasını gerçekleşmesi ile sigortacıya sözleşmeyi feshetme ve ek prim talep etme hakkı tanınmıştır. Sözleşme süresi içerisinde sigortacı, rizikonun ağırlaşmasını sigorta ettirenin ihbarı veya başka bir vasıta ile öğrenmesinden itibaren bir aylık hak düşürücü sürede sözleşmeyi feshedebilir veya ek prim talebinde bulunabilir. Bu hakların kullanılabilmesi için riziko ağırlaşmasının gerçekleşmesi yeterlidir, sigorta ettirenin riziko ağırlaşmasına ilişkin görevlerini ihlal etmesine gerek yoktur. Sigorta ettirenin rizikonun ağırlaşmasında kusurunun olması gerekmez, TTK m. 1444’de öngörülen görevleri yerine getirirse dahi sigortacı sözleşmeyi feshedebilir veya ek prim talebinde bulunabilir. Riziko ağırlaşmasının sigorta süresi içerisinde gerçekleşmesi hakların kullanılması için yeterlidir. Sigortacı fesih veya ek prim talep etme hakkını, rizikonun ağırlaşmasını öğrendikten sonra bir ay içerisinde kullanmak zorundadır. Aksi halde haklarını kullanamayacaktır. Rizikonun ağırlaşmasının, değişimden önceki haline dönmesi halinde de sigortacı bu haklarını kullanamayacaktır.

Sigortacının fesih hakkını kullanması halinde fesih bildirimi sigorta ettirene ulaşır ulaşmaz hüküm doğurur, sigorta ettiren sigorta himayesinden derhal mahrum kalır. Fesih, bozucu yenilik doğurucu bir haktır. Fesih bildirimi için kanun koyucu herhangi bir şekil şartı aramamaktadır. Fakat sigorta ettiren tacir ise TTK m. 18/3’de öngörülen şekil şartları uygulama alanı bulacaktır.

Sigortacı ek prim talebinde de bulunabilecektir. Ek prim talebi, sigortacı ağırlaşmaya ilişkin değişiklik sözleşmenin kuruluş aşamasında var olsaydı belirleyeceği prim ile sözleşmede kararlaştıran prim arasındaki farkı ihtiva etmektedir. Ek prim talebi, sigortacının tek taraflı irade beyanı ile sonuç doğurmamaktadır. Sigorta ettirenin kabulü gerekmektedir. Eğer ek prim talebi on gün içerisinde sigorta ettiren tarafından kabul edilmez ise sözleşme kanun gereği feshedilmiş sayılmaktadır.

Bu kısımda sigortacının ifa borcundan tamamen veya kısmen kurtulduğu durumlar da ele alınmıştır. TTK m. 1445/5 ile TTK m. 1445/7 rizikonun gerçekleşmesinden sonra sigortacıya getirilen imkânlar düzenlenmiştir. Rizikonun gerçekleşmesinden sonra, sigorta ettirenin rizikoyu ağırlaştırmama veya ihbar görevini kusuruyla yerine getirmemesi halinde sigortacı tazminat veya sigorta bedelini ödeme borcundan kısmen ya da tamamen kurtulabilecektir. Sigortacının kısmen veya tamamen ifa borcundan kurtulabilmesi için riziko ağırlaşması ile rizikonun gerçekleşmesi arasında illiyet bağının olup olmaması önem taşımaktadır. Bu hükümlerin uygulanabilmesi için ilk olarak rizikonun gerçekleşmiş olması gerekmektedir.

Sigorta ettiren rizikoyu ağırlaştırma veya ağırlaşan rizikoyu ihbar görevini kasten ihlal ederse ve görevlerin ihlali ile rizikonun gerçekleşmesi veya tazminat miktarının artması arasında illiyet bağı var ise sigortacı tazminat veya sigorta bedelini ödeme borcundan tamamen kurtulacaktır. Sigorta ettiren görevleri kasten ihlal etmesine rağmen illiyet bağı yoksa sigortacı ödenen prim ile ödenmesi gereken prim oranında tazminat veya sigorta bedelini ödeme borcundan kurtulmaktadır.

Sigorta ettiren rizikoyu ağırlaştırmama veya ağırlaşan rizikoyu ihbar görevini hafif ihmali ya da ağır ihmali ile ihlal ederse ve görev ihlalleri ile rizikonun gerçekleşmesi veya tazminat miktarının artması arasında illiyet bağı varsa sigortacı, sigorta ettirenin ihmali oranında tazminat veya sigorta bedeli ödeme borcundan kurtulacaktır.

Rizikonun gerçekleşmesi feshi ihbar süresi içerisinde veya feshin hüküm ifade etmesi için geçen sürede gerçekleşir ve riziko ağırlaşması ile rizikonun gerçekleşmesi arasında illiyet bağı var ise sigortacı ödenen prim ile ödenmesi gereken prim oranında tazminat veya sigorta bedelini ödeme borcundan kurtulacaktır.

GİRİŞ

Günümüzde ulaşılan teknolojik seviyeye ve gelişmişlik düzeyine rağmen kişiler tehlikelerle karşı karşıyadır. Sigorta, kişilerin kendilerini gündelik hayatta karşılaşacakları zarar ve masraflardan koruma düşüncesi ile ortaya çıkmıştır¹. Sigorta düşüncesi, aynı zarar verici olaylara maruz kalma ihtimali olan topluluğun bir araya gelerek aralarından birinin uğrayacağı zararı diğerlerinin malvarlığına başvurarak gidermesi şeklinde dış dünyaya yansımıştır². Kişilerin ileride karşılaşması ve zarar getirmesi muhtemel olaylara riziko denmekteyken, aynı veya benzer rizikolara maruz kalan kişiler topluluğuna riziko topluluğu denmektedir³. Kişiler, karşılaşma ihtimallerinin söz konusu olduğu rizikonun gerçekleşmesi halinde riziko topluluğunun malvarlığına başvurabilmek için sigorta sözleşmesi akdederek.

Sigorta sözleşmesi ile borç altına giren kişilerden biri sigortacı, diğeri ise sigorta ettirendir. Sigortacı belli bir prim karşılığında sigorta ettirenin rizikosunu devralır ve kendi taşır. Rizikonun gerçekleşmesi durumunda da doğan zararı veya sigorta bedelini öder⁴. Sigorta ettiren ise sigortacının karşısında yer alan, prim ödeme borcu altına giren taraftır⁵. Sigorta sözleşmesinin akdedilmesi ile sigortacı ve sigorta ettiren arasında devamlı bir ilişki doğar⁶. Bu nedenle tarafların birbirlerine karşı yerine getirmeleri gereken yükümlülükleri haricinde, kanunda öngörülen tarafların yerine getirmesi gereken birtakım görevleri de vardır.

Sigorta ettirene yüklenen en önemli görevlerden biri beyan görevidir. Sigorta ettirenin beyan görevinin kapsamı ve hukuki sonuçları sözleşmenin hangi

¹ Ebru ERKAN, “Sigorta Sözleşmeleri ve Genel İşlem Koşulu Denetimi”, **Sigorta Davaları**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2020, s. 49.

² F. Dilek KABUKÇUOĞLU ÖZER, **Mukayeseli Hukukta ve Uygulamada Hayat Sigortası**, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2014, s. 2.

³ ERKAN, s. 49.

⁴ ERKAN, s. 52; Oğuzhan ÜNSAL, **Rehinli Eşya Üzerindeki Menfaatlerin Sigortalanması ve Hukuki Sonuçları**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2021, s. 57.

⁵ ÜNSAL, s. 59; ERKAN, s. 52.

⁶ KABUKÇUOĞLU ÖZER, Hayat Sigortası 2014, s. 280; İrem ARAL, “Sigorta Sözleşmesinin Sona Ermesi”, **Sigorta Davaları**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2020, s. 161.

aşamasında olduğuna göre farklılaşmaktadır. Sigorta ettiren sözleşmenin yapılması sırasında sigorta priminin kıymetlendirilmesi için gerekli olan bilgileri sigortacıya vermekle yükümlüdür. Sigortacı riziko ve menfaate ilişkin edindiği bilgiler ışığında sigorta sözleşmesini akdedip akdetmeyeceğine veya akdedecek ise hangi şartlar altında akdedeceğine karar vermektedir⁷. Sigorta ettirenin sözleşmenin kuruluşu aşamasında yerine getirmesi gereken beyan görevi 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK)⁸ m. 1435’de düzenlenmiştir.

Sigorta ettirenin, sözleşmenin kurulmasından sonra beyan görevi tamamen sona ermemektedir. Sigorta sözleşmesinin devamlı bir ilişki olması nedeni ile sözleşme kurulduktan sonra rizikoda değişimlerin meydana gelmesi mümkündür. Rizikoda meydana gelen değişimler sözleşmeyi etkileyebilir, taraflar arasındaki menfaat dengesini bozabilir⁹. Rizikonun değişmesi ile prim-riziko dengesi bozulabilir. Riziko değişikliği, prim-riziko dengesini rizikonun gerçekleşme ihtimalini veya doğacak zarar miktarını azaltacak şekilde etkiliyor ise rizikonun hafiflediğinden, rizikonun gerçekleşme ihtimalini veya doğacak zarar miktarını arttıracak şekilde etkiliyor ise rizikonun ağırlaştığından bahsedilir¹⁰. Bu nedenle sözleşmenin devamı sırasında da sigorta ettirenin değişimlerden sigortacıyı haberdar etmesi gerekmektedir¹¹. TTK m. 1444 ve m. 1445 ile sözleşmenin devamı sırasında sigorta ettirene yüklenen beyan görevi hüküm altına alınmıştır. Söz konusu maddelerde, riziko değişikliği nedeniyle rizikonun ağırlaşması durumunda sigorta ettirene ihbar görevi yüklenmiştir.

Çalışmamızın konusunu oluşturan sigorta ettirenin riziko ağırlaşmasına ilişkin görevleri, devamlı sözleşme niteliğini haiz olan sigorta sözleşmesinin tarafların sözleşmenin başlangıcındaki durumunu koruması açısından son derece önemlidir. Hayatın olağan akışı içerisinde riziko sürekli olarak değişmektedir, fakat bu riziko değişimlerinin rizikoyu ağırlaştıracak seviyeye gelip gelmediği sigortacı için önem teşkil eder. Zira sigortacının asli edim borcu rizikoyu taşımaktır. Sigortacının taşımayı taahhüt ettiği rizikonun, sözleşmenin başında üstlendiğinden daha ağır bir

⁷ ÜNSAL, s. 70.

⁸ RG, 14.02.2011, S. 27846.

⁹ KABUKÇUOĞLU ÖZER, Hayat Sigortası 2014, s. 280.

¹⁰ KABUKÇUOĞLU ÖZER, Hayat Sigortası 2014, s. 280-281.

¹¹ Fatih ÖLMEZ, **Sigortalının Sigortacının Halefiyet Hakkını İhlal Etmeme Yükümlülüğü**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2020, s. 100.

duruma geldiğinden haberdar olması gerekir. Ancak sigortacı rizikonun ağırlaşmasından genelde kendi çabası ile haberdar olamamaktadır. Zaten özellikle sigortalı malın çoğunlukla sigorta ettirenin hâkimiyet alanında olduğu dikkate alındığında ya rizikonun ağırlaşması sigorta ettirenin kendi fiili neticesinde olacak ya da sigorta ettiren rizikonun ağırlaştığından sigortacıya kıyasla daha kolay haberdar olacaktır. Bu nedenle prim-riziko dengesinin rizikonun gerçekleşme ihtimalini veya doğacak zarar miktarını arttıracak şekilde bozulmaması için sigorta ettirene rizikoyu ağırlaştırmama ve ağırlaşan rizikoyu ihbar görevinin yüklenmesi gerekmektedir. Bu itibarla çalışmamızda TTK m. 1444 ve m. 1445 gereğince sigorta ettirene yüklenen görevler ve bu görevlerin ihlalinin sonuçları üzerinde durulmuştur.

Çalışmamızda ilk olarak riziko kavramı çeşitli açılardan ele alınmıştır, zira rizikonun ağırlaştığından bahsedebilmek için bir rizikonun var olması gerekmektedir. Riziko kavramı incelendikten sonra çalışmamız açısından önem arz eden riziko değişikliğinin manası üzerinde durulmuştur. Riziko değişikliği kavramı ile karıştırılması muhtemel olan diğer kavramların ayrımı yapılmıştır. Bu ayrımların yapılması uygulama açısından da önem arz etmektedir. Özellikle rizikonun değişimi nedeniyle rizikonun ağırlaşması mı yoksa teminat dışı kalmasının mı söz konusu olduğu yargı kararlarına konu olmuştur¹². Daha sonra riziko ağırlaşması kavramı ele alınmıştır. Kavramın tanımı verilip riziko ağırlaşmasının unsurları ele alınmıştır. Son olarak riziko ağırlaşması müessesesinin işlevleri üzerinde durulmuştur.

Çalışmamızda kavramlar ele alındıktan sonra riziko ağırlaşmasına uygulanacak düzenlemeler incelenmiştir. Bu kapsamda riziko ağırlaşmasına ilişkin kanun hükümleri ile Sigorta Genel Şartlarından kısaca bahsedilmiş ve bu hükümlerin Türk Borçlar Kanunu (TBK)'nın¹³ sözleşmelerin uyarlanmasına ilişkin düzenlemesi karşısındaki durumu ele alınmıştır. Ardından kanunda öngörülen davranış normlarının hukuki niteliğinin tespiti yapılmıştır. Daha sonra riziko ağırlaşmasına ilişkin TTK hükümlerinin kapsamının ve ihlali sonucunda uygulanacak hükümlerin

¹² İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 12. Hukuk Dairesi 08.07.2021 tarihli, 2019/1056 E. 2021/1117 K. Sayılı kararında, sigorta ettirenin maliki olduğu teknenin çalınması üzerine sigortacının teknenin güvenlik önlemleri olan bir yere parka yanaşmaması nedeniyle rizikonun teminat dışı kaldığı iddiası değerlendirilmiş ve sonuç olarak rizikonun teminat içinde kaldığının fakat güvenlik önlemleri alınmayan yere park durumunun rizikoyu ağırlaştırdığı hükme bağlanmıştır. (www.lexpera.com, çevrimiçi erişim tarihi: 27.12.2023)

¹³ RG, 04.02.2011, S. 27836.

uygulama alanlarının belirlenmesi için riziko ağırlaşmasının ortaya çıkış şekilleri ele alınmıştır.

TTK m. 1444’de düzenlenen sigorta ettirenin rizikoyu ağırlaştırmama ve ağırlaşan rizikoyu ihbar görevleri irdelenmiştir. Görevlerin kapsamı ve nasıl yerine getirilmesi gerektiği belirtilmiş ve hangi durumlarda görevlerin ihlal edileceği ifade edilmiştir.

Çalışmamızın son kısmında riziko ağırlaşmasına ilişkin görevlerin hüküm ve sonuçları incelenmiştir. Bu bağlamda TTK m. 1445 hükmü ele alınmıştır. Sigortacıya tanınan imkânlar iki kısma ayrılarak kaleme alınmıştır. İlk olarak sigortacının sözleşmeyi fesih veya ek prim talebinde bulunma imkânı, daha sonra ifa borcundan tamamen veya kısmen kurtulma imkânı üzerinde durulmuştur. Bu kısımda TTK m. 1445’in kötü bir şekilde kaleme alınması ve maddenin anlaşılması güç fıkralarının olması nedeniyle sıkça doktrindeki görüşlere yer verilmiştir. Çalışmamız sigortacının imkânlarını kullanamayacağı haller üzerinde durularak sonlandırılmıştır.

I. RİZİKO KAVRAMI

Sigorta ettirenin rizikoyu ağırlaşmasına ilişkin görevlerinin incelenmesi açısından bazı kavramların ele alınması önem arz etmektedir. Bunların başında da riziko kavramı gelmektedir. Zira riziko kavramının anlaşılması, rizikonun ağırlaşmasının mahiyetinin kavranabilmesi için gereklidir. Bu nedenle çalışmamızda ilk olarak riziko kavramının temel özellikleri genel olarak incelenecektir.

A. SİGORTA HUKUKUNDA RİZİKONUN ÖNEMİ VE YERİ

Doğa sürekli değişim ve dönüşüm içerisindedir. Bu değişim ve dönüşüm, sosyal ve ekonomik hayatta zarara yol açacak şekilde gerçekleşebilmektedir. Bu şekilde olan değişim ve dönüşümler insanlar için birer tehlike arz etmektedir¹⁴. Diğer bir deyişle doğanın bir parçası olan insan tıpkı diğer her varlık gibi sürekli bir tehlikeye maruz kalma ihtimali içerisinde hayatını devam ettirir. Her ne kadar modern dönem insanı doğal afet gibi tehlikelerin zarar doğurmasının önüne geçilmesinde ciddi bir gelişme gösterse de teknolojik ve bilimsel ilerlemeler neticesinde ortaya çıkan yeni tehlikeler giderek artmaktadır¹⁵. İnsanlar tehlikelerden kendilerini korumak için devamlı bir mücadele sergilemiştir.

Çoğu zaman bu tehlikeleri önlemek mümkün olmamaktadır. Bu nedenle insanlar tehlikelere karşı teminat sağlamak için birtakım tedbirlere başvurmuştur¹⁶. Tehlikeleri bireyler için en az yıkıcı hale getirmek alınacak tedbirlerden biridir.

¹⁴ Haydar ARSEVEN, “Sigortanın Tarihçesi ve Geri Kalmışlığımızın Sebepleri”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, C. 43 Prof. Dr. S. F. Ülgener’e Armağan, İstanbul, 1987, s.417.

¹⁵ Merih Kemal OMAĞ, **Türk Sigorta Hukukunda Rizikonun Ağırlaşması Sorunu**, İstanbul, Sigorta Hukuku Türk Derneği, 1985, s. 5; İlknur ULUĞ, “Sigorta Hukukunda Riziko Kavramı ve Bu Kavramdaki Değişiklikler”, **Türkiye’de Sigorta Hukukunun Sorunları ve Geleceği Sempozyumu (19-20 Kasım 2004)**, Ankara, TBB Yayınları, 2005, s. 308.

¹⁶ OMAĞ, s. 5; ULUĞ, s. 308.

Bunun makul yolu ise tehlikeye maruz kalan şahıslar arasında tehlikenin paylaştırılmasıdır¹⁷. Zira tek kişinin karşılaştığı tehlike sonucunda uğradığı zarar, aynı tehlike ile karşı karşıya olan fakat henüz zarar görmemiş kişilerin iştiraki ile katlanılması daha kolay bir durum haline gelebilir¹⁸.

İnsanların tehlikeye karşı bir tedbir arayışı içerisinde olması “riziko¹⁹ ve rizikolara karşı teminat sağlama” kavramlarını ortaya çıkarmıştır. Öte yandan rizikolara karşı teminat sağlama arayışı ve bu teminatın da tehlikeye maruz kalan şahıslar arasında zararın paylaştırılması sureti ile sağlanması da sigorta fikrini meydana getirmiştir.

Hayatta karşılaşılması muhtemel tehlikelerin zararlarının, yine aynı tehlikeye maruz kalma ihtimali olan topluluğun malvarlığına başvurarak giderilmesi esasına dayanan sigorta himayesinden yararlanmak için özel hukuk kapsamında bir sigorta sözleşmesi akdetmek gerekecektir²⁰. Sigorta sözleşmesi ise tam iki tarafa borç yükleyen bir akittir. Sigorta sözleşmesinin taraflarından olan sigorta ettiren prim ödeme borcu altına girerken sözleşmenin diğer tarafı olan sigortacı sigorta himayesi sağlama yani riziko taşıma borcu altına girmektedir²¹. Bu nedenle riziko kavramı, sigorta hukukunun temel kavramlarından biri hatta sigorta hukukunun doğma nedenidir.

Riziko kavramı, primin belirlenmesi açısından da önem arz eder. Sigortacı rizikoyu değerlendirerek ona bir kıymet biçer ve primi de bu kıymetlendirmeyi esas alarak belirler²². Görüldüğü üzere riziko, sigorta sözleşmesinin esas unsuru olmanın yanı sıra diğer esaslı unsurların belirlenmesinde de büyük önem arz etmektedir. Nitekim hem 6762 sayılı mülga Türk Ticaret Kanunu (eTTK)²³ m. 1263 hem de TTK m. 1401’de sigorta sözleşmesi riziko kavramı esas alınmak sureti ile tanımlanmıştır.

¹⁷ ARSEVEN, s. 418; OMAĞ, s. 5; Şaban KAYIHAN/Özcan GÜNERGÖK, **Türk Özel Sigorta Hukuku Dersleri**, İstanbul, Umuttepe Yayınları, 2021, s.2; Rayegan KENDER, **Türkiye’de Hususi Sigorta Hukuku**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2021, s. 2.

¹⁸ KENDER, s. 2; KAYIHAN/GÜNERGÖK, s. 4.

¹⁹ Riziko ve tehlike kavramlarının sigorta hukuku açısından ne anlama geldiği ve birbirlerinin yerine kullanılıp kullanılmayacağı sorunu aşağıda incelenecektir. Detaylı bilgi için bkz: s. 7 vd.

²⁰ OMAĞ, s. 5; ULUĞ, s. 308; KENDER, s. 1, 183.

²¹ KENDER, 183-191; Emine YAZICIOĞLU/Zehra ŞEKER ÖĞÜZ, **Sigorta Hukuku**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2022, s. 75; Haydar ARSEVEN, **Sigorta Hukuku**, İstanbul, Beta Yayıncılık, 1987, s. 15.

²² OMAĞ, s. 4-6; Merve İrem YENER, **Sigorta Sözleşmelerinde Rizikonun Ağırlaşması**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2020, s. 31-34.

²³ RG, 09.07.1956, S. 9353.

Doktrinde de riziko sigorta sözleşmesinin bir unsuru olarak ele alınmıştır²⁴. Bu nedenle riziko üzerinde meydana gelen herhangi bir değişiklik sigorta sözleşmesinin taraflarının edim yükümlülüklerini ve edim yükümlülükleri arasındaki dengeyi etkileyebilecektir.

B. TEHLİKE, RISK VE RİZİKO KAVRAMLARININ TERMİNOLOJİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

1. Genel Olarak

TTK m. 1401 ve eTTK m. 1263’de, sigorta sözleşmesinin tanımı yapılırken hem riziko hem de tehlike kavramları birlikte kullanılmıştır²⁵. Öte yandan sigortacılıkta risk kavramının da sıklıkla kullanıldığına rastlanmaktadır²⁶. Tehlike, risk ve riziko kavramları kimi zaman birbirinin yerine kullanılmakta kimi zaman birbirine çok yakın anlamlarda kullanılmaktadır. Çalışmamıza konu kavram olan “rizikonun ağırlaşması”, mehzaz kanun olan Alman Sigorta Sözleşmeleri Kanunu’nda “tehlikenin ağırlaşması” olarak düzenlenmiştir²⁷. Bu sebeple söz konusu kavramların öğreti ve kanun koyucu açısından farklı anlamlarının olup olmadığının tespiti çalışmamızın anlaşılması açısından önem arz etmektedir.

“Tehlike”, Arapça kökenli bir kavramdır. Sözlük anlamı, muhatara, büyük zarar veya yok olmaya yol açabilecek durum, gerçekleşme ihtimali bulunan fakat istenmeyen sakıncalı hal olarak tanımlanmıştır²⁸. Fransızca “risque²⁹” kelimesinden

²⁴ Reşat ATABEK, **Sigorta Hukuku**, İstanbul, Duygu Matbaası, 1950, s. 6-7; Ali BOZER, **Sigorta Hukuku**, Ankara, Güzel İstanbul Matbaası, 1965, s. 101; YAZICIOĞLU/ŞEKER ÖĞÜZ, s. 75-76; KAYIHAN/GÜNERGÖK, s. 177-184.

²⁵ Riziko terimi gerek eTTK’da gerek ise TTK’da daha sık kullanılmıştır. eTTK’da tehlike terimi dört maddede kullanılırken riziko terimi elli dört maddede kullanılmıştır. TTK’da ise tehlike terimi sadece m.1401’de kullanılmış, sigorta kitabına dair diğer hükümler ise riziko terimi esas alınarak düzenlenmiştir. Bu itibarla kanun koyucu her iki kanun düzenlemesinde de riziko terimini temel almıştır.

²⁶ 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu (SK)’nda risk ve riziko terimleri birlikte kullanılmış ve maddelerin büyük bir çoğunluğunda risk terimi kullanılmıştır.

²⁷ OMAÇ, s.8; YENER, s. 39. Alman Sigorta Sözleşmeleri Kanunu’nda §23-§27 maddelerinde riziko ağırlaşması kaleme alınmış ve riziko ağırlaşmasını ifade etmek için “*Gefahrerhöhung*” kavramı kullanılmıştır. Bu kavramın Türkçe karşılığı “tehlikenin ağırlaşması”dır.

²⁸ Bknz: TDK Online Güncel Türkçe Sözlüğü (<https://sozluk.gov.tr/>, çevrimiçi erişim tarihi: 07.11.2023); ULUĞ, s. 309.

gelen “risk” kavramı ise sözlükte “riziko” kavramı ile eş anlamlı olarak ele alınmış ve zarara uğrama tehlikesi olarak tanımlanmıştır³⁰.

TTK’da sigorta hukuku kitabı düzenlemelerine kaynak teşkil eden Alman Sigorta Sözleşmeleri Kanunu’nda tehlike (*Gefahr*), riziko (*Risiko*) ve sigorta olayı (*Versicherungsfall*) kavramları kullanılmıştır³¹. İngiliz ve Amerikan sigorta hukukunda da tehlike ve riziko kavramların arasında bir ayrıma gidilmiş ve tehlike kavramı için “*peril*”, riziko kavramı için ise “*risk*” terimi kullanılmıştır³². İsviçre sigorta hukukunda ise tehlike, “*risque*” kavramı olayın gerçekleşme ihtimali anlamını karşılarken, olayın gerçekleşmiş hali için “*sinistre*” terimi kullanılmaktadır³³. Hem mehzaz kanunda hem de farklı hukuk düzenlerinde tehlike ve riziko kavramlarının ikisinin de kullanılması ve kanun koyucunun da riziko ve tehlike terimlerine birlikte yer vermesi, Türk doktrininde tehlike ve riziko kavramlarının birbiri yerine kullanılıp kullanılamayacağı tartışmasına yol açmıştır.

“Riziko” ve “tehlike” terimlerinin kullanımı ve anlamları, günlük dilden farklıdır, sigorta hukukuna özgü olarak kullanımları vardır ve sigorta hukukuna özgü anlam ihtiva ederler³⁴. Kanun koyucu riziko ve tehlike terimlerine kanunda yer vermesine rağmen madde gerekçelerinde bu iki terimin birbirini karşılayıp karşılamadığını ve mehzaz Alman Sigorta Sözleşmeleri Kanunu’nda tehlike yani “*Gefahr*” teriminin kullanıldığı düzenlemelerin Türkçe’ye çevirisinde “riziko” teriminin kullanılmasının tercih edilmesinin nedenini açıklamamıştır³⁵.

²⁹ Aslında risk/riziko kelimesinin kökeninin tam olarak nereye dayandığı bilinmemekle birlikte bazı yazarlar İtalyanca “*risco*” kelimesine dayanmış olabileceğini iddia etmektedirler. Bu kelimenin de etimolojik olarak Latince kökenli olduğu ve Latince “kesen” anlamına gelen *resecum* ya da çatışma anlamında kullanılan *rixicare* ve *rixare* kelimelerinden birine dayanmakta olduğu kanaati hâkimdir. Detaylı bilgi için bkz: Altan Fahri GÜLERCİ, **Sorumluluk Hukuku Bakımından Bankacılıkta Risk Kavramı**, İstanbul, Türkiye Bankalar Birliği, 2015, s. 5-8.

³⁰ Bknz: TDK Online Güncel Türkçe Sözlüğü (<https://sozluk.gov.tr/>, çevrimiçi erişim tarihi: 07.11.2023); ULUĞ, s. 310; GÜLERCİ, s. 5.

³¹ YENER, s. 40. Bazı yazarlar Alman ve İsviçre sigorta hukukunda tehlike kavramı yerine “*Gefahr*”, riziko kavramı yerine ise “*Versicherungsfall*” terimlerinin kullanıldığını belirtmişlerdir. Bknz: İnci KANER, “Zarar Sigortalarında Sigorta Ettirenin Tehlike ile İlgili Görevleri”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. 54, S. 1-4, 1994, s. 304; Tekin MEMİŞ, **Yangın Sigortasında Riziko**, Ankara, Seçkin Yayınları, 2001, s. 21; ULUĞ, s. 319; KAYIHAN/GÜNERGÖK, s. 178.

³² KAYIHAN/GÜNERGÖK, s. 178.

³³ MEMİŞ, s. 21-22; ULUĞ, s. 319; Hakan YILDIRIM, **Karayolu Eşya Taşıma Sorumluluk Sigortalarında Riziko ve Menfaat**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2016, s. 9.

³⁴ BOZER, *Sigorta Hukuku* 1965, s. 101; YENER, s. 41.

³⁵ YENER, s. 40.

2. Kavramların Farklı Anlamlar İhtiva Ettiğine Dair Görüşler

Doktrinde tehlike ve riziko kelimelerinin farklı anlamlar ihtiva ettiğini ileri süren görüşler vardır. KANER'e göre, sigortacının tazminat ödemekle yükümlü olması için bir olayın gerçekleşmesi şarttır ve bu olay sigorta sözleşmesi yapıldığı sırada muhtemel bir olaydır³⁶. Bu görüşe göre sigorta sözleşmesi kurulurken var olan muhtemel olayın gerçekleşme ihtimali "tehlike"dir, "riziko" ise bu olayın kendisidir³⁷. Başka bir deyişle sigortacının edim yükümlülüğünün doğmasına neden olan olay "riziko", bu olayın gerçekleşme ihtimali "tehlike"dir.

Bu terimler arasında ayrım yapan diğer bir görüşe göre ise tehlike, büyük zarar veya yok olmaya yol açabilecek durum olarak ifade edilmişken, riziko zarara uğrama tehlikesi olarak tanımlanmıştır³⁸. Yani önceki görüşün aksine, "riziko" terimi ileride ortaya çıkabilecek, belirsiz bir durumu ihtiva eder³⁹, bu da aslında sigortacının edim yükümlülüğünü doğuran olayın gerçekleşme ihtimali anlamına gelmektedir.

Bir görüş ise tehlike ve riziko kavramları arasında ayrım yapmadan bu iki terimin de belirli bir olayın gerçekleşme ihtimali olarak tanımlamış, olayın gerçekleşmiş olan halini ifade etmek için ise "sinistre" teriminin kullanıldığını belirtmiştir⁴⁰. "Tehlike" ve "riziko" arasında anlam açısından bir ayrımın olmadığını belirten başka bir görüşe göre ise iki terimin arasındaki ayrım deniz sigortalarında tehlike terimi yerine riziko teriminin kullanılmasıdır⁴¹.

³⁶ KANER, s. 304.

³⁷ KANER, s. 304; İnci Deniz KANER, **Sigorta Hukuku**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2018, s. 6-7. KANER'in böyle bir ayrım yapmasında Alman ve İsviçre hukukunda tehlike (*Gefahr*) ve sigorta olayı (*Versicherungsfall*) için farklı terimlerin kullanılması etkili olmuştur. Bknz: KANER, s. 304.

³⁸ Huriye KUBİLAY, **Özel Sigorta Hukuku**, İzmir, Fakülteler Kitabevi Barış Yayınları, 1999, s. 41. KUBİLAY, sigorta sözleşmesinin bir unsuru olarak rizikoyu ele almış fakat "risk" başlığı altında açıklamalarını yapmıştır.

³⁹ KUBİLAY, s. 41. KUBİLAY, her ne kadar risk ve tehlike kavramları arasında bir ayrıma gitse de eserin devamında risk kavramını sigorta olayının kendisi anlamına gelecek şekilde de kullanmıştır. Bknz: KUBİLAY, s. 41-47.

⁴⁰ BOZER, Sigorta Hukuku 1965, s. 101; Necdet ÖZDEMİR, **Kredi Sigortası**, Ankara, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, 1966, s. 19.

⁴¹ ATABEK, s. 6.

3. Kavramların Aynı Anlamları Karşıladığına Dair Görüşler

eTTK m.1263’de tehlike ve riziko terimi, “*bir tehlikenin (bir rizikonun) meydana gelmesi*” şeklinde kullanılarak iki terimin birbiri yerine kullanılabileceği kanısı yaratılmıştır. Nitekim öğretilerde birçok yazar aynı doğrultuda tehlike ve riziko terimlerini ya parantez içinde ya da birbiri yerine aynı manaya gelecek şekilde kullanmışlardır⁴². Her ne kadar kanun koyucu TTK’da parantez içinde “riziko” teriminin kullanımından vazgeçse de düzenlemeyi TTK m. 1401’de “*tehlikenin, rizikonun, meydana gelmesi*” şeklinde tehlike kavramını kullandıktan sonra iki virgül arasında riziko terimini kullanacak şekilde değiştirmiştir⁴³. Aslında burada kanun koyucu bu noktalama işareti değişikliği ile anlamsal bir değişiklik yapmak istememiştir, nitekim madde gerekçesinde de bununla ilgili herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Dolayısı ile doktrinde, Türk kanun koyucusunun ilgili terimler arasında anlamsal yönden bir farklılık gözetmediği ifade edilmektedir⁴⁴. Bu yöndeki

⁴² ÖZDEMİR, s. 19; BOZER, Sigorta Hukuku 1965, s. 101; Ali BOZER, **Sigorta Hukuku**, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2009, s. 35; Mustafa ÇEKER, **6102 Sayılı Türk Ticaret Kanununa Göre Sigorta Hukuku**, Adana, Karahan Kitabevi, 2014, s. 59; Zahir İMRE, “Sigorta Hukukunda Rizikonun Ağırlaşması”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. 12, S. 1, 1946, s. 280. OMAĞ, kimi eserinde “riziko” terimini kullanırken parantez içinde “tehlike” terimine de yer vermiştir, fakat “rizikonun ağırlaşması” terimine ilişkin terminolojik tartışmaları ele alırken “tehlike” teriminin çok genel bir mahiyeti olduğunu ve “riziko” gibi teknik ve hukuki bir kavramı ifade etmeye yeterli olmadığını ifade etmiştir. Bknz: Merih Kemal OMAĞ, “Riziko Kavramı Açısından Kıdem Tazminatlarının İşverenlerce Sigorta Ettirilmesi Sorunu”, **Özel Sigorta Hukukuna Hakim İlke ve Kurumlar (1975-2016) Makaleler-Tebliğler**, İstanbul, On İki Levha Yayınları, 2019, s. 3; OMAĞ, s. 8. ARSEVEN, tehlikenin tanımını yaptıktan sonra riziko teriminin de tehlike terimi ile aynı anlamda kullanıldığını ifade etmiştir. Bknz: ARSEVEN, Sigorta Hukuku, s. 5. ULAŞ, tehlikenin sigortacılık uygulamasında riziko olarak adlandırıldığı ifade etmiş ve tehlike ile riziko terimleri arasında bir ayrım gözetmeden iki terimi birbirinin yerine kullanmıştır. Bknz: Işıl ULAŞ, **Uygulamalı Zarar Sigortaları Hukuku**, Ankara, Turhan Kitabevi, 2012, s. 46. Bazı eserlerde ise risk ve tehlike kavramları eş anlamlı olarak birlikte, parantez içinde gösterilmek sureti ile, kullanılmıştır. Bknz: Suna OKSAY (ed.), **Sigorta Şirketlerinin Mali Analizi, Erken uyarı Sistemi ve Derecelendirme (Rating)**, Ankara, Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği, 2006, s. 17. CAN ise risk terimini parantez içinde “riziko/tehlike” ifadesine yer vererek kullanmıştır. Bknz: Mertol CAN, **Türk Özel Sigorta Hukuku (Ders Kitabı)**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2018, s. 5. ULUĞ ise terimler arasında bir ayrım yapıp yapılmayacağını tartışırken “risk” ile “tehlike” kavramını eş anlamlı olarak parantez içinde göstermek sureti ile kullanmış fakat “riziko” kavramını, tehlike ve risk kavramından ayırmıştır. Tehlike kavramının, riziko gibi teknik ve hukuki bir kavramı ifade etmekte yeterli olmayacağını belirtmiştir. Fakat en nihayetinde tehlike ve riziko terimlerinin Türk sigorta hukukunda anlam olarak bir farklılık arz etmediğini dile getirmiştir. Bknz: ULUĞ, s. 310-320.

⁴³ Dil bilgisinde iki virgül ara sözleri veya ara cümleleri ayırmak için veya bu iki virgül arasında yer alan ifadenin kendisinden sonra gelen kelime veya kelime gruplarıyla bağlantısı olmadığını yani cümle ile bağlantısı olmayan bir ifade olduğunu göstermek için kullanılır. Bknz: <https://tdk.gov.tr/icerik/yazim-kurallari/noktalama-isaretleri-aciklamalar/>, çevrimiçi erişim tarihi: 11.11.2023. Fakat kanun koyucu burada virgüllü eş görevli sözcükleri ayırmak amacı ile kullanmıştır.

⁴⁴ MEMİŞ ve ULUĞ “riziko” ve “tehlike” kavramları arasında ayrım yapılması gerektiğini ifade etmekle birlikte kanun koyucunun ve doktrindeki genel görüşün böyle bir ayrım yapmadığını, bu nedenle genel görüşü benimseyerek iki terim arasında bir ayrım yapmayacaklarını dile getirmişlerdir.

görüşlere göre iki terim arasında sadece dil bilgisi yönünden bir ayrım söz konusudur, sigorta hukuku açısından iki kavram birbirini yerine kullanılabilecek kavramlardır⁴⁵.

Bizim de katıldığımız görüşe göre bu iki kavramın dilbilgisi açısından farklılıkları sigorta hukuku uygulamasında pratik bir önemi haiz değildir⁴⁶. Bu nedenle iki kavram arasında bir ayrım yapmaya çalışmak çok da anlamlı olmayacaktır. Biz de çalışmamızda, kanun koyucunun genel olarak “riziko” terimini kullanmayı tercih etmesinden dolayı “riziko” terimini kullanmayı tercih etmekle birlikte tehlike ve riziko terimleri arasında bir ayrım gözetmeyeceğiz.

C. RİZİKONUN TANIMI VE UNSURLARI

1. Riziko Kavramının Tanımı

Riziko, Türk Hukuk Lügati’nda, *“bir şeyin ziyana, sair herhangi bir zararın husulüne sebebiyet veren müstakbel, gayrimuayyen yahut zamanı belli olmayan bir hadisenin tarafların iradesi dışında vukuu ihtimalidir”* şeklinde tanımlanmıştır⁴⁷.

Sigorta hukuku anlamında riziko tanımlanırken doktrinde birbirine yakın tanımlar yapılmıştır. ÜNAN, *“gerçekleşip gerçekleşmeyeceği önceden bilinmeyen veya gerçekleşeceği kesin olsa dahi ne zaman meydana geleceği bilinmeyen ve gerçekleşme olasılığı münhasıran insan iradesine bağlı olmayan bir olay”*⁴⁸;

Bknz: MEMİŞ, s. 21-22; ULUÇ, s. 320. KENDER, iki terimin aynı anlama geldiğini ifade ederek kanun koyucunun aynı anlama gelen bu iki terimi birlikte kullanmasını eleştirmiştir. Bknz: KENDER, s. 185. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK)’nda da kanun koyucu riziko terimini kullanmayı tercih etmiştir. Örneğin HMK m. 15’de sigorta sözleşmelerinden doğan davalarda mahkemelerin yetkisi belirlenirken “rizikonun gerçekleştiği yer” kavramı önem arz etmektedir.

⁴⁵ YENER, s. 42-43; YILDIRIM, s. 9-10.

⁴⁶ KAYIHAN/GÜNERGÖK, s. 178; YENER, s. 45-46; YILDIRIM, s. 9-10; Enes ALİŞ, **Sigortacının Rizikoyu Taşıma Borcu**, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli, 2021, s. 7. Nitekim Türk Hukuk Lügatında tehlike kavramı riziko olarak tanımlanmış, yani hukuk terimleri sözlüğünde dahi iki kavram arasında bir ayrım yapılmamış, terimler eş anlamlı kabul edilmiştir. Bknz: **Türk Hukuk Lügati**, Ankara, Başbakanlık Basımevi, 1991, s. 287, 331.

⁴⁷ Türk Hukuk Lügati, s. 287.

⁴⁸ Samim ÜNAN, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi Altıncı Kitap Sigorta Hukuku**, C. I, İstanbul, On İki Levha Yayınları, 2016, s. 14; Samim ÜNAN, **İsteğe Bağlı Genel Sorumluluk Sigortasında Riziko**, İstanbul, Beta Yayıncılık, 1998, s. 29. ÜNAN, TTK’da sigorta sözleşmelerinin tanımı yapılırken rizikonun sadece “para ile ölçülebilen bir menfaati zarar uğratan tehlike” ile ilişkilendirmesini yanlış

KENDER, KAYIHAN/GÜNERGÖK, MEMİŞ, YILDIRIM ve ULUĞ, “gelecekte gerçekleşme ihtimali bulunan, zarar veya başkaca uygun olmayan durum ve ihtiyaç doğuran bir olay”⁴⁹; ARSEVEN, “sigortacının bir para ödeme sonucunu doğurması beklenen hadise”⁵⁰; YAZICIOĞLU/ŞEKER ÖĞÜZ, “gerçekleşip gerçekleşmeyeceği veya ne zaman gerçekleşeceği belli olmayan, ancak gerçekleşmesi halinde zarar veya diğer bir ekonomik ihtiyaç doğuran olay”⁵¹; ULAŞ ve ÇEKER, “zarar verme özelliği olan olayların gerçekleşme olasılığı”⁵²; AKGÜN, “bir olayın gerçekleşen sonucunun, beklenen sonucundan önemli ölçüde sapmasının objektif olasılığı”⁵³; OMAÇ, “sigorta sözleşmesinin taraflarının iradeleri haricinde kalan, gerçekleşmesi veya gerçekleşme tarihi belirsiz olan zarar veya başkaca uygun olmayan bir hal doğuran istikbale ait ihtimali bir olay”⁵⁴; CAN, “istenmeyen sonuçları yaratan vakıalar”⁵⁵; KUBİLAY, “tarafların iradeleri dışında oluşan, belirsiz ve gelecekte ortaya çıkabilecek bir olay”⁵⁶; ÖZDEMİR, “müstakbel, meşuk ve zararlı bir olayın, tarafların iradesine tabi olmamak kaydı ile gerçekleşmesi ihtimali”⁵⁷; ATABEK ve İMRE, “tarafların iradesi haricinde, vukuu meşuk veya vukuu tarihi gayri muayyen olan bir olay, bir vak’a”⁵⁸ şeklinde rizikonun tanımını yapmışlardır. Görüldüğü üzere rizikonun eTTK ve TTK’da tanımına yer verilmediği gibi bütün hukukçular tarafından kabul edilmiş belli bir tanımı da yoktur⁵⁹. Fakat rizikonun unsurlarını temel alarak bir riziko tanımı ortaya konulmaya çalışılmıştır⁶⁰.

bulmuştur. Zira bu ifade ile rizikonun ilişkilendirmesi, rizikonun sadece zarar sigortalarına özgü olduğu anlamına gelebilecektir. Fakat aslında meblağ sigortalarında olan “ölüm” veya belirli bir tarihte “hayatta bulunma” olguları ortada bir zarar olmasa da sigorta hukuku anlamında rizikodur. Bknz: ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 14. eTTK m.1263’de de benzer bir durum gözlenmektedir, Kanun koyucu sigorta sözleşmesinin tanımını yaparken “riziko” kavramını sadece mal sigortalarını tanımlarken kullanmış, öte yandan hayat sigortalarında “hadise” kavramına yer vermiştir. Bknz: BOZER, Sigorta Hukuku 2009, s. 35.

⁴⁹KENDER, s. 332; KAYIHAN/GÜNERGÖK, s. 177; MEMİŞ, s. 21; YILDIRIM, s.7-8; ULUĞ, 318.

⁵⁰ ARSEVEN, Sigorta Hukuku, s. 5.

⁵¹ YAZICIOĞLU/ŞEKER ÖĞÜZ, s. 52.

⁵² ULAŞ, s. 46; ÇEKER, s. 67.

⁵³ Evrim AKGÜN, **Ferdi Kaza Sigortası Sözleşmesi**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2017, s. 9.

⁵⁴ OMAÇ, Kıdem Tazminatı, s. 4.

⁵⁵ CAN, s. 6.

⁵⁶ KUBİLAY, s. 41.

⁵⁷ ÖZDEMİR, s. 19.

⁵⁸ ATABEK, s. 6; İMRE, s. 281.

⁵⁹ ÖZDEMİR, s. 19; BOZER, Sigorta Hukuku 2009, s. 35; KANER, s. 305.

⁶⁰ Akar ÖÇAL, **Sigortacılık ve Sigorta Hukuku Hakkında Genel Bilgiler**, Ankara, Sevinç Matbaası, 1971, s. 9.

2. Riziko Kavramının Unsurları

Tanımlar irdelendiğinde rizikonun ilk unsuru olarak karşımıza gelecekte gerçekleşecek bir olay olması çıkmaktadır. Başka bir ifade ile gerçekleşmiş bir riziko için sigorta sözleşmesi yapılamayacaktır⁶¹. Gerçekleşme ihtimali olmayan rizikolar için de sözleşme yapılamayacaktır⁶². Bu unsurun istisnası ise TTK m.1458 ile hüküm altına alınan rizikonun gerçekleştiğinin veya gerçekleşme ihtimalinin ortadan kalktığına sigortacı ve sigorta ettiren tarafından sözleşmenin yapıldığı sırada bilinmemesidir⁶³. Bu hallerde rizikonun varlığından söz edilecektir.

Rizikonun diğer bir unsuru ise belirsiz olmasıdır. Yani riziko olayının gerçekleşip gerçekleşmeyeceği veya gerçekleşeceği kesin olan rizikonun ne zaman gerçekleşeceğinin belirsiz olması gerekir⁶⁴. Zarar sigortalarında genelde rizikonun gerçekleşip gerçekleşmeyeceği belirsiz iken hayat sigortası gibi meblağ sigortalarında rizikonun gerçekleşeceği muhakkaktır fakat ne zaman gerçekleşeceği belirsizdir⁶⁵. Belirsizliğin ortadan kalkması ve zorunlu olarak olayın gerçekleşmesi halinde rizikodan da bahsedilemeyecektir⁶⁶.

Riziko diğer taraftan kişinin şahsını veya malvarlığını tehdit eden bir olaydır. Genel olarak sigorta edilen rizikonun gerçekleşmesi istenilmez fakat bazen riziko,

⁶¹ YILDIRIM, s. 10; BOZER, Sigorta Hukuku 2009, s. 35; YAZICIOĞLU/ŞEKER ÖĞÜZ, s. 52-53; ÇEKER, s. 67; ATABEK, s. 6; KANER, s. 305-306; İMRE, s. 282.

⁶² YILDIRIM, s. 10; KENDER, s. 333; ATABEK, s. 6; İMRE, s. 281; ULUĞ, s. 321.

⁶³ YILDIRIM, s. 10-11; BOZER, Sigorta Hukuku 2009, s. 35-36; ATABEK, s. 6; İMRE, s. 282; KENDER, s. 333. Geçmişe etkili sigorta başlığı altında düzenlenen TTK m. 1458 uyarınca sigorta sözleşmesinin sigorta koruması, sözleşmenin yapılmasından önceki bir tarihten itibaren sağlanacak şekilde yapılabilir. Ancak, rizikonun gerçekleştiği veya gerçekleşme ihtimalinin ortadan kalkmış olduğu, sözleşmenin yapılması sırasında, sigortacı ile sigorta ettiren ve sigortadan haberi olmak şartıyla, sigortalı tarafından biliniyorsa sözleşmenin geçersiz olduğu belirtilmiştir. Bundan da sigorta ettiren ile sigortacının rizikonun gerçekleşmiş olduğunu bilmemeleri durumunda sözleşmenin geçerli olacağı sonucu çıkmaktadır. Fakat İMRE artık teknolojinin ilerlemesi ve haberleşme vasıtalarının hızı nedeni ile bilmeme durumunun pek mümkün olmadığını bu nedenle bu rizikonun önemini yitirdiğini dile getirmiştir. Bknz: İMRE, s. 282.

⁶⁴ YILDIRIM, s. 11; BOZER, Sigorta Hukuku 2009, s. 35; ÇEKER, s. 67; ULUĞ, s. 321; KUBİLAY, s. 42; OMAĞ, Kıdem Tazminatı, s. 5; İMRE, s. 281.

⁶⁵ YILDIRIM, s. 11; BOZER, Sigorta Hukuku 2009, s. 35; ÇEKER, s. 67; ULUĞ, s. 321; KUBİLAY, s. 42; OMAĞ, Kıdem Tazminatı, s. 5; İMRE, s. 281. Hayat sigortalarında gerçekleşeceği kesin olan ölüm rizikosuna sigortalanmamaktadır, burada sigortalanan şey ölümün sigorta sözleşmesi içerisinde gerçekleşip gerçekleşmeyeceğidir, yani riziko burada sigorta süresi içinde ölüm olayının gerçekleşme ihtimalidir. Bknz: YILDIRIM, s. 12.

⁶⁶ YILDIRIM, s. 11; OMAĞ, Kıdem Tazminatı, s. 5.

evlenme sebebiyle masrafların karşılanması için yapılan çeyiz sigortasında olduğu gibi sevindirici bir olay da olabilir⁶⁷.

Riziko, tarafların iradesi dışında ortaya çıkmalı, tesadüfe bağlı bir olay olmalıdır⁶⁸. Bundan dolayı riziko, tesadüfi veya tesadüf ve iradenin birlikte bulunduğu yarı tesadüfi bir olaydır⁶⁹. Sigorta sözleşmesinin taraflarının tamamen iradesi dışında meydana gelen rizikolar, tesadüfi rizikolardır⁷⁰. Sigorta ettirenin eylemleri dışında başkaca etkenlerin varlığının olduğu durumlarda iradi davranışlar olsa dahi tesadüfi olayların etkisi de söz konusu olduğundan yarı tesadüfi rizikolardan bahsedilir⁷¹. Eğer sigorta ettiren veya sigortalının iradesinden bağımsız bir durum söz konusu değil ise burada bir kesinlik vardır ve kesinliğin olduğu yerde rizikodan bahsetmek mümkün olmayacaktır⁷². Dolayısı ile sigorta ettirenin iradesi ile iç içe geçmiş olan kasıtlı davranışlarının neden olduğu rizikolar sigorta sözleşmesinin konusunu oluşturamayacaktır⁷³.

Rizikonun, TTK m. 1401’de “*tarafların parayla ölçülebilir menfaatlerini zarara uğratan*” ifadesi ile ilişkilendirilmesi dolayısı ile rizikonun unsurlarından biri

⁶⁷ YILDIRIM, s. 12; ÇEKER, s. 67; BOZER, Sigorta Hukuku 2009, s. 35; ATABEK, s. 6; CAN, s. 6. Hayat sigortalarında bazen sigortalının belirli tarihte hayatta kalması sonucunda belirli bir miktarın ödenmesi söz konusu olmaktadır. Bu halde de riziko sevindirici bir olay olma özelliğini haizdir. BOZER, bu özelliği nedeni ile 6762 sayılı TTK’da kanun koyucunun hayat sigortalarında riziko terimi yerine hadise terimini kullanmayı tercih ettiğini belirtmiştir. Bknz: BOZER, Sigorta Hukuku 2009, s. 35.

⁶⁸ KENDER, s. 332; YILDIRIM, s. 12-13; ATABEK, s. 6; ULUĞ, s. 328; OMAĞ, Kıdem Tazminatı, s. 3,5. ULUĞ, sigorta edilebilir rizikolar için tesadüfilik kriterinin, etkilenemezlik unsuru olduğunu ve sigorta ettirenin neden olduğu zararların tesadüfi olmadığını dolayısı ile etkilenemezlik unsurunu barındırmadığını ifade etmiştir. Bknz: ULUĞ, s. 328.

⁶⁹ YILDIRIM, s.13; OMAĞ, Kıdem Tazminatı, s. 5.

⁷⁰ Söz konusu tesadüfî rizikolar, mücbir sebep ile meydana gelen rizikolar olabileceği gibi sigortalının iradesi dışında meydana gelen zararları karşılamak için öngörülen rizikolar da olabilir. Bknz: YILDIRIM, s. 13; BOZER, Sigorta Hukuku 1965, s. 102-103.

⁷¹ YILDIRIM, s. 13; OMAĞ, Kıdem Tazminatı, s. 5; İMRE, s. 283.

⁷² OMAĞ, Kıdem Tazminatı, s. 5; ALİŞ, s. 11.

⁷³ Gerek eTTK m. 1278 gerek TTK m. 1429 sigorta ettirenin veya sigortalının kasten rizikonun gerçekleşmesine sebebiyet vermesi halinde sigortacının tazminat ödemekten kurtulacağı hüküm altına alınmıştır. Kasıt halinde tesadüf unsuru eksiktir. Fakat maddelerde ihmalden kaynaklanan hallerde sigortacının tazminat ödeme borcunun devam ettiği kaleme alınmıştır. İhmal halinde yarı tesadüfi rizikodan bahsedilir, zira burada kişinin iradesi mevcut olmakla birlikte kişinin hâkim olamadığı birtakım etkenler de söz konusudur. Bknz: ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 300-301; İMRE, s. 282-283, OMAĞ, Kıdem Tazminatı, s. 5-6; YILDIRIM, s. 13; BOZER, Sigorta Hukuku 2009, s. 36; ÇEKER, s. 67. Nitekim Yargıtay 11. Hukuk Dairesi’nin 15.04.1982 tarih 1982/1273 E. 1982/1731 K. Sayılı kararında “*Rizikonun kasten gerçekleştirilmiş olması dışında, hasarın meydana geliş şekli sigortacının sorumluluğu yönünden TTK’nun 1278 (yeni TTK m. 1429’a tekabül etmekte) maddesi uyarınca sonuca etkili olmamasına göre...*” açıklamasında bulunarak kast dışındaki durumlarda rizikodan bahsedilebileceğine işaret etmiştir. Bknz: ULAŞ, s. 51.

de hesaplanabilir olmasıdır⁷⁴. Bu nedenle para ile ölçülebilir bir sonuç doğurmayan rizikolar, sigorta hukuku anlamında riziko teşkil etmeyecektir⁷⁵. Meblağ sigortalarının konusu olan insan hayatının parasal bir karşılığı yoktur⁷⁶.

Bir rizikodan bahsedebilmek için yukarıda sıralanan özelliklerin olması gerektiği riziko tanımlarından kolayca çıkarılsa da doktrinde yukarıda sıralanan unsurların yanı sıra tanımlarda yer almayan bazı unsurların da rizikodan bahsedebilmek için olması gerektiği ifade edilmiştir. TTK m. 1404'te göre sigorta ettirenin veya sigortalının, kanunun emredici hükümlerine, ahlâka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı fiillerinin sonuçları teminat altına alınamayacaktır. Buradan da rizikonun hukuka uygun olması gerektiği sonucu çıkmaktadır⁷⁷. Riziko hukuka aykırı olamayacağı gibi doğa kanunlarına göre gerçekleşmesi imkânsız olmamalıdır⁷⁸. Bir eşyanın olağan kullanımının sonucunda oluşan eskime de riziko teşkil etmemektedir⁷⁹. Rizikolar dağınık olmalıdır⁸⁰, yani tüm topluluğu etkileyecek nitelikte olmamalıdır⁸¹.

⁷⁴ YILDIRIM, s. 14; ULUĞ, s. 322; CAN, s. 6.

⁷⁵ Sigortacının amacı rizikonun gerçekleşmesini engellemek değildir, rizikonun gerçekleşmesi halinde oluşan zararı gidermektir. Dolayısı ile rizikonun maddi bir nitelik taşıması beklenir. Bknz: ULUĞ, s. 322.

⁷⁶ ALİŞ, s. 14. Fakat CAN, iktisadi sonuç doğuran risklerden bahsederken hayat sigortalarına da yer vermiştir. Yani buradan hayat sigortalarında da iktisadi bir sonucun söz konusu olduğu anlamı çıkmaktadır. Bknz: CAN, s. 6.

⁷⁷ BOZER, Sigorta Hukuku 1965, s. 103; BOZER, Sigorta Hukuku 2009, s. 36; YAZICIOĞLU/ŞEKER ÖĞÜZ, s. 52; ÇEKER, s. 67; KENDER, s. 333.

⁷⁸ OMAĞ, Kıdem Tazminatı, s. 6; BOZER, Sigorta Hukuku 2009, s. 36; ÇEKER, s. 67; KAYIHAN/GÜNERGÖK, s. 178.

⁷⁹ BOZER, Sigorta Hukuku 2009, s. 36; ULUĞ, s. 323; YILDIRIM, s. 15.

⁸⁰ Dağınıklık ile kastedilen belirli bir yerde rizikonun gerçekleşme ihtimali çok yüksek iken diğer yerlerde çok düşük olmamasıdır. Zira sigortanın temeli her sigorta ettirenin zarara uğramaması esasına dayanır. Aksi halde ödenen primler ile sigortacının zararı tazmin etmesi mümkün olmayacaktır. Bknz: İMRE, s. 287; ATABEK, s.7.

⁸¹ YILDIRIM, s. 16; OMAĞ, Kıdem Tazminatı, s. 7; ATABEK, s. 7; ULUĞ, s. 323; İMRE, s. 287.

D. RİZİKONUN SİGORTA HUKUKUNDAKİ ÇEŞİTLİ ANLAMLARININ RİZİKONUN AĞIRLAŞMASI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Türk sigorta hukukunda riziko kavramının yukarıdaki tanımlar ve unsurlar irdelendiğinde çeşitli anlamlarda kullanıldığı görülmektedir⁸². Fakat riziko teriminin bu muhtelif anlamlarından kimileri çalışmamızın asıl konusu olan rizikonun ağırlaşması kavramı açısından kullanılmaya elverişli değildir.

1. Sigortalanan Olayı İfade Etmek İçin Kullanılması

Doktrinde riziko tanımlanırken zarar veya başkaca uygun olmayan bir hal doğuran olay olarak ifade edilir ve bu açıdan rizikonun zarar veren olay olma yönüne vurgu yapılır⁸³. Bu anlamıyla riziko, sigorta sözleşmesinin taraflarının münhasır iradesi dışında kalan, gerçekleşmesi veya gerçekleşeceği kesin olsa dahi gerçekleşme zamanı belirsiz olan, zarar veya başkaca uygun olmayan bir hal doğuran olaydır⁸⁴. Bu itibarla riziko, sigorta sözleşmesine konu olan ve gerçekleşmesi arzu edilmeyen olaydır. Sigortalanan olay olarak ifade edilen riziko, her zaman her sigorta türü yönünden zarar doğuran bir olay olmayabilir⁸⁵. Nitekim sigortacının mesuliyetinin doğması için zararın meydana gelmesi koşulu zarar sigortalarında gerekli iken meblağ sigortalarında bir zararın doğmasına gerek yoktur⁸⁶. Meblağ sigortalarında sigortacı rizikonun gerçekleşmesi ile bir zarar tazmini yapmayacak, sözleşme ile önceden belirlenen sigorta bedelini ödeyecektir⁸⁷. Kısacası sigortacının edim

⁸² OMAĞ, s. 9; ULUĞ, s. 331; YENER, s. 46-47.

⁸³ OMAĞ, s. 9-10; ULUĞ, s. 331; YENER, s. 47. Ayrıca bkz: İMRE, s. 281; ÜNAN, s. 36; YAZICIOĞLU/ŞEKER ÖĞÜZ, s. 52; CAN, s. 5; KANER, s. 305; Ali AYLİ, **İnşaat Bütün Riskler Sigortasında Riziko**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2012, s. 47; KAYIHAN/GÜNERGÖK, s. 177; ATABEK, s. 6; KENDER, s. 332; MEMİŞ, s. 21; YILDIRIM, s.7-8; KUBİLAY, s. 41.

⁸⁴ ULUĞ, s. 331; OMAĞ, s. 9; ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 14.

⁸⁵ KANER, s. 305; ALİŞ, s. 9.

⁸⁶ KANER, s. 305; Serdar HIZIR, “Türk Ticaret Kanunu’nda Yer Alan Mal Sigortalarına İlişkin Muhtelif Hüküm ve İlkelerin Sorumluluk Sigortasına Uygulanabilirliği”, **TBB Dergisi**, S. 86, 2009, s. 277-278; OMAĞ, Kıdem Tazminatı, s. 4-5, dn. 7; Evrim AKGÜN, “Sigorta Sözleşmelerinde Teminatın Kapsamına Genel Bir Bakış”, **Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 12, S. 153-154, 2017, s. 91. Örneğin hayat sigortasında belirli bir tarihte “hayatta bulunma” sigorta hukuku açısından bir riziko iken, hayatta bulunma rizikosu zarar oluşturmaz. Bknz: ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 14.

⁸⁷ AKGÜN, Teminatın Kapsamı, s. 91; HIZIR, s. 277.

yükümlülüğünün doğması, sözleşme ile belirlenen meblağı ödemesi ya da doğan zararı tazmin etmesi için, tarafların sözleşme ile belirlediği olayın gerçekleşmesi gerekir, başka bir ifade ile riziko gerçekleşmelidir⁸⁸.

Doktrinde bazı yazarlarca soyut ve somut riziko ayrımı yapılmaktadır. Tarafların sigorta sözleşmesi ile belirlediği olayın gerçekleşmemiş hali soyut anlamda rizikoyu ifade ederken gerçekleşmiş hali somut anlamda rizikodur⁸⁹. Riziko teriminin sigortalanan olayı ifade etmek için kullanılması, rizikonun ağırlaşması açısından kullanılmaya elverişli değildir. Zira rizikonun ağırlaşması en nihayetinde rizikonun değişmesini ifade etmektedir⁹⁰, fakat rizikonun sigortalanan olayın kendisi anlamında kullanılması halinde olayda meydana gelecek değişiklikler, rizikonun ağırlaşmasına değil, rizikonun ya tamamen ortadan kalkmasına ya da tamamen değişerek başka bir durum oluşturmaya sebebiyet verecektir⁹¹.

2. Sigortalanan Olayın Gerçekleşme İhtimalini İfade Etmek İçin Kullanılması

Bazı yazarlar rizikoyu, sigorta sözleşmesinde belirlenen olayın gerçekleşme ihtimali olarak tanımlamışlardır⁹². Riziko bu anlamda tarafların sigorta sözleşmesinde belirledikleri olayın kendisini değil, bu olayın gerçekleşme “ihtimalini” ifade etmektedir⁹³. Bu ihtimalin derecesini, sigortacının riziko faktörlerini dikkate alarak sigorta tekniği ile yaptığı hesaplamalar belirler⁹⁴.

⁸⁸ TTK ve SK’nın birtakım maddelerinde “rizikonun gerçekleşmesi” ifadesine yer verilmiştir, bu maddelerde riziko sigorta sözleşmesinde tarafların belirlediği olay olma anlamı ile kullanılmıştır. Bknz: YENER, s. 47-48.

⁸⁹ OMAĞ, s. 9-10; ULUĞ, s. 331.

⁹⁰ Detaylı ilgi için bknz: s. 21 vd.

⁹¹ YENER, s. 53.

⁹² Türk Hukuk Lügatı, s. 287; ULAŞ, s. 46; ÇEKER, s. 67; AKGÜN, s. 9; ÖZDEMİR, s. 19. Bazı yazarlar ise rizikoyu tanımlarken zarar meydana getirme ihtimali gibi tanımlara yer vererek rizikonun sigortalanan olayın gerçekleşme ihtimali anlamına vurgu yapmışlardır. Buna rağmen rizikonun gerçekleşmesinden de bahsederek rizikonun sigortalanan olay olma anlamına da yer vermişlerdir. Yani iki anlamı da benimsemişlerdir. Bknz: ARSEVEN, Sigorta Hukuku, s. 5-7; ATABEK, s. 6.

⁹³ YENER, s. 48; OMAĞ, s. 11; ULUĞ, s. 333.

⁹⁴ YENER, s. 48; KENDER, s. 271.

Rizikonun bu anlamı ağırlaşmaya elverişlidir. Zira sigortalanan olayın gerçekleşme ihtimalinin artması rizikonun ağırlaşması anlamına gelecektir⁹⁵.

3. Sigortalanan Olayın Gerçekleşmesi ile Meydana Gelecek Zararı İfade Etmek İçin Kullanılması

Riziko terimi, sigortacılıkta rizikonun gerçekleşmesinden sonra meydana gelecek tam veya kısmi zararı ifade etmek için de kullanılabilir⁹⁶. Rizikonun gerçekleşmesi sonucu ortaya çıkacak olan zarar, sigorta bedelinin ve primin belirlenmesi açısından önemli bir rol oynamaktadır⁹⁷. Rizikonun bu şekilde kullanımı zarar sigortaları için söz konusudur, zira meblağ sigortalarında ortada bir zarar olup olmaması önemli değildir. Meblağ sigortalarında sigortacının edimi sigorta sözleşmesi ile tarafların serbestçe belirlediği bir tutarın, sigorta olayının gerçekleşmesi sonucunda ödenmesidir.

Sigortalanan olayın gerçekleşmesi sonucunda meydana gelecek zararı ifade etmek için riziko teriminin kullanılması rizikonun ağırlaşması kavramı açısından kullanılmaya elverişlidir. Her ne kadar zarar, sigorta olayının gerçekleşmesi sonucu ortaya çıkacaksa da rizikonun ağırlaşması ile zarar miktarının artması söz konusu olabilecektir⁹⁸. Zarar sigortalarında sigortalanan olayın gerçekleşmesi ile meydana gelecek zararın miktarını arttıracak durumlar, sigorta süresi içinde oluşabilir. Sigorta süresi içerisinde oluşan bu durumlar rizikonun ağırlaşmasına sebep olabilecektir.

⁹⁵ YENER, s. 54. Literatürde rizikonun ağırlaşmasından bahsedilirken, “rizikonun gerçekleşme ihtimalinin artmasından” bahsedilmektedir. Esasında bu anlatım lafzi olarak incelendiğinde, riziko kavramı sigortalanan olay olma anlamında kullanılmaktadır. Zira sigortalanan olayın gerçekleşme ihtimalinin artması, rizikonun ağırlaşması anlamına gelmektedir, burada da rizikonun gerçekleşme ihtimalinin artmasından bahsedilmektedir. Detaylı bilgi için bkz: s. 45.

⁹⁶ OMAĞ, s. 11; ULUĞ, s.333; YENER, s. 49.

⁹⁷ ÖÇAL, s. 10; ULAŞ, s. 333.

⁹⁸ YENER, s. 54.

4. Riziko Faktörlerini İfade Etmek İçin Kullanılması

Rizikoyu kıymetlendirmeye⁹⁹ yarayan birtakım faktörler vardır, bunlara riziko faktörleri denir¹⁰⁰. Riziko faktörleri, rizikonun gerçekleşme ihtimalini veya rizikonun gerçekleşmesi sonucu ortaya çıkacak zararın kapsamını etkileyecek niteliktedir¹⁰¹. Sigortacının sözleşme yapıp yapmamasına etki edecek veya daha ağır şartlarda sözleşme yapmasına neden olacak nitelikteki riziko faktörlerine “önemli riziko faktörleri” denir¹⁰². Riziko terimi kimi zaman riziko faktörlerini ifade etmek için kullanılır¹⁰³. Bu anlamda “objektif riziko” kavramı akdin daha ağır şartlarda yapılmasını gerektiren ve primi etkileyen faktörleri ifade etmek için, “subjektif riziko” kavramı ise primi etkilemeyen, akdin hiç yapılmamasını gerektiren faktörleri ifade etmek için kullanılır¹⁰⁴. Rizikonun bu anlamlarda kullanımı ağırlaşmaya elverişli değildir. Zira riziko faktörleri olay ve durumlardır, bu nedenle olay ve durumlar, ağırlaşmaz veya hafiflemesler, değişirler¹⁰⁵. Fakat olay ve durumlardaki değişiklikler, sonucun ağırlaşmasına veya hafiflemesine etki edebilir.

5. Sigortalanan Mal veya Şahsı İfade Etmek İçin Kullanılması

Riziko, riziko konusu olan malı veya şahsı ifade etmek için de kullanılmaktadır¹⁰⁶. Bu anlamda riziko sigortalanan menfaati ifade etmektedir, örneğin sigortalanan fabrika, gemi yine riziko terimi ile ifade edilebilir¹⁰⁷. Rizikonun

⁹⁹ Rizikoyu kıymetlendirmek, rizikonun sigortacı tarafından sözleşmenin konusu yapıp yapılmayacağını veya sigortacının ne kadar prim karşılığında rizikoyu taşıma borcu altına gireceğinin belirlenmesi demektir. Bknz: ULUĞ, s. 332; OMAĞ, s. 4.

¹⁰⁰ YENER, s. 50; ULUĞ, s. 332; OMAĞ, s. 11.

¹⁰¹ Kemal ŞENOCAK, “Sorumluluk Sigortalarında Sözleşme Öncesi İhbar Görevi”, **Sigorta Hukuku Sempozyumları**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2018, s. 182; YENER, s. 50.

¹⁰² YENER, s. 50-52; ŞENOCAK, s. 182. Önemli riziko faktörleri, TTK m. 1435’de “önemli husus” olarak ifade edilmektedir, bundan ötürü doktrinde de “önemli husus” kavramı kullanılmaktadır. Bknz: KENDER, s. 296; ÇEKER, s. 114; Zehra ŞEKER ÖĞÜZ, “Sözleşme Öncesi İhbar Görevi”, **Sigorta Hukuku Sempozyumları**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2018, s. 157. ŞENOCAK ise “önemli hususlar” ifadesiyle, “üstlenilecek riziko açısından önemli olan durumlar” kastedildiğini belirtmiş ve önemli hususlar kavramı yerine “riziko ile ilgili durumlar” kavramını kullanmıştır. Bknz: ŞENOCAK, s. 182-192.

¹⁰³ OMAĞ, s. 11; ULUĞ, s. 332; YENER, s. 51.

¹⁰⁴ OMAĞ, s. 11, 42-48; ULUĞ, s. 332.

¹⁰⁵ YENER, s. 53.

¹⁰⁶ ULUĞ, s. 332; OMAĞ, s. 10; YENER, s. 52.

¹⁰⁷ ULUĞ, s. 332.

bu anlamda kullanımı ağırlaşmaya elverişli değildir. Zira bu anlamda kullanılan rizikodaki değişiklik sigortalanan menfaatinin değişmesi anlamına gelecektir¹⁰⁸.

6. Teminatın Türünü İfade Etmek İçin Kullanılması

Riziko kelimesi, sigortacı tarafından sağlanan sigorta teminatının türünü belirtmek için de kullanılmaktadır¹⁰⁹. Bu anlamda riziko yangın rizikosu, hırsızlık rizikosu gibi ifadelerle belirtilir¹¹⁰ ve riziko teriminin bu şekilde kullanılması, teminatın türünün ağırlaşması söz konusu olamayacağı için ağırlaşmaya elverişli değildir¹¹¹.

7. Değerlendirme

Yukarıdaki açıklananlar dikkate alındığında rizikonun ağırlaşması, sigortalanan olayın gerçekleşme ihtimalinin veya sigortalanan olayın gerçekleşmesi sonucu ortaya çıkacak olan zararın artması anlamına gelecektir. Diğer bir ifadeyle rizikonun ağırlaşması, bütün sigorta türlerinde rizikonun gerçekleşme ihtimalinin arttığı anlamına veya zarar sigortalarında sigorta olayının gerçekleşmesi sonucunda oluşacak olan zararın arttığı anlamına gelecektir. Zararın veya ihtimalin artması için de birtakım olay ve durumlarda yani riziko faktörlerinde değişikliklerin meydana gelmesi gerekir. Bu bağlamda çalışmamızda riziko terimi, sigortalanan olayın gerçekleşme ihtimalini ve doğacak zarar miktarını ifade etmek için kullanılacaktır.

¹⁰⁸ YENER, s. 53.

¹⁰⁹ OMAĞ, s. 10-11; ULUĞ, s. 332; YENER, s. 52.

¹¹⁰ OMAĞ, s. 10-11; ULUĞ, s. 332.

¹¹¹ YENER, s. 53.

II. RİZİKONUN DEĞİŞMESİ KAVRAMI

Riziko ağırlaşması esasında rizikonun değışmesidir, bu nedenle rizikonun değışmesi kavramının incelenmesi gerekmektedir.

A. GENEL OLARAK

Sigorta sözleşmesi akdedilmeden önce rizikonun gerçekleşme ihtimalinin değerlendirilip sigortacının rizikoyu taşıma borcu altına girip girmeyeceğinin belirlenmesi veya bu borcun üstlenilmesi durumunda sigorta ettirenin ne kadar prim ödeyeceğinin tayin edilmesi için önemli riziko faktörlerinin bilinmesi gerekmektedir¹¹². Bu faktörler dikkate alınarak istatistik ilminin yardımı ile sigortacı rizikoyu değerlendirir ve bu değerlendirme neticesinde riziko ve prim arasında bir denge kurar.

Riziko faktörleri primi etkileyen ve etkilemeyen faktörler olarak iki gruba ayrılır. Primi etkileyen faktörler objektif faktörler iken primi etkilemeyen faktörler subjektif faktörlerdir. Objektif faktörler sözleşmenin daha ağır şartlarda yapılmasını gerektiren faktörlerdir. Subjektif faktörler ise sigorta ettirenin şahsına ilişkin olup sözleşmenin hiç yapılmamasını gerektiren faktörlerdir¹¹³. Bu faktörlerden bazıları değışken niteliktedir¹¹⁴. Başka bir ifade ile sözleşme kurulurken dikkate alınan riziko

¹¹² OMAĞ, s. 4; YENER, s. 31-34; KENDER, s. 297; İMRE, s. 284; ŞEKER ÖĞÜZ, s. 157.

¹¹³ OMAĞ, s. 4-6; KABUKÇUOĞLU ÖZER, Hayat Sigortası 2014, s. 252-253; Dilek KABUKÇUOĞLU ÖZER, **Mukayeseli Hukukta ve Uygulamada Hayat Sigortası**, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2005, s. 170-171.

¹¹⁴ Riziko faktörlerinin bazıları, sözleşme süresi boyunca değışime uğramazlar. Örneğin, hayat sigortalarında riziko şahsının kan grubu riziko faktörü olabilir ve sigorta süresi boyunca değışmez.

faktörlerinin kimisi sigorta gibi devamlılık arz eden bir ilişki içerisinde değişme ihtimalini barındırır¹¹⁵.

Sigortacı, riziko faktörlerini dikkate alarak bir sözleşme yaptı ise rizikonun mahiyeti ve önem derecesine göre belirlediği prim ile riziko arasındaki dengenin korunacağını farz ederek rizikonun esaslı bir değişikliğe uğramayacağı güveni içerisinde¹¹⁶. Fakat sözleşme ilişkisi devam ederken riziko faktörlerine yenilerinin eklenmesi, bazı riziko faktörlerin ortadan kalkması veya değişken nitelikteki riziko faktörlerinin farklılaşması söz konusu olabilir. Riziko faktörlerinin tamamında bir değişim meydana gelmişse artık riziko ortadan kalkmıştır ve sigortanın konusu kalmamıştır¹¹⁷, bu nedenle sigorta sözleşmesi, ortadan kalkan riziko açısından sona ermiştir.

Değişken nitelikteki riziko faktörlerinin sigorta süresi içerisinde rizikonun gerçekleşme ihtimalini veya rizikonun gerçekleşmesinden sonra meydana gelecek zarar miktarını etkileyecek şekilde farklılaşmasına ise “rizikonun değişmesi” denir. Görüldüğü üzere rizikonun değişmesinden bahsedebilmek için riziko faktörlerinde bir farklılaşmanın olması gerekmektedir fakat bu farklılaşma ile birlikte rizikonun gerçekleşme ihtimalinde veya doğabilecek zarar miktarında da bir değişiklik olmalıdır¹¹⁸. Riziko faktörlerindeki değişiklikler muhtelif şekillerde oluşabilir. Riziko faktörlerindeki değişikliğin sonucunda rizikonun gerçekleşme ihtimali veya doğacak zarar miktarı herhangi bir şekilde etkilenmiyorsa bu halde sigorta hukuku açısından önemli bir değişiklik söz konusu olmayacaktır¹¹⁹. Başka bir ifade ile rizikonun değişmesi gerçekleşmeyecektir.

Rizikonun değişmesinden bahsedebilmek için riziko faktörlerinin farklılaşması neticesinde rizikonun hafiflemesi veya rizikonun ağırlaşması gerekmektedir¹²⁰. Sigorta süresi içerisinde yeni riziko faktörlerinin devreye girmesi veya bazı riziko faktörlerinin devreden çıkması neticesinde, riziko ile prim arasındaki

¹¹⁵ ÇEKER, s. 118; OMAĞ, s. 4; Nisim FRANKO, “Sigorta Akdinde Rizikonun Ağırlaşması (TTK m. 1291)”, **IX. Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu**, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1992, s. 103-105.

¹¹⁶ İMRE, s. 287; ARSEVEN, Sigorta Hukuku, s. 113; AKGÜN, s. 256; MEMİŞ, s. 124.

¹¹⁷ ARSEVEN, Sigorta Hukuku, s. 113; Kemal ŞENOCAK, **Mesleki Sorumluluk Sigortası**, Ankara, Turhan Kitapevi, 2020, s. 229.

¹¹⁸ OMAĞ, s. 12; YENER, s. 56.

¹¹⁹ İMRE, s. 288; ARSEVEN, Sigorta Hukuku, s. 113.

¹²⁰ İMRE, s. 288; OMAĞ, s. 12; ARSEVEN, Sigorta Hukuku, s. 113.

denge bozulur ve rizikonun gerçekleşme ihtimali veya doğacak zarar miktarı azalır ise riziko hafiflemesinden¹²¹, rizikonun gerçekleşme ihtimali veya doğacak zarar miktarı artar ise rizikonun ağırlaşmasından bahsedilir¹²².

Riziko faktörlerindeki değişiklikler, kimi zaman rizikoyu hafifletir, kimi zaman rizikoyu ağırlaştırır. Bu gibi durumlarda rizikonun hafifleyip hafiflemediğini veya ağırlaşp ağırlaşmadığını tespit edebilmek için sözleşmenin kurulduğu andaki durum ile değişimden sonraki durum “kıyas” edilir. Daha sonra durum “bütün” olarak değerlendirilir ve “tehlike mahsubu” yapmak sureti ile toplam rizikonun hafifleyip hafiflemediği veya ağırlaşp ağırlaşmadığı tespit edilir¹²³.

Şu halde “rizikonun değişmesi” kavramı riziko hafiflemesi ve riziko ağırlaşmasını kapsayan bir üst kavramdır. Rizikonun değişmesi kavramı, bazı kavramlardan ayırt edilmelidir. Özellikle uygulamada bu kavramların mahiyetinin anlaşılmadığı ve yanlış şekilde somut olaya uygulandığı görülmektedir. Öncelikle “rizikonun değişmesi” ve “rizikonun tamamen değişmesi” kavramlarının ayırt edilmesi gerekmektedir. Ayrıca “rizikonun teminat dışı bırakılması” kavramı ile “rizikonun değişmesi” kavramı arasındaki fark tespit edilmelidir.

B. RİZİKONUN DEĞİŞMESİ VE RİZİKONUN TAMAMEN DEĞİŞMESİ KAVRAMLARI ARASINDAKİ FARK

Rizikonun değişmesi kavramı ve rizikonun tamamen değişmesi kavramını birbirinden ayırmak güçtür¹²⁴, zira iki kavram da en nihayetinde rizikoda bir

¹²¹ TTK m. 1433/1 uyarınca riziko ve prim arasında sigorta ettiren aleyhine bozulan dengenin sağlanması amacı ile primde indirime gidilebilecek ve gerektiğinde bütün prim geri verilecektir.

¹²² AKGÜN, s. 256; OMAĞ, s. 13; KENDER, s. 309; ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 352-353, 469; ARSEVEN, Sigorta Hukuku, s. 113; KAYIHAN/GÜNERGÖK, s. 238; KABUKÇUOĞLU ÖZER, s. 188-189.

¹²³ OMAĞ, s. 13; ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 469-470.

¹²⁴ Lafzi olarak ilk bakışta iki kavramın ayırt edilmesinde bir güçlük bulunmasa da uygulamada iki durumu birbirinden ayırmak güçlük arz edebilecektir. Örneğin Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin 27.02.2017 tarih, 2016/880 E. 2017/1110 K. sayılı kararına konu olmuş olayda 13 büyükbaş hayvan çeşitli rizikolara karşı sigortalı ve bunlardan 2 tanesi sigorta süresi içerisinde ölmüştür. Fakat ölen hayvanlar sigortaya konu olan büyükbaş hayvanlar ile aynı küpe numaralarını taşımalarına rağmen fiziki özellikleri aynı değildir. Bu halde ölen hayvanlar bakımından rizikonun tamamen değişmesi dolayısı ile rizikonun teminat dışı kaldığından bahsedilecektir. Fakat yerel mahkeme hayvan düşüm belgelerini inceleyerek davacının ölen hayvanlarının teminat kapsamında kaldığı yönünde kanaat oluşturmuştur (www.lexpera.com, çevrimiçi erişim tarihi: 03.01.2024). Yine İstanbul

değişikliğin meydana gelmesi ile vuku bulmaktadır¹²⁵. Fakat iki kavramın sigorta hukuku açısından hüküm ve sonuçları farklıdır¹²⁶. Bu nedenle iki kavram arasındaki ayrımın yapılması önemlidir.

Rizikonun tamamen değişmesi durumunda sigorta sözleşmesi ile tarafların belirlediği riziko ortadan kalkarak tamamen sözleşmeye yabancı “yeni bir riziko” ortaya çıkmaktadır¹²⁷. Söz konusu yeni riziko, mahiyeti itibari ile sözleşmede belirlenen rizikodan tamamen farklı, tarafların iradesi ile sözleşmede himaye altına alınmayan bir rizikodur. Bu halde riziko faktörleri bir bütün olarak değişmekte ve yerlerini yeni riziko faktörlerine bırakmaktadırlar¹²⁸. Başka bir ifadeyle sigorta sözleşmesi ile himaye altına alınan riziko ortadan kalkmaktadır¹²⁹.

Riziko değişmesinde ise riziko faktörlerinin bir veya birkaçında değişiklik meydana gelmektedir. Sigorta sözleşmesi ile himaye altına alınan riziko mahiyeti itibari ile aynı kalmakta fakat riziko ağırlığı değişmekte yani riziko ya hafiflemekte ya da ağırlaşmaktadır.

Bölge Adliye Mahkemesi 13. Hukuk Dairesi’nin 12.11.2020 tarih, 2019/154 E. 2020/1284 K. sayılı kararına konu olan dosyada sigorta sözleşmesine konu olan teknenin sigortacının izni alınmadan marınadan çıkarılarak denize açılmasının ve bu esnadan kaza geçirmesi dolayısı ile kurtarma faaliyetinin sözleşme kapsamında olup olmadığı tartışılmıştır. Dosya kapsamında alınan bilirkişi raporlarında rizikonun değiştiğinden ve bu nedenle rizikonun ağırlaştığından bahsedilmiş fakat rizikonun değişmesi dolayısı ile rizikonun teminat dışı kaldığı da dile getirilmiştir (www.lexpera.com, çevrimiçi erişim tarihi: 03.01.2024). Görüldüğü üzere uygulamada rizikonun değişmesi hali ile rizikonun tamamen değişerek teminat dışı kalması durumu karıştırılmaktadır. Rizikonun değişmesi halinde riziko teminat kapsamında kalmaktadır.

¹²⁵ Çalışmamızda yer verdiğimiz rizikonun değişmesi kavramı dar anlamda rizikonun değişmesidir ve riziko hafiflemesi ile riziko ağırlaşmasını bünyesinde ihtiva eder. Geniş anlamda rizikonun değişmesi kavramı rizikodaki her türlü değişikliği içinde barındıran dolayısı ile rizikonun tamamen değişmesini de kapsayan bir kavramdır. Fakat genelde doktrin ve uygulamada, rizikonun değişmesi kavramı dar anlamda kullanıldığı için çalışmamızda dar anlamda kullanılması tercih edilmiştir. Bknz: Merih Kemal OMAĞ, “Rizikonun Ağırlaşması ve Diğer Riziko Değişiklikleri“, **Özel Sigorta Hukukuna Hâkim İlke ve Kurumlar (1975-2016) Makaleler-Tebliğler**, İstanbul, On İki Levha Yayınları, 2019, s. 105. YAZICIOĞLU, eTTK m. 1372 ele alırken kanunun riziko değişmesinden kastının riziko durumunun kısmen veya tamamen değişmesi olduğunu belirtmiştir. Yani rizikonun değişmesi kimi zaman geniş anlamında kullanılmaktadır. Bknz: Emine YAZICIOĞLU, **Tekne Sigortası Sözleşmesi**, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2003, s. 235.

¹²⁶ YENER, s. 58; ŞENOCAK, Mesleki Sorumluluk Sigortası, s. 229.

¹²⁷ ŞENOCAK, Mesleki Sorumluluk Sigortası, s. 229; YENER, s. 58-59; KANER, s. 317; Serhal Nur MAHMUTOĞULLARI, **Avukatlık Mesleki Sorumluluk Sigortası**, Ankara, Ankara Barosu Yayınları, 2007, s. 104-105.

¹²⁸ Mesleki sorumluluk sigortasında, sigorta ettirenin sorumluluğunu sigorta ettirdiği mesleğini bırakarak başka bir mesleği icra etmesi riziko faktörlerinin tamamen değişerek yeni bir rizikonun meydana gelmesine örnek olarak verilebilir. Bknz: ŞENOCAK, Mesleki Sorumluluk Sigortası, s. 229; MAHMUTOĞULLARI, s. 104-105. eTTK m. 1372 hükmü uyarınca sigortacı için riziko başlamadan önce sözleşmede belirlenen yolculuk yerine başka bir yolculuğa başlanması sözleşme ile üstlenilen riziko yerine yeni bir rizikonun oluşmasına örnektir. Bknz: YAZICIOĞLU, s. 235.

¹²⁹ ŞENOCAK, Mesleki Sorumluluk Sigortası, s. 229; YENER, s. 58-59.

Sonuç olarak rizikonun değişmesi durumunda, sözleşmenin başında belirlenen rizikonun gerçekleşme ihtimalinde veya doğacak zarar miktarında bir değişim söz konusu olmaktadır. Bu halde kanunda riziko değişimleri için öngörülen yaptırımlar uygulama alanı bulacaktır. Öte yandan rizikonun tamamen değişmesinde sözleşme akdedilirken belirlenen rizikodan başka bir riziko karşımıza çıkmaktadır. Dolayısı ile burada artık bir değerlendirme yapılmasına gerek olmadan sigorta korumasının bu yeni rizikoya uygulanamayacağı kanaatine varmak gerekmektedir. Başka bir ifade ile rizikonun tamamen değişmesi durumunda sigorta sözleşmesinin teminatının kapsamının dışına çıkmakta, rizikonun değişmesi durumunda ise riziko halen sigorta teminatı kapsamında kalmaktadır.

C. RİZİKONUN DEĞİŞMESİ VE RİZİKONUN TEMİNAT DIŞI BIRAKILMASI ARASINDAKİ FARK

Rizikonun değişmesi ve rizikonun teminat dışı bırakılması, lafzi açıdan karıştırılacak kavramlar olmamakla birlikte somut olaylara, kavramları konu edinen düzenlemeleri uygularken karışıklık oluşabilmektedir¹³⁰. Zira rizikonun değişmesi halinde de rizikonun teminat dışı bırakılması halinde de sözleşme ile belirlenen sınırlamaların dışına çıkmaktadır¹³¹.

Rizikonun teminat dışı bırakılması sigorta sözleşmesi yapılırken bazı rizikoların sözleşmeye konulacak açık ve net klozlar ile sigorta himayesinin dışında bırakılmasıdır¹³². Sigortacı teminat dışı bırakılan bu rizikoları taşıma borcu altında değildir. Dolayısı ile teminat dışı bırakılan riziko gerçekleştiğinde, bu olay sigorta sözleşmesi kapsamı dışında kalacaktır, yani bir teminatsızlık hali söz konusu olacak ve herhangi bir sözleşmesel koruma olaya uygulanmayacaktır.

¹³⁰ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 16.10.2000 tarihli, 6749/7800 sayılı kararında sigorta himayesinde olan araç açık otoparkta çalınmış, bunun üzerine aracın kapalı alanda park edilmesi gerektiğini öngören sözleşme hükmü gereğince olayın hırsızlık sigortası teminatı kapsamında olup olmadığı tartışılmış ve rizikonun teminat kapsamında olduğuna fakat rizikonun ağırlaştığına hükmedilmiştir (www.lexpera.com, çevrimiçi erişim tarihi: 03.01.2024).

¹³¹ İMRE, s. 299; YENER, s. 61; OMAĞ, s. 33.

¹³² İMRE, s. 299; OMAĞ, s. 32-33.

Rizikonun değişmesinden veya ağırlaşmasından bahsedebilmek için ise değişen rizikonun sigorta teminat limitlerinde olması gerekir¹³³. Sigorta sözleşmesi ile teminat dışında bırakılan bir halin, ağırlaşmasından bahsedilemeyecek yani teminat dışı bırakılan riziko için riziko ağırlaşmasının gerçekleşip gerçekleşmediği araştırması yapılmayacaktır¹³⁴. Teminat dışı bırakılan riziko, sözleşmeyi etkilemeyecektir. Rizikonun ağırlaşması, prim-riziko dengesini bozarak sözleşmeyi etkilemektedir ve bazı şartlar altında sözleşme hükümleri icra edilmektedir¹³⁵.

Öte yandan teminat dışı bırakılan rizikolar sigorta sözleşmesi kurulurken tek tek sayılarak açık, kesin ve sınırlayıcı bir şekilde gösterilirken riziko değişikliklerinin gösterilmesi zorunlu deęildir¹³⁶.

¹³³ OMAĞ, s. 33.

¹³⁴ OMAĞ, s. 33; YENER, s. 61; MEMİş, s. 127; ARSEVEN, Sigorta Hukuku, s. 113.

¹³⁵ MEMİş, s. 127; OMAĞ, s. 33-34.

¹³⁶ MEMİş, s. 127; OMAĞ, s. 33-34. Her ne kadar rizikoyu ağırlaştıran hallerin sözleşmede belirtilmesi zorunlu değilse de taraflar bunları sözleşmede belirterek somutlaştırma yolunu tercih edebilirler.

III. RİZİKO AĞIRLAŞMASI KAVRAMI

Sigorta ettirenin riziko ağırlaşmasına ilişkin görevlerini ve bu görevlere bağlanan hüküm ve sonuçları inceleyebilmek için riziko ağırlaşması kavramının mahiyetinin kavranması gerekmektedir.

A. TANIMI

Doktrinde rizikonun ağırlaşması kavramı için genel bir tanım yapmanın güç olduğu dile getirilmiştir¹³⁷. Rizikonun ağırlaşmasına neden olan olay ve durumların tamamının tespitinin mümkün olmaması¹³⁸ ve riziko ağırlaşmasının kurucu unsurlarının her somut sigorta ilişkisinin özel şartlarına göre değişen bir kavram olması¹³⁹ tatminkâr bir tanım yapılamamasına sebebiyet vermiştir. Bu yüzdendir ki doktrinde çoğu yazar riziko ağırlaşmasının tanımını yapmak yerine riziko ağırlaşmasının unsurlarını açıklayarak ve örneklendirerek kavramı anlatmaya çalışmıştır¹⁴⁰.

Rizikonun ağırlaşması kavramı eTTK’da tarif edilmemiş, TTK’da ise ağırlaşmaya ilişkin daha kapsamlı hükümler tesis edilmesine rağmen kavram tanımlanmamıştır. Riziko ağırlaşması kapsamında sigorta ettirene yüklenen görev ve bu görevin ihlali neticesine bağlanan hukuki sonuçlar düzenlenmekle yetinilmiştir. Kanun koyucu kavramın tanımlanmasını doktrin ve uygulamaya bırakmıştır.

Rizikonun ağırlaşması doktrinde bazı yazarlar tarafından “*riziko durumunun tüm olarak sigortacı için uygun olmayan bir şekilde değişmesi*” olarak kısa bir

¹³⁷ OMAĞ, s. 41; ATABEK, s. 237.

¹³⁸ ATABEK, s. 237; İsmail DOĞANAY, *Türk Ticaret Kanunu Şerhi Üçüncü Cilt*, Ankara, Feryal Matbaası, 1990, s. 3058.

¹³⁹ OMAĞ, s. 41.

¹⁴⁰ Bknz: ARSEVEN, *Sigorta Hukuku*, s. 113-115; YAZICIOĞLU/ŞEKER ÖĞÜZ, s. 161; ŞENOCAK, *Mesleki Sorumluluk Sigortası*, s. 226-236; ATABEK, s. 237-239.

şekilde tanımlanmaktadır¹⁴¹. Görüldüğü üzere rizikonun ağırlaşması genel olarak kavramın unsurlarına yer verilmek sureti ile tanımlanmaya çalışılmıştır. Tanımda rizikonun ağırlaşması unsurlarından birkaçına yer verilmiş olsa da yeterli değildir. Zira önemli unsurlardan olan “*rizikonun gerçekleşme ihtimali veya muhtemel zarar miktarı artması*” unsurlarına yer verilmemiştir. Söz konusu unsur daha önce de değindiğimiz üzere ağırlaşmanın gerçekleşip gerçekleşmediğinin değerlendirilmesinde ölçüt niteliğindedir.

Öte yandan rizikonun ağırlaşması kavramını OMAĞ, “*sigorta akdi kurulurken beyan edilen riziko faktörlerinin sigorta süresi içerisinde, rizikonun gerçekleşme ihtimalini veya muhtemel zarar miktarını arttırarak dolayısıyla akdin feshini veya tadilini gerektirecek bir şekilde değişmesidir*” şeklinde tanımlamıştır¹⁴². ÜNAN ise “*sigorta ettirenin sözleşmeyi kurmaya yönelik iradesini açıkladığı sırada mevcut ve riziko için önemli olan hususların sonradan sigortacının öngöremeyeceği biçimde ve süreklilik göstermek koşuluyla değişmesi ve bunun sonucunda rizikonun gerçekleşmesi veya zararın büyümesi yahut sigortacının haklı görülemeyecek istemlerle karşılaşması olasılığının yükselmesi*” olarak tanımlamıştır¹⁴³. AYHAN/ÇAĞLAR/ÖZDAMAR “*riziko ile prim arasındaki dengenin sigortacı aleyhine bozulması ve sigorta ettirenin sözleşmenin yapılmasından sonra, sigortacının izni olmadan rizikoyu veya mevcut durumu ağırlaştırarak tazminat tutarının artmasını etkileyici davranış ve işlemlerde bulunması*” şeklinde kavramı tanımlamıştır¹⁴⁴. Bu tanımlarda riziko ağırlaşmasının unsurları daha kapsamlı bir şekilde dikkate alınmıştır.

Doktrinde genelde OMAĞ’ın tanımı benimsenmiştir¹⁴⁵. OMAĞ tanımında “*akdin feshini veya tadilini gerektirecek bir şekilde değişmesi*” şeklindeki ifadesi ile riziko ağırlaşmasının esaslılık unsuruna¹⁴⁶ vurgu yapmıştır, yoksa burada rizikonun

¹⁴¹ KENDER, s. 309; KANER, s. 316; KAYIHAN/GÜNERGÖK, s. 238.

¹⁴² OMAĞ, s. 41-42.

¹⁴³ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 469.

¹⁴⁴ Rıza AYHAN/Hayrettin ÇAĞLAR/Mehmet ÖZDAMAR, **Sigorta Hukuku Ders Kitabı**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2020, s. 186.

¹⁴⁵ OMAĞ tarafından yapılan bu tanım öğretide birçok yazar tarafından benimsenmiştir. Bknz: Hayri TAŞYÜREK, **Kasko Sigortası**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2001, s. 88; Ali AYLI, **Zarar Sigortalarında Prim Ödeme Borcu**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2003, s. 23; İlknur ULUĞ, **Trafik Sigortasında Sigorta Ettirenin Borç ve Yükümlülükleri**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1994, s. 60; Dursun SAAT, **Makine Kırılması Sigortasında Riziko**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2017, s. 104.

¹⁴⁶ Detaylı bilgi için bknz: s. 46.

gerçekleşmesi ihtimalinin veya doğacak zarar miktarının artması dolayısı ile muhakkak sözleşmenin feshinin veya tadilinin yapılması sonucunun doğması gerektiği belirtilmemiştir. Zaten kimi halde somut olayda rizikonun ağırlaşması söz konusu olmasına rağmen buna bağlanan sonuçlar uygulama alanı bulmaz. Örneğin TTK m. 1445/4 hükmü uyarınca sigortacının menfaatine ilişkin bir husus rizikonun ağırlaşmasına sebep olmuş olsa dahi sözleşmenin feshi ve tadili söz konusu olmayacaktır. Şu halde rizikonun ağırlaşması kimi halde akdin feshini veya tadilini gerektirmeyecek şekilde gerçekleşecektir fakat yine de rizikonun gerçekleşme ihtimalini veya muhtemel zararı arttırdığı için riziko ağırlaşması teşkil edecektir.

Riziko ağırlaşması kavramının anlaşılması için, “sigorta akdi kurulurken beyan edilen riziko faktörlerinin sigorta süresi içerisinde, rizikonun gerçekleşme ihtimalini veya muhtemel zarar miktarını arttıracak bir şekilde değişmesi” şeklinde tanımlanması yeterlidir¹⁴⁷.

B. UNSURLARI

Rizikonun ağırlaşmasının tespiti için ilk olarak somut olayda gerçekleşen riziko değişikliğinin riziko ağırlaşmasının unsurlarını taşıyıp taşımadığına bakılması gerekir. Bu nedenle riziko değişikliğinin ağırlaşmaya sebebiyet vermesi için gerekli olan unsurlar incelenecektir.

¹⁴⁷ Bu şekilde tanım yapan yazarlar için bkz: İMRE, s. 288; YAZICIOĞLU, s. 235. MEMİŞ ve AKGÜN, eserinde riziko ağırlaşmasını tanımlarken her ne kadar OMAĞ’a atıf yapsa da “*riziko faktörlerinin sigorta süresi içerisinde rizikonun gerçekleşme ihtimalinin veya doğacak zarar miktarının artmasını gerektirecek şekilde değişmesi*” olarak riziko ağırlaşmasını tanımlamışlardır. Bknz: MEMİŞ, s. 125; AKGÜN, s. 256. YENER, rizikonun ağırlaşması kavramını üst kavram ve alt kavram olarak ikiye ayırmış ve üst kavram olarak rizikonun ağırlaşmasının hukuk düzenin hüküm ve sonuç bağlamadığı riziko ağırlaşması olduğunu dile getirerek “sigorta sözleşmesi ile sigorta himayesi sağlanan rizikonun gerçekleşme ihtimalinin veya muhtemel zararın riziko faktörlerinin değişmesi sonucunda sözleşmenin devam ettiği sürede sözleşme kurulduğu ana göre artmasıdır” şeklinde tanımlamıştır. Bknz: YENER, s. 101.

1. Genel Olarak

Riziko ağırlaşmasına ilişkin hükümlerin uygulanmasına neden olacak rizikonun ağırlaşmasının tespit edilebilmesi için belli unsurların somut olayda var olması gerekir. Aksi halde TTK anlamında bir riziko ağırlaşmasının varlığından bahsedilemeyecek ve ilgili hükümler uygulama alanı bulamayacaktır. Bazı riziko değişikliklerine hukuk düzeni hüküm ve sonuç bağlamamaktadır. Örneğin sözleşmenin kurulduğu aşamada değişikliğin var olması halinde de sözleşme aynı şartlarda kurulacaksa esaslı bir riziko değişikliğinden bahsedilemeyeceği için TTK anlamında rizikonun ağırlaşması söz konusu olmayacaktır.

2. Riziko Değişikliği

Rizikonun ağırlaşmasının rizikonun değişmesinin bir türü olduğunu yukarıda ifade etmiştik. Bu nedenle riziko ağırlaşmasından bahsedebilmek için bir riziko değişikliği olmalıdır. Riziko değişikliğinin, önemli riziko faktörlerinin¹⁴⁸ değişmesi ile oluşması gerekir, zira önemli riziko faktörlerindeki değişiklik sonucu sigortacının sözleşmeyi kurup kurmama veya farklı koşullarda sözleşmeyi yapma konusundaki kararı etkilenecektir¹⁴⁹. Eğer değişiklik edimler arasındaki dengeyi bozmuyorsa, sigortacının sözleşmeyi kurup kurmama kararını veya sözleşmeyi kurma koşullarını etkilemiyorsa burada önemli riziko değişikliğinin varlığından söz edilemeyecek, dolayısıyla riziko ağırlaşması da söz konusu olamayacaktır¹⁵⁰.

¹⁴⁸ Önemli riziko faktörleri, sigortacının rizikoyu değerlendirebilmesi yani rizikoyu taşıma borcu altına girip girmeyeceğine karar verebilmesi ve rizikoyu taşımayı üstlendiği takdirde ne kadar prim karşılığında taşıyacağını belirlemesi için bilgi sahibi olması gereken riziko faktörleridir. Bu nedenle sözleşmenin kurulması aşamasında TTK m. 1435 kapsamında sigorta ettirene önemli riziko faktörlerini beyan etme görevi yüklenmiştir. Sigorta ettiren bu beyan görevini iki şekilde yerine getirir, ya sigorta ettiren kendi girişimi ile önemli hususları belirleyerek beyan eder ya da sigortacı önemli hususlara ilişkin soru sorar. Kanun gereği sigortacının sorduğu sorular önemli riziko faktörlerindendir. Bknz: ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 424-432; ŞEKER ÖĞÜZ, s. 155-161; ŞENOCAK, s. 181-185; Fırat ÖZTAN, **Sigorta Akdinin İnikadında İhbar Mükellefiyeti**, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1966, s. 36 vd.

¹⁴⁹ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 469; YENER, s. 105; ŞENOCAK, Mesleki Sorumluluk Sigortası, s. 228.

¹⁵⁰ ŞENOCAK, Mesleki Sorumluluk Sigortası, s. 228. Bu hal genelde sigortacının değişiklik ihtimalini nazara alarak prim hesaplaması yaptığı hallerde mevcut olur.

Önemli riziko değişikliği ya uygun olmayan bazı riziko faktörlerinin ortaya çıkması ile ya da bazı uygun olan riziko faktörlerinin ortadan kalkması ile oluşur¹⁵¹. Bazen sözleşmenin kurulması aşamasında var olan riziko faktörünün değişmesi halinde de önemli riziko değişikliği söz konusu olabilmektedir¹⁵². Uygun olmayan riziko faktörünün ortaya çıkması, sözleşmenin kurulması aşamasında var olsa idi primi arttıracak nitelikte olan riziko faktörünün, sözleşmenin kurulmasından sonra ortaya çıkmasıdır. Uygun olan riziko faktörünün ortadan kalkması ise sözleşmenin kurulması aşamasında dikkate alınan rizikonun gerçekleşme ihtimalini veya doğacak zarar miktarını azaltıcı bir riziko faktörünün sözleşmenin kurulmasından sonra ortadan kalkmasıdır.

a) **Önemli Riziko Faktörlerindeki Değişiklik**

Riziko ağırlaşması ancak önemli riziko faktörlerinde objektif, fiili bir değişikliğin meydana gelmesi halinde mevzu bahis olur¹⁵³. Eğer rizikoyu ağırlaştırdığı zannedilen durumlar sözleşmenin kurulduğu safhada mevcut ise veya hiçbir değişiklik olmadığı halde taraflar böyle bir değişikliğin olduğunu düşünüyorlarsa, TTK anlamında bir riziko ağırlaşmasının olduğu söylenemeyecektir¹⁵⁴. Zira böyle bir durumda riziko faktörlerinde fiili bir değişiklik meydana gelmemekte, sadece sigortacının sözleşmenin kurulması sırasında dikkate aldığı riziko faktörleri gerçekte uyuşmamaktadır. Eğer sigortacı tarafından dikkate alınan riziko faktörlerinin gerçekte uyuşmaması sigorta ettirenin sözleşmenin kuruluş aşamasındaki beyan görevini eksik veya yanlış ifa etmesinden kaynaklanır ise burada rizikonun ağırlaşması değil, beyan görevinin ihlal edilmesi söz konusu olur¹⁵⁵.

Riziko faktörlerindeki değişiklikleri primi etkileyen riziko faktörlerindeki değişiklikler yani objektif riziko faktörlerindeki değişiklikler ve primi etkilemeyen

¹⁵¹ KENDER, s. 309; KAYIHAN/GÜNERGÖK, s. 238; AKGÜN, s. 256.

¹⁵² YENER, s. 107.

¹⁵³ OMAĞ, s. 42; İMRE, s. 288; ATABEK, s. 237; DOĞANAY, s.3058.

¹⁵⁴ OMAĞ, s. 42; İMRE, s. 288.

¹⁵⁵ YENER, s. 108; İMRE, s. 288-289; ATABEK, s. 237.

riziko faktörlerindeki değişiklikler yani subjektif riziko faktörlerindeki değişiklikler olarak ikiye ayırmak mümkündür¹⁵⁶.

i. Objektif Riziko Faktörlerindeki Değişiklikler

Objektif riziko faktörleri, sigortacının sigorta sözleşmesini yaparken göz önünde bulundurduğu sözleşmenin kurulmasında etkili olan dolayısıyla prim hesaplamalarında da dikkate alınan önemli hususlardır¹⁵⁷. Primi etkileyen riziko faktörlerindeki değişiklikler rizikonun gerçekleşme ihtimaline veya doğacak zarara doğrudan etki etmektedir, zira bunlar sigortalı şöyle doğrudan ilgilidir¹⁵⁸. Bu nedenle objektif riziko faktörlerinde meydana gelen değişiklikler, rizikonun gerçekleşme ihtimalini veya doğacak zararı doğrudan etkileyebilecek niteliği haizlerdir. Objektif riziko faktörleri dış dünyaya yansıyan dolayısıyla subjektif faktörlere göre tespiti daha kolay olan faktörler olmakla birlikte hepsinin tek tek belirlenmesi mümkün değildir¹⁵⁹. Genel olarak öğretide objektif riziko faktörleri, riziko konusuna ilişkin, sigorta değerine ilişkin, sigortacının kanuni halefiyet hakkına ilişkin ve mevzuata ilişkin değişiklikler olarak sıralanmaktadır.

Riziko konusuna ilişkin değişiklikler, rizikonun konusunu oluşturan mal ve şahsın, teknik tabirle himaye altında bulunan menfaatin durumuna bağlı değişikliklerdir¹⁶⁰. Sigortacının teminat altına aldığı malın mahiyeti, yapısı veya meblağ sigortalarında sigortalının beden yapısı gibi hususlar rizikonun ağırlığına etki edebilir¹⁶¹.

Sigortalı malın niteliğindeki değişiklikler rizikonun gerçekleşme ihtimalini veya doğacak zararı doğrudan etkileyerek artmasına neden olur¹⁶². Örneğin kâgir bir

¹⁵⁶ OMAĞ, s. 42; ATABEK, s. 239; ÖZTAN, s. 41.

¹⁵⁷ ÖZTAN, s.40-41; AYLI, s. 20; OMAĞ, s.5; BOZER, Sigorta Hukuku 1965, s. 223 vd; KENDER, Sigorta Hukuku 1999, s. 181.

¹⁵⁸ AYLI, s. 20; YENER, s. 109.

¹⁵⁹ ÖZTAN, s. 41; YENER, s. 109.

¹⁶⁰ OMAĞ, s. 42-43 Örneğin, yangına karşı sigortada konut olarak kullanılan meskenin fabrikaya dönüştürülmesi.

¹⁶¹ ÖZTAN, s. 42; OMAĞ, s. 43; ATABEK, s. 239-240.

¹⁶² Bazı durumlarda sözleşmenin kurulması anındaki sigortalı malın durumunun özellikleri değişmediği halde rizikonun ağırlaşması gerçekleşebilir bu durum hukuk düzeninin öngördüğü normlar gereğince malın belli bir özellikte bulundurulması gerekliliğinden kaynaklanmaktadır. Örneğin trafik sigortasının akdedilmesi sırasında Karayolları Trafik Kanunu (KTK) m. 30 gereğince

binanın ahşap bir binaya dönüştürülmesi, yangın sigortasında rizikonun ağırlaşmasına neden olacak şekilde sigortalı malın özelliklerinin değiştirilmesidir¹⁶³. Hırsızlık sigortasında sigorta himayesine alınan binanın kapı ve pencerelerinin şeklinde tadilat yapılması da sigortalı malın özelliğinin değiştirilerek rizikonun gerçekleşme ihtimalinin artmasına dolayısıyla rizikonun ağırlaşmasına sebebiyet verebilir¹⁶⁴.

Sigortalı malın kullanım şeklinin değişmesi de rizikonun ağırlaşmasına sebebiyet verecek nitelikte, sigortacıların sözleşmenin kuruluş aşamasında önem verdikleri ve bu konuda bilgi sahibi olmak istedikleri bir objektif riziko faktörüdür¹⁶⁵. Örneğin sigorta sözleşmesinde ikametgâh olarak kullanılacağı belirtilen binanın sözleşmenin kurulmasından sonra depo olarak kullanılmaya başlaması rizikonun ağırlaşmasına yol açabilir¹⁶⁶. Ayrıca bir işletmede yapılan işin şeklinin değişmesi de kimi zaman riziko ağırlaşmasına neden olabilir. Demir kesilen bir işletmede yangın sigorta sözleşmesinin kurulması aşamasında demir testere ile kesilirken sözleşmenin kurulmasından sonra demirin oksijen kaynakları ile kesilmesi bu hale örnek teşkil eder¹⁶⁷.

Sigortalı malın yerinin değiştirilmesi¹⁶⁸ veya bulunduğu yerin çevresinde meydana gelen değişiklikler objektif riziko faktörlerinde değişikliğe sebebiyet

araçların yönetmelikte belirtilen şekilde ve tarzda teknik şartlara uygun bulundurulması zorunludur. Bu nedenle genellikle sigortacı, sigorta sözleşmesini yaparken aracın gerçekteki durumunu değil mevzuata göre bulunması gereken hali değerlendirerek prim belirler. Eğer ki sigortalı araç trafiğe elverişli halde değilse rizikonun ağırlaşması söz konusu olabilir. Sigorta ettiren riziko faktörlerinde hiçbir değişiklik olmadığını beyan ederek aracın sigorta sözleşmesi kurulurkenki aşamada da trafiğe elverişli olmadığını ileri süremeyecektir. Zira mevzuat gereğince aracın trafiğe elverişli bulunması zorunludur. Prim-riziko dengesi de bu kural dikkate alınarak kurulmuştur. Bu cihetle aracın trafiğe elverişli bulundurulmaması, prim riziko dengesini bozmuş ve riziko ağırlaşmasına neden olmuştur. Bknz: YENER, s. 112-113.

¹⁶³ OMAĞ, s. 58-59.

¹⁶⁴ ATABEK, s. 240.

¹⁶⁵ ÖZTAN, s. 50; KENDER, s. 310.

¹⁶⁶ ATABEK, s. 240; DOĞANAY, s. 3059. Yargıtay 17. Hukuk Dairesi, 05.10.2015 tarih, 2013/12583 E. 2015/10148 K. sayılı kararında kereste deposu olarak kullanılan binanın daha sonra bir kısmının kimya hammadde deposu olarak kullanılmasının yangın rizikosu yönünden ağırlaştırıcı bir etkisinin olduğunu belirtmiştir (<https://www.lexpera.com.tr>, çevrimiçi erişim tarihi: 01.12.2023). Yargıtay 11. Hukuk Dairesi 07.05.2007 tarih, 3771/6988 sayılı kararında özel araç olarak kullanılan sigortalı aracın daha sonra rent a car olarak kullanılmasını rizikonun ağırlaşması olarak kabul etmiştir. Bknz: Gönen ERİŞ, **Açıklamalı-İçtihatlı Türk Ticaret Kanunu 5. Cilt**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2010, s. 6210-6211.

¹⁶⁷ MEMİŞ, s. 129.

¹⁶⁸ eTTK m. 1291'in lafzında sigortalı malın yerinin değiştirilmesinin rizikonun ağırlaşmasına sebebiyet vereceği açıkça yer almaktaydı. Fakat buradan sadece malın coğrafi yerinin değişmesinin tek başına rizikonun ağırlaşması anlamına geleceği çıkarılmamalıdır. Zira malın yerinin değiştirilmesi

verebilir¹⁶⁹. Örneğin beton depoda saklanan pamuk balyalarının ahşap depoya taşınması sigortalı malın bulunduğu yerin değiştirilmesi yangın rizikosunun ağırlaşmasına sebebiyet verir¹⁷⁰. Sigortalı malın çevresinde meydana gelen değişiklikler rizikoyu ağırlaştırabilir¹⁷¹. Örneğin ahşap bir binanın yanına benzin istasyonunun yapılması yangın rizikosunu ağırlaştırabilecek niteliktedir¹⁷².

Zarar sigortalarında rizikoyu ağırlaştırmama görevi ile yükümlü olan kişilerde¹⁷³ meydana gelecek değişiklikler bazı hallerde rizikonun ağırlaşmasına neden olabilecektir¹⁷⁴. Rizikoyu ağırlaştırmama görevi ile yükümlü olan kişilerin davranışları rizikonun ağırlaşmasına sebebiyet vereceği için bunlarda gerçekleşen değişiklikler objektif riziko faktörlerinin değişmesi anlamına gelebilecektir. Örneğin kasko sigortası yapmış bir kişinin sonradan gözlerinin bozulması ve buna rağmen gözlük veya lens kullanmadan sürekli araba kullanması kaza ihtimalini arttıracığı için rizikonun gerçekleşme ihtimali artmış olacaktır. Dolayısıyla rizikonun ağırlaşması gerçekleşecektir¹⁷⁵. Öte yandan meblağ sigortalarında, sigorta ettiren veya onun tayin edeceği bir şahsın¹⁷⁶ hayatında gerçekleşen bazı olaylar sigorta ettirilir¹⁷⁷. Sigorta ettirenin tayin edeceği üçüncü kişi yani riziko şahsı, rizikoyu ağırlaştırmamakla yükümlü değildir¹⁷⁸. Dolayısıyla riziko şahsının davranışları nedeniyle rizikonun ağırlaştığı söylenemeyecektir.

rizikonun gerçekleşme ihtimalini veya doğacak zarar miktarını artırdığı halde rizikonun ağırlaşmasını teşkil edecektir.

¹⁶⁹ ÖZTAN, s. 53-55. Sigorta sözleşmelerinde sağlanacak himayenin coğrafi sınırları belirlenmişse sigortalı malın söz konusu coğrafi sınırların dışına çıkarılması bir riziko değişikliği değil rizikonun tamamen değişmesi anlamına gelir. Bu da rizikonun ağırlaşması oluşturmayacak bir teminatsızlık hali meydana getirecektir. Bknz: FRANKO, s. 108-109.

¹⁷⁰ DOĞANAY, s. 3058.

¹⁷¹ MEMİŞ eserinde bu tür değişikliklere komşuluktan doğan riziko ağırlaşmaları demektedir. Bknz: MEMİŞ, s. 132.

¹⁷² OMAĞ, s. 59.

¹⁷³ Rizikoyu ağırlaştırmama görevi ile yükümlü olan kişi, TTK m. 1444 lafzında açıkça öngörüldüğü üzere sigorta ettirendir. Bunun yanı sıra TTK m. 1412'de sigorta ettirenin bilgisi ve davranışına hüküm bağlandığı hallerde sigortadan haberi olması şartı ile sigortalının, temsilcinin veya lehtarın davranışının dikkate alınacağı öngörülmüştür. Bu halde rizikoyu ağırlaştırmama görevi ile yükümlü olan kişiler sigorta ettiren, sigortalı ve bunların temsilcileridir. Bknz: YAZICIOĞLU/ŞEKER ÖĞÜZ, s. 161; KENDER, s. 310.

¹⁷⁴ YENER, s. 119.

¹⁷⁵ YENER, s. 120.

¹⁷⁶ Rizikonun üzerinde gerçekleşeceği sigorta ettirenden farklı olan üçüncü kişilere riziko şahsı denmektedir. TTK'da riziko şahsını ifade etmek için sigortalı terimi kullanılmıştır. Bknz: Kemal ŞENOCAK, "Hayatı Sigorta Edilecek Kişi (Riziko Şahsı) (TTK Madde 1490)", **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, C. 28, S4, 2012, s. 49.

¹⁷⁷ YAZICIOĞLU/ŞEKER ÖĞÜZ, s. 86-87.

¹⁷⁸ YENER, s. 121.

Meblağ sigortalarının bir türü olan hayat sigortasında riziko belirlenen tarihte sigorta ettiren veya riziko şahsının hayatta kalmasıdır. Bu halde kişinin hayatta kalmasına ilişkin yaptığı davranışların rizikoyu ağırlaştığı söylenemeyecektir¹⁷⁹. Rizikonun ağırlaşması daha çok ölüm ihtimaline karşı sigortalarda gözlemlenebilir¹⁸⁰. Örneğin ölüm ihtimalini arttıracak bir meslek değişikliğinin yapılması sigortacının sözleşmeyi yapıp yapmamasına veya daha ağır şartlarda yapmasına etki edebilir¹⁸¹.

Sigorta değerine ilişkin değişiklikler, kural olarak riziko ağırlaşması teşkil etmez¹⁸². Esasında sigorta değeri sözleşmenin kurulması aşamasında sigortacı tarafından dikkate alınan önemli riziko faktörlerinden biridir¹⁸³. Dolayısıyla sigorta değerinde meydana gelen değişimlerin rizikonun ağırlaşmasına sebebiyet vermesi beklenebilir. Sözleşmenin kurulmasından sonra sigorta değerinin artması mümkündür¹⁸⁴. Bu halde rizikonun gerçekleşmesi sonucu ortaya çıkan zarar sözleşmenin kurulması aşamasında öngörülenden fazla olacaktır. Fakat sigorta değerinin artması ilk görüşte doğacak zarar miktarının artması bağlamında rizikonun ağırlaşmasına sebebiyet verecek gibi dursa da bu hallerde eksik sigorta hükümleri uygulama alanı bulacaktır¹⁸⁵. Bununla birlikte rizikonun gerçekleşme ihtimalini

¹⁷⁹ OMAĞ, s. 23-24.

¹⁸⁰ Sözleşmenin yapılması sırasında kaçınılmaz riziko değişikliklerinin gerçekleşmesi rizikonun ağırlaşmasını oluşturmayacaktır. Örneğin ölümüne karşı sigortada yaşın ilerlemesi, yaş ilerlemesiyle birlikte bünyenin zayıflayarak hasta olma ihtimalinin artması gibi durumlar kaçınılmaz riziko değişiklikleridir. Söz konusu bu değişiklikler sigortacı tarafından prim hesabı yapılırken dikkate alınır. Bu nedenle bu değişikliklerin meydana gelmesi prim-riziko dengesini bozmayacak, ağırlaşmaya sebebiyet vermeyecektir. Bknz: KABUKÇUOĞLU ÖZER, s. 189; OMAĞ, s. 24; İMRE, s. 291; ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 471.

¹⁸¹ KABUKÇUOĞLU ÖZER, s. 189. Yargıtay Ticaret Dairesi 29.12.1970 tarih 1085/5502 sayılı kararında tesviyecilik yapan bir kimsenin sözleşmenin kurulmasından sonra kamyonlarda muavinliğe başladığı için meslek değiştirmesi sebebiyle, kaza sigortasında rizikonun ağırlaşmış ağırlaşmadığı tartışılmıştır. Bknz: DOĞANAY, s. 3061; FRANKO, s. 110-111. Bu kararda meslek değişikliğinin tek başına riziko ağırlaşmasına mevcudiyet vermeyeceğini meslek değişiminden dolayı tehlikenin artması halinde riziko ağırlaşmasından bahsedilebileceği ifade edilmiştir.

¹⁸² OMAĞ, s. 43; BOZER, Sigorta Hukuku 1965, s. 232. Sigorta sözleşme süresi içerisinde sigorta değeri azalabilir veya artabilir. Sigorta değeri, sigorta himayesinde bulunan mafaatin herhangi bir andaki objektif değeridir. Bknz: AYHAN/ÇAĞLAR/ÖZDAMAR, s. 259. Sigortacının sorumluluğunu belirleyen sigorta bedeli, sigorta değerinin artmasından etkilenenecektir. Özellikle rizikonun gerçekleşmesinden önce sigorta bedeli, zeyilname yapılarak sigorta değeri ile örtülecek şekilde yeniden belirlenmez ise rizikonun gerçekleşmesinden sonra sigorta değeri arttığı için TTK m. 1462 gereğince eksik sigortadan bahsedilecektir. Bu halde sigortacı, kısmi hasarda, sigorta bedelinin sigorta değerine olan oranına göre tazminat ödeyecektir. Tam hasar halinde ise sigorta bedelinin tamamını tazminat olarak ödeyecektir.

¹⁸³ ÖZTAN, s. 49; KENDER, s. 355.

¹⁸⁴ KENDER, s. 355.

¹⁸⁵ BOZER, Sigorta Hukuku 1965, s. 232; YENER, s. 132.

arttıracak nitelikte sigorta menfaat değeri değişir ise riziko ağırlaşmasından bahsedilebilir¹⁸⁶.

Sigortacının kanuni halefiyet hakkına ilişkin değişiklikler, sigortacının halef sıfatıyla sigorta ettirenin zararını karşılamak için başvurabileceği kişilere rücu imkânını ortadan kaldırarak¹⁸⁷ riziko ağırlaşmasına sebebiyet verir. Sigorta ettirenin rizikonun gerçekleşmesi sonucunda meydana gelen zararlar için üçüncü bir şahsa karşı zarar gören sıfatıyla herhangi bir hukuki sebeple sahip olduğu tazminat haklarının, ödenen sigorta tazminatı miktarınca kanun gereği sigortacıya intikal etmesi halinde sigortacının halefiyeti söz konusu olur¹⁸⁸. Sigortacının bu haklara halef olabilmesi, ödediği sigorta tazminatı tutarında zarar verene rücu etme imkânını beraberinde getirmektedir. Bu nedenle sigortacı kanuni halefiyet imkânının olduğu riziko himayesinde prim belirlerken bu durumu hesap ederek prim belirler¹⁸⁹. Sigortacı, primi belirlerken kanuni halefiyet hakkının var olma ihtimalini göz önünde bulundurarak sigorta ettirenden daha düşük bir prim tahsil ettiği halde sigorta ettiren sigortacının halefiyet hakkını sahip olmasını engelleyecek davranışlarda bulunarak doğacak zarar miktarını arttıracaktır¹⁹⁰. Kısacası kanuni halefiyet hakkına etki edecek değişiklikler prim ve riziko dengesini bozacağı için rizikonun ağırlaşmasından bahsedilecektir¹⁹¹. Fakat rizikonun ağırlaşmasının gerçekleşebilmesi için halefiyet hakkına ilişkin değişikliklerin TTK m. 1448 kapsamında olmaması gerekmektedir.

Sözleşme devam ederken sigorta ettiren sigortacının kanuni halefiyet hakkına zarar verecek şekilde sorumsuzluk anlaşması yapabilir. TTK m. 1448 gereğince

¹⁸⁶ ATABEK, s. 240; OMAĞ, s. 35. Örneğin hırsızlık sigortasına konu olan mücevherlerin sigorta süresi içerisinde değerinin artması, tek başına rizikonun ağırlaşmasını teşkil etmeyecektir. Fakat bu değer artışı hırsızlık olayının gerçekleşmesi için teşvik edici bir rol oynar ise rizikonun gerçekleşme ihtimalini arttırmış olduğundan bahisle rizikonun ağırlaşmasının varlığından söz edilebilecektir. Bknz: OMAĞ, s.43.

¹⁸⁷ Sözleşmenin kurulmasından sonra sorumsuzluk anlaşmasının yapılması, muhtemel tazminat alacağının temliki gibi sebeplerle rücu imkânı ortadan kaldırılmaktadır.

¹⁸⁸ Serap AMASYA, “Sigortacının Kanuni Halefiyeti”, **Sigorta Davaları**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2020, s. 1613-1614.

¹⁸⁹ BOZER, Sigorta Hukuku 1965, s. 213; ÖZTAN, s. 41; OMAĞ, s. 43-44; Merih Kemal OMAĞ, **Türk Hukukunda Sigortacının Kanuni Halefiyeti**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2011, s. 46; ATABEK, s. 178; KENDER, s. 405; ÖLMEZ, s. 100. Sigortacı kanuni halefiyete dayanan hakkını kullanıp kullanamayacağı veya kullandığı takdirde başarı sağlayıp sağlayamayacağını göz önünde bulundurarak prim hesaplaması yapar. Örneğin hırsızlık sigortasında hırsızın bulunup zararın ondan tazmin edilmesi imkânı düşük olduğu için prim yüksek hesaplanacak iken yangın sigortasında sorumlu olabilecek kişilere karşı rücu hakkının kullanılması daha elverişli olacağı için primler daha düşük tutulacaktır. Bknz: OMAĞ, s. 44.

¹⁹⁰ ÖLMEZ, s. 101; OMAĞ, s. 43-44.

¹⁹¹ ÖLMEZ, s. 101.

sigorta ettiren rizikonun gerçekleştiği veya gerçekleşme ihtimalinin yüksek olduğu durumlarda sigortacının kanuni halefiyet hakkına zarar verecek bir değişiklik yapamayacaktır. Rizikonun gerçekleşmesiyle birlikte yapılan değişiklikler rizikonun ağırlaşması teşkil etmeyecektir. Bu nedenle burada rizikonun ağırlaşmasının hükümlerinin mi yoksa rücu hakkının korunmasına yönelik hükümlerin mi uygulanacağı tartışması rizikonun gerçekleşme ihtimalinin yüksek olduğu durumlarda mevzubahis olmaktadır. Burada yapılması gereken ayırım rizikonun gerçekleşmesine kesin gözüyle bakılabildiği andan itibaren ve halefiyet hakkının doğduğu, sigortacının tazminatı ödeyeceği ana kadar kanuni halefiyet hakkına ilişkin değişiklikler TTK m. 1448 kapsamında kalmaktadır¹⁹². Rizikonun gerçekleşmesine kesin gözüyle bakılabildiği andan önce gerçekleşen değişiklikler ise muhtemel zararı artırabileceği için rizikonun ağırlaşması teşkil edebilir¹⁹³.

Primi etkileyecek riziko değişikliklerinden biri de mevzuata ilişkin değişikliklerdir. Bazı kanun değişiklikleri sigortacının sorumluluğunun artmasına sebebiyet vererek rizikonun ağırlaşmasına neden olabilir. Rizikoyu ağırlaştırıcı kanun değişikliklerinin yanı sıra mahkeme kararlarındaki değişiklikler neticesinde de riziko ağırlaşabilir¹⁹⁴.

ii. Subjektif Riziko Faktörlerindeki Değişiklikler

Subjektif riziko faktörü genel olarak primi etkilememekle birlikte kimi zaman sigortacının sigorta sözleşmesini kurup kurmamaya karar vermesinde etkili olabilmektedir¹⁹⁵. Primi etkilemeyen faktördeki¹⁹⁶ değişiklikler, sigorta ettirenin ahlaki ve mali durumunda, sosyal seviyesinde riziko konusuna göstereceği dikkat ve özende meydana gelen değişikliklerdir¹⁹⁷. Esasında sigorta ettirenin rizikonun gerçekleşmemesi konusunda gösterdiği çabayı etkileyen faktörlerdeki

¹⁹² KENDER, s. 325.

¹⁹³ AMASYA, s. 1639.

¹⁹⁴ OMAÇ, s. 45.

¹⁹⁵ ÖZTAN, s. 56; OMAÇ, s. 45; AYLI, s. 19; KENDER, Sigorta Hukuku 1999, s. 181; BOZER, Sigorta Hukuku 1965, s. 232; ATABEK, s. 239.

¹⁹⁶ YENER, subjektif riziko faktörlerinin rizikonun gerçekleşme ihtimaline veya doğacak zarara etki edebileceklerini bu nedenle primin belirlenmesinde göz önünde bulundurulabileceğini ifade etmektedir. Bknz: YENER, s. 144.

¹⁹⁷ Cahit NOMER/Hüseyin YUNAK, **Sigortanın Genel Prensipleri**, İstanbul, Ceyma Matbaacılık, 2000, s. 9.

değişikliklerdir. Kısacası subjektif riziko faktörleri sigorta ettirenin veya sigortalının şahsına ilişkin hususlardır. Bunlar sigortalanan malın sahibinin değişmesi, sigorta ettirenin ödeme yeteneğinin yitirilmesi ve çifte sigorta akdedilmesi olarak sıralanabilir¹⁹⁸.

Sigortalı malın sahibinin değişmesi, TTK m. 1470 uyarınca aksine bir sözleşme yoksa sigorta sözleşmesini sona erdirir¹⁹⁹. Sözleşmeyle sigortalı malın sahibinin değişmesi halinde sözleşmenin devam edeceği kararlaştırıldığı takdirde de malın sahibinin değişmesi her zaman için rizikonun ağırlaşmasına sebebiyet vermez. Zira sigorta akdi çoğu zaman sigortalı malın sahibinin özellikleri nazara alınmadan kurulur²⁰⁰. Bu nedenle sigortalı malın sahibinin değişmesi ne rizikonun gerçekleşme ihtimalini artırır ne de muhtemel zarar miktarını arttırır. Fakat istisnai bazı durumlarda sigortalı malın mülkiyetinin kime ait olduğu akdin kurulması açısından önem teşkil eder²⁰¹. Bu gibi durumlarda malın mülkiyetinin el değiştirmesi rizikonun ağırlaşmasına sebebiyet verebilecektir.

Sigorta ettirenin ödeme yeteneğine ilişkin bilgiler subjektif riziko faktörlerindendir²⁰². Sigorta ettirenin aciz haline düşmesi tek başına rizikonun ağırlaşmasına sebebiyet vermez²⁰³. Ancak sigorta ettirenin ödeme yeteneğini yitirmesi dolayısıyla sigortalı malların korunmasının sağlanması olumsuz şekilde etkilenirse rizikonun ağırlaşmasından söz edilebilir²⁰⁴.

Çifte sigorta aynı menfaatin, aynı rizikolara karşı, aynı süre için, birden çok sigortacıya sigorta ettirilmesi halinde söz konusu olur. TTK m. 1465 kapsamında aynı zarar için sigorta değerinden daha fazlası ödenmeyecektir. Zira zarar sigortalarında gerçek zararın tazmini esas olup zenginleşmeye izin

¹⁹⁸ OMAĞ, s. 45-48.

¹⁹⁹ eTTK döneminde sigortalı malın sahibinin değişmesi sigorta himayesini sona erdirmemektedir. TTK ile birlikte bu durum tersine çevrilmiştir. Maddenin gerekçesinde sigortalı malın sahibinin değişmesinin sigortacı için rizikonun ağırlaşmasına sebebiyet verebileceği gerekçesi ile sistemin tersine çevrildiği ifade edilmiştir.

eTTK döneminde sigortalı malın sahibinin değişmesi subjektif riziko faktörlerinden sayılmış somut olay bakımından malın sahibinin değişmesinin kimi zaman riziko ağırlaşmasına sebebiyet verebileceği doktrinde dile getirilmiştir. Bknz: OMAĞ, s.46.

²⁰⁰ OMAĞ, s. 46.

²⁰¹ Örneğin hırsızlık sigortasında malikin kültürü, sosyal seviyesi, ahlaki durumu rizikonun gerçekleşmesi hususundaki duyarlılığını etkileyecek derecede kötü ise sözleşmenin yapılmasından vazgeçilebilecektir.

²⁰² ÖZTAN, s. 59.

²⁰³ OMAĞ, s. 46-47.

²⁰⁴ OMAĞ, s. 46.

verilmemektedir²⁰⁵. Bu nedenle çifte sigorta akdedilmesi sigorta ettirenin riziko konusunda göstereceği dikkat ve özeni azaltıcı bir rol oynayamayacak ve rizikonun ağırlaşmasına sebep vermeyecektir²⁰⁶. Öte yandan meblağ sigortalarında, çifte sigorta yasağı söz konusu değildir²⁰⁷. Bununla birlikte sigortanın konusu sigorta ettirenin kendi hayatı ve bedeninin bütünlüğü olduğu için rizikonun gerçekleşmemesi için dikkat ve özen gösterecektir²⁰⁸. Bu nedenle meblağ sigortalarında da çifte sigorta akdedilmesi rizikonun ağırlaşmasına sebebiyet vermeyecektir. Fakat kaza branşında birden fazla sigorta yapılması hukuken geçerli ise de çok yüksek meblağlar üzerinden birden fazla sigorta yapılması, sigorta ettirenin rizikonun gerçekleşmesi niyeti ile sigorta akdettiği noktasında şüphe uyandırabilecektir. Bu halde prim-riziko dengesini bozan bir riziko değişikliği olduğu söylenebilecektir²⁰⁹.

b) Sigortacı için Uygun Olmayan ve Sigortacının İzin Vermediği Bir Değişiklik

Rizikonun ağırlaşması için riziko faktörlerinde gerçekleşen değişikliklerin sigortacı açısından uygun olmaması gerekir²¹⁰. Bunun yanı sıra TTK m. 1444/1 gereğince sigorta ettiren rizikoyu sigortacının izni olmadan ağırlaştıramaz. Dolayısıyla sigortacının izninin olması, sigorta ettirenin rizikonun ağırlaştırılabileceği ve bu ağırlaşmanın sonucunda, sigorta ettirenin sigorta himayesinden yararlanmaya devam edebileceği neticesini meydana getirmektedir. Bir başka ifadeyle sigorta ettiren, sigortacının izin vermesi halinde rizikonun gerçekleşme ihtimalini veya doğacak zarar miktarını arttırıcı davranışlarda bulunabilecektir²¹¹.

²⁰⁵ AYHAN/ÇAĞLAR/ÖZDAMAR, s. 275; KENDER, s. 369.

²⁰⁶ OMAĞ, s.47-48.

²⁰⁷ KENDER, s. 364.

²⁰⁸ OMAĞ, s. 48.

²⁰⁹ OMAĞ, s. 48.

²¹⁰ KANER, s. 316; KAYIHAN/GÜNERGÖK, s. 238. Örneğin yangın sigortasında binaya benzin depo edilmesi veya binadan yangın alarm ve söndürme sisteminin sökülmesi sigortacı için uygun olmayan riziko değişiklikleridir. Bknz: OMAĞ, s. 48-49; KENDER, s. 309.

²¹¹ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 473; KANER, Sigorta Hukuku, s. 29; Kemal ŞENOCAK, “Sigorta Ettirenin Rizikoyu Ağırlaştırmama ve Rizikonun Ağırlaşması Halinde İhbar Görevi”, **Sigorta Hukuku Sempozyumları**, İstanbul, On iki Levha Yayıncılık, 2018, s. 205; OMAĞ, s. 148; İMRE, s. 300.

Sigortacının izninin geçerli olabilmesi için herhangi bir şekil koşulu öngörülmemiştir²¹². Fakat izin rizikoyu ağırlaştıran davranış öncesinde verilmiş olmalıdır²¹³. Sigortacı adına izin vermeye yetkili olabilecek kişiler tarafından izin verilmesi halinde de riziko ağırlaşmasına ilişkin yaptırımlar uygulanamayacaktır²¹⁴.

c) Öngörülemeyen Değişiklik

Riziko faktörlerindeki değişikliklerin öngörülememesi gerekir²¹⁵. Öngörülen bir riziko değişikliği prim hesaplanırken dikkate alınacaktır²¹⁶. Fakat öngörülemeyen riziko değişikliğinin göz önünde bulundurulması mümkün olmayacaktır. Bu nedenle öngörülemeyen riziko değişikliği prim-riziko dengesinde nazara alınmadığı için bu riziko değişikliğinin ortaya çıkması dengenin bozulmasına sebebiyet verecek ve riziko ağırlaşmış sayılacaktır²¹⁷. Sigortacı, sözleşmenin kurulması esnasında riziko

²¹² ÜNAN, s. 473; ŞENOCAK, Riziko Ağırlaşması, s. 206. YENER, sözleşmeyle izin yazılı veya resmi şekilde yapılacağının kararlaştırılmasının TTK m. 1452/3 uyarınca geçerli kabul edilmesi gerektiğini dile getirmiştir. Zira bu halde sigorta ettiren açısından ispat kolaylığı sağlanacağını ifade etmiştir. Bknz: YENER, s. 264.

²¹³ ÜNAN, s. 473; ŞENOCAK, Riziko Ağırlaşması, s. 206. eTTK m. 1291’de sigortacının muvafakati olmadan rizikoyu ağırlaştıramayacağı öngörülmekteydi. Buradaki ”muvafakat” terimi izin verme ve onama terimlerini ihtiva edebilecek bir terimdir. Dolayısıyla sigortacının rizikonun ağırlaşmasından önce sigorta ettirene izin vermesi veya rizikonun ağırlaşmasından sonra sigorta ettirenin davranışını onaması halinde rizikonun ağırlaşmasına ilişkin hükümler uygulanamayacaktır. Fakat TTK m. 1444/1’de sadece izin verme terimi kullanılmış onay terimine yer verilmemiştir. Bu bağlamda sadece sigortacının rizikonun ağırlaşmasından önce izin vermesi durumunda, sigorta ettirenin rizikoyu ağırlaştırmama görevinin ortadan kalkacağı söylenebilir. Nitekim doktrinde riziko ağırlaşmasından önce izin verilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Fakat rizikonun ağırlaşmasından sonra sigortacının, sigorta ettirenin ağırlaşmaya ilişkin davranışını onaylaması halinde de sigortacının rizikonun ağırlaşması dolayısıyla kendisine tanınmış olan haklarından feragat ettiği sonucu çıkarılmalı ve ağırlaşmaya ilişkin yaptırımlar uygulanmamalıdır. Bknz: ŞENOCAK, Riziko Ağırlaşması, s. 206; YENER, s. 265-266; OMAĞ, s. 148; İMRE, s. 300.

²¹⁴ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 473.

²¹⁵ OMAĞ, s. 49; İMRE, s. 291; ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 471; KENDER, Sigorta Hukuku 1999, s. 199; ŞENOCAK, Riziko Ağırlaşması, s. 205.

²¹⁶ Riziko değişikliklerini sigortacı belli teknikler kullanarak öğörebilir. Fakat aşağıda da değineceğimiz üzere riziko ağırlaşmasının işlevi gereği en uygun primin sözleşmeye uygulanabilmesi için prim hesaplaması yapılırken bu durumlar göz önünde bulundurulmazlar. Zira bütün riziko değişikliklerinin saptanması sigorta ettirenleri sözleşme yapmaktan caydırabilecektir. Bu nedenle “öngörülemez” teriminden anlaşılması gereken sigortacının prim hesaplaması yaparken göz önünde bulundurmak zorunda olmadığı hususlardır. Primin en uygun şekilde belirlenmesi işlevine ilişkin detaylı bilgi için bknz: s. 51.

²¹⁷ Örneğin kar ağırlığı rizikosunun sigortalanmasında mevsim değişikliklerinin olacağı, kısım bu rizikonun gerçekleşme ihtimalinin artacağı öngörülebilirden bir husustur. Dolayısıyla sigortacının prim hesabını yaparken bu durumu dikkate alması mümkündür, hatta dikkate almak zorundadır. Bknz: OMAĞ, s. 49. Riziko ağırlaşmasına ilişkin düzenlemeler rizikonun ağırlaşmasına sebebiyet veren durumların göz önünde bulundurulmadan primin hesaplanacağı esasına dayanır. Fakat göz önünde bulundurulması gereken durumlar söz konusu olduğu halde bunların göz önünde bulundurulmayıp

ağırlaşmasını öngörmüş ve primi ona göre belirlemişse riziko ağırlaşmasını öne sürerek yaptırım uygulanmasını talep edemeyecektir²¹⁸. Zira riziko ağırlaşmasıyla prim-riziko dengesi bozulmuş olmayacaktır.

d) Devamlı Değişiklik

Riziko ağırlaşmalarını süre bakımından geçici riziko değişiklikleri ve devamlı riziko değişiklikleri olarak iki kategoride incelemek mümkündür. Riziko ağırlaşması tanımlarının çoğunda devamlılık unsuruna yer verilmemiş olsa da doktrinde riziko değişikliğinin söz konusu olabilmesi için devamlı olması gerektiği veya tekrar etme ihtimalinin bulunması gerektiği vurgulanmaktadır²¹⁹. Bu devamlılık kesintisiz veya kalıcı olmak zorunda değildir²²⁰.

Riziko ağırlaşmasının oluşması için riziko değişikliğinde devamlılık aranmasının altında yatan düşünce somut olayda riziko ağırlaşmasının oluşmasını zorlaştırarak sigorta ettiren lehine bir durum yaratmaktır. Riziko değişikliğinde aranan devamlılık unsuru nispi bir unsurdur. Bu nedenle her somut sigorta ilişkisinin

prim-riziko dengesinin bozulduğu ve bunların riziko ağırlaşmasına sebebiyet verdiği iddia edilemeyecektir. Örneğin hastalık sigortasında yaşa bağlı olarak kişinin bazı hastalıklara yakalanması sigortacının sözleşme kurulması esnasında göz önünde bulundurması gereken unsurlardan olduğu için yani öngörülebileceği için rizikonun ağırlaşması teşkil etmeyecektir. Bknz.: ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 471; İMRE, s. 291.

²¹⁸ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 471.

²¹⁹ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 470-471; ATABEK, s. 238; BOZER, Sigorta Hukuku 1965, s. 232; KENDER, s. 310; YAZICIOĞLU/ŞEKER ÖĞÜZ, s. 161; AYHAN/ÇAĞLAR/ÖZDAMAR, s. 187. Trafik sigortası yaptıran bir kişinin bir defaya mahsus alkollü araç kullanması halinde riziko ağırlaşmasından bahsedilemeyecek iken, kaza sigortası yaptıran bir kişinin tehlikeli bir meslek yapmaya başlaması devamlılık arz ettiği için riziko ağırlaşması söz konusu olacaktır. Bknz.: OMAĞ, s. 49-52.

²²⁰ OMAĞ, s. 50. Devamlı değişiklik unsurunun söz konusu olup olmadığının belirlenmesi için asgari süre boyunca devam etmesinin mi gerektiği yoksa uzun süre boyunca devam etmeye elverişli olmasının mı yeterli olacağı doktrinde tartışılmıştır. Riziko ağırlaşmasının belirli asgari süre boyunca devam etmesi gerektiği görüşü, rizikoyu ağırlaştıran değişikliğin uzun süre devam etmesi veya tekrerr etmesinin gerektiğini dile getirmektedir. Buna karşın riziko değişikliğinin uzun süre boyunca devam etmeye elverişli olmasının yeterli olduğunu iddia eden görüş objektif ve subjektif kriterlere göre değişikliğin devam etmeye elverişli olması gerektiğini ve bunun yeterli olduğunu, fiilen belli bir süre devam etmesine gerek olmadığını savunmaktadır. Ayrıntı için bknz.: ŞENOCAK, Mesleki Sorumluluk Sigortası, s. 226-227; ŞENOCAK, Riziko Ağırlaşması, s. 204; YENER, 197-220.

özel şartlarına bakarak devamlılığın somut olaydaki riziko değişikliğinde mevcut olup olmadığı incelenmelidir²²¹.

Ayrıca riziko ağırlaşması gerçekleştikten sonra yine sözleşme süresi içerisinde söz konusu riziko ağırlaşmasının devam etmeyip değişiklikten önceki duruma dönülmesi halinde riziko ağırlaşmasından bahsedilemeyecektir²²². Fakat eski halin yeniden tesis edilmesinde dikkat edilecek husus önceki hale gerçekten ve aynen iadenin gerçekleşmiş olmasıdır²²³. Rizikonun değişmesiyle gerçekleşen ağırlaşmanın daha hafif hale getirilmesi fakat tamamen önceki duruma dönülmemesi halinde rizikonun eski hale iadesinden bahsedilemeyecektir.

Öte yandan riziko ağırlaşması nedeni ile rizikonun gerçekleşmesi durumunda TTK anlamında bir riziko ağırlaşmasının gerçekleşip gerçekleşmediğinin değerlendirilmesi gerekir, bu da çoğu kez rizikonun ağırlaşması ile gerçekleşmesi arasında geçen sürenin tespit edilmesi ile mümkündür. Rizikonun ağırlaşması için zarar olasılığını arttıran bir değişikliğin meydana gelmesi gerekir, fakat bu değişikliğin sabitleşip belirli bir süre devam etmesi gerekir. Eğer değişiklik sonrası hemen riziko gerçekleşiyorsa, burada artık riziko ağırlaşması değil, rizikonun gerçekleşmesine sebebiyet süreci söz konusu olur²²⁴.

²²¹ OMAĞ, s. 52. Doktrinde riziko ağırlaşmasının devamlılık unsuru için bir ölçüt olarak en az ihbar süresi boyunca devam edip etmediğinin göz önünde bulundurulması gerektiği dile getirilmiştir. Bknz: OMAĞ, s. 52; ATABEK, s. 242; BOZER, Sigorta Hukuku 1965, s. 232.

²²² ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 486; AYHAN/ÇAĞLAR/ÖZDAMAR, s. 189; ÇEKER, s. 119; Tamer BOZKURT, **Sigorta Hukuku Ders Kitabı**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2022, s. 222; AYLI, İnşaat Sigortası, s. 261.

²²³ OMAĞ, s. 52.

²²⁴ Kemal ŞENOCAK, "Sigorta Ettirenin Zararı Önleme ve Azaltma Görevine İlişkin Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi", **Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu**, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2016, s. 48; MEMİŞ, s. 126; OMAĞ, s. 31. ÜNAN da rizikonun gerçekleşmiş sayılması gereken durumlarda riziko ağırlaşması safhasının geride kalacağını ifade etmiştir. Bknz: ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 469.

e) **Sigorta Himayesi Altında Bulunan Bir Hususa İlişkin Değişiklik**²²⁵

Riziko ağırlaşması ancak sigorta sözleşmesiyle rizikonun teminat altına alındığı hallerde mevzubahis olur²²⁶. Sözleşmeyle himaye altına alınmayan bir rizikodaki değişiklik için rizikonun ağırlaşp ağırlaşmadığı araştırılmasına girilmez. Zira söz konusu riziko zaten sigorta korumasından yararlanamamaktadır. Dolayısıyla sigortacı daha en başta bu hususu dikkate alarak bu rizikoyu sigorta himayesinden muaf tutmuş primi de buna göre belirlemiştir. Muaf tutulan rizikonun ağırlaşması prim-riziko dengesini etkilemeyecektir.

3. Riziko Değişikliğinin Sözleşmenin Kurulmasından Sonra Gerçekleşmesi

Rizikonun ağırlaşmasının saptanabilmesi için gerekli sürenin ne zaman başlayacağını tespiti rizikoyu ağırlaştırmama görevinin ne zaman başlayacağı ile sıkı bağlantı içerisindedir. Bu nedenle ilk olarak TTK m.1444/1'e göre sigorta ettirenin rizikoyu ne zaman ağırlaştırmama görevi ile yükümlü olduğunun tespit edilmesi gerekmektedir. Maddenin gerek başlığından gerek lafzından bu görevin sözleşmenin kurulmasından sonra başlayacağı açıkça anlaşılmaktadır. Bu halde rizikonun ağırlaşmasının söz konusu olabilmesi için sigorta sözleşmesinin şekli olarak kurulmasından sonra değişikliğin meydana gelmesi gerekir²²⁷. Sigorta sözleşmesi sigorta ettirene veya sigortacıya yöneltilen icabın kabul edilmesiyle birlikte kurulmuş olur²²⁸. İcapla kabul arasında gerçekleşen riziko değişiklikleri riziko ağırlaşması kapsamında değil sözleşmenin kurulması aşamasındaki beyan görevi kapsamında incelenmesi gereken durumlardır²²⁹.

²²⁵ “Rizikonun Değişmesi ve Rizikonun Teminat Dışında Bırakılması Arasındaki Fark” başlığına bkzn: s. 23.

²²⁶ OMAĞ, s. 53.

²²⁷ ŞENOCAK, Riziko Ağırlaşması, s. 202; Ali AYLİ, ”Rizikoyu Türk Sigorta Hukukunda Rizikoyu Ağırlaştırmama ve Sözleşmenin Süresi İçerisindeki İhbar Yükümlülükleri”, **İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 10, S. 2, 2011, s. 157-158.

²²⁸ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 61.

²²⁹ Teklifin yapılması ile kabulü arasında bir değişiklik meydana geldiği takdirde rizikonun ağırlaşması hükümleri değil, TTK m. 1443 gereğince sözleşmenin yapılması sırasındaki beyan görevine ilişkin hükümler kıyas yoluyla uygulanır. eTTK döneminde TTK m. 1443'e denk gelen bir hüküm bulunmadığı halde doktrinde teklif ile kabul arasında gerçekleşen değişikliklerin sözleşmenin

Sigorta sözleşmesinde taraflar sigorta himayesinin ileri tarihte başlayacağını kararlaştırabilirler. Bu hallerde riziko değişikliğinin kararlaştırılan tarihten önce meydana gelmesi halinde riziko ağırlaşmasının gerçekleşip gerçekleşmediğinin tespiti önem arz eder. Sigorta sözleşmesinin yürürlüğe gireceği tarih sözleşmenin maddi başlangıcını²³⁰ ihtiva eder, fakat rizikonun ağırlaşması için şekli başlangıcın²³¹ olması esastır²³². Bu nedenle sözleşmenin ileri tarihte yürürlüğe gireceğine dair klozlar olsa dahi şekli anlamda sözleşme kurulduğu için maddi başlangıca kadar gerçekleşen riziko değişiklikleri riziko ağırlaşmasını teşkil edecektir²³³. Rizikonun gerçekleşmesinden sonraki dönemde rizikonun ağırlaşması ise mümkün değildir²³⁴.

Geçmişe etkili sigorta akitlerinde ise sigortanın şekli olarak kurulduğu tarih ile sigorta korumasının başladığı tarih birbirinden farklıdır. Bu durumda maddi başlangıç tarihi sigortanın şekli başlangıç tarihinden önce olmaktadır. Bu tip sigortalarda maddi başlangıç tarihi ile şekli başlangıç tarihi arasında gerçekleşen riziko değişiklikleri, riziko ağırlaşması teşkil etmeyecektir²³⁵. Zira sözleşme kurulurken hâlihazırda riziko değişikliği meydana gelmiştir ve bu durumda söz konusu değişiklikler sözleşme kurulurkenki beyan görevi kapsamında sigortacıya bildirilmesi gereken değişikliklerdir.

kuruluş aşamasındaki beyan görevi bağlamında değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bknz: OMAĞ, s. 54.

²³⁰ Sigortacının rizikoyu taşıma yükümlülüğünün başladığı an başlayan ve taşıma yükümlülüğünü yerine getirdiği süre boyunca devam eden, sigorta himayesinde bulunan rizikoların gerçekleşebileceği zaman dilimine maddi süre denir. Bu sürenin başlangıcına da maddi başlangıç denir. Bknz: KENDER, s. 268.

²³¹ Sigortacının veya sigorta ettirenin icabı ile başlayıp yine sigortacının veya sigorta ettirenin kabul beyanıyla tamamlanarak kurulan sözleşmenin, sona ermesine kadar geçen süre şekli sigorta süresidir. Bu sürenin başlangıcına şekli başlangıç denir. Bknz: KENDER, s. 268.

²³² ÜNAN, rizikoyu ağırlaştırmama görevinin sigorta ettirenin sözleşme kurmaya yönelik irade beyanını yaptığı andan itibaren başlaması gerektiğini ifade etmektedir. Bknz: ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 470. Hâlbuki bu durumda sözleşme henüz kurulmamış olacaktır zira sözleşmenin kurulabilmesi için kabul beyanının karşı tarafa ulaşmış olması gerekmektedir. Dolayısıyla irade beyanıyla görevin başlayacağı görüşünün kabulü halinde rizikoyu ağırlaştırmama görevi sözleşmenin kurulmasından önce başlamış olacaktır.

²³³ İMRE, s. 288; OMAĞ, s. 55.

²³⁴ İMRE, rizikonun gerçekleşmesinden sonra rizikonun ağırlaşmasının mümkün olduğunu dile getirerek rizikonun gerçekleşmesinden sonra hasarın büyümemesi için alınması gereken tedbirlerin alınmaması halinde rizikonun ağırlaşmasının mevzubahis olacağı görüşündedir. Bknz: İMRE, s. 289. Kanaatimizce rizikonun gerçekleşmesinden sonra riziko tam zıyaya uğrar ise artık rizikoda ağırlaşma mümkün olmamaktadır, zira bu halde rizikonun gerçekleşmesi ile sözleşme sona ermektedir, ağırlaşma ise sözleşme süresi içinde gerçekleşmelidir. Öte yandan kısmi hasar söz konusu olur ve taraflar TTK m. 1428 gereğince sözleşmeyi feshetmezler ise sözleşme devam ettiği için rizikonun ağırlaşması mümkün olabilecektir. Fakat bu durum İMRE'nin belirttiği hasarın büyümemesi için tedbirlerin alınmaması haline ilişkin değildir. Zira riziko gerçekleştikten sonra zararı önleme ve azaltma görevi çerçevesinde bu durum değerlendirilmelidir.

²³⁵ ARSEVEN, Sigorta Hukuku, s. 115; OMAĞ, s. 56.

Rizikonun ağırlaşması sigorta sözleşmesi kurulduktan sonra gerçekleşmeli fakat ağırlaşma rizikonun gerçekleşmesinden önce meydana gelmelidir. TTK m. 1448 gereğince rizikonun gerçekleşmesine kesin gözüyle bakıldığı andan itibaren kurtarma tedbirlerinin uygulanması gerekmektedir²³⁶. Dolayısıyla rizikonun gerçekleşmesinden veya gerçekleşeceğine kesin gözüyle bakılmasından önce rizikonun ağırlaşmasının vuku bulması gerekir²³⁷.

4. Rizikonun Gerçekleşme İhtimalinin veya Doğacak Zarar Miktarının Artması

Riziko faktörlerinin değişmesi sonucunda riziko, gerçekleşme ihtimalinin artması veya doğacak zarar miktarının artması şeklinde etkilenir ise riziko ağırlaşmasından bahsedilecektir. Bu durum her ne kadar lafzi olarak sorunlu bir şekilde ifade edilmiş olsa da TTK m. 1444'te öngörülmüştür. TTK m. 1444/2 lafzında "*rizikonun gerçekleşme ihtimalini arttırıcı*" ifadesi riziko ağırlaşmasının, rizikonun gerçekleşme ihtimalinin artması yönüne işaret etmektedir²³⁸. TTK m. 1444/1 lafzında bulunan "*rizikoyu veya mevcut durumu ağırlaştırarak tazminat tutarının artmasını etkileyici davranış ve işlemlerde*" ifadesi rizikonun ağırlaşmasının, doğacak zarar miktarının artması yönüne işaret etmektedir²³⁹.

Rizikonun gerçekleştirme ihtimalinin artması sigortacının tazminat ödeme ihtimalinin artması demektir²⁴⁰. Rizikonun ağırlaşmasının rizikonun gerçekleşme

²³⁶ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 518-519.

²³⁷ Zarar ihtimalinin ortaya çıktığı andan itibaren rizikonun gerçekleştiği ana kadar sigorta ettirenin davranışı kimi halde rizikonun ağırlaşmasına sebebiyet verebilir. Bknz: ÜNAN, s. 519.

²³⁸ TTK m. 1444/1'in lafzında yer alan "*rizikoyu veya mevcut durumu ağırlaştırarak tazminat tutarının artmasını etkileyici davranış ve işlemler*" ifadesi ilk bakışta sadece doğacak zarar miktarının artması halinde riziko ağırlaşmasının gerçekleşeceği izlenimi uyandırır da TTK m. 1444/2 lafzında geçen "*rizikonun gerçekleşme ihtimalini arttırıcı*" ifadesi de göz önünde bulundurularak rizikonun gerçekleşme ihtimalinin artması durumunda da rizikonun ağırlaşacağının kabulü gerekir. Bknz: ŞENOCAK, Riziko Ağırlaşması, s. 203; KANER, Sigorta Hukuku, s. 29; KENDER, s. 312.

²³⁹ TTK m. 1444/1 lafzında yer alan tazminat ifadesinin uygulamada karışıklığa neden olabileceği ifade edilmektedir. Zira tazminat ifadesi ile riziko ağırlaşmasının yalnızca zarar sigortalarında söz konusu olabileceği kanısı uyandırabilir. Fakat maddenin genel hükümler kısmında yer alması aslında hükmün meblağ sigortalarına da uygulanması gerektiğine işaret etmektedir. Bu nedenle madde lafzında sigorta bedeline de yer verilmiş olması gerekmektedir. Bknz. : ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 477; AKGÜN, Rizikonun Ağırlaşması ve Hafiflemesi, s. 174-175; KENDER, s. 312.

²⁴⁰ İMRE, s. 289; ŞENOCAK, Riziko Ağırlaşması, s. 203; OMAĞ, s. 56.

ihtimalinin artması şeklinde ortaya çıkışı uygulamada daha sık karşılaşılmaktadır²⁴¹. Doğacak zarar miktarının artması ise rizikonun gerçekleşmesinden sonra sigorta bedeli dâhilinde olmak üzere sigortacının sorumlu olduğu zarar miktarının artması anlamına gelmektedir²⁴². Somut olayda rizikonun ağırlaşması ya rizikonun gerçekleşme ihtimalinin artması ya da doğacak zarar miktarının artması hallerinden birinin var olmasıyla gerçekleşir. Fakat bazen her iki durum da birlikte söz konusu olabilmektedir²⁴³.

5. Esaslı Olması

Riziko değişikliğinde yukarıda sayılan bütün unsurlar olmasına rağmen hukuk düzeni tarafından dikkate alınacak bir riziko ağırlaşması gerçekleşmemiş olabilir²⁴⁴. Bu halde hukuken riziko ağırlaşmasının var olduğundan bahsedilemeyecektir²⁴⁵. Hukuk düzeni riziko değişikliğinin esaslı olmasını aramaktadır²⁴⁶. Esaslı riziko değişikliği, sigorta sözleşmesinin kuruluşu aşamasında beyan edilen riziko faktörlerinin sözleşmenin feshini veya daha ağır şartlarda yapılmasını gerektirecek şekilde değişmesidir²⁴⁷. Sözleşmenin daha ağır şartlarda yapılmasını gerektirecek durumdan kasıt, sigortacının sözleşmenin kurulması esnasında riziko ağırlaşmasını bilseydi daha yüksek bir prim hesaplayacak olmasıdır²⁴⁸. Sigortacının sözleşme akdederken göz önünde bulundurmadığı yani

²⁴¹ ŞENOCAK, Riziko Ağırlaşması, s. 203.

²⁴² OMAĞ, s. 56; İMRE, s. 289.

²⁴³ İMRE, s. 290; OMAĞ, s. 57.

²⁴⁴ OMAĞ, s. 57; YENER, s. 220.

²⁴⁵ OMAĞ, esaslılık unsurunu hukuki unsur olarak, diğer unsurları teknik unsur olarak nitelemektedir. Bknz: OMAĞ, s. 57; ŞENOCAK, esaslılık terimi yerine "önemlilik" terimi kullanılmaktadır. Bknz: ŞENOCAK, Mesleki Sorumluluk Sigortası, s. 228; ŞENOCAK, Riziko Ağırlaşması, s. 205.

²⁴⁶ DOĞANAY, s. 3058. eTTK m. 1291 lafzında açık bir şekilde "*sigortacının sigorta mukavalesini yapmaması veya daha ağır şartlarda yapmasını*" ifadesi kullanılmak suretiyle riziko ağırlaşmasının esaslı olması gerektiğine işaret edilmiştir. Bknz: ŞENOCAK, Mesleki Sorumluluk Sigortası, s. 228. TTK m. 1444'te ise böyle bir ifadeye yer verilmemiştir. Fakat maddenin gerekçesinde riziko değişikliğinin sözleşmeyi etkileyebilecek nitelikte değişikliklerden olduğu dile getirilmiştir. Bu bağlamda her ne kadar maddede açıkça ifade edilmemiş olsa da kanun koyucunun riziko ağırlaşması için esaslılık koşulunu aramaya devam ettiği söylenebilir.

²⁴⁷ ATABEK, s. 242; İMRE, s. 290; OMAĞ, s. 57; BOZER, Sigorta Hukuku 1965, s. 232; ÜNAN, s. 469; ARSEVEN, Sigorta Hukuku, s. 114; AKGÜN, s. 258; AYLI, s. 24. ACAR, esaslılık kavramının sigortacının iradesi üzerine etki edecek hususlar ve beyanı içerdiğini ifade etmiştir. Bu nedenle muafiyetler, istisnalar, garantiler gibi teminatın kapsamını belirlemeye yarayan hususların esaslı olduğunu dile getirmiştir. Bknz: Serdar ACAR, **Kulüp Sigortası Protection & Indemnity**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2008, s. 274.

²⁴⁸ YENER, s. 223.

kararını etkilemeyen hususlardaki değişiklikler riziko ağırlaşması teşkil etmeyecektir²⁴⁹.

Riziko değişikliğinin esaslı olup olmadığını değerlendirirken bazı ölçütler kullanılır. Doktrinde subjektif ölçütlerin mi yoksa objektif ölçütlerin mi kullanılması gerektiği tartışılmıştır²⁵⁰. Subjektif ölçüt somut olayda sözleşmenin tarafı olan sigortacı için değişikliğin esaslı olup olmadığını değerlendirir²⁵¹. Objektif ölçütte ise tedbirli bir sigortacı açısından değişikliğin esaslı olup olmadığı değerlendirilir, yani somut olaydaki sigortacının değil, sigorta branşında faaliyet gösteren sigortacıların değişikliğe dair değerlendirmeleri esas alınır²⁵². Kanaatimizce objektif ölçütlerin esas alınarak değerlendirmeye gidilmesi ispat açısından kolaylık sağlaması²⁵³ ve sadece öznel değerlendirmelere yer vermemesi açısından daha makuldür²⁵⁴.

²⁴⁹ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 469.

²⁵⁰ ŞENOCAK, Riziko Ağırlaşması, s. 205; ÖZTAN, s. 38-40.

²⁵¹ ACAR, s. 274; YENER, s. 224; ÖZTAN, s. 38-39.

²⁵² ACAR, s. 274-275; YENER, s. 225; ÖZTAN, s. 39-40. Kimi zaman objektif ölçütte tedbirli bir sigortacının esas alınmasının ötesine geçmek gerekebilir. Bknz: ÖZTAN, s. 40. Mesela somut olayda yangın sigortasına konu bir fabrika binasında sözleşmenin kurulmasından sonra benzin deposu yapılmıştır. Fakat sigortacı benzer bir fabrika binasına, somut olaydaki fabrika binası için istediği prim ile aynı miktarda prim ile sigorta güvencesi vermiş ise artık somut olaydaki fabrika binası için rizikonun ağırlaştığı iddiasında bulunamaz. Diğer sigortacılar için bu durum sözleşmeyi yapmama nedeni olsa dahi somut olayda sigortacı bu durumda olan başka fabrika binası için sigorta yapmıştır, dolayısıyla riziko değişikliği esaslı değildir.

²⁵³ Uyuşmazlık durumunda sigortacı kendi için önemli hususları ortaya koyar ve söz konusu değişikliğin esaslı bir değişiklik olduğunu ispatlamaya çalışır. Sigorta ettiren ise tam tersi için ispat faaliyetine girişir. Fakat bu sigorta ettiren için hiç de kolay bir şey değildir, sigorta ettiren burada sigortacıya göre zor durumdadır. Bknz: ÖZTAN, s. 39.

²⁵⁴ Yargıtay 17. Hukuk Dairesi 25.02.2014 tarih, 1302/2532 sayılı kararında davalı sigorta şirketi dışındaki sigorta şirketlerinden de dava konusu araçla aynı veya benzer nitelikleri haiz, kiralık olarak kullanılan araçlar için belirlenen primin ne kadar olduğunun araştırılması gerektiğini ifade etmiştir (www.kazanci.com, çevrimiçi erişim tarihi: 17.12.2023). Bu kapsamda Yargıtay'ın da esaslılık unsurunu belirlerken objektif ölçütleri kullandığını söylemek mümkündür. Karşı görüş için bknz: ŞENOCAK, Mesleki Sorumluluk Sigortası, s. 219-220.

C. RİZİKONUN AĞIRLAŞMASI VE RİZİKONUN KASTEN GERÇEKLEŞTİRİLMESİ ARASINDAKİ FARK

Rizikonun ağırlaşması ve rizikonun kasten gerçekleştirilmesi hallerinde sigorta ettiren, sigorta himayesinden kanun hükmü gereğince yararlanamama ihtimali ile karşı karşıyadır²⁵⁵. Her iki halde de riziko sözleşmenin başındaki durumundan çıkarılmakta ve sigorta sözleşmesi ile kurulan denge sigortacı aleyhine bozulmaktadır²⁵⁶.

Rizikonun ağırlaşmasında belli bir süre devam edecek yeni bir durumun varlığı söz konusudur, yani riziko gerçekleşmeden önce belirli bir süre bu yeni hal içinde varlığını devam ettirir. Fakat rizikonun kasten gerçekleştirilmesinde riziko ağırlaşarak belirli bir süre devam etmez, riziko sözleşmede belirlenen durumundan çıkarak hiç beklemeden gerçekleşmektedir²⁵⁷. Kusurlu olarak rizikonun ağırlaştırılması durumunda rizikonun gerçekleşme ihtimali artar. Böyle bir durumda rizikonun ağırlaşmasının hemen akabinde riziko gerçekleşirse rizikonun kasten gerçekleşmesi mi yoksa kusurlu davranışla rizikonun ağırlaşmasının mı mevzubahis olduğunu belirlemek güçlük arz edebilir. Bu durumda sigorta ettiren veya sigortalının objektif bakımdan güttüğü amaca bakılmalıdır²⁵⁸. Bunun yanı sıra ağırlaşmanın belirli bir süre devam edip etmediği irdelenmelidir²⁵⁹. Ağırlaşma durumu belirli bir süre devam etmeden hemen riziko gerçekleşir ise kastın da bulunması durumunda rizikonun kasten gerçekleşmesinden bahsedilebilir.

Riziko ağırlaşması, sigorta ettirenin fiili olmadan, üçüncü bir kişinin veya doğal olayların etkisi ile gerçekleşebileceği gibi sigorta ettirenin kusuru olmadan fiiliyle de gerçekleşebilir²⁶⁰. Fakat rizikonun kasten gerçekleşmesi için sigorta ettiren, sigortalı veya bunların hukuken fiillerinden sorumlu oldukları kişilerin kasten gerçekleştirdikleri fiillerinin rizikonun gerçekleşmesine etki etmiş olması yani bir

²⁵⁵ Kasten rizikonun gerçekleşmesi durumunda sigortacının tazminat ödeme borcundan kurtulacağı eTTK m. 1278 ve TTK m. 1429'da düzenlenmiştir.

²⁵⁶ OMAĞ, s. 30-31.

²⁵⁷ OMAĞ, s. 31; MEMİŞ, s. 127; İMRE, s. 298.

²⁵⁸ İMRE, s. 298.

²⁵⁹ Bu sürenin ne kadar süreceği somut olayın şartlarına göre tayin edilmelidir.

²⁶⁰ Kusurlu olarak rizikonun ağırlaştırılmasındaki kusur, rizikonun kasten gerçekleştirilmesinde olduğu gibi kavramın kanuni koşullarından değildir, öngörülen görevin ihlaline bağlanan hüküm ve sonuçların belirlenmesinde rol oynar. Bknz: YENER, s. 218.

illiyet bağının olması gerekmektedir²⁶¹. Riziko ağırlaşması bazı hallerde²⁶² hukuki bir sonuç doğurmayabilir ve sigorta himayesi devam eder fakat rizikonun kasten gerçekleşmesinde her halükarda sigorta himayesi sona erer²⁶³.

D. İŞLEVLERİ

1. Riziko ve Prim Dengesinin Sözleşme Süresince Korunmasının Sağlanması

Sigorta sözleşmeleri tam iki tarafa borç yükleyen, sigortacının rizikoyu taşıma yükümlülüğünün karşılığında sigorta ettirenin prim ödeme yükümlülüğünün bulunduğu sözleşmelerdir²⁶⁴. Hukuk düzenleri karşılıklı edimlerin açık ve objektif bir şekilde denk olmasını her zaman aramasa²⁶⁵ da tarafların edimlerinin birbirine denk olduğu yönünde düşünceye sahip olmaları gerekmektedir²⁶⁶.

Sigorta ise öyle bir kurumdur ki riziko şahsında gerçekleşmeyenler aldıklarından ziyade verirler, riziko şahsında gerçekleşenler ise verdiklerinden fazla alırlar²⁶⁷. Fakat sigortacının sözleşme akdetmekteki amacı rizikoyu üstlenmesi karşılığında belirleyeceği primden rizikonun gerçekleşmesi halinde ödeyeceği tazminat miktarını veya bedeli düştükten sonra kâr edebilmektir. Bu nedenle sigortacı çeşitli faktörleri dikkate alarak sigorta tekniğine göre primi hesaplar.

²⁶¹ OMAĞ, s. 31-32; MEMİŞ, s. 127; Yasemen MERGEN BAYER, **Sigorta Hukukunda Riziko Ağırlaşması**, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019, s. 37.

²⁶² TTK m. 1445/4 bu hallere örnek olarak verilebilir.

²⁶³ OMAĞ, s. 32; MEMİŞ, s. 127.

²⁶⁴ KAYIHAN/GÜNERGÖK, s. 184.

²⁶⁵ Sözleşme özgürlüğü çerçevesinde taraflar edimlerini iradeleri doğrultusunda belirleyeceklerdir ve bazı koşulların olması dışında tarafların edimlerinin ne olduğuna veya edimlerinin denk olup olmadığına hukuk düzeni müdahale etmez. Edimler arasında açık orantısızlık olsa dahi hukuk düzeni ancak orantısızlığın zarar görenin zor durumda kalmasından, düşüncesizliğinden ya da deneyimsizliğinden yararlanılmak suretiyle gerçekleşmesi halinde orantısızlığa müdahale edecektir. Bknz: Vedat BUZ, "Gabin Halinde Edimler Arasındaki Aşırı Orantısızlığın Giderilerek Sözleşmenin Ayakta Tutulması", **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, C. 19, S. 4, 1998, s. 53-82.

²⁶⁶ BUZ, s. 54.

²⁶⁷ Ernst HIRSCH, **Deniz Ticareti ve Sigorta Hukuku Ders Notları**, Ankara, 1945, s. 139.

Prim iki kısımdan ibarettir, bunlar safi prim ve sigorta yüküdür. Sigorta yükü²⁶⁸, sigortacı tarafından yapılan giderleri karşılamak üzere safi prime ek olarak alınan prim iken safi prim nazari olarak, sigorta ettirene verilecek olan sigorta bedeli veya tazminatın karşılığıdır²⁶⁹. Safi primin belirlenmesinde ise rizikonun gerçekleşme ihtimali²⁷⁰, sigorta menfaat değeri²⁷¹, sigorta sözleşmesinin süresi²⁷², rizikonun gerçekleşme ihtimalinin her yıl aynı şiddette olması²⁷³, sigortacının kanuni halefiyet hakkını²⁷⁴ haiz olup olmaması gibi faktörler dikkate alınarak hesaplama yapılır²⁷⁵. Bu faktörler her somut sigorta ilişkisinde farklılaşabilmektedir. Bu nedenle sözleşmenin kurulması aşamasında, primin rizikoya uygun belirlenebilmesi için sigorta ettirenin riziko faktörlerini, gerçeğe uygun şekilde beyan etmesi önem arz etmektedir.

“Primin rizikoya uygun olması ilkesi” gerçekleşme ihtimali yüksek olan rizikolar için prim miktarının daha yüksek, gerçekleşme ihtimali az olanlar için prim miktarının az tutulması anlamına gelmektedir²⁷⁶. Primin olması gerekenden fazla ya da az tutulması yani primin rizikoya uygun olmaması prim ile riziko arasındaki dengenin bozulmasına yol açar. Primin olması gerekenden yüksek tutulması kişilerin sigortayı ağır bir görev olarak görmelerine sebep olarak sigorta teminatı aramaktan caydırır²⁷⁷. Primin olması gerekenden düşük olması ise başlangıçta sigorta ettirenlere cazip gelebilir. Fakat ileride sigorta şirketinin ödeme gücü zayıflayacağı için sigorta

²⁶⁸ Sigorta yükü, vergi ve idare harcından ibarettir. Bknz: BOZER, Sigorta Hukuku 2009, s. 40.

²⁶⁹ BOZER, Sigorta Hukuku 2009, s. 38; KENDER, s. 271;

²⁷⁰ Rizikonun gerçekleşme ihtimali ne kadar fazla ise o oranda prim alınır. İstatistik ilmine ve “Büyük Adetler Kanunu” na göre hesaplamalar yapılır. Bu hesaplamalar sonucunda tahsil edilecek prim miktarı saptanır. Bknz: KENDER, s. 271-272.

²⁷¹ Rizikonun gerçekleşmesi halinde, sigortacının ödeyeceği azami meblağ, primin hesaplanmasında en önemli faktörlerden biridir. Bu meblağ, sigorta değeri ölçü alınarak belirlenir. Zira sigorta bedeli sözleşmede daha yüksek gösterilmiş olsa dahi meydana gelen zarar miktarı ödenecektir. Bknz: KENDER, s. 272.

²⁷² Kural olarak prim hesabında bir yıl esas alınır. Sözleşme süresi bir yıldan fazla ise ödenecek safi prim miktarı yıl adediyle çarpılarak hesaplanır. Süre bir yıldan daha kısa öngörülmüşse prim miktarı da düşecektir. Bknz: BOZER, Sigorta Hukuku 2009, s. 40.

²⁷³ Bazı hayat sigortalarında bazı yıllarda rizikonun gerçekleşmesi fazla iken bazı yıllarda azdır. Bu hallerde tek bir prim belirleneceği için bir hesap sonucunda bulunan ortalama prim miktarı esas alınacaktır. Bknz: BOZER, Sigorta Hukuku 2009, s. 40.

²⁷⁴ Zarar sigortalarında tazmin ilkesinin bir sonucu olarak sigortacı zararı giderir ve sigortalının zarar sorumlusuna karşı sahip olduğu haklarına halef olur. Meblağ sigortalarında ise insan hayat ve vücudunun söz konusu olması hasebiyle tazmin ilkesinin hiçbir önemi yoktur. Bu nedenle meblağ sigortalarında halefiyet ve rücu ilkesine yer verilmemiştir. Bknz: OMAĞ, Halefiyet, s. 96, 104-105. Dolayısıyla halefiyet imkânı olan sigorta sözleşmelerinde halefiyet imkânı olmayana kıyasla daha düşük prim hesaplaması yapılacaktır.

²⁷⁵ BOZER, Sigorta Hukuku 2009, s. 39-40; KENDER, s. 271-272; AYLI, s. 13-14.

²⁷⁶ AYLI, s. 18; OMAĞ, s. 14; KENDER, s. 273; AYHAN/ÇAĞLAR/ÖZDAMAR, s. 148.

²⁷⁷ OMAĞ, s. 14; AYLI s. 18; KENDER, s. 273; KAYIHAN/GÜNERGÖK, s. 216.

şirketleri, sigorta ettirenlerin tazminatlarını karşılayamayacak veya sigorta bedellerini ödeyemeyecek duruma gelebilir²⁷⁸.

Primin rizikoya uygun olması gerekliliği sadece sözleşmenin kurulması aşamasında değil, sigorta sözleşmesinin devamlı bir ilişki arz etmesi hasebiyle sözleşmenin devamı sırasında da aranmaktadır. Rizikonun ağırlaşmasına dair düzenlemeler ise sözleşme devam ederken prim ile riziko arasındaki dengenin bozulması durumunda bunu tekrar sağlamaya hizmet etmektedir²⁷⁹. Özellikle rizikonun ağırlaşmasının, riziko gerçekleşmeden önceki dönemde oluşması halinde, riziko ile prim arasındaki bozulan denge primin arttırılması veya sözleşmenin feshi suretiyle tekrar eski haline dönüştürülmeye çalışılmaktadır²⁸⁰.

Kısacası rizikonun ağırlaştırılmasına ilişkin hükümler, sigorta sözleşmesi akdedildikten sonra bozulan prim ile riziko dengesinin tekrar kurulmasını sağlamaktadır. Fakat burada şunu belirtmekte fayda vardır, her riziko-prim dengesini bozan değişiklik rizikonun ağırlaşması anlamına gelmeyecektir. Prim hesabına etki eden değişiklikler esaslı oldukları sürece rizikonun ağırlaşmasını teşkil edecektir.

2. Primin En Uygun Şekilde Belirlenmesinin Sağlanması

Sigortacının sözleşmeyi yaptığı esnada taşıyacağı rizikoyu değerlendirmesi, ona bir kıymet biçmesi gerekir. Başka bir deyişle sigortacı sözleşmenin yapılması kararına vardıktan sonra taşıyacağı rizikoyu ne kadar primle taşıyacağı noktasında da bir karara varması gerekmektedir²⁸¹. Primin hesaplanmasında sigortacı akdın başlangıçtaki gibi kalacağını düşünerek bir hesaplama yapar²⁸². Fakat riziko faktörleri sözleşmenin devamı sırasında değişebilirler ve bu da rizikoyu ağırlaştırabilir.

Sigortacı, esasında rizikoyu taşımayı üstlenirken sözleşme kurulduktan sonra riziko faktörlerinde değişiklik meydana gelerek rizikonun ağırlaşabileceğini göz

²⁷⁸ KENDER, s. 273; AYLI, s. 18-19; OMAĞ, s. 14; ARSEVEN, Sigorta Hukuku, s. 95.

²⁷⁹ OMAĞ, s. 14; YENER, s. 72-73; ŞENOCAK, Riziko Ağırlaşması, s. 201.

²⁸⁰ OMAĞ, s. 14-15; YENER, s. 72-73.

²⁸¹ OMAĞ, s. 4.

²⁸² MEMİŞ, s. 123

önünde bulundurabilir. Zira sigortacı rizikoyu sadece sözleşme yaptığı andaki durumuyla değil ilerideki değişmiş olan durumuyla da taşımayı üstlenir²⁸³. Fakat rizikonun ağırlaşması ihtimalini barındıran olayların neler olduğunun kesin bir şekilde önceden tespit edilmesi mümkün değildir²⁸⁴. Sigortacının tüm riziko ağırlaşmalarını, ağırlaşmaların meydana gelme olasılığını ve bunların rizikoya etkisini tespit etmesi ciddi bir gayret ve kaynak gerektirmektedir. Bu şekilde sigortacının hesap yapması neredeyse imkânsız olsa da böyle bir hesaplama yaptığını farz etsek dahi bu hesaplama, primlerin ciddi anlamda artışına sebep olacaktır²⁸⁵. Bu durum, sigorta ettirenleri sigorta himayesine girmekten caydırabilir. Öte yandan sigorta sözleşmesinin devam ettiği süreçte rizikosu ağırlaşmayan veya prime etki etmeyen şekilde rizikosu ağırlaşan sigorta ettirenler, olması gerekenden daha fazla prim ödeyeceklerdir²⁸⁶. Hâlbuki aynı himayeye daha az prim ödeyerek de kavuşabilecekken riziko ağırlaşması ihtimalleri prim hesaplanırken göz önünde tutulduğu için daha fazla prim ödemek durumunda kalacaklardır.

Rizikonun ağırlaşması hükümleri ise rizikonun ağırlaşmasının fiilen gerçekleşmesi halinde olması gereken primin sigorta ettirenden alınmasını sağlar. Böylece riziko ağırlaşması gerçekleşmeden sigorta ettirenden fazla prim alınması yoluna gidilmeden, ağırlaşma olduktan sonra ek prim alma veya sözleşmenin feshedilmesi yolu ile prim ile riziko arasındaki denge sağlanmaktadır. Kısacası riziko ağırlaşmasına ilişkin hükümler sayesinde hem sigorta ettiren hem de sigortacı için prim en uygun şekilde belirlenmiş olmaktadır. Aynı zamanda riziko ağırlaşmasına ilişkin hükümler sigortacıyı riziko ağırlaşmalarını göz önünde bulundurup ciddi gayret sarf ederek yapacağı hesaplamalardan kurtarmaktadır²⁸⁷.

²⁸³ YENER, s. 74; MERGEN BAYER, s. 34.

²⁸⁴ DOĞANAY, s. 3058.

²⁸⁵ ŞENOCAK, Riziko Ağırlaşması, s. 201-202; YENER, s. 74-75.

²⁸⁶ ŞENOCAK, Riziko Ağırlaşması, s. 202.

²⁸⁷ ŞENOCAK, Riziko Ağırlaşması, s. 202; YENER, s. 75; MERGEN BAYER, s. 34.

3. Sigorta Ettirenin Özenli Davranmasının Sağlanması

Sigorta ettiren rizikoyu ağırlaştırmama görevi ile yükümlüdür, eğer riziko ağırlaşmışsa sigorta ettiren ağırlaşmayı sigortacıya ihbar görevi ile yükümlüdür. Sigorta ettiren bu sorumluluklarını yerine getirmediği takdirde sigorta himayesinden yararlanmamaya varan yaptırımlara maruz kalmaktadır.

Sigorta ettirenler riziko ağırlaşmasının hüküm ve sonuçlarına maruz kalmamak için rizikoyu ağırlaştırıcı davranış ve işlemlerden kaçınacaklar ya da rizikoyu ağırlaştırıcı davranış ve işlemlerden önce sigortacıdan izin alma yoluna gideceklerdir. Söz konusu bu etki ancak sigorta ettirenin fiili sonucunda gerçekleşen riziko ağırlaşmalarında mevzubahis olacaktır. Yani subjektif riziko ağırlaşmalarında, riziko ağırlaşmalarının hüküm ve sonuçları sigorta ettirenin özenli davranmasını sağlayacaktır. Zira objektif riziko ağırlaşmalarını sigorta ettirenin engellemesi beklenemez²⁸⁸.

Öte yandan şunu belirtmekte fayda vardır; riziko ağırlaşmalarının hüküm ve sonuçları sigorta ettireni her zaman özenli davranmaya itmeyebilir. Sigorta ettiren rizikoyu ağırlaştırmamak için çaba sarf etmek yerine riziko ağırlaşmasının hüküm ve sonuçlarına katlanmayı seçebilir²⁸⁹.

²⁸⁸ Subjektif ve objektif riziko ağırlaşmaları, riziko ağırlaşmalarının gerçekleşme şekilleridir. Detaylı bilgi için bkz: s. 74 vd.

²⁸⁹ YENER, s. 77-78.

IV. RİZİKO AĞIRLAŞMASINA UYGULANACAK HÜKÜMLER

A. RİZİKONUN AĞIRLAŞMASINA DAİR HUKUKİ DÜZENLEMELER

Riziko ağırlaşması normatif düzlemde kanun ve poliçe genel şartları olmak üzere iki hukuki dayanakta düzenlenmiştir. Cumhuriyet döneminin bütün ticaret kanunlarında rizikonun ağırlaşması durumu düzenlenmiştir, hatta 1906 tarihli Ticaret-i Berriye Kanunu da rizikonun ağırlaşması kavramına ilişkin düzenleme ihtiva etmektedir²⁹⁰.

Riziko ağırlaşmasına ilişkin hükümler ihtiva eden 6762 sayılı mülga Türk Ticaret Kanunu (eTTK), çalışmamız bakımından önemlidir. eTTK’da yer alan riziko ağırlaşmasına ilişkin düzenlemeler, önceki ticaret kanunlarındaki düzenlemeleri bir nevi tekrar etmişti. Bu düzenlemelerin ise birçok eksiği vardı ve doktrinde çokça eleştirilmişti. 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ile esasında doktrindeki eleştiriler dikkate alınarak eksikler giderilmeye çalışılmıştır. Belirtmek gerekir ki eksikler büyük ölçüde giderilmekle birlikte yeterli değildir ve kanunun rizikonun ağırlaşmasına ilişkin hükümlerinin kötü bir şekilde kaleme alınması TTK’nın da eleştirilmesine sebep olmuştur²⁹¹. Bu bakımdan bu başlık altında ilk olarak eTTK m. 1291 hükmü incelenecek ve akabinde TTK m. 1444-1445 ile getirilen yenilikler kısaca ele alınacaktır.

²⁹⁰ BOZER, Sigorta Hukuku 1965, s. 12, dn. 5; KENDER, s. 22; OMAĞ, s. 15.

²⁹¹ KENDER, s. 316.

1. 1956 Tarihli 6762 Sayılı Mülga Türk Ticaret Kanunu

01.01.1957 tarihinden itibaren yürürlüğe giren ve 01.07.2012 tarihine kadar yürürlükte kalan 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda rizikonun ağırlaşmasına ilişkin düzenleme eTTK m. 1291 ile “sigorta müddeti içindeki ihbar mükellefiyetinin konusu” başlığı altında kaleme alınmıştır²⁹². Söz konusu düzenleme 1926 tarihli Türk Ticaret Kanunu m. 974'deki rizikonun ağırlaşmasına dair düzenlemenin daha sade bir hukuk diliyle kaleme alınmış halidir²⁹³. eTTK m. 1291, kanunun Sigorta Hukuku kitabının umumi hükümler faslında değil, mal sigortası faslının umumi hükümler kısmında düzenlenmişti. Madde metni şu şekildedir:

“Sigorta ettiren kimse sigortacının muvafakati olmaksızın sigortalı, malın yerini veya mukavele zamanındaki halini değiştirdiği takdirde bu değişiklik mukavelenin yapıldığı anda mevcut olduğu halde sigortacının sigorta mukavelesini yapmamasını veya daha ağır şartlarla yapmasını mucip bir mahiyette ise, sigortacı mukaveleyi feshedebilir.

Birinci fıkrada yazılı değişikliği yapan kimse keyfiyeti sekiz gün zarfında sigortacıya bildirmişse sigortacı ihbar tarihinden itibaren sekiz gün içinde fesih hakkını kullanmadığı takdirde sigortanın hükmü devam eder.

Sigorta ettiren kimse değişiklik keyfiyetini sigortacıya ihbar etmediği halde dahi sigortacı vaki değişikliği öğrendikten sonra sekiz gün içinde feshetmez veya sigorta primini tahsil etmek gibi sigorta hükmünün devamına razı olduğunu gösteren bir harekette bulunursa fesih hakkı düşer.”

eTTK m. 1291 mal sigortalarına ilişkin kısımda düzenlenmesi ve birinci fıkranın lafzında sigortalanan maldaki değişimlere ilişkin ağırlaşmadan bahsetmesi hasebiyle maddenin hangi sigorta türlerine uygulanacağı doktrinde tartışılmıştır²⁹⁴. Doktrinde maddenin lafzında “mal” ifadesi geçmesine rağmen maddenin amacına uygun olarak bu ifadenin yorumlanması gerektiği ve bütün zarar sigortalarında uygulanacağı dile getirilmiştir²⁹⁵. Hayat sigortaları açısından ise tarafların hak ve

²⁹² Deniz sigortalarındaki rizikonun ağırlaşması eTTK m. 1372 ve 1373'de düzenlenmiştir.

²⁹³ OMAĞ, s. 19.

²⁹⁴ FRANKO, s. 110-112.

²⁹⁵ ÜNAN, s. 179; OMAĞ, s. 21-22.

yükümlülük ve görevlerini düzenleyen bu tür bir hüküm olmaması nedeniyle kanundaki boşluğun rizikonun ağırlaşmasına ilişkin eTTK m. 1291'in menfaatler dengesine ve işin mahiyetine uygun düştüğü ölçüde kıyasen uygulanması gerektiği belirtilmiştir²⁹⁶. Öte yandan bazı yazarlar madde lafzında “mal” ifadesi geçtiği için riziko ağırlaşması hükmünün münhasıran mal sigortalarına uygulanabileceği görüşünü savunmuştur²⁹⁷.

eTTK m. 1291/1'de sigortalı malın yerinin değişmesi veya sözleşme zamanındaki halinin değişmesi, sigortacının sözleşmeyi yapmamasına veya daha ağır şartlarda yapmasına sebebiyet verecek şekilde olduğu halde hükmün uygulanacağını öngörmüştür. Sigortacının sözleşmeyi yapmaması veya daha ağır şartlarda yapması her ne kadar madde lafzında açıkça riziko ağırlaşması kavramı zikredilmese de riziko ağırlaşmasına işaret etmektedir.

Maddede ayrıca sigorta ettiren tarafından sigortalı malın yerinin değişmesi veya halinin değişmesi gerektiği ifade edilmiştir. Başka bir deyişle riziko ağırlaşmasına sebebiyet verecek durumların sigorta ettirenin davranışı neticesinde olması gerekmektedir. Bu itibarla hüküm sadece subjektif riziko ağırlaşmasını²⁹⁸ ele almıştır²⁹⁹. Hüküm rizikonun ağırlaşmasının sadece sigorta ettirenin fiili neticesinde gerçekleşeceğini ihtiva etse de sigortalının veya lehtarın fiili sonucunda da rizikonun

²⁹⁶ OMAĞ, s. 22; BOZER, Sigorta Hukuku 1965, s. 216-217; Işıl ULAŞ, **Uygulamalı Can Sigortası Hukuku**, Ankara, Turhan Kitabevi, 2002, s. 99; KABUKÇUOĞLU ÖZER, s.191-193. Nitekim Yargıtay'da rizikonun ağırlaşmasına ilişkin kuralların can sigortalarına uygulanabileceğine ilişkin kararlara hükmetmiştir. Örneğin Yargıtay Ticaret Dairesi 29/12/1970 tarih ve 1085/5502 sayılı kararında “*Davacıların murisi olan sigortalının, daha önce Et Balık Kurumu Kombinasi bünyesinde tesviyecilik yaparken, bu işinden ayrılarak kamyonlarda muavinliğe başladığı ve bu son işi icabı kamyonlardan aşağıya tomruk indirirken üstüne düşen tomruğun altında kalarak öldüğü anlaşılmış ve davalı şirket müteveffanın sigorta poliçesinin 12. maddesine göre bu meslek değişikliğini kendisine bildirmesi icap ederken bildirmediğini, savunmasına göre, Mahkemece olayda müteveffanın eski mesleği ile yeni işi bakımından (rizikoyu ağırlaştırıcı) bir hal olup olmadığı, yani bu işlerden anlar bilirkişiler marifetiyle tesbit ettirilmeden davanın kabulüne karar verilmesi hükmün bozulmasını gerektirmiştir*” şeklinde karar vermiştir. Bknz: DOĞANAY, s. 3061. Görüldüğü üzere kararda bir can sigortası mevzubahis olmasına rağmen rizikonun ağırlaşması kurallarının uygulanıp uygulanmayacağı tartışılmıştır.

²⁹⁷ KENDER, s. 310-311; ARSEVEN, s. 116. KENDER, hükmün sadece mal sigortalarına uygulanabileceğini ifade etmiş fakat eTTK m. 1290 sözleşmenin yapılması anındaki ihbar mükellefiyetinin hem zarar hem de hayat sigortalarında uygulanacak cihette genel bir hüküm olduğunu, eTTK m.1291’inde genel mahiyette kaleme alınması gerektiğini dile getirerek kanun koyucuyu eleştirmiştir. Bknz: Rayegan KENDER, **Türkiyede Hususi Sigorta Hukuku**, İstanbul, Beta Yayınları, 1999, s. 200.

²⁹⁸ Subjektif riziko ağırlaşması, sigorta ettirenin sigortacının rızası hilafına kendi fiili ile veya yerine geçirdiği bir kimsenin fiili ile rizikonun ağırlaşmasına sebebiyet vermesidir. Bknz: AKGÜN, s. 257; KENDER, s. 310; ÜNAN, s. 179.

²⁹⁹ KENDER, Sigorta Hukuku 1999, s. 199; BOZER, Sigorta Hukuku 2009, s. 90-91;DOĞANAY, s. 3058; KABUKÇUOĞLU ÖZER, s. 193; BOZER, Sigorta Hukuku 1965, s. 231.

ağırlaşacağının ve sigortacının sözleşmeyi feshetme hakkının olacağının kabul edilmesi gerekmektedir³⁰⁰. Öte yandan maddenin sadece subjektif riziko ağırlaşmalarını göz önünde tutan bir düzenleme olması³⁰¹ eleştirilmiş, sigorta ettirenin açık veya zımni rızası olmaksızın bir başkası tarafından gerçekleştirilen veya doğal olaylar neticesinde oluşan objektif riziko ağırlaşmalarının da yer alması gerektiği vurgulanmıştır³⁰².

Hükmün lafzında sigortalanan malın yerinin değişmesi ve halinin değiştirilmesi durumunda sigortacının sözleşmeyi feshetme imkanının olduğu öngörülür. İlk bakışta rizikonun ağırlaşması bu hallerle sınırlı gibi gözükse³⁰³ de diğer subjektif riziko ağırlaşması hallerinin de madde kapsamında olduğu ifade edilmektedir³⁰⁴.

İlgili maddede riziko ağırlaşması halinde sigorta ettirenin ağırlaşmayı sigortacıya ihbar edeceğine ilişkin ifade yer almaktayken açık bir şekilde sigorta ettirenin rizikoyu ağırlaştırmayacağı yani rizikoyu ağırlaştırmama görevi olduğu dile getirilmemiştir. Bu nedenle bu husus doktrinde tartışmalara sebebiyet vermiştir. Kimi yazar sigorta ettirenin rizikoyu ağırlaştırmamak görevi ile yükümlü olduğu³⁰⁵ görüşündeyken kimisi sigorta ettirenin böyle bir görevi olmadığını savunmuştur³⁰⁶.

eTTK m.1291/2’de sigorta ettirenin riziko ağırlaşmasını ihbar görevini düzenlemiştir. Fakat madde metninde “bildirmişse” ifadesi kullanılmış, bu durumda sigorta ettirenin ihbar görevinin olup olmadığı tartışmasını da beraberinde

³⁰⁰ BOZER, Sigorta Hukuku 1965, s. 230-231; ARSEVEN, Sigorta Hukuku, s. 117.

³⁰¹ Objektif riziko ağırlaşmalarının öngörülmediği görüşü için bkz: FRANKO, s. 112; BOZER, Sigorta Hukuku 1965, s. 231; OMAĞ, s. 89; Evrim AKGÜN, “Türk Hukuku ve Avrupa Sigorta Sözleşmesi Hukuku İlkeleri (PEICL) Çerçevesinde Rizikonun Ağırlaşması Ve Hafiflemesi”, **Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi**, C. 12, S. 91-92, 2012, s. 172; MEMİŞ, 167. eTTK döneminde kanunda objektif riziko ağırlaşmalarına yer verilmemesi nedeni ile oluşan eksiklik Sigorta Genel Şartları ile objektif riziko ağırlaşmasını ihbar görevi sigorta ettirene yüklenerek giderilmeye çalışılmıştır, fakat eTTK m. 1291 nispi emredici nitelikte olduğu yani sigorta ettirenin aleyhine değiştirilemeyeceği için Sigorta Genel Şartları ile öngörülen objektif riziko ağırlaşmasını ihbar görevi geçersiz niteliktedir. Bknz: ŞENOCAK, Mesleki Sorumluluk Sigortası, s. 232; ÜNAN, s. 180; MEMİŞ, s. 167; KENDER, Sigorta Hukuku 1999, s. 201.

³⁰² ÜNAN, s. 179; OMAĞ, s. 67-68; KENDER, Sigorta Hukuku 1999, s. 199-200.

³⁰³ Maddenin lafzı riziko konusu olan “menfaat” kavramına önem vermeden, yangın sigortaları dikkate alınarak kaleme alınmış ve bu nedenle riziko ağırlaşmasını daraltan kötü bir ifadeye yer verilmiştir. Bknz: OMAĞ, s. 64; ATABEK, s. 239; DOĞANAY, s. 3058.

³⁰⁴ OMAĞ, s. 64; BOZER, Sigorta Hukuku 1965, s. 232; ATABEK, s. 241.

³⁰⁵ MEMİŞ, s. 165; İMRE, s. 296; AYLI, s. 26.

³⁰⁶ OMAĞ, s. 66; ÜNAN, s. 179. AKGÜN ise sigorta ettirenin böyle bir görevi olmadığını fakat sigortacının fesih hakkının sigorta ettirene rizikoyu ağırlaştırmama davranışına iteceği görüşündedir. Bknz: AKGÜN, Rizikonun Ağırlaşması ve Hafiflemesi, s. 174-175.

getirmiştir. Doktrindeki baskın görüş ve uygulamaya göre sigorta ettirenin subjektif riziko ağırlaşmasını ihbar görevi eTTK m. 1291/2 ile getirilmiştir³⁰⁷.

eTTK m. 1291'in riziko ağırlaşmasını ihbar görevi öngördüğünün kabulü halinde de bu görevin ihlaline bağlanan yaptırımlar açısından madde sıkıntılı bir düzenlemeyi haizdir. Öncelikle riziko ağırlaştığı takdirde sigorta ettirenin bunu ihbar etmemesi veya yanlış ya da eksik ihbar etmesi halinde sigorta ettiren ihbar görevini ihlal etmiş sayılır. Fakat sigortacı ihbar görevinin ifasını dava edemediği gibi görevi ihlal eden sigorta ettirenden bir tazminat talebinde de bulunamaz, zira bu bir borç değil hukuki bir görevdir³⁰⁸. Bu nedenle kanunda açık bir şekilde görevin ihlali için yaptırım öngörülmesi gerekirken eTTK m. 1291'de bu bakımdan açık bir yaptırım söz konusu değildir³⁰⁹. Maddeden rizikonun ağırlaşmasını sigorta ettirenin ihbar etmesi halinde de sigortacının fesih hakkı olacağı, sigortacının kendisinin öğrenmesi ve sigorta ettirenin ihbar görevini ihlal etmesi halinde de sigortacının fesih hakkı³¹⁰ olacağı anlaşılmaktadır³¹¹.

Maddede rizikonun gerçekleşmesi veya muhtemel zararın artması ile rizikonun ağırlaşması arasında illiyet bağı da aranmamıştır³¹². Son fıkrasında ise sigortacının fesih hakkını süresi içinde kullanmaması halinde veya sözleşmeyi devam

³⁰⁷ OMAĞ, s. 89; Ali BOZER, **Sigorta Hukuku**, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1981, s. 122; ŞENOCAK, Mesleki Sorumluluk Sigortası, s. 231; MEMİŞ, s. 166; DOĞANAY, s. 3057; ÜNAN, s. 179; AYLİ, s. 25.

³⁰⁸ OMAĞ, s. 98.

³⁰⁹ ÜNAN, s. 179; KENDER, Sigorta Hukuku 1999, s. 202; AYLİ, s. 25; ŞENOCAK, Mesleki Sorumluluk Sigortası, s. 230.

³¹⁰ Doktrinde fesih hakkının rizikonun gerçekleşmesinden sonra öğrenilmesi durumunda kullanılıp kullanılmayacağı tartışmalıdır. Kimi yazar bu halde de akdin feshi mevzu bahis olarak sigortacının tazminat ödeme yükümlülüğünden kurtulacağını belirtmektedir. Bknz: ATABEK, s. 245; ARSEVEN, Sigorta Hukuku, s. 117; DOĞANAY, s. 3063; BOZER, Sigorta Hukuku 1965, s. 233. Kimi yazar ise riziko gerçekleştikten sonra rizikonun ağırlaştığının öğrenilmesi durumunda akdin feshedilemeyeceğini zira rizikonun gerçekleşmesi ile tazminat borcunun doğacağı ve akdin sona ereceğini, sona ermiş bir akdin de feshedilemeyeceği görüşünü dile getirmektedir. Bknz: OMAĞ, s. 142-143; KENDER, Sigorta Hukuku 1999, s. 202-203; MEMİŞ, s. 133. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi 26.11.1981 tarih ve 4590/504 sayılı kararı ile "Rizikonun gerçekleşmesinden sonra sigortacının TTK m. 1291'e göre yükümlülüğün yerine getirilmediğinden bahisle akdi fesih yetkisinin kullanılması mümkün değildir" şeklinde aynı yönde görüş belirtmiştir. Bknz: KENDER, Sigorta Hukuku 1999, s. 203, dn. 164a.

³¹¹ OMAĞ, s. 99-100; KENDER, Sigorta Hukuku 1999, s. 201-202; AYLİ, s. 25; ŞENOCAK, Mesleki Sorumluluk Sigortası, s. 230. Maddenin lafzına sıkı sıkıya bağlı kalınır ve ihbar görevinin yaptırımı olmadığı kabul edilirse sigorta ettirenin ihbar görevini yerine getirmemesi teşvik edilir ve sigorta ettiren hem rizikoyu ağırlaştırır hem de bunu ihbar etmeyerek rizikonun gerçekleşmesi halinde zararının giderilmesini sigortacıdan talep etme hakkına sahip olur, bu halde adeta görevin ihlali ödüllendirilmiş olur. Bu nedenle madde geniş yorumlanarak ihbar görevinin ihlalinin de yaptırıma bağlandığı ve sigortacının tazminat ödeme borcundan kurtulacağı yorumu yapılmalıdır. Bknz: ŞENOCAK, Mesleki Sorumluluk Sigortası, s. 230-231.

³¹² BOZER, Sigorta Hukuku 2009, s. 91; OMAĞ, s. 69-72; ATABEK, s. 246.

ettirmeye yönelik açık veya zımni bir iradi davranış sergilemesi halinde sözleşmenin muhafaza edileceği, sigortacının fesih hakkının düşeceği hükme bağlanmıştır.

eTTK’da rizikonun ağırlaşmasına dair hayat sigortalarında eTTK m. 1332 ve deniz sigortalarında eTTK m. 1373 özel düzenleme olarak hüküm altına alınmıştır.

2. 2011 Tarihli 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu

TTK’da rizikonun ağırlaşmasına dair hükümler Sigorta Hukuku kitabının Genel Hükümler kısmında 1444. ve 1445. maddelerde düzenlenmiştir. Çalışmamızda söz konusu hükümler incelenecektir. Burada sadece madde ile getirilen değişikliklere kısaca değinilecektir.

TTK m. 1444 ve m. 1445 “Genel Hükümler” kısmında düzenlenmiştir ve bu nedenle 6762 sayılı TTK’da yer alan rizikonun ağırlaştırılmasına ilişkin hükmün hangi sigorta türlerine uygulanacağı tartışmasını sona erdirmiştir. Böylece TTK’da yer alan riziko ağırlaşmasına ilişkin hükümler bütün sigorta türlerine uygulanabilecek şekilde düzenlenmiştir³¹³. Bunun yanı sıra TTK’da deniz ve kara sigortası ayrımı kaldırılmıştır. Dolayısıyla eTTK’da düzenlenen 1376. madde gibi deniz sigortalarında riziko ağırlaşmasına ilişkin olarak ayrıca bir madde öngörülmeden hem kara hem de deniz sigortalarında TTK m. 1444 ve m. 1445 hükmü uygulama alanı bulacaktır³¹⁴.

TTK m. 1444/1 şu şekilde kaleme alınmıştır:

“Sigorta ettiren, sözleşmenin yapılmasından sonra, sigortacının izni olmadan rizikoyu veya mevcut durumu ağırlaştırarak tazminat tutarının artmasını etkileyici davranış ve işlemlerde bulunamaz.”

Görüldüğü üzere maddenin ilk fıkrasında sigorta ettirene eTTK’da öngörülmeyen rizikoyu ağırlaştırmama görevi açıkça yüklenmiştir³¹⁵. Başka bir ifade

³¹³ Zehra ŞEKER ÖĞÜZ/Aşlıhan SEVİNÇ KUYUCU, **Yeni Türk Ticaret Kanununda Sigorta Hukuku**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2011, s. 60.

³¹⁴ ŞEKER ÖĞÜZ/SEVİNÇ KUYUCU, s. 60.

³¹⁵ AKGÜN, Rizikonun Ağırlaşması Ve Hafiflemesi, s. 175; Ali AYLİ, “Türk Ticaret Kanunu Tasarısının Sigorta Hukukunu Düzenleyen Altıncı Kitabının Genel Hükümlere Ayrılmış Birinci Kısımına İlişkin Bir Değerlendirme”, **Sigorta Hukuku Dergisi**, Özel Sayı:1, 2005, s. 234.

ile sigorta ettiren sözleşmenin yapılmasından sonra sigortacının iradesi hilafına rizikoyu ağırlaştırıcı davranışlarda bulunamayacaktır.

TTK m. 1444/2 ise şu şekildedir:

“Sigorta ettiren veya onun izniyle başkası, rizikonun gerçekleşme ihtimalini artırıcı veya mevcut durumu ağırlaştırıcı işlemlerde bulunursa yahut sözleşme yapılırken açıkça riziko ağırlaşması olarak kabul edilmiş bulunan hususlardan biri gerçekleşirse derhâl; bu işlemler bilgisi dışında yapılmışsa, bu hususu öğrendiği tarihten itibaren en geç on gün içinde durumu sigortacıya bildirir.”

İkinci fıkrada ise, sigorta ettirene ihbar görevi 6762 sayılı TTK’da olan ihbar görevinin varlığına ilişkin tartışmaları sona erdirecek şekilde açıkça düzenlenmiş ve hem subjektif hem de objektif riziko ağırlaşmalarının ihbar edilmesi öngörülmüştür³¹⁶. Fakat ihbar görevini düzenlemekte yetersiz kalmıştır. Zira doktrinde halen bu fıkra ile objektif riziko ağırlaşmalarını ihbar görevinin öngörülüp öngörülmediği tartışmalıdır³¹⁷.

İhbarın süresine ilişkin düzenleme ise eTTK’ya göre farklılık göstermektedir. eTTK’da süre sekiz gün olarak düzenlenmişken TTK’da rizikonun ağırlaşması sigorta ettiren veya onun izni ile bir başkası tarafından gerçekleştirilirse veya sözleşmede öngörülen bir riziko ağırlaşması gerçekleşirse derhal, sigorta ettirenin bilgisi dışında gerçekleşirse on gün içinde sigortacıya ihbar edileceği düzenlenmiştir. Anlaşılabacağı üzere TTK ile eTTK gibi tek bir süre değil, durumlara göre farklı süreler düzenlenmiştir³¹⁸.

TTK m. 1444 lafzından eTTK m. 1291’de yer alan riziko ağırlaşmasının esaslılık unsuruna vurgu yapan *“sigortacının sözleşmeyi yapmamasına veya daha ağır şartlarda yapmasına sebebiyet verecek şekilde”* ifadesi çıkarılmıştır.

TTK m. 1445’in birinci fıkrasında riziko ağırlaşması durumunda sigortacıya tanınan fesih hakkı ve ek prim talep etme hakkı düzenlenmiştir. Fıkra metni şöyledir:

³¹⁶ AYLI, Değerlendirme, s. 234.

³¹⁷ YENER, s. 87.

³¹⁸ AKGÜN, Rizikonun Ağırlaşması ve Hafiflemesi, s. 177-178.

“Sigortacı sözleşmenin süresi içinde, rizikonun gerçekleşmesi veya mevcut durumun ağırlaşması ihtimalini ya da sözleşmede riziko ağırlaşması olarak kabul edilebilecek olayların varlığını öğrendiği takdirde, bu tarihten itibaren bir ay içinde sözleşmeyi feshedebilir veya prim farkı isteyebilir. Farkın on gün içinde kabul edilmemesi hâlinde sözleşme feshedilmiş sayılır.”

İlk olarak, bu fıkra ile eTTK döneminde düzenlenmeyen, sözleşmenin ayakta tutulması için prim farkı talep edilebileceği hüküm altına alınmıştır. Prim farkının sigorta ettiren tarafından on gün içinde kabul edilmemesi halinde sözleşmenin feshedilmiş sayılacağı belirtilerek prim farkı talebi sigorta ettirenin kabulüne bağlanmıştır. Bu fıkra ile ayrıca eTTK’da sekiz gün olarak belirlenen fesih süresi uzatılmış, bir aya çıkarılmıştır. Fakat TTK’da da eTTK’da olduğu gibi fesih hakkı görevlerin ihlaline bağlanmamıştır³¹⁹. Burada eTTK’dan farklı olarak sadece subjektif riziko ağırlaşmaları söz konusu olduğunda değil, objektif riziko ağırlaşması söz konusu olduğunda da sigortacı sözleşmeyi fesih hakkına sahip olacaktır.

İkinci fıkra, eTTK’da öngörülmeyen bir düzenlemedir, fıkra da değişikliklerin yapılmasından önceki duruma dönülmesi halinde fesih hakkının kullanılamayacağı yer almıştır.

Üçüncü fıkra da eTTK’da da düzenlenen fesih hakkının süresi içinde kullanılmaması halinde hakkın düşeceği düzenlemesi yer almış, fakat eTTK’dan farklı olarak burada TTK ile getirilen sigortacının prim isteme hakkının da düşeceği düzenlenmiştir.

Dördüncü fıkra, eTTK’da olmayan bir düzenleme içermektedir. Şöyle ki:

“Rizikonun artmasına, sigortacının menfaati ile ilişkili bir husus, sigortacının sorumlu olduğu bir olay veya insanî bir görevin yerine getirilmesi ve hayat sigortalarında da sigortalının sağlık durumunda meydana gelen değişiklikler sebep olmuşsa, birinci ilâ üçüncü fıkra hükümleri uygulanmaz.”

Buna göre rizikonun ağırlaşması sigortacının menfaati ile ilişkiliyse ya da sigortacının sorumlu olduğu bir olay veya insanî bir görevin yerine getirilmesi sonucu ortaya çıkmışsa riziko ağırlaşmasına ilişkin esaslar uygulanmayacaktır. Diğer

³¹⁹ AKGÜN, Rizikonun Ağırlaşması ve Hafiflemesi, s. 182.

bir husus ise hayat sigortalarında sigortalının sağlık durumunda meydana gelen değişiklikler için de rizikonun ağırlaşmasına ilişkin hükümler uygulama alanı bulmayacaktır, zira sigortalının sağlığının bozulması bizatihi rizikonun ağırlaşması olarak kabul edilmemektedir³²⁰.

Beşinci fıkra da rizikonun gerçekleşmesi sonrası rizikonun ağırlaşmasının tespit edilmesi halinde uygulanacak yaptırımlar öngörülmüştür. Bu husus eTTK zamanında tartışmalıydı, riziko gerçekleştikten sonra sigortacının sözleşmeyi fesih edip edemeyeceği maddede açıkça düzenlenmemiştir. TTK bu tartışmayı gidermek için açıkça riziko gerçekleştikten sonra riziko ağırlaşması tespit edilirse sigortacının belli haklara sahip olacağı öngörülmüştür. Ayrıca bu fıkra ile eTTK'dan farklı olarak görevlerin ihlaline yaptırım bağlanmış ve sigorta ettirenin kusurunun derecesine ve illiyet bağının varlığına göre sigortacının ödeyeceği miktarda indirim gidebileceği veya sözleşmeyi feshetme hakkına sahip olacağı, edim yükümlülüğünden kurtulacağı düzenlenmiştir³²¹. Madde metni şu şekildedir:

“Rizikonun gerçekleşmesinden sonra sigorta ettirenin ihmali belirlendiği ve değişikliklere ilişkin beyan yükümlülüğünün ihlal edildiği saptandığı takdirde, söz konusu ihlal tazminat miktarına veya bedele ya da rizikonun gerçekleşmesine etki edebilecek nitelikte ise, ihmalin derecesine göre, tazminattan veya bedelden indirim yapılır. Sigorta ettirenin kastı hâlinde ise meydana gelen değişiklik ile gerçekleşen riziko arasında bağlantı varsa, sigortacı sözleşmeyi feshedebilir; bu durumda sigorta tazminatı veya bedeli ödenmez. Bağlantı yoksa, sigortacı ödenen primle ödenmesi gereken prim arasındaki oranı dikkate alarak sigorta tazminatını veya bedelini öder.”

Altıncı fıkra da eTTK'da olmayan bir düzenlemedir, sigorta ettirenin ihbar görevini kasten ihlal etmesi halinde uygulanacak yaptırım öngörülmüştür. Bu fıkra da rizikonun gerçekleşmesinden önce uygulanacak bir düzenlemedir. Burada görevin ihlaline yaptırım bağlanmıştır.

Yedinci fıkra ile getirilen düzenleme de yenidir. Bu fıkranın lafzı şöyledir:

³²⁰ ŞEKER ÖĞÜZ/SEVİNÇ KUYUCU, s. 65.

³²¹ ŞEKER ÖĞÜZ/SEVİNÇ KUYUCU, s. 65.

“Sigortacıya tanınan feshin bildirim süresi veya feshin hüküm ifade etmesi için verilen süre içinde, yapılan değişiklikle bağlantılı olarak rizikonun gerçekleşmesi hâlinde, sigorta tazminatı veya bedeli ödenen primle ödenmesi gereken prim arasındaki oran dikkate alınarak hesaplanır.”

3. Sigorta Genel Şartları

Rizikonun ağırlaşmasına ilişkin normatif düzenlemelere kanunların yanı sıra Sigorta Genel Şartları’nda rastlamak mümkündür³²². Sigorta Genel Şartları sigorta türlerine göre farklılık arz eden düzenlemeler ihtiva eder. Taraflar sözleşmeyi yaparken TTK m. 1425/1 uyarınca Sigorta Genel Şartlarına uygun olarak sözleşmeyi akdetmeliler ve sigorta poliçesi Sigorta Genel Şartlarını içermelidir.

eTTK’da rizikonun ağırlaşmasına dair düzenlemelerde eksiklikler söz konusuydu ve bu eksiklikler Sigorta Genel Şartlarıyla sigorta ettirene kanunda öngörülme- yen görevler yüklenerek giderilmeye çalışılmıştır. Fakat rizikonun ağırlaşmasını düzenleyen eTTK m. 1291, eTTK m. 1264 gereğince nispi emredici nitelikte hükümdü, dolayısıyla rizikonun ağırlaşması görevine ilişkin düzenlenen hak ve yaptırımlar sigorta ettirenin aleyhine olacak şekilde Sigorta Genel Şartları ile dahi değiştirilemeyecektir³²³. Bu nedenle Sigorta Genel Şartlarında öngörülüp eTTK’da öngörülme- yen rizikonun ağırlaşmasına dair sigorta ettirene yüklenen görevler uygulanamamaktaydı.

Öte yandan Sigorta Genel Şartlarının TTK ile uyumlu hale getirileceği belirtilmişse de tüm branşlardaki Sigorta Genel Şartlarının rizikonun ağırlaşması

³²² Örnek vermek gerekirse, Sağlık Sigortası Genel Şartları 7. madde, Hayat Sigortası Genel Şartları 22. madde, Maden Çalışanları Zorunlu Ferdi Kaza Sigortası Genel Şartları C. 3. madde, Karayolu Yolcu Taşımacılığı Zorunlu Koltuk Ferdi Kaza Sigortası Genel Şartları C. 3. madde, Ferdi Kaza Sigortası Genel Şartları 12. madde, İnşaat Sigortası Genel Şartları (Bütün Riskler) C. 4. madde, Makina Kırılması Sigortası Genel Şartları 7. madde, Yangına Bağlı Kar Kaybı Sigortası Genel Şartları C. 3. madde, Yangın Sigortası Genel Şartları C.3. madde rizikonun ağırlaşması ile ilgili düzenlemeler içermektedirler.

³²³ Sigorta Genel Şartlarının içerik denetimi TBK m. 25’e göre değil, Genel Şartların mahiyeti gereği genel işlem şartı olmaması dolayısıyla TTK’da yer alan “Koruyucu Hükümler” başlığını taşıyan hükümlerin 3. Fıkrasına göre gerçekleşecektir. Burada içerik denetimi yapılacak geçersizliği tespit edilen Sigorta Genel Şartları hükmünün yerine kanun hükmü uygulanacaktır. Bknz: Tekin MEMİŞ, **Sigorta Sözleşmesi Şartlarının Yargısal Denetimi**, İstanbul, On İki Levha Yayınları, 2016, s. 173-174.

bakımından TTK ile uyumlu olduğunu söylemek güçtür. TTK ile uyumlu olmayan Sigorta Genel Şartları maddelerinin geçerli olup olmadığının değerlendirilmesi gerekecektir. Zira TTK m. 1444 ve 1445, TTK m. 1452/3 uyarınca sigorta ettiren aleyhine nispi emredici bir düzenlemedir. Bu nedenle Sigorta Genel Şartlarında sigorta ettiren lehine rizikoyu ağırlaştırmama görevini hafifletecek bir düzenlemenin öngörülmesi halinde düzenleme TTK ile uyumlu olmasa da uygulama alanı bulacaktır.

B. TBK HÜKÜMLERİNİN RİZİKO AĞIRLAŞMASI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

TTK m. 1451’de TTK’da hüküm bulunmayan hallerde sigorta sözleşmelerine 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu (TBK)’nın uygulanacağı öngörülmüştür. Sigorta sözleşmelerinde tarafların edim yükümlülükleri arasında var olan denge sözleşmenin kurulmasından sonra ortaya çıkan değişiklikler sonucunda bozulabilmektedir. Bozulmuş olan bu dengenin tekrar eski haline getirilebilmesi ve sözleşmenin hüküm doğurmaya devam edebilmesi ya da sözleşmenin başında olan risk paylaşımı dengesine tekrar ulaşılabilmesi için sözleşmenin uyarlanması³²⁴ bir çözüm yolu olarak görülebilir³²⁵.

Her ne kadar sözleşme hukukuna hâkim olan ahde vefa ilkesi (*pacta sunt servanda*) gereğince koşullar değişse dahi taraflar sözleşmeyle bağlıdır ilkesi uygulansa da bu ilkenin uygulanması her zaman adil sonuçlar doğurmayacaktır³²⁶.

³²⁴ Sözleşmenin uyarlanması, geniş anlamda sözleşmenin sona erdirilmesini de kapsamaktadır. Sözleşmenin uyarlanması dar anlamda edimin konusunun değiştirilmesi, yükseltilmesi veya azaltılması, ifa zamanının veya yerinin değiştirilmesi şeklinde ortaya çıkabilir. TBK . m. 138 sözleşmenin uyarlanması işlem temelinin çökmesi sonucunda sözleşmenin uyarlanması teorisinden hareketle düzenlenmiş ve belli koşulların varlığında sözleşmenin uyarlanmasını sözleşmenin sona ermesi çözümünü de içerecek şekilde düzenlenmiştir. Bknz: Başak BAYSAL, Sözleşmenin Uyarlanması, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2009, s. 77-88, 254 vd.; İbrahim KAPLAN, **Hakimin Sözleşmeye Müdahalesi**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2013, s. 147. Çalışmamız kapsamında, sözleşmenin uyarlanması, sözleşmenin sona erdirilmesini kapsayacak şekilde kullanılacaktır.

³²⁵ BAYSAL, s. 14.

³²⁶ M. Kemal OGUZMAN/M. Turgut ÖZ, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt 1**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2017, s. 197-198; Haluk BURCUOĞLU, “Hukukta Uyarlama Özellikle Taşınmaz Kiralarında ve (Dövizle Endeksli) Kredi Sözleşmelerinde Uyarlama”, **İstanbul Üniversitesi**

Ahde vefa ilkesinin doğurabileceği hakkaniyete aykırı sonuçların önlenmesi için öğretide işlem temelinin çökmesi, *emprevizyon*, *frustration*, *clausula rebus sic stantibus* teorisi gibi teoriler geliştirilmiştir³²⁷. Bu teorilerle birlikte sözleşme taraflarının, ahde vefa ilkesine kesin ve sıkı bir şekilde bağlı olması gerektiği düşüncesi yumuşamıştır. Türk Hukukunda da sözleşmede veya kanunda özel bir hüküm bulunmadığı hallerde sözleşmelerde değişen koşulların bozduğu edimler arasında dengenin tekrar sağlanması için TBK m. 138 uygulanacaktır³²⁸.

Rizikonun ağırlaşması durumu da aslında edimler arasındaki dengenin bozulmasıdır. Başka bir deyişle riziko ağırlaşması sözleşmenin uyarlanmasının gerekebileceğinin düşünüleceği bir riziko değişikliğidir. Bu nedenle doktrinde riziko ağırlaşmasını düzenleyen TTK m. 1444 ve m.1445, sözleşmenin uyarlanması müessesinin kendine has koşulları olan sigorta hukukundaki özel bir görünümü olduğunu dile getiren görüşler vardır³²⁹, zira rizikonun ağırlaşması sigorta hukukuna özgü esaslar ve sigortacılık uygulamasının ihtiyaçları temel alınarak belirlenmektedir.

Rizikonun ağırlaşmasına dair düzenlemelerin, sözleşmenin uyarlanmasından farklı olduğunu dile getiren görüş de bulunmaktadır. Buna göre rizikonun ağırlaşmasına dair düzenlemelere başvurulacağı gibi TBK'ya göre sözleşmenin uyarlanması her zaman hâkimden talep edilebilecektir³³⁰.

Rizikonun ağırlaşmasının sigorta hukukuna özgü bir uyarlama olarak ele alan görüşe göre rizikonun ağırlaşmasına dair düzenlemeler, işlem temelinin çökmesinin sigorta hukukundaki yansımasıdır³³¹. Zira bu görüşe göre yukarıda da belirttiğimiz üzere rizikonun ağırlaşması sigortacılık uygulamasının ihtiyaçlarına ve sigorta hukukunun ilkelerine göre belirlenmektedir. Bu nedenle TBK m. 138 genel hüküm olarak değerlendirilmeli, rizikonun ağırlaşmasına dair TTK hükümleri ise özel

Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 20, 1996, s. 61. KABUKÇUOĞLU ÖZER, s. 189. İlkeye ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz: KAPLAN, s. 112.

³²⁷ BURCUOĞLU, s. 60-63. Ayrıntılı bilgi için bkz: BAYSAL, s.16-74.

³²⁸ OĞUZMAN/ÖZ, s. 198-199; Gülmelihat DOĞAN, "Aşırı İfa Güçlüğü Nedeniyle Sözleşmenin Değişen Koşullara Uyarlanması", **TBB Dergisi**, S. 111, 2014, s. 10. TBK m. 138. gerekçesinde işlem temelinin çökmesi teorisi anılmıştır. Sözleşmenin değişen koşullara uyarlanmasında, tutarlı ve doyurucu çözümler içeren işlem temelinin çökmesi teorisi uygulanmalıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. BAYSAL, s. 89-95.

³²⁹ ŞENOCAK, Riziko Ağırlaşması, s. 201.

³³⁰ KABUKÇUOĞLU ÖZER, s. 191; KABUKÇUOĞLU ÖZER, Sigorta Hukuku 2014, s. 285.

³³¹ YENER, s. 66; MERGEN BAYER, s. 32.

hüküm olarak öncelikle uygulanmalıdır³³². TTK 1451’de sigorta sözleşmelerine uygulanacak TTK’da özel hüküm bulunmadığı hallerde ancak TBK’ya gidileceği öngörülmüştür. Bu nedenle riziko ağırlaşmasına dair TTK’da düzenleme bulunması nedeniyle TBK’ya göre sözleşmenin uyarlanması talep edilemeyecektir³³³. Sigorta sözleşmesine sözleşmeye hüküm koyarak TBK’da öngörülen sözleşmenin uyarlanması düzenlemelerini uygulanacağını öngörseler dahi özel düzenlemelerinin uygulamasını engellemeye yönelik sözleşme hükmü geçersiz olacaktır³³⁴.

Rizikonun ağırlaşmasına dair düzenlemeler TBK’da öngörülen sözleşmenin uyarlanmasından farklılık arz etmektedir. TBK m. 138 uyarınca değişen koşullar devam ettikçe, taraflar sözleşmenin uyarlanmasını hâkimden isteyebileceklerdir. Fakat rizikonun ağırlaşması halinde sözleşmenin uyarlanması hak düşürücü süreye tabidir³³⁵.

TBK m. 138’e göre sözleşmenin uyarlanabilmesi için borçludan ifanın beklenemeyecek derecede edimler arasındaki dengenin bozulmuş olması gerekirken rizikonun ağırlaşmasında sadece edimler arasındaki dengenin esaslılık kriterine uygun şekilde bozulmuş olması yeterlidir. Başka bir ifadeyle sözleşmenin devamı sigortacı için katlanamaz hale gelmese dahi esaslı bir riziko ağırlaşması söz konusuysa sigortacı rizikonun ağırlaşmasına dair hükümlerden yararlanarak sözleşmenin uyarlanmasını isteyebilecektir³³⁶.

Bir diğer farklılık ise sözleşmenin uyarlanmasında, edimin ifasının somut olaydaki taraf için beklenemez olması aranmaktadır. Fakat riziko ağırlaşmasında subjektif ölçülerden ziyade objektif ölçülerin kullanılmasıyla riziko ağırlaşması tespit

³³² Özel kuralların, genel kurallardan önce uygulanması gerektiğine dair kanunların çatışması kuralları için bkz. M. Kemal OĞUZMAN/Nami BARLAS, **Medeni Hukuk**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2021, s. 79-81.

³³³ DOĞAN ve BAYSAL, sözleşmenin değişen koşullara uyarlanmasıyla ilgili düzenlemelerin mevcut olduğunu ve bu düzenlemelerin sözleşmenin uyarlanmasından önce dikkate alınması gerektiğini dile getirmektedirler. Zira risk paylaşımına ilişkin özel bir hükmün varlığı karşısında ”uyarlamanın ikinciliği” ilkesi gereği özel hüküm çözüm kabul edilip uygulanacaktır. Bununla birlikte yasal düzenlemenin uygulanması değişiklikler karşısında anlamsız ve adaletsiz bir sonuç doğuracak ise sözleşmenin uyarlanmasına son çare olarak gidilebilecektir. Bknz. DOĞAN, s. 19-20; BAYSAL, s. 206-208.

³³⁴ Rona SEROZAN, **Hukukta Yöntem - Mantık**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2017, s. 181. Karşı görüş için bkz. KABUKÇUOĞLU ÖZER, s. 191.

³³⁵ YENER, s. 67; MERGEN BAYER, s. 32; KABUKÇUOĞLU ÖZER, s. 191; KABUKÇUOĞLU ÖZER, Sigorta Hukuku 2014, s. 285.

³³⁶ KABUKÇUOĞLU ÖZER, Sigorta Hukuku 2014, s. 284; YENER, s. 67-68; KABUKÇUOĞLU ÖZER, s. 190-191.

edilmektedir. Başka bir deyişle riziko ağırlaşması, somut olaydaki tarafların değerlendirmelerine göre değil, genelde sigorta tekniğinin genel kabul görmüş kriterleri dikkate alınarak, söz konusu sigorta branşında faaliyet gösteren sigortacıların ölçütlerine göre belirlenmektedir³³⁷.

TBK anlamında sözleşmenin uyarlanması, sözleşmenin devam etmesi önceliğini taşır. Bir başka ifadeyle sözleşmenin sona erdirilmesi, ancak mağdur olan taraftan sözleşmenin ifasının sözleşmenin dar anlamda uyarlanarak devam ettirilmesi beklenemez ise mümkündür³³⁸. Rizikonun ağırlaşmasında, sözleşmenin feshedilmesi yani sona erdirilmesi ile sözleşmenin ayakta tutulması için öngörülen ek prim talep etme imkânı arasında sigortacıya seçimlik hak tanınmıştır. Bu nedenle rizikonun ağırlaşmasında sigortacı, TBK m. 138'in uygulanmasından farklı olarak sözleşmenin feshini öncelikle talep edebilecektir³³⁹. Sözleşme hükümleriyle bu seçimlik haklar arasında öncelik sonralık ilişkisi kurulması mümkündür³⁴⁰.

Diğer bir farklılık ise TBK m. 138'de sözleşme süresince gerçekleşen değişiklik, öngörülmesi beklenmeyen ve öngörülemeyen olağanüstü bir durum sonucunda meydana geldiği zaman sözleşmenin uyarlanabileceği hükme bağlanmıştır³⁴¹. Rizikonun ağırlaşmasında ise sözleşmenin devamı sırasında sigorta ettirenin iradi olarak gerçekleştirdiği değişikliklerin meydana gelmesi dahi ağırlaşmaya ilişkin hükümlerin uygulanması için yeterlidir³⁴².

Sözleşmenin uyarlanması ve riziko ağırlaşması müesseseleri arasındaki bütün farklılıklar ele alındığında riziko ağırlaşmasının TBK'da yer alan sözleşmenin uyarlanmasının bir yansıması olduğundan söz etmek güç olmaktadır. Zira sözleşmenin uyarlanmasının temel kriterleri, rizikonun ağırlaşması hükümlerini uygulamak için gerekli değildir. Fakat rizikonun ağırlaştığı durumlarda TBK'daki sözleşmenin uyarlanması hükümlerinin ayrıca uygulanabileceğini söylemek de mümkün olmayacaktır. Rizikonun ağırlaşması kanun koyucu tarafından özel olarak düzenlenmiştir, bu nedenle riziko ağırlaşmasını sözleşmenin uyarlanmasından ayrı

³³⁷ ŞENOCAK, Riziko Ağırlaşması, s.205.

³³⁸ BAYSAL, s. 258; BURCUOĞLU, s. 64.

³³⁹ KABUKÇUOĞLU ÖZER, Sigorta Hukuku 2014, s. 285; KABUKÇUOĞLU ÖZER, s. 191; YENER, s. 69-69.

³⁴⁰ OMAĞ, s. 127.

³⁴¹ Ayrıntılı bilgi için bkznz. BAYSAL, s. 160 vd.

³⁴² KABUKÇUOĞLU ÖZER, Sigorta Hukuku 2014, s. 284; KABUKÇUOĞLU ÖZER, s. 191.

bir kurum olarak görüp sadece riziko ağırlaşması hükümlerini uygulamak gerekmektedir.

C. RİZİKO AĞIRLAŞMASINA İLİŞKİN HÜKÜMLERİN HUKUKİ NİTELİĞİ

TTK m. 1452/3 uyarınca rizikonun ağırlaşmasına ilişkin hükümlerin sigortacının aleyhine değiştirilmesi mümkündür. Fakat kanunda öngörülen düzenlemeden farklı olarak sözleşme ile sigortacının lehine bir değişiklik getirilirse söz konusu değişiklik geçersiz olacaktır³⁴³. Şu halde taraflar sözleşmede sigorta ettirenin veya sigortalının aleyhine rizikonun ağırlaşmasına dair hüküm koydukları takdirde bu hüküm geçersiz olacaktır ve kanun hükmü uygulanacaktır³⁴⁴. Söz konusu bu düzenleme rizikonun ağırlaştırılmasına dair hükümlerin nispi emredici niteliği haiz olduğunu göstermektedir³⁴⁵.

Hukukun kendisine sonuç bağladığı olaylara hukuki olay denir. İnsanların davranışları da kendilerine hukuki sonuç bağlandığı zaman hukuki olay teşkil eder³⁴⁶. TTK'nın sonuç bağladığı rizikonun ağırlaşması da hukuki olay niteliğindedir. Bu itibarla TTK'da öngörülen rizikonun ağırlaşması koşullarını taşımayan riziko ağırlaşmalarına hukuk düzeni sonuç bağlamadığı için hukuki olay niteliğini haiz olmayacaklardır³⁴⁷. Rizikonun ağırlaşması kişilerin davranışı sonucunda ortaya çıkabilecektir. Bu durumda rizikonun ağırlaşmasının hukuki fiil olduğu düşününebilecekse de kişi davranışları olmadan da riziko ağırlaşması meydana gelebileceği için rizikonun ağırlaşması "hukuki olay" niteliğindedir³⁴⁸.

³⁴³ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 558.

³⁴⁴ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 558.

³⁴⁵ KAYIHAN/GÜNERGÖK, s. 102. Nispi emredici hüküm taraflardan genellikle sosyal veya ekonomik açıdan daha güçsüz olan sözleşme tarafını korumak amacıyla tesis edilir, bu sebeple sadece korunan tarafın aleyhine olacak şekilde sözleşmeyle hüküm değiştirilemeyecektir. Nispi emredici kanun hükümleri taraflardan birinin zayıf olduğu belirli sözleşme tiplerinde zayıf tarafı korumak amacıyla öngörülmektedir. Bknz: Fahri Erdem KAŞAK, **Sözleşme Özgürlüğünün Sınırı Olarak Kanunun Emredici Hükümlerine Ayrılık**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2021, s. 294-295.

³⁴⁶ OĞUZMAN/BARLAS, s. 163-164.

³⁴⁷ YENER, s. 102.

³⁴⁸ İnsanın kendi iradesiyle vuku bulan davranışlarına hukuki fiil denir. Geniş anlamda kullanıldığı zaman hukuki olay deyimi hukuki fiilleri de içine alır. Bknz. OĞUZMAN/BARLAS, s. 164. Çalışmamızda hukuki olay terimi hukuki fiilleri de kapsayacak şekilde kullanılmıştır.

D. TTK’NIN RİZİKO AĞIRLAŞMASINA İLİŞKİN HÜKÜMLERİNİN ÖNGÖRDÜĞÜ DAVRANIŞ NORMLARININ HUKUKİ NİTELİĞİ

TTK m. 1444’de sigorta ettirenin, rizikoyu ağırlaştıramayacağı ve rizikonun ağırlaşması halinde sigortacıya ağırlaşmayı ihbar etmesi gerektiği hüküm altına alınmıştır. Madde ile esasında sigorta ettirene birtakım davranışlarda bulunma zorunluluğu getirilmiş, yani birtakım davranış normları öngörülmüştür. Bu başlık altında borç ve görev kavramlarının ayrımı yapıldıktan sonra TTK m. 1444’de öngörülen davranış normlarının hukuki niteliği tespit edilecektir.

1. Borç Kavramı

Borç, en az iki kişi arasında oluşan, birini diğerlerine karşı bir şey verme, yapma veya yapmama yükümlülüğü altına sokan hukuki ilişkidir³⁴⁹. Bu ilişkinin bir tarafında alacaklı bir tarafında borçlu bulunmaktadır, alacaklı borçludan söz konusu verme, yapma veya yapmama yükümlülüğünü yerine getirmesini yani ifa etmesini isteyebilir.

Borç kavramı dar anlamdaki borç ilişkisini ifade eder³⁵⁰. Dar anlamda borç ilişkisi alacaklının borçludan ifasını talep ettiği, borçlunun da alacaklıya karşı yerine getirmekle yükümlü olduğu tek bir edimi ifade eder³⁵¹.

Geniş anlamda borç ilişkisi alacaklı ve borçlu arasındaki çeşitli borçların kaynağını oluşturan, bir veya birden çok edim yükümlülüğünü içinde barındıran hukuki ilişkiyi ifade eder³⁵². Geniş anlamda borç ilişkisinde genelde tarafların

³⁴⁹ OĞUZMAN/ÖZ, s. 3; Selâhattin TEKİNAY/Sermet AKMAN/Hâlûk BURCUOĞLU/Atilla ALTOP, **Borçlar Hukuku**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1993, s. 7; İpek YÜCER AKTÜRK, **Satım ve Eser Sözleşmelerinde Gözden Geçirme ve Bildirim Görevleri**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2012, s. 63.

³⁵⁰ OĞUZMAN/ÖZ, s. 3; YÜCER AKTÜRK, s. 63.

³⁵¹ OĞUZMAN/ ÖZ, s. 3; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s.7-8; Necip KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, **Borçlar Hukukuna Giriş Hukuki İşlem Sözleşme**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2017, s. 5; Necat ADAY, **Özel Hukukta Yükümlülük Kavramı ve Sonuçları**, İstanbul, Beta Yayınları, 2000, s. 135-136.

³⁵² OĞUZMAN/ÖZ, s. 3-4; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s.5; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 7-8; YÜCER AKTÜRK, s. 64; ADAY, s. 135-136.

birbirine karşı olan edimleri yer alır, fakat kimi zaman bir tek edim yükümlülüğünü de barındırması mümkündür³⁵³. Geniş anlamda borç ilişkisinin içerisinde bir veya birden fazla asli edim yükümlükleri yer aldığı gibi yan edim yükümlülükleri, yan yükümler ve tali haklar yer alır³⁵⁴. Geniş anlamda borç ilişkisinin içerisinde yer alan asli edim yükümlülükleri borç ilişkisinin niteliğini belirlemektedir³⁵⁵. Yan edim yükümlülüklerinin ise sözleşmenin niteliğinin belirlenmesinde hiçbir etkisi yoktur³⁵⁶.

Borç ilişkileri bakımından yükümlülükler alacaklının borçluya karşı borcunu gerektiği gibi ve tam olarak ifa edebilmesi için uyması gereken davranışlardır³⁵⁷. Bu edim yükümlülüklerinin yerine getirilmemesi halinde veya eksik yerine getirilmesi halinde alacaklının borcun yerine getirilmesini talep etme hakkı söz konusudur. Bunu dava veya cebri icra yoluyla talep edebilir. Ayrıca borcun ifa edilmemesi durumunda alacaklının tazminat isteme ve sözleşmeden dönme hakkı vardır³⁵⁸.

Yan edim yükümlülükleri kanundan, sözleşmeden veya dürüstlük kuralından doğabilir. Bunlar asli edim yükümlülüklerine bağlı ikincil edimlerdir³⁵⁹. Yan edim yükümlülükleri, asli edim yükümlülüklerinden ayrı bir şekilde ifası talep edilebilecek edimlerdir³⁶⁰. Bu halde hem asli edim yükümlülükleri hem de yan edim yükümlülükleri ifası talep edilebilen, davaya ve cebri icraya konu olabilen yükümlülüklerdir.

Asli ve yan edim yükümlülüklerinden bağımsız ve onlardan farklı olarak bazı yan yükümlülükler söz konusu olabilir, bunlara davranış yükümlülükleri

³⁵³ OĞUZ ÖZ, s.4; KCAYUSUFPAŞAOĞLU, s.6.

³⁵⁴ YÜCER AKTÜRK, s. 64; OĞUZMAN/ÖZ, s. 4-5; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 8.

³⁵⁵ KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 7; OĞUZMAN/ÖZ, s. 4. Örneğin, satım sözleşmesinde satıcının malı karşı tarafa teslim etmesi ve mülkiyeti devretmesi ile alıcının satış bedelini ödemesi asli edim yükümlülükleridir.

³⁵⁶ KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 7; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 7; EMİRALİOĞLU, s. 5; YÜCER AKTÜRK, s. 66.

³⁵⁷ TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 39; YÜCER AKTÜRK, s. 66; Furkan EMİRALİOĞLU, **Sigorta Ettirenin Zararı Önleme- Azaltma ve Sigortacının Rücu Haklarını Koruma Görevi (TTK m. 1448)**, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2020, s. 4.

³⁵⁸ OĞUZMAN/ÖZ, s. 369 vd.

³⁵⁹ YÜCER AKTÜRK, s. 66-67; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 7; EMİRALİOĞLU, s. 5; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 11. Örneğin, kira sözleşmesinde kiracıya bahçeyi sulaması yükümlülüğünün yüklenmesi yan edim yükümlülüğü niteliğindedir. Bknz: YÜCER AKTÜRK, s. 66-67.

³⁶⁰ YÜCER AKTÜRK, s. 66-67; EMİRALİOĞLU, s. 5.

denilmektedir³⁶¹. Bu davranış yükümlülükleri kapsamında taraflar birbirlerine doğru bilgi vermek, birbirlerini aydınlatmak gibi yükümlülükleri yerine getirmelidirler³⁶². Söz konusu bu yükümlülüklerin ihlal edilmeleri, TBK m. 112 uyarınca borca aykırılık hükümlerine tabi olarak tazminat talep hakkını doğurur, fakat bu yükümlülükler bir edim içermediğinden ifa edilmesi talep edilemez, bu yükümlülükler tek başına dava veya cebri icraya konu olamaz³⁶³.

2. Görev Kavramı

Görev kavramı³⁶⁴, kanun tarafından kişiye yüklenen bazı davranışların yerine getirilmesini içerir, bu davranışlar yerine getirilmediği takdirde kişi kendine tanınmış olan hakları ya kazanamaz ya da kazanmış olduğu hakları kısmen veya tamamen kaybeder³⁶⁵. Görevi yerine getirmekle yükümlü olan kişi, belirli davranışta bulunmak veya bulunmamak zorundadır³⁶⁶, fakat görev, asli edim yükümlülüklerinden, borç ilişkisine niteliğini kazandıran bir yükümlülük olmaması itibarıyla ayrılır. Bunun yanı sıra görevin ihlali neticesinde borçta olduğu gibi tazminat istenemez, görevin ifası için dava açılamaz³⁶⁷. Görevin ihlali neticesinde kişi sadece kendine tanınan

³⁶¹ KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 12; YÜCER AKTÜRK, s. 67; EMİRALİOĞLU, s. 5; AYHAN/ÇAĞLAR/ÖZDAMAR, s. 169-170, dn. 94. OĞUZMAN/ÖZ, bu yükümlülükleri, “edim yükümü içermeyen borçlar” şeklinde ifade etmektedir. Bknz: OĞUZMAN/ÖZ, s. 13-14. KANER ise bu yükümlülükleri “koruma mükellefiyetleri” şeklinde ifade etmiş, KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, davranış yükümlülüklerine doktrinde koruma yükümlülükleri şeklinde de ifade edildiğini dile getirmiştir. Bknz: KANER, s. 308-309; KOCAYUSUPAŞAOĞLU, s. 12.

³⁶² KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 12. Örneğin, evi onarıırken ev eşyasına zarar vermek, davranış yükümlülüğüne aykırılık niteliğindedir. Bknz: Rona SEROZAN, “Yürürlükteki İfa Engelleri Haksız Fiiller Hukukunun Yetersizlikleri ve Bu Yetersizliklerin Aşılmasında Giderek Artan Kavramlar: Sözleşmenin Müspet İhlali ve Culpa İn Contrahendo”, **İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C. 15, S. 18, 1990, s. 35-36. Davranış yükümlülüğü ile kastedilen, kurulacak veya kurulmuş olan hukuki ilişki nedeniyle, birbiriyle iletişime geçmiş kişilerin TMK m. 2’deki dürüstlük kuralı ve güven ilişkisi çerçevesinde birbirlerinin etki alanındaki şahıs ve malvarlıklarına karşı zarar görmelerini önleme çabasıdır. Bknz: KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 12-13; OĞUZMAN/ÖZ, s. 14.

³⁶³ YÜCER AKTÜRK, s. 67; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 14; OĞUZMAN/ÖZ, s. 13-14.

³⁶⁴ Görev ile aynı manada kullanılan “kölfe” kavramı sigorta hukukundan borçlar hukukuna aktarılan bir kavramdır. Bknz: KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 32.

³⁶⁵ KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 32; YÜCER AKTÜRK, s. 67; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 40; OĞUZMAN/ÖZ, s. 18.

³⁶⁶ KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 33.

³⁶⁷ YÜCER AKTÜRK, s. 67; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 33. Görevin hukuki niteliğine ilişkin birtakım tartışmalar söz konusudur. Bu tartışmalar, görevin ihlal edilmesi durumunda tazminat talep edilip edilemeyeceği, görevin ifasının talep edilip edilemeyeceği ve kimlerin göreve uymak zorunda olduğu noktalarında toplanmaktadır. Şart teorisine göre asli edim yükümlülüğünün ifasını talep edebilmek için birtakım davranışların yerine getirilmesi şarttır, bunlara görev denir. Bu teoriye göre

hakları kısmen veya tamamen kaybeder, yani kişi görevi yerine getirmemekle kendi yararına olan hukuki durumdan vazgeçmektedir.

Doktrinde “görev³⁶⁸” terimi yerine aynı anlama gelecek şekilde “gerekli davranış³⁶⁹”, “külfet³⁷⁰”, “yüküm³⁷¹”, “mükellefiyet³⁷²”, “ödev³⁷³” ve “yükümlenti³⁷⁴” gibi terimler de kullanılmaktadır³⁷⁵.

3. Kavramların Değerlendirilmesi

Sigorta ettirenin sigorta himayesine kavuşabilmesi için birtakım borçları ifa etmesi ve davranış normlarını yani görevleri yerine getirmesi gerekir. Sigorta ettirenin sigortacıya karşı prim ödeme borcu söz konusudur³⁷⁶. Prim ödeme yükümlülüğü hukuki anlamda tam bir borçtur. Zira sigortacı bu yükümlülüğün ifasını dava veya cebri icra yolu ile talep edebilir, yükümlülüğün yerine getirilmemesi durumunda tazminat isteyebilir³⁷⁷. Sigorta ettiren, görevleri yerine getirmediği takdirde ise sigorta himayesini tam olarak elde edemez veya tamamen kaybeder. Sigortacı bu görevlerin yerine getirilmesi için sigorta ettireni dava edemez veya bu

görevlerin ihlal edilmesinin sonucunda tazminat borcu doğurmayacağı gibi bu görevlerin yerine getirilmesi talep edilemeyecektir. Gerçek borç teorisine göre görevler aslında birer yan yükümlülüktür. Bunların ifası talep edilemez fakat ihlal edilmeleri durumunda tazminat talep etme hakkı doğururlar. Bknz: ADAY, s. 22-52; YENER, s. 367-372; ÖZTAN, s. 20-28.

³⁶⁸ Görev kavramını kullananlar için bknz: ŞEKERÖĞÜZ, s. 155 vd.; Samim ÜNAN, “Sözleşmesel Görevler (TTK 1449)”, **Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu**, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2016, s. 11 vd.; SAAT, s. 95 vd.; Melda TAŞKIN, **Krediye Bağlı Hayat Sigortası Sözleşmesi**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2019, s. 245 vd.; MEMİŞ, s. 155 vd.

³⁶⁹ Gerekli davranış kavramını kullananlar için bknz: OĞUZMAN/ÖZ, s. 18.

³⁷⁰ Külfet kavramını kullananlar için bknz: TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 31-32; ŞENOCAK, Mesleki Sorumluluk Sigortası, s. 217 vd.; Kerim ATAMER, “Yeni Türk Ticaret Kanunu Uyarınca Zarar Sigortalarına Giriş”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, C. 27, S. 1, 2011, s. 40-41; Mehmet ÖZDAMAR, “6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Bağlamında Sözleşme Öncesi Aydınlatma Yükümlülüğünü İhlal Eden Sigortacıya Uygulanacak Yaptırım Sorunu”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. 71, S. 2, 2013, s. 349, dn. 11.

³⁷¹ Yüküm kavramını kullananlar için bknz: AYHAN/ÇAĞLAR/ÖZDAMAR, s. 188.

³⁷² Mükellefiyet kavramını kullananlar için bknz: FRANKO, s. 105; ÖZTAN, s. 29-31; BOZER, Sigorta Hukuku 2009, s. 85 vd.

³⁷³ Ödev kavramını kullananlar için bknz: OMAÇ, Riziko Değişiklikleri, s. 106; Şaban KAYIHAN, **Sigorta Sözleşmesinde Prim Ödeme Borcu**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2004, s. 77 vd.; KANER, s. 308.

³⁷⁴ Yükümlenti kavramını kullananlar için bknz: ADAY, s. 15 vd.

³⁷⁵ ADAY, s. 6 vd.; ATAMER, s. 40.

³⁷⁶ AYHAN/ÇAĞLAR/ÖZDAMAR, s. 170.

³⁷⁷ AYHAN/ÇAĞLAR/ÖZDAMAR, s. 170; TAŞYÜREK, s. 57. KENDER, prim ödeme borcunu birinci nevi yükümlülüğünde olduğunu ve tam bir borç mahiyetinde olduğunu belirtmiştir. Bknz: KENDER, s. 270; KENDER, Sigorta Hukuku, s. 157.

görevlerin ihlal edilmesi dolayısıyla sigorta ettirenden bir tazminat talebinde bulunamaz³⁷⁸. Bu bakımdan rizikonun ağırlaşmasına ilişkin hükümlerin de sigorta ettirene görev yüklediğini söyleyebiliriz.

eTTK döneminde rizikonun ağırlaşmasına ilişkin hükümler, “ihbar mükellefiyeti” üst başlığı altında düzenlenmiştir. Yani riziko ağırlaşmasına ilişkin davranış normları eTTK döneminde mükellefiyet terimi kullanılarak ifade edilmiştir. TTK’da ise “beyan yükümlülüğü” üst başlığı altında düzenlenmiştir. Arapça kökenli “mükellefiyet” terimi yerine eş anlamlı Türkçe kökenli “yükümlülük” terimine yer verilmiştir.

Kanunun yükümlülük terimini kullanması esasında hukuki olarak “yükümlülük” teriminin karşılığını ifade etmemektedir. Kanun yükümlülük terimini hukuki olarak görev terimiyle aynı manaya gelecek şekilde kullanmıştır. Nitekim doktrinde bazı yazarlar “mükellefiyet” veya “yükümlülük” terimini kullanırken görev niteliğindeki davranış normlarını ifade etmişler yani bu terimleri “görev” ile hukuki olarak aynı mahiyette kullanmışlardır³⁷⁹. Bu kullanımı tercih etmelerinin sebebi büyük ihtimalle kanunun davranış normlarını “yükümlülük” terimi kullanarak düzenlemesinden kaynaklanmaktadır. Diğer yandan doktrinde kanunun bu davranış normlarını yükümlülük olarak ifade etmesinin yanlış olduğu da dile getirilmiştir. “Yükümlülük” ifadesinin bu davranış normlarının hukuki niteliği bakımından karışıklığa yol açabileceğini, bu nedenle külfet veya görev gibi terimlerin kullanılmasının daha doğru olduğu ifade edilmiştir³⁸⁰.

Rizikoyu ağırlaştırmama veya ağırlaşan rizikoyu ihbar etme davranış normlarının ihlal edilmesi halinde sigorta ettiren TTK m. 1445 gereğince sigorta himayesinden tamamen veya kısmen yararlanamayacağı için çalışmamızda rizikoyu ağırlaştırmama davranış normunu ve ağırlaşan rizikoyu ihbar etme davranış normunu ifade etmek için “görev” terimi kullanılmıştır³⁸¹.

³⁷⁸ ŞENOCAK, Mesleki Sorumluluk Sigortası, s. 217.

³⁷⁹ ÖZTAN, s. 29-31; KANER, Sigorta Hukuku, s. 28 vd.; OMAÇ, s. 88 vd.; Rauf KARASU, **Karayolları Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası (Trafik Sigortası)**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2016, s. 54 vd.; KABUKÇUOĞLU ÖZER, s. 210.

³⁸⁰ TAŞKIN, s. 246; ATAMER, s. 40-41.

³⁸¹ AYHAN/ÇAĞLAR/ÖZDAMAR, sigorta ettirenin yerine getirmesi gereken davranış normlarını, ikinci nevi yükümlülük olarak ifade etmiş, fakat bu davranış normlarının esasen bir görev olduğunu dile getirmiştir. Rizikonun ağırlaşmasına ilişkin davranış normlarını ifade ederken ise “yüküm”

V. RİZİKO AĞIRLAŞMASININ GERÇEKLEŞME ŞEKİLLERİ

Riziko ağırlaşmasının gerçekleşme şekilleri ağırlaşmanın tespiti açısından önem arz etmemekle birlikte rizikonun gerçekleşme şekline göre sigorta ettirene yüklenen görevler farklılaşmaktadır. Rizikonun gerçekleşme şekilleri görevlerin kapsamını belirlemekte ve kanun koyucu görevleri belirlerken ağırlaşmanın gerçekleşme şekillerini dikkate alarak hüküm tesis etmektedir. Bu nedenle sigorta ettirenen riziko ağırlaşmasına ilişkin yüklenen görevleri ve bu görevlerin hukuki sonuçlarının incelenmesinden önce rizikonun gerçekleşme şekillerinin incelenmesi gerekmektedir. Bu itibarla bu başlık altında riziko ağırlaşmasının gerçekleşme şekilleri incelenecek ve kanun koyucunun hangi görev açısından hangi gerçekleşme şeklini esas aldığı üzerinde durulacaktır.

terimini kullanmıştır. Bknz: AYHAN/ÇAĞLAR/ÖZDAMAR, s. 170-171. OMAĞ, ise sigorta ettirenin rizikonun ağırlaşmasına ilişkin yerine getirmesi gereken davranış normlarını eserinde mükellefiyet olarak ifade etse de söz konusu davranış normlarının birer hukuki ödev olduğunu ifasının dava edilemeyeceğini ve ifa etmeyenden tazminat istenemeyeceğini belirtmiştir. Bknz: OMAĞ, s. 81, dn. 2; OMAĞ, Riziko Değişiklikleri, s. 106. KENDER ise davranış normlarını sigorta ettirenin ikinci nevi yükümlülüğü olarak ifade etmiş, bunların yapılması için dava açılmayacağını, yerine getirilmemesi halinde tazminat talep edilemeyeceğini dile getirmiştir. Esasında yükümlülük ifadesini prim ödeme borcu ve davranış normlarını ifade eden üst başlık olarak kullanmıştır. Rizikoyu ağırlaştırmama görevini ise tamamen borç mahiyetinde olan prim ödeme borcundan ayrılması için “yükümlülük” terimi ile ifade etmemiş, “sigorta ettirenin rizikoyu ağırlaştırmama görevi” şeklinde ifade etmiştir. Bknz: KENDER, s. 270; KENDER, Sigorta Hukuku 1999, s. 157. KAYIHAN/GÜNERGÖK, sigorta ettirenin sigorta himayesine kavuşmak için yerine getirmesi gereken davranışları borç ve yükümlülükler olarak ikiye ayırmıştır. Görev mahiyetindeki davranış normlarını yükümlülük olarak ifade etmiştir. Bknz: KAYIHAN/GÜNERGÖK, s. 213. TAŞYÜREK, davranış normlarını mükellefiyet olarak ifade etmiş, bunların yerine getirilmesinin dava edilemeyeceğini, ihlali halinde ise sigorta ettirenin bazı haklarını kaybedeceğini dile getirmiştir. Bknz: TAŞYÜREK, s. 57. KABUKÇUOĞLU ÖZER ise davranış normlarını yükümlülük olarak ifade etmiş ve borç mahiyetinde olmadığını dile getirmiştir. Bknz: KABUKÇUOĞLU ÖZER, s. 171. YILDIRIM ise rizikoyu ağırlaştırmama bağlamında getirilen davranış normlarını görev olarak ifade etmiştir. Bknz: YILDIRIM, s. 283. ÜNAN ise görev ve külfet kavramlarını davranış normlarını ifade etmek için birlikte kullanmıştır. Bunların borç olmadığını da belirtmiştir. Bknz: ÜNAN, Sözleşmesel Görevler, s. 11. KANER, görevi ifade etmek için “külfet” ve “ödev” terimlerini birlikte kullanmıştır. Görevin, özellikle koruma yükümlülüklerinden ayırt edilmesi için bunların sonuçlarına bakılması gerektiğini belirtmiştir. Eğer yükümlülüğün ihlali sadece tazminat isteme hakkı veriyorsa bunun koruma yükümlülüğü olduğunu, hak kaybına yol açıyorsa bunun görev yani ödev olduğunu dile getirmiştir. Bknz: KANER, s. 308-309.

A. GENEL OLARAK

Riziko ağırlaşmasının gerçekleşme şekilleri, riziko ağırlaşmasının varlık kazanması noktasında hiçbir etkiye sahip değildir. Zira somut olayda yukarıda saydığımız unsurları barındıran bir riziko değişikliğinin mevcudiyeti halinde bir riziko ağırlaşmasından söz edilir.

Riziko ağırlaşmaları iki şekilde gerçekleşebilir: objektif riziko ağırlaşmaları ve subjektif riziko ağırlaşmaları. Riziko ağırlaşmasının bu iki gerçekleşme şeklinin arasındaki temel fark riziko ağırlaşmasının sigorta ettirenin iradesi doğrultusunda gerçekleşip gerçekleşmemesidir.

B. SUBJEKTİF RİZİKO AĞIRLAŞMASI

Sigorta ettirenin kendi eylemiyle veya başkasının eylemine izin vermek suretiyle rizikonun ağırlaşmasına yol açması subjektif riziko ağırlaşmasıdır³⁸². Başka bir ifade ile söz konusu riziko ağırlaşması sigorta ettirenin iradesine bağlanmakta, değişiklik onun iradesi doğrultusunda gerçekleşmektedir. Zira sigorta ettirenin sadece kendi gerçekleştirdiği eylemler değil, onun izin verdiği eylemler de sigorta ettirenin iradesi doğrultusunda gerçekleştiği için subjektif riziko ağırlaşmasına sebebiyet vermektedir.

eTTK m. 1291/1’de sigorta ettirenin sigortacının muvafakati olmadan rizikonun ağırlaşmasına sebebiyet vermesi halinde sigortacının sözleşmeyi feshedeceği düzenlenmiştir. Görüldüğü üzere maddede sigorta ettirenin eylemi sonucu rizikonun ağırlaşması öngörülmüştür. Bir başka ifadeyle eTTK döneminde riziko ağırlaşmasına ilişkin hüküm subjektif riziko ağırlaşması esas alınarak düzenlenmiştir. Burada ya sigorta ettirenin şahsen gerçekleştirdiği bir fiilin ya da sigorta ettirenin izni doğrultusunda üçüncü kişinin gerçekleştirdiği fiilin neticesinde oluşan riziko ağırlaşması söz konusudur. eTTK döneminde riziko ağırlaşmasına ilişkin sadece bu hüküm öngörülmüştür. Dolayısıyla eTTK riziko ağırlaşmasının

³⁸² ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 468; OMAĞ, s. 65-66; KANER, s. 317; MEMİŞ, s. 126; KAYIHAN, s. 78; ERİŞ, s. 6209; KENDER, Sigorta Hukuku 1999, s. 200; FRANKO, s. 112.

gerçekleşme şekillerinden subjektif riziko ağırlaşmalarına yer vermiş ve buna ilişkin olarak yaptırımları düzenlemiştir. Objektif riziko ağırlaşmalarına ilişkin sigorta ettirene hiçbir görev yüklenmemiştir. Nitekim bu durum doktrinde eleştirilmiştir³⁸³.

TTK 1444/1’de sigorta ettirene sözleşmenin yapılmasından sonra, sigortacının iradesi hilafına rizikoyu ağırlaştırmama görevi getirilmiştir. Maddede sigorta ettirene, rizikoyu ağırlaştırmama görevi yani rizikoyu ağırlaştıracak eylemlerde bulunmama ve üçüncü kişilerin rizikoyu ağırlaştırıcı eylemlerine izin vermeme görevi yüklenmiştir. Bu kapsamda TTK m. 1444/1 hükmü ile subjektif riziko ağırlaşmasına ilişkin bir görev getirildiği söylenebilir³⁸⁴. Zaten rizikoyu ağırlaştırmama görevi ancak sigorta ettirenin etki alanında olan riziko ağırlaşmaları için mümkündür, etki alanı dışında cereyan eden objektif riziko ağırlaştırmalarına ilişkin bildirimden başka bir görevin yüklenmesi mümkün değildir³⁸⁵.

TTK m. 1444/2’de ise sigorta ettiren veya onun izni ile bir başkasının rizikoyu ağırlaştırması durumunda derhal sigortacıya durumun bildirileceği öngörülmüştür. Görüldüğü üzere kanun koyucu sigorta ettirene aynı zamanda subjektif riziko ağırlaşmasını sigortacıya ihbar görevi getirmiştir. Dolayısıyla sigorta ettiren kendi eylemleri ile veya bir başkasına izin vermek suretiyle rizikoyu ağırlaştıramayacağı gibi böyle bir durumun söz konusu olması halinde ise bunu sigortacıya ihbar etme görevi ile yükümlüdür.

TTK m. 1444/1’de sigorta ettirenin rizikoyu ağırlaştırıcı “davranış” ve “işlemlerde” bulunamayacağı hüküm altına alınmıştır. TTK m. 1444/2’de ise rizikoyu ağırlaştırıcı “işlemlerde” bulunduğu takdirde sigortacıya durumu ihbar

³⁸³ KENDER, Sigorta Hukuku 1999, s. 200; BOZER, Sigorta Hukuku 2009, s. 91; TAŞYÜREK, s. 88. OMAĞ, eserinde objektif riziko ağırlaşmalarının kanunda yer almadığını dile getirmekle birlikte kanun koyucunun objektif riziko ağırlaşmalarını bilerek düzenlemek istemediği sonucuna varılamayacağını ifade etmiştir. Bu bağlamda bütün gerçekleşme şekillerinin prim-riziko dengesini bozduğu ve kanunun kapsamında ele alınması gerektiği eleştirisini yapmıştır ve maddede her türlü gerçekleşme şeklini kapsayan bir ifadenin kanunda yer alması gerektiğini belirtmiştir. Bknz: OMAĞ, s. 67-68.

³⁸⁴ Kanun koyucu hükümde sigortacının iradesi hilafına gerçekleştirilen riziko ağırlaşmalarının görevin kapsamında olduğunu belirtmiştir. Yukarıda da ele aldığımız üzere sigortacının izni doğrultusunda gerçekleştirilen riziko değişikliklerinde zaten TTK anlamında bir riziko ağırlaşması oluşmayacaktır. Zira sigortacının, sigorta ettirenin bir eylemine izin vermiş olması sigortacının, sigorta ettirenin o eylemi gerçekleştirdiği takdirde sigorta himayesinden aynı şekilde yararlanacağını düşünmesine sebebiyet vermesidir. Aksi durum hakkaniyete aykırılık oluşturur. Dolayısı ile subjektif riziko ağırlaşmasının sigortacının izin vermediği bir davranış sonucu ortaya çıkmış olması gerekmektedir.

³⁸⁵ KAYIHAN/GÜNERGÖK, s. 238-239.

etmesi gerektiği hüküm altına alınmıştır. Bu bağlamda rizikoyu ağırlaştırmama görevi ve ağırlaşan rizikoyu ihbar görevi arasında subjektif riziko ağırlaşması kapsamının farklılaşmasının söz konusu olup olmadığı akla gelebilir. Doktrinde “davranış” sözcüğünün “işlem” kelimesini de içeren genişlikte olduğu ifade edilmiştir³⁸⁶. Dolayısı ile birinci fıkrada kanun koyucu gereksiz şekilde davranış ve işlem kelimelerini birlikte kullanmıştır. Bunun yanı sıra ikinci fıkrada “işlem” kelimesini kullanması da yanlıştır. Zira riziko ağırlaşması düzenlemeleri davranış hedef alan düzenlemelerdir, bu nedenle “işlem” sözcüğünü “davranış” olarak okumak gerekir³⁸⁷. Bu itibarla rizikoyu ağırlaştırmama ve ağırlaşan rizikoyu ihbar görevlerinin kapsamı farklılaşmamaktadır³⁸⁸.

1. Aktif Eylemle Rizikonun Ağırlaşması

Subjektif rizikonun ağırlaşması gerek TTK m. 1444 lafzı uyarınca gerekse subjektif riziko ağırlaşmasının muhtevası gereği sigorta ettirenin fiili bir harekette bulunmasını içermektedir. Sigorta ettiren aktif bir eylemi sonucunda riziko faktörlerini değiştirebilir. Madde metninde bir davranışta bulunma ifadesi yer almaktadır, bu ifade zaten sigorta ettirenin aktif bir hareket ile yani bir davranış yaparak rizikoyu ağırlaştıracağı anlamına gelmektedir.

Sigorta ettirenin aktif eylemiyle gerçekleşen riziko ağırlaşmaları aslında insan iradesini açığa çıkaran fiillerden maddi fiil kapsamındadır³⁸⁹. Hukuki işlemlere

³⁸⁶ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 474; Samim ÜNAN, “2011 Tarihli Türk Ticaret Kanunu'nda Sigorta Ettirenin Görevleri”, **Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu**, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku araştırma Enstitüsü, 2012, s. 67.

³⁸⁷ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 481; ÜNAN, Sigorta Ettirenin Görevleri, s. 67.

³⁸⁸ “İşlem” sözcüğü ilk bakışta “hukuki işlem” ibaresi ile karıştırılabilir. Fakat “Riziko Ağırlaşmasına Uygulanacak Hükümlerin Hukuki Niteliği” başlığı altında ele aldığımız üzere riziko ağırlaşması hukuki bir olaydır. Sigorta ettirenin veya üçüncü kişilerin fiilleri ile meydana gelmesi halinde ise ancak “hukuki fiilden” bahsedilebilir. Hukuki işlemde, irade açıklaması hukuki sonucun doğması arzu edilerek yapılır ve hukuk düzeni bu iradeye o hukuki sonucu bağlar. Bknz: OĞUZMAN/BARLAS, s. 164-165. Fakat riziko ağırlaşmasında genellikle ağırlaşmaya yönelik bir irade söz konusu değildir. Başka bir ifade ile ağırlaşma arzu edilerek bir fiil gerçekleştirilmemektedir. Bu nedenle subjektif riziko ağırlaşması, hukuki fiil olarak meydana gelmektedir. Bu açıdan da davranış sözcüğünün kullanılması, daha yerinde ve yeterlidir.

³⁸⁹ Daha önce de ifade ettiğimiz gibi riziko ağırlaşması hukuki bir olaydır. Bunun sigorta ettiren veya üçüncü kişi tarafından gerçekleştirilmesi halinde ortaya hukuki fiil çıkar. Hukuki fiiller üçe ayrılır: hukuki işlemler, hukuki işlem benzeri fiiller ve maddi fiiller. Maddi fiiller, iradenin dış âlemde fiili bir

ilişkin kuralların maddi fiillere uygulanmaması sebebiyle maddi fiillerden olan rizikonun ağırlaşmasında sigorta ettirenin fiil ehliyetine sahip olması aranmaz³⁹⁰. Bu itibarla kısıtlılar veya yaşı küçükler de riziko ağırlaşmasına neden olabileceklerdir. Fakat maddi fiil bir iradenin açığa vurulduğu hukuki fiil olması nedeniyle kişinin ayırt etme gücüne sahip olması beklenir. Buradan şu sonuç çıkmaktadır; sigorta ettiren iradi bir davranışta bulunacak fakat bunun sonucunda rizikonun ağırlaşmasına ilişkin bir iradesinin olmasına gerek olmayacaktır. Maddi fiilin mahiyeti gereği sigorta ettirenin isteyerek yaptığı davranışın sonucunda iradesi rizikonun ağırlaşmasına yönelik olmasa dahi davranışının sonucunda dış dünyada meydana gelen değişikliğe riziko ağırlaşmasına ilişkin hükümler uygulanacaktır³⁹¹. Sigorta ettirenin rizikoyu ağırlaştırmaya yönelik iradesinin olması kusur müessesinin içerisinde değerlendirilmesi gereken bir durumdur. Başka bir deyişle sigorta ettirenin ağırlaştırmaya yönelik iradesinin olup olmaması riziko ağırlaşmasının gerçekleşmesi ve buna hukuki sonuç bağlanması açısından önemsizdir³⁹².

2. Hareketsiz Kalma Yolu ile Rizikonun Ağırlaşması

Rizikonun aktif bir eylemde bulunmak suretiyle ağırlaştırılacağı hususunda bir şüphe yoktur, fakat bir eylemde bulunmaksızın yani hareketsiz kalma yolu ile ağırlaştırılıp ağırlaştırılmayacağı tartışmalıdır³⁹³. Özellikle TTK kapsamında hareketsiz kalma yolu ile gerçekleşen riziko ağırlaşmalarına hukuki bir sonuç bağlanıp bağlanmadığı üzerinde durulmuştur.

değişikliğe yöneldiği fakat hukuki sonucun iradenin açığa vurmasına değil, dış âlemde meydana gelen fiili değişikliğe bağlandığı hukuki fiillerdir. Bknz: KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 84-85.

³⁹⁰ KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 86.

³⁹¹ Sigorta ettirenin rizikoyu ağırlaştırdığının kabul edilebilmesi için yaptığı davranışın bilincinde olarak yapması yani davranışı sonucunda değişen riziko faktörlerinin bilgisine sahip olması gerekmektedir. Fakat yaptığı davranış sonucunda rizikonun değişerek ağırlaşacağının bilincinde olmasına gerek yoktur. Bknz: YENER, s. 303-305 Örneğin sigorta ettirenin motorunda sorun olan aracı bu sorunun bilincinde olarak kullanması rizikonun ağırlaştığından söz edebilmek için yeterlidir. Yoksa sigorta ettirenin rizikoyu ağırlaştırmak istemesi veya sorunlu motoru kullandığı takdirde rizikonun ağırlaşacağının bilincinde olması gerekmemektedir.

³⁹² Subjektif riziko ağırlaşmalarında çoğu zaman sigorta ettirenin kusuru söz konusudur. Fakat prim-riziko dengesi sigorta ettirenin kusuru olsa da olmasa da bozulacağı için kanun koyucu riziko ağırlaşmasının söz konusu olabilmesi için kusur şartını aramamaktadır. Bknz: OMAĞ, s. 68-69.

³⁹³ Hukukta fiil, bir insanın yapma veya yapmama tarzındaki iradi davranışlarını ifade eder. Bknz: M. Kemal OĞUZMAN/M. Turgut ÖZ, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt 2**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2017, s. 13.

Eylemsiz kalarak gerçekleştirilen bir davranışın hukuki anlamda bir fiil oluşturması ve sorumluluğa yol açabilmesi için kişinin zarara uğrayan kişiye karşı yapmadığı o davranışta bulunması gerekmektedir³⁹⁴. Rizikonun ağırlaşması kapsamında sigorta ettirenin riziko ağırlaşmasını engelleyen davranışta bulunmasının gerekip gerekmediğinin incelenmesi icap etmektedir.

Hareketsiz kalma yolu ile rizikonun ağırlaşması ya “rizikonun ağırlaşmasından kaçınılmaması” şeklinde ya da “riziko ağırlaşmasını eski hale iade etmemek” şeklinde gerçekleşebilir³⁹⁵. TTK m. 1444 hükmünün lafzında açık bir ifadeyle hareketsiz kalmanın riziko ağırlaşmasına sebebiyet vereceği öngörülmemiştir³⁹⁶.

Bazı durumlarda kişinin belli davranışlarda bulunmaması riziko faktörlerine etki etmekte ve rizikonun durumunu değiştirerek ağırlaşmasına sebebiyet vermektedir. Örneğin sigortalı aracın kontrollerinin yapılmaması nedeniyle rizikonun ağırlaşması söz konusu olabilir³⁹⁷. Bu halde sigorta ettirenin aktif bir eylemi söz konusu değildir. Sigorta ettiren burada kontrol eylemini yapmamıştır, yani bir hareketsizlik söz konusudur³⁹⁸. Bu durumda rizikonun ağırlaşması, ağırlaşmadan kaçınılmaması suretiyle gerçekleşmiş olur.

Hareketsiz kalma yoluyla gerçekleştirilebilecek riziko ağırlaşmasının, hâlihazırda riziko ağırlaştığı halde durumun eski haline döndürülmemesi şeklinde ortaya çıkabileceği de ifade edilmektedir. Buna göre sigorta ettirenin fiilinden kaynaklanmaksızın riziko ağırlaştığı takdirde sigorta ettiren ağırlaşmayı dengeleyerek ortadan kaldırmalıdır. Sigorta ettiren kendisinden beklenebildiği halde

³⁹⁴ OĞUZMAN/ÖZ, Cilt 2, s. 13.

³⁹⁵ YENER, s. 310; ŞENOCAK, Mesleki Sorumluluk Sigortası, s. 229.

³⁹⁶ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 473. eTTK m. 1291 lafzında yer alan “*değiştirmişse*” ifadesinin sadece riziko ağırlaşmasına sebebiyet veren aktif davranışları değil, riziko ağırlaşmasını engellemeyen veya ortaya çıkan yeni durumu bertaraf etmeyen pasif davranışları da içerdiği doktrinde belirtilmiştir. Bknz: ŞENOCAK, Mesleki Sorumluluk Sigortası, s. 229; OMAĞ, s. 65. ARSEVEN ise eTTK m. 1291’de sadece subjektif riziko ağırlaşmalarının ihbar edileceği öngörüldüğü ve objektif riziko ağırlaşmalarının da prim-riziko dengesini bozması hasebiyle ihbara konu olması gerektiğini düşündüğü için sigorta ettirenin üçüncü kişinin davranışlarına göz yummasının riziko ağırlaşmasına sebebiyet vereceği görüşündedir. Bknz: ARSEVEN, Sigorta Hukuku, s. 117. KANER ise eTTK döneminde de objektif riziko ağırlaşmasının önlenmesine ilişkin kanunda açık bir hüküm olmaması nedeniyle sigorta ettirenin böyle bir görevi olmadığını savunmuştur. Bknz: KANER, s. 317-318.

³⁹⁷ YENER, s. 311-312.

³⁹⁸ Sigortalı aracın düzenli olarak kontrollerinin yapılacağı sigorta sözleşmesinde öngörülmüşse, kişinin bu kontrolleri yaptırmaması sözleşmeye aykırılık teşkil edecektir. Fakat ileride de değineceğimiz üzere bu durumun riziko ağırlaşması kapsamında değerlendirilmesi kanaatimizce mümkün değildir.

bu ağırlaşmayı ortadan kaldırmazsa hareketsiz kalma yoluyla rizikonun ağırlaşması gerçekleşmiş olacaktır³⁹⁹. Örneğin sigorta yaptırıldığı sırada çalışır durumda olan fakat sözleşme sonrası bozulmuş bulunan alarmı sigorta ettiren yaptırmadığı takdirde riziko ağırlaşmasının eski hale döndürülmemesi suretiyle subjektif riziko ağırlaşması söz konusu olacaktır⁴⁰⁰. Başka bir ifadeyle objektif riziko ağırlaşması sigorta ettirenin yapmama davranışı sonucunda subjektif riziko ağırlaşmasına dönecektir.

TTK m. 1444 hareketsiz kalma yoluyla rizikonun ağırlaşabileceğini açık bir şekilde öngörmediği için doktrinde bu konunun tartışılabilmesi dile getirilmiş, hareketsiz kalma yolu ile rizikonun ağırlaşacağının kabul edilmesi halinde subjektif riziko ağırlaşmasının söz konusu olacağı, aksi halde ise objektif riziko ağırlaşmasının söz konusu olacağı ifade edilmiştir⁴⁰¹.

TTK m. 1444/2’de objektif riziko ağırlaşmasına ilişkin sadece ihbar görevi öngörülmüştür. Sigorta ettirene objektif riziko ağırlaşmasının ortadan kaldırılarak durumun eski haline döndürülmesi görevi yüklenmemiştir⁴⁰².

³⁹⁹ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 472; YENER, s. 313-314.

⁴⁰⁰ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 472.

⁴⁰¹ ÜNAN, Kanun Şerhi, s.472. Kanaatimizce kanunda hareketsiz kalma yoluyla rizikonun ağırlaşacağı açıkça öngörülmediği için, aksine kanun davranışta bulunmayı yani aktif bir eylem sonucunda rizikonun ağırlaşması gerektiğini öngördüğü için ağırlaşmadan kaçınılmaması suretiyle rizikonun ağırlaşması mümkün değildir. Bu itibarla sigorta ettirenin bir eylemde bulunmaması nedeniyle rizikonun ağırlaşması durumunda, esasen dış etkenler nedeni ile rizikonun ağırlaşacağını söylemek mümkün olacaktır. Başka bir anlatımla sigorta ettirenin dış etkenler nedeniyle rizikonun ağırlaşması durumundan kaçınması gerekirken kaçınmaması halinde hareketsiz kalma yolu ile rizikonun ağırlaşmasından bahsedilebilecektir. Burada aslında dış etkenlerin rizikoyu ağırlaştırması söz konusudur, yani buradaki ağırlaşmanın temeli dış etkenlerin riziko faktörlerini değiştirmesi ile oluşmaktadır. Böyle bir durumda hareketsiz kalma yolu ile oluşan subjektif bir riziko ağırlaşmasından değil, objektif riziko ağırlaşmasından bahsedilecektir.

⁴⁰² ÜNAN, Kanun Şerhi, s.475; YENER, s. 314-315; KANER, s. 317-318. ÜNAN, sigorta ettirenin iradesi dışında gerçekleşen riziko ağırlaştırmalarını ortadan kaldırmak görevi ile yükümlü olmadığını belirtmiştir. Fakat sigorta ettirenin kusuruyla sebep olduğu riziko ağırlaşmalarının eski hale döndürülmesi kendisinden beklenebildiği ve mümkün olduğu hallerde sigorta ettirenin rizikoyu eski hale döndürme görevi ile yükümlü olduğunu ifade etmiştir. Eski hale döndürülmediğinde ise rizikonun hareketsiz kalma yolu ile sigorta ettiren tarafından ağırlaştırılacağını belirtmiştir. Bknz: ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 477-478. ÜNAN’ın objektif riziko ağırlaşmasını sigorta ettiren ortadan kaldırmakla yükümlü kılınmayacağı görüşüne katılıyoruz. Zira kanunda böyle bir görevin açıkça öngörülmesi gerekir. Özellikle TTK 1452/3 gereğince de söz konusu hüküm sigorta ettiren lehine değiştirilebilecek bir hükümdür, dolayısıyla sigorta ettiren aleyhine olarak kanunda öngörülmediği halde sigorta ettirenin objektif riziko ağırlaşmasını ortadan kaldırmak görevi ile yükümlü olduğu şeklinde hükmü geniş yorumlamak kanun koyucunun iradesine aykırı olacaktır. Öte yandan ÜNAN’ın görüşünün aksine sigorta ettiren rizikoyu aktif davranışı ile ağırlaştırdıktan sonra bunu ortadan kaldırmadığı takdirde rizikoyu hareketsiz kalma yolu ile ağırlaştıracağı görüşüne katılmıyoruz. Sigorta ettiren zaten rizikoyu ağırlaştırmıştır ve rizikoyu ağırlaştırmama görevini ihlal etmiştir. Bundan sonra ağırlaşan rizikoyu eski hale getirmekle değil, bunu ihbarla yükümlüdür. Öte yandan sigorta ettirenin ağırlaşan rizikoyu eski hale getirmekle yükümlü olduğunu varsaymak sigorta ettirenin riziko ağırlaştırmama yükümlülüğünü ihlal ettiğiindeki kusur derecesine etki edebilecek niteliktedir. Şöyle ki,

Doktrinde hareketsiz kalma yoluyla rizikonun ağırlaşabileceğini ifade eden yazarlar bulunmaktadır⁴⁰³.

TTK m. 1449 kapsamında sigorta sözleşmesi ile sigorta ettirene hareketsiz kalma yoluyla rizikoyu ağırlaştırmama görevi yüklenip yüklenemeyeceği ele alınması gereken bir sorundur. Sigorta ettirene bir eylemde bulunması konusunda sözleşmeyle görev yüklenmesi mümkündür. Bu bağlamda bunun yerine getirilmemesi sözleşmesel görevin ihlaline sebebiyet verecektir. Sigorta ettirene sözleşmeyle ağırlaştırmış olan rizikoyu eski hale getirme görevinin yüklenmesi de mümkün olacak ve ağırlaşan rizikonun eski hale getirilmemesi halinde TTK m. 1449 uygulama alanı bulacaktır⁴⁰⁴.

3. Subjektif Riziko Ağırlaşmasına Sebebiyet Verebilecek Kişiler

a) Sigorta Ettiren

TTK m. 1444 lafzında açık bir şekilde sigorta ettirenin davranışı sonucunda riziko ağırlaşmasının gerçekleşeceği öngörülmüştür. Zaten subjektif riziko

sigorta ettiren aktif hareketi ile sigortayı hafif ihmal ile ağırlaştırabilir. Bu ağırlaştırmayı da kasten yani bilerek, isteyerek kaldırmayabilir ki çoğu halde durum bu şekilde gerçekleşecektir. Zira eski hale getirme yükümlülüğü ancak sigorta ettirenin rizikoyu ağırlaştırdığını fark etmesi halinde doğabilir ve bunu eski hale döndürebileceği halde döndürmemesi de kasten rizikonun ağırlaşmasına sebebiyet vermek olur. Bu halde sigorta ettirenin eski hale getirme yükümlülüğünün olduğunu varsaydığımız halde sigorta ettiren kasten rizikoyu ağırlaştırmış olacaktır. Bu durum da rizikonun gerçekleşmesi sonrası için rizikonun ağırlaşmasına ilişkin uygulanacak yaptırımı etkileyecektir. Fakat bizim kanaatimize göre eski hale getirme yükümlülüğü öngörmek sigorta ettiren aleyhine hükmü geniş yorumlamak olacaktır. Kanunda açıkça öngörüldüğü veya en azından madde metninde ya da gerekçesinde kanun koyucunun iradesinin bu yönde olduğuna dair bir ibarenin olması halinde hareketsiz kalma yolu ile subjektif riziko ağırlaşmasının gerçekleşebileceğini söylemek mümkün olacaktır. Sonuç olarak riziko ağırlaşmasının nasıl gerçekleştiği fark etmeksizin sigorta ettiren ağırlaştırmayı eski hale döndürme görevi ile yükümlü değildir. Sigorta ettirenin hareketsiz kalması sebebiyle yani ağırlaşmanın önlenmemesi, ortadan kaldırılmaması, ağırlaşmadan kaçınılmaması gibi sebeplerle ortaya çıkan riziko ağırlaşmaları sigorta ettirenin ihbar görevi kapsamındadır.

⁴⁰³ AKGÜN, s. 257; AYLI, Riziko Ağırlaşması, s. 160; OMAĞ, s. 65; ŞENOCAN, Mesleki Sorumluluk Sigortası, s. 229; ATABEK, s. 238. Bizim görüşümüze göre hareketsiz kalma yoluyla rizikonun ağırlaştırılmasının subjektif riziko ağırlaşması kapsamında değerlendirilmesi mümkün değildir.

⁴⁰⁴ YENER, s. 317. ÜNAN, sözleşmesel görevlere ilişkin TTK m. 1449'un yanında riziko ağırlaşmasına ilişkin hükümlerin de uygulanabileceğini ifade etmiştir. Bknz: ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 466-467. Kanaatimizce sigorta ettiren ağırlaşan rizikoyu eski hale getirmekle TTK m. 1444 kapsamında yükümlü olmadığı için sözleşme ile sigorta ettirene ağırlaştırmayı eski hale getirme görevi yüklenmesi halinde sadece TTK m. 1449 uygulama alanı bulacaktır.

ağırlaşması sigorta ettirenin eylemi veya sigorta ettirenin üçüncü kişinin rizikoyu ağırlaştırıcı davranışlarına izin vermesi sonucu oluşan riziko ağırlaşmalarıdır. Bu itibarla subjektif riziko ağırlaşmasında sigorta ettirenin iradesi esas alınır. Subjektif riziko ağırlaşmasını gerçekleştirebilecek ilk kişi sigorta ettirendir. Sigorta ettiren sigorta sözleşmesinin tarafı ve sözleşmede prim ödeme borcu yüklenen kişidir⁴⁰⁵. Sigorta ettiren gerçek kişi olabileceği gibi tüzel kişi de olabilir. Gerçek kişinin ayırt etme gücüne sahip olması yeterlidir, fiil ehliyeti aranmaz. Tüzel kişi, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu (TMK)⁴⁰⁶ m. 50 gereğince organları vasıtası ile hukuk alanında hareket edebilir, buna binaen organların fiili tüzel kişinin fiili gibi varsayılarak organların gerçekleştirdiği riziko ağırlaştırmalarından tüzel kişiyi sorumlu tutmak gerekir⁴⁰⁷.

b) Sigortalı

TKK m. 1412'de sigorta ettirenin bilgisine ve davranışına hukuki sonuç bağlanan durumlarda sigortadan haberi olan sigortalının, temsilcinin ve lehtarın davranışlarının sigorta ettirenin davranışları gibi dikkate alınacağı hüküm altına alınmıştır. Hükümde sayılan kişilerin davranışları sigorta ettirene izafe edilerek kanunun öngördüğü hukuki sonuçlar somut olaya uygulanmaktadır⁴⁰⁸.

Sigortalının davranışı TTK m. 1412 kapsamında sigorta ettirene izafe ettirilebilecektir. Sigortalı, zarar sigortalarında üçüncü şahıs lehine sigorta sözleşmesi yapıldığında, menfaati sigorta ettirilen kişidir. Rizikonun gerçekleşmesinden zarar görecektir olan kişi ve doğan hakların sahibi sigortalıdır⁴⁰⁹. Sigortalı menfaati sigortalanan kişi olması dolayısıyla rizikonun ağırlığını etkileyebilecek konumdadır, zira menfaat çoğu zaman sigortalının etki alanındadır⁴¹⁰. Bu itibarla sigortalının da rizikoyu ağırlaştırmama ve ağırlaşan rizikoyu ihbar etme görevi bulunmaktadır. Bu görevlerin yerine getirilmemesi halinde yaptırım uygulanabilecektir. Sigortalının davranışı dolayısıyla gerçekleşen riziko ağırlaşması da sigorta ettirenin meydana

⁴⁰⁵ KENDER, s. 247.

⁴⁰⁶ RG, 8/12/2001, S. 24607.

⁴⁰⁷ OMAĞ, s. 65; İMRE, s. 294.

⁴⁰⁸ YAZICIOĞLU/ŞEKERÖĞÜZ, s.

⁴⁰⁹ KENDER, s.252; ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 122-123.

⁴¹⁰ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 122-123.

getirdiği subjektif riziko ağırlaşması niteliğindedir⁴¹¹. Fakat burada sigortalının sigorta sözleşmesinden haberdar olması şartı aranmaktadır.

TTK “sigortalı” terimini hayat sigortalarında riziko şahsını ifade etmek için de kullanmaktadır. Hayat sigortalarında sigorta ettirenin hayatı üzerine sigorta yapılabileceği gibi üçüncü bir şahsın hayatı üzerine de sigorta yapılabilir⁴¹². Bu üçüncü kişi sigortalı yani riziko şahsıdır⁴¹³. Başkasının hayatı üzerine yapılan sigortalarda bütün hak ve borçlar sigorta ettirene aittir, riziko şahsı sadece sigortalanan rizikonun üstünde gerçekleşeceği kişi, sigortanın konusudur⁴¹⁴. Bu nedenle riziko şahsı rizikoyu ağırlaştırmama görevi ile yükümlü değildir ve davranışları sigorta ettirene izafe edilemez⁴¹⁵. Riziko şahsı tarafından riziko ağırlaştırılırsa riziko şahsının davranışının sigorta ettirenin iradesine bağlanamaması hasebiyle subjektif riziko ağırlaşması değil, objektif riziko ağırlaşması gerçekleşir.

c) Temsilci

TTK m. 1412’de davranışları sigorta ettirene izafe edilen diğer kişi temsilcidir. Buradaki temsilciden anlaşılması gereken sigorta hukuku anlamında temsilcidir⁴¹⁶. Temsilci, sigorta ettirene yüklenen yükümlülükleri yerine getirmek

⁴¹¹ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 479. eTTK döneminde sigortalının davranışlarının riziko ağırlaşmasına sebebiyet vermesi halinde sigorta ettirenin rizikoyu ağırlaştırmasına ilişkin hükümlerin kıyasen uygulama alanı bulacağı ifade edilmekteydi. Bknz: OMAĞ, s. 20; BOZER, Sigorta Hukuku 1965, s. 230-231. BOZER, Sigorta Hukuku 2009, s. 90-91. ARSEVEN, subjektif riziko ağırlaşmasının sigorta ettiren veya sigortalı tarafından meydana getirilebileceğini ifade etmiş fakat sigortalının eTTK m. 1291’in emredici hüküm olması hasebiyle riziko ağırlaşmasına ilişkin olarak görev altına sokulamayacağı görüşündedir. Bknz: ARSEVEN, Sigorta Hukuku, s. 114-116.

⁴¹² KENDER, s. 262.

⁴¹³ Aslında sigortalı terimi zarar sigortalarında üçüncü kişi lehine yapılan sigortalarda kullanılması gereken bir terimdir, hayat sigortalarında hayatı sigortalanan üçüncü kişiye riziko şahsı demek daha doğru olacaktır. Bknz: KENDER, s. 262.

⁴¹⁴ KENDER, s. 262; ŞENOCAK, Riziko Şahsı, s. 76.

⁴¹⁵ ŞENOCAK, riziko şahsının görevleri yerine getirmekle yükümlü olmadığını belirtmekle birlikte, TTK m. 1412’de yer alan “sigortalı” ibaresinin riziko şahsını da kapsadığını belirtmektedir. Dolayısı ile riziko şahsının davranışlarının sigorta ettirene izafe edilebileceği görüşündedir. Öte yanda ŞENOCAK, TTK m. 1412’de yer alan “sigorta sözleşmesinden haberdar olma” ifadesinin zarar sigortalarındaki sigortalıyı çağrıştırdığını, zira hayat sigortalarında TTK m. 1490 gereğince riziko şahsının iznin veya icazetinin alınması gerektiğinin, bu nedenle de riziko şahsının sigortadan haberdar olmamasının pek mümkün olmadığını ifade etmiştir. ŞENOCAK, Riziko Şahsı, s. 76-77.

⁴¹⁶ Kemal ŞENOCAK, “TTK m. 1412 Anlamında Sigorta Ettirenin Temsilcileri”, **Sigorta Hukuku Sempozyumları**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2018, s. 194; ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 125.

için sigorta ettirenin yerine geçen kişidir⁴¹⁷. Borçlar hukuku anlamında temsilci kavramından farklılaşmaktadır⁴¹⁸. Sigorta hukuku anlamında bir kişinin temsilci sayılabilmesi için hukuken temsilci olmasına gerek yoktur, sigorta ettirenin temsilciyi bilinçli olarak görevlendirmesi yeterlidir⁴¹⁹. Sigorta ettirenin temsilciye davranış yükümlülüklerini tamamen bırakmış olması yani kendisinin durum üzerinde hâkimiyetinin olmaması gerekmektedir⁴²⁰. Başka bir ifadeyle temsilcinin anlamlı sayılabilecek ölçüde devrede olması gerekmektedir. Örneğin eşyanın vasıtasız zilyedi temsilci konumunda olabilir. Yangına karşı sigortada kiracı eşyanın vasıtasız zilyedi olması dolayısıyla hukuken temsilci olmasa da sigorta hukuku bakımından temsilcidir⁴²¹. Buna göre temsilci sigorta ettirenin iradesi doğrultusunda temsil veya benzeri ilişki çerçevesinde riziko ile ilgili tasarruf alanının hâkimidir⁴²².

Sigorta hukuku anlamında temsilci, TTK m. 1412 kapsamında sigorta ettirenin yerine geçecektir. Yani temsilcinin davranışları sigorta ettirene izafe edilecektir. Temsilci, sigorta hukuku bağlamında üçüncü kişi olarak değerlendirilmeyecek, temsilcinin davranışları sigorta ettirenin davranışymış gibi varsayılacaktır. Bu cihetle temsilcinin rizikoyu ağırlaştırması subjektif riziko ağırlaşmasına sebebiyet verecektir. Sigortalının temsilcisi de TTK m. 1412 uygulaması kapsamında sigorta ettirenin davranışı gibi sonuç doğurmalıdır⁴²³.

Doktrinde bazı yazarlar kanuni ve iradi temsilcilerin de temsil kurumu kapsamında sigorta ettirenin temsilcileri olduğu ve onların davranışının sigorta ettirene izafe edilmesi gerektiğini dile getirmektedir⁴²⁴.

⁴¹⁷ ÜNAN, s. 123; ŞENOCAK, Temsilci, s. 194.

⁴¹⁸ ŞENOCAK, Temsilci, s. 194; ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 125.

⁴¹⁹ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 124; ŞENOCAK, Temsilci, s. 195.

⁴²⁰ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 124.

⁴²¹ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 125; ŞENOCAK, Temsilci, s.196-197-197.

⁴²² ŞENOCAK, Temsilci, s. 194.

⁴²³ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 125-126.

⁴²⁴ OMAĞ, s. 65; İMRE, s. 294-295; ŞENOCAK, Mesleki Sorumluluk Sigortası, s. 228. Rizikonun ağırlaşmasına sigortalının kendi fiiliyle sebep olabileceği gibi onun kendi yanında çalıştırdığı ve bu nedenle kanunen fiillerinden sorumlu olduğu kişilerin de rizikonun ağırlaşmasına sebebiyet vereceği ifade edilmiştir. Bknz: DOĞANAY, s. 3058; ATABEK, s. 238.

d) Lehtar

TTK m. 1412 kapsamında lehtarın davranışlarının da sigorta ettirene izafe edileceği hüküm altına alınmıştır. Lehtar, hayat sigortalarında lehine sigorta yapılan şahıstır. Sigorta bedelini talep etme hakkını haizdir⁴²⁵.

Doktrinde lehtarın davranışlarının sigorta ettirenin davranışları gibi sonuç meydana getirmesi doğru görülmemiştir⁴²⁶. Lehtar sadece hak sahibidir. Hayat sigortalarında rizikonun ağırlaşması zaten sınırlı hallerde mevcuttur. Rizikonun lehtar tarafından ağırlaşması ise oldukça güçtür.

e) Sigorta Ettirenin İzniyle Davranışta Bulunan Üçüncü Kişiler

TTK m. 1444/2’de sigorta ettirenin izniyle üçüncü kişiler tarafından rizikoyu arttırıcı işlemde bulunulması halinde bildirim görevi öngörülmüştür⁴²⁷. TTK m. 1444/1’de sadece sigorta ettiren ifadesine yer verilerek rizikoyu ağırlaştırmama görevi yalnızca sigorta ettirene yüklenmiş gibi görünse de yukarıda bahsettiğimiz üzere TTK m. 1412 kapsamında sigortalı, temsilci ve lehtar da rizikoyu ağırlaştırmama görevine tabidir. Bunun yanı sıra sigorta ettirenin izin verdiği üçüncü kişilerin davranışından da sigorta ettireni mesul tutmak gerekir. Eğer sigorta ettirenin izni doğrultusunda üçüncü kişi bir davranışta bulunuyor ve bu nedenle de riziko ağırlaşıyor ise riziko ağırlaşması sigorta ettirenin iradesine bağlanabileceği için subjektif riziko ağırlaşması gerçekleşmiş olacaktır⁴²⁸. Bu bağlamda sigorta ettiren üçüncü kişilerin rizikoyu ağırlaştırmama davranışlarına izin vermeme görevi de altındadır.

Burada söz konusu olan üçüncü kişiler temsilciler değildir, yani sigorta hukuku anlamında temsilcilerden başka üçüncü kişilerin davranışları mevzubahistir. Sigorta ettirenin temsilcisi konumunda, rizikonun yönetimi kendisinde olan kişilerin

⁴²⁵ KENDER, s.263.

⁴²⁶ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 126.

⁴²⁷ Kanun koyucu TTK m. 1444/2’de sigorta ettirenin izniyle başka bir kişi tarafından rizikonun ağırlaştırılması durumunu hükme bağlamıştır. Burdaki “başkası” sözcüğünü geniş yorumlamak gerekir. Sigorta ettiren, temsilci ve sigortalı dışındaki sigorta ettirenin izniyle rizikoyu ağırlaştıran herkes başkası olarak yani üçüncü kişi olarak kabul edilmelidir. Bknz: ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 479.

⁴²⁸ ÜNAN da eserinde subjektif riziko ağırlaşmasını tanımlarken sigorta ettirenin başkasının rizikoyu ağırlaştırmasına izin vermesinin de subjektif riziko ağırlaşmasına sebebiyet vereceğini ifade etmiştir. Bknz: ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 468-469.

sebept olduğu riziko ağırlaşmaları doğrudan sigorta ettirene izafe edilecektir⁴²⁹. Zira sigorta ettiren iradesi doğrultusunda birini temsilci olarak görevlendirirse artık temsilcinin sigorta ettirenin izin verdiği veya vermediği bütün davranışları sigorta ettirene izafe edilebilecektir. Örneğin yangın sigortasına karşı sigortalanan konutta kiracı var ise kiracı sigorta ettirenin sigorta hukuku anlamında temsilcisidir, zira eşyaya vasıtasız zilyettir. Bu takdirde kiracı evin içine şömine yaptırırsa sigorta ettiren şömine yapımına izin vermemiş olsa dahi subjektif riziko ağırlaşması söz konusu olacaktır.

Üçüncü kişilerin davranışı ile rizikonun ağırlaşması hali, kural olarak objektif riziko ağırlaşmasına neden olur⁴³⁰. Ancak sigorta ettirenin rizikoyu ağırlaştırıcı davranışa izin vermesi halinde riziko ağırlaşması sigorta ettirenin iradesi ile bağdaşmaktadır. Zira sigorta ettirenin kendi davranışı ile rizikoyu ağırlaştırması ile üçüncü kişinin davranışına izin vermesi nedeni ile rizikonun ağırlaşması arasında bir fark yoktur⁴³¹, iki davranış da esasen sigorta ettirenin iradesi doğrultusunda gerçekleşmektedir⁴³².

Sigorta ettirenin “izin vermesi” kavramını geniş yorumlamak gerekir, sigorta ettiren üçüncü kişiden bizzat istemde bulunması halinde de üçüncü kişinin davranışını onaylaması halinde de sigorta ettirenin izin vermesinden bahsedilir⁴³³. Fakat bu izin açık olarak verilmelidir, üçüncü kişinin rizikoyu ağırlaştırıcı hareketini önlemeyerek buna katlanması izin verdiği anlamına gelmeyecektir⁴³⁴. Zira sigorta ettirene objektif riziko ağırlaşmalarını ortadan kaldırma görevi yüklenmemiştir, sadece objektif riziko ağırlaşmalarını ihbar görevi yüklenmiştir⁴³⁵. Bu nedenle sigorta ettirenin üçüncü kişinin gerçekleştirdiği riziko ağırlaşmalarını önlemek zorunda olmaması dolayısıyla “önlememe” durumunun sigorta ettirenin izni anlamına geleceği yorumu yapılamaz⁴³⁶.

⁴²⁹ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 479.

⁴³⁰ KENDER, s. 310; OMAĞ, s. 66-67.

⁴³¹ OMAĞ, s. 66; ŞENOCAK, Mesleki Sorumluluk Sigortası, s. 228; AYHAN/ÇAĞLAR/ÖZDAMAR, s. 187.

⁴³² ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 479.

⁴³³ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 479.

⁴³⁴ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 479. OMAĞ ve ARSEVEN zimmi olarak izin verilebileceği görüşündedir. Bknz: OMAĞ, s. 66; ARSEVEN, Sigorta Hukuku, s. 117.

⁴³⁵ ÜNAN, Sigorta Ettirenin Görevleri, s. 64

⁴³⁶ ÜNAN, üçüncü kişinin sigorta ettirenin açık izni olmaksızın rizikoyu ağırlaştırması halinde ve sigorta ettirenin de bunu önlememesi durumunda sigorta ettirenin rizikoya kusuruyla sebep olmuş

Rizikoyu ağırlaştırıcı davranışını gerçekleştirmeden önce üçüncü kişiye izin verilmesi gerekmektedir⁴³⁷. Üçüncü kişinin davranışıyla riziko ağırlaştıktan sonra sigorta ettirenin bu durumu öğrenmesi ve davranışı onaylaması, ağırlaşan rizikoyu ortadan kaldırmak görevi ile yükümlü olmadığı için sigorta ettirenin izni anlamına gelmemektedir. Ancak ağırlaşan rizikoyu bildirmeme görevini ihlal ettiği anlamına gelir.

C. OBJEKTİF RİZİKO AĞIRLAŞMASI

Objektif riziko ağırlaşması, sigorta ettirenin fiili olmadan üçüncü bir şahsın fiiliyle ya da doğal bir olayla rizikonun ağırlaşmasıdır⁴³⁸. Söz konusu ağırlaşma sigorta ettirenin iradesinden bağımsız bir şekilde dışardan gelen faktörler dolayısıyla meydana gelmektedir⁴³⁹. Başka bir ifadeyle sigorta ettirenin, sigortalının, temsilcinin veya sigorta ettiren tarafından izin verilen davranışı gerçekleştiren üçüncü kişinin dışındaki kişilerin davranışlarıyla gerçekleştirdiği riziko ağırlaşmaları ve doğal olayların gerçekleştirdiği riziko ağırlaşmaları objektif riziko ağırlaşması kapsamındadır. Bu halde sigorta ettirene objektif riziko ağırlaşması söz konusu olduğunda yüklenebilecek tek görev ağırlaşan rizikoyu ihbar görevidir⁴⁴⁰.

TTK m. 1444/2 sigorta ettirenin bilgisi dışında gerçekleşen riziko ağırlaşmalarını ihbar görevi öngörülmüştür. Bu ifadeyle objektif riziko ağırlaşması söz konusu olduğunda sigortacıya beyan görevi yüklenmiştir⁴⁴¹ fakat ifade eksik şekilde kaleme alınmıştır. Sigorta ettirenin “bilgisi dışında” değil, “iradesi dışında meydana gelmişse” ifadesinin kullanılması daha isabetli olacaktır, zira objektif riziko ağırlaşması doğal bir olay sonucunda da meydana gelebilir ve bu doğal olay sigorta ettirenin bilgisi dâhilinde olabilir ama iradesi dışında gerçekleşmiştir⁴⁴².

sayılması ve TTK m. 1429/1’in somut olaya uygulanması gerektiği görüşündedir. Bknz: ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 473.

⁴³⁷ YENER, s. 335.

⁴³⁸ KENDER, s. 310.

⁴³⁹ ERİŞ, s. 6209; KENDER, Sigorta Hukuku 1999, s. 200; KAYIHAN, s. 79; FRANKO, s. 112.

⁴⁴⁰ KENDER, s. 310; ŞENOC AK, Riziko Ağırlaşması, s. 216.

⁴⁴¹ KAYIHAN/GÜNERGÖK, s. 240-241.

⁴⁴² KENDER, s. 312. CAN, hem kanunda hem de sigorta genel şartlarında sadece subjektif riziko ağırlaşmalarının öngörüldüğünü belirtmekle birlikte sigorta sözleşmelerinde tarafların azami iyi niyeti

Sel, deprem gibi doğal afetler veya iklim değişikliği gibi doğal olayların neden olduğu riziko ağırlaşmaları objektif riziko ağırlaşmalarıdır. Mevzuatta gerçekleşen değişiklikler de rizikonun gerçekleşme ihtimalini veya doğacak zarar miktarını artmasına neden olarak objektif riziko ağırlaşmasına sebebiyet verebilir⁴⁴³. Sigorta ettirenin fiili ile riziko ağırlaşmasına sebebiyet verdikten sonra ağırlaşmayı ortadan kaldıracak önlemler alması halinde bu önlemlerin sigorta ettirenin iradesi dışında ortadan kalkarak rizikonun önceki ağırlaşmış haline dönmesi de objektif riziko ağırlaşmasıdır⁴⁴⁴.

D. SÖZLEŞME İLE BELİRLenen RİZİKO AĞIRLAŞMALARI

TTK m. 1444/2’de sigorta sözleşmesinde açıkça riziko ağırlaşması olarak kabul edilmiş bulunan hususlardan birisinin gerçekleşmesi halinde sigorta ettirene bildirim görevi yüklenmiştir. Kanunun bu düzenlemesinden tarafların sigorta sözleşmesinde rizikoyu ağırlaştıracak değişiklikleri iradeleri doğrultusunda kararlaştırabilecekleri çıkarılmaktadır⁴⁴⁵. Buna göre taraflar sözleşmeyi düzenlerken riziko ağırlaşmasına sebebiyet verecek durumları öngörebilirler. Öngörülen durumların gerçekleşmesi halinde ise sigorta ettiren bu durumu derhal sigortacıya bildirecektir.

TTK m. 1444/2 ilk bakışta sözleşmeyle tarafların iradesi doğrultusunda belirleyecekleri her riziko değişiminin, riziko ağırlaştırması olarak sözleşmede öngörülebileceği izlenimi oluşturmaktadır. Fakat sigorta hukukunda riziko ağırlaşması kavramı unsurları belirli olan bir kavramdır ve riziko ağırlaşmasının bu unsurlarının somut olayda olmaması halinde taraflar sözleşmede o durumu riziko ağırlaşması olarak öngörseler dahi riziko ağırlaşmasından bahsedilemeyecektir⁴⁴⁶. Bu

gözeterek hareket etmeleri gerektiğini dile getirmiş, bu kapsamda her türlü riziko ağırlaşmasının sigortacıya bildirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bknz: Mertol CAN, **Mesleki Sorumluluk Sigortası Genel Şartlarına Genel Bir Bakış**, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2006, s. 45.

⁴⁴³ Örneğin, hukuki himaye sigortasında yargılama masraflarına ilişkin düzenlemelerin değişmesi doğacak zarar miktarının artmasına neden olabilir. Bu halde objektif riziko ağırlaşmasından bahsedilir. Bknz: YENER, s. 344.

⁴⁴⁴ YENER, s. 351.

⁴⁴⁵ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 479.

⁴⁴⁶ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 480.

cihetle tarafların sözleşmede öngördükleri riziko ağırlaşmaları, ancak riziko ağırlaşmasının unsurlarını bünyesinde barındırdığı takdirde TTK anlamında bir riziko ağırlaşması söz konusu olur. Riziko ağırlaşmasına ilişkin hükümlerin somut olayda uygulanabilmesi için riziko ağırlaşması unsurlarının mevcut olması gerekecektir.

Sözleşmede riziko ağırlaşması adı altında ağırlaşmanın unsurlarını barındırmayan riziko değişimlerinin öngörülmesi sigorta ettirenin aleyhine bir durum oluşturacaktır⁴⁴⁷. Bu da zaten TTK m. 1452/3 ile yasaklanmıştır.

Sözleşmede riziko ağırlaşmalarına ilişkin belirli riziko değişikliklerinin öngörülmesi, sözleşmede açıkça bunların sınırlı sayıda olduğu belirtilmedikçe, sözleşmede belirtilmemiş olan riziko ağırlaşmalarına yaptırım uygulanmayacağı anlamına gelmeyecektir⁴⁴⁸. Yani riziko ağırlaşmalarının sözleşmede öngörülmesi bunların sınırlı sayıda öngörüldüğü manasına gelmeyecektir. Ancak sözleşmede açıkça, öngörülen hallerin riziko ağırlaşmasına sebebiyet vereceği düzenlenirse sözleşme dışındaki riziko ağırlaşmalarına herhangi bir yaptırım uygulamak mümkün olmayacaktır.

⁴⁴⁷ AYLI, İnşaat Sigortası, s. 272; ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 480.

⁴⁴⁸ YENER, s. 357.

VI. SİGORTA ETTİRENE TTK M. 1444 İLE YÜKLENEN GÖREVLER

A. RİZİKROYU AĞIRLAŞTIRMAMA GÖREVİ

1. Genel Olarak

TTK m. 1444/1’de rizikoyu ağırlaştırmama görevi öngörülmüştür⁴⁴⁹.

TTK m. 1444/1 “*Sigorta ettiren, sözleşmenin yapılmasından sonra, sigortacının izni olmadan rizikoyu veya mevcut durumu ağırlaştırarak tazminat tutarının artmasını etkileyici davranış ve işlemlerde bulunamaz.*” şeklinde düzenlenmiştir⁴⁵⁰. Yukarıda da değindiğimiz üzere bu fıkra ile sigorta ettirenin aktif eylemiyle rizikoyu ağırlaştıramayacağı hükme bağlanmıştır. Bu itibarla sigorta ettiren rizikonun gerçekleşme ihtimalini veya doğacak tazminat miktarını arttıracak davranışları gerçekleştiremeyecektir⁴⁵¹. Esasında burada sigorta ettirene yüklenen görev rizikoyu ağırlaştıracak davranışları yapmama görevidir⁴⁵².

Bu yükümlülüğün öngörülme amacı madde gerekçesinde de belirtildiği üzere sigorta sözleşmelerinin devamlı bir ilişkiyi düzenlemesi hasebiyle tarafların tek

⁴⁴⁹ eTTK döneminde kanunda açıkça böyle bir görev düzenlenmemiştir fakat doktrinde buna rağmen sigorta ettirenin rizikoyu ağırlaştırmama görevi olup olmadığı konusunda tartışmalar söz konusuydu. Bazı yazarlar eTTK döneminde de sigorta ettirenin rizikoyu ağırlaştırmamakla yükümlü olduğunu savunmuştur. Bknz: MEMİŞ, s. 165; İMRE, s. 296; AYLİ, s. 26; ARSEVEN, Sigorta Hukuku, s. 118; KANER, s. 318. Bazı yazarlar ise sigorta ettirenin eTTK m. 1291/1 ile rizikoyu ağırlaştırmama görevinin olmadığını savunmuştur. Bknz: OMAĞ, s. 66; ÜNAN, s. 179. TTK ile bu tartışmalara nokta konulmuş, kanun koyucu sigorta ettirenin rizikoyu ağırlaştırmama görevini açık bir şekilde düzenlemiştir.

⁴⁵⁰ ÜNAN, maddede yer alan “*rizikoyu veya mevcut durumu*” ifadesinde yer alan mevcut durumu ibaresinin riziko dışında ne kastedilmiş olduğunun anlaşılmadığını dile getirmiştir. Bknz: ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 474. KENDER ise bu ifadenin “*rizikonun mevcut durumu*” şeklinde anlaşılması gerektiğini belirtmiştir. Bknz: KENDER, s. 311.

⁴⁵¹ Madde lafzında her ne kadar “*tazminat tutarını artmasını etkileyici davranış*” ifadesi kullanılsa da daha önce de değindiğimiz üzere rizikonun gerçekleşme ihtimalini arttırıcı davranışlar da riziko ağırlaşması kapsamındadır, dolayısı ile rizikoyu ağırlaştırmama görevinin de kapsamındadır. Bknz: KENDER, s. 312; MERGEN BAYER, s. 46.

⁴⁵² YENER, s. 373.

başlarına sözleşme süresi boyunca sözleşmenin şartlarında değişiklik yapamamalarının temin edilmesidir. Rizikoyu ağırlaştırmama görevi de sigorta ettiren tarafından prim aleyhine bir değişiklik yapılmaması için düzenlenmiştir⁴⁵³. Fakat hayatın olağan akışında rizikonun değişime uğraması muhtemeldir ve sigortacı da bunun farkındadır. Buna rağmen sigortacının, sigorta ettirenin sigortalı menfaatin kendi tasarruf alanında olması avantajını da kullanarak rizikoyu ağırlaştırıcı davranışlarda bulunmamasını beklemesi, haklı bir beklenti olacaktır. Bu itibarla kanun koyucunun rizikoyu ağırlaştırmama görevini TTK ile birlikte açıkça düzenlemesi yerinde olmuştur⁴⁵⁴.

2. Görevin Kapsamı ve Görevle Yükümlü Olan Kişiler

Sözleşmenin kurulmasından itibaren rizikonun ağırlaşması ihtimali doğduğu için sigorta ettirenin rizikoyu ağırlaştırmama görevi doğmaktadır⁴⁵⁵. Bu nedenle riziko ağırlaşmasının unsurlarından olan “riziko değişikliğinin sözleşmenin kurulmasından sonra gerçekleşmesi” şartının kapsamı çerçevesinde rizikoyu ağırlaştırmama görevinin başlayacağı zaman da belirlenecektir⁴⁵⁶.

Rizikonun ağırlaştırılmaması görevi kapsamında yukarıda da değindiğimiz üzere sadece subjektif riziko ağırlaşmaları yer almaktadır⁴⁵⁷. Bu nedenle subjektif riziko ağırlaşmasında değindiğimiz bütün hususlar rizikoyu ağırlaştırmama görevi bakımından geçerli olacaktır⁴⁵⁸.

⁴⁵³ OMAĞ, s. 82; Memet Sinan CEBE, **Uygulamalı Sigorta Hukuku**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2018, s. 343.

⁴⁵⁴ Sözleşme ile de sigorta ettirenin rizikoyu ağırlaştırmayacağı veya ağırlaşan rizikoyu ihbar edeceği sözleşmesel görev olarak kararlaştırılabilir. Bu halde TTK m. 1449’un mu yoksa TTK m. 1444-1445 hükümlerinin mi uygulanacağı değerlendirilmesi gereken bir husustur. Bizim de katıldığımız görüşe göre sözleşmesel görev olarak rizikonun ağırlaşmasına ilişkin görevler sigorta ettirene yüklendiği takdirde bu kanunun tanıdığı hukuksal olanaklardan vazgeçildiği anlamına gelmemelidir. Bu halde sigortacı hem TTK m. 1444-1445 hem de TTK m.1449 hükümlerine başvurma olanağına sahip olmalıdır. Bknz: ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 466-467.

⁴⁵⁵ YENER, s. 377; ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 470.

⁴⁵⁶ Detaylı bilgi için bknz: “Riziko Değişikliğinin Sözleşmenin Kurulmasından Sonra Gerçekleşmesi” başlığı, s. 43 vd.

⁴⁵⁷ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 468-469; KENDER, s. 310; Sema GÜLEÇ UÇAKHAN, “Kara Taşıma Sigortalıları”, **Sigorta Davaları**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2020, s. 364.

⁴⁵⁸ Detaylı bilgi için bknz: s. 75 vd.

Sigorta ettiren TTK m. 1444/1 uyarınca sigortacının izni olmaksızın kendi davranışlarıyla veya üçüncü kişilerin davranışlarına izin vermek suretiyle rizikoyu ağırlaştırmamak görevi ile yükümlüdür. Ancak sigorta ettiren, sigortacıya gerçekleştirmeyi planladığını veya üçüncü kişinin davranışlarına izin vermeyi düşündüğünü bildirdiği ve sigortacı da bu bildirime olumlu yanıt verdiği takdirde sigorta ettirenin rizikoyu ağırlaştırma görevinden bahsedilemeyecektir⁴⁵⁹.

Subjektif riziko ağırlaşmasını gerçekleştirebilecek diğer kişiler ise TTK m. 1444/1'de açıkça öngörülme de TTK m. 1412 gereğince sigortalı, sigorta hukuku anlamında sigorta ettirenin temsilcisi ve lehtardır. Sigorta ettirenin izni doğrultusunda üçüncü kişilerin rizikoyu ağırlaştırması rizikoyu ağırlaştırmama görevinin ihlal edildiği anlamına gelecektir⁴⁶⁰. Zira bunların davranışları sigorta ettirene izafe edilebilecektir. Bu nedenle bunlar da rizikoyu ağırlaştırmama görevi ile yükümlüdür. Fakat bunların rizikoyu ağırlaştırmama görevi ile yükümlü olabilmeleri için sözleşmeden haberdar olmaları şarttır, aksi halde bunlara rizikoyu ağırlaştırmama görevi yüklenemeyecektir⁴⁶¹. Bunların davranışları ile rizikoyu ağırlaştırması halinde görevin ihlal edilmesi söz konusu olacaktır⁴⁶². Riziko şahsı ise rizikoyu ağırlaştırmama görevi ile yükümlü değildir⁴⁶³.

3. Rizikoyu Ağırlaştırmama Görevinin İhlali

Rizikoyu ağırlaştırmama görevi sigorta ettirene ağırlaşmaya sebep olacak davranışlarda bulunmayı yasaklamıştır. Bu nedenle rizikoyu ağırlaştıracak davranışlarda bulunulması ile rizikoyu ağırlaştırmama görevi ihlal edilmiş olur. Sigorta ettiren rizikoyu ağırlaştırmama görevini ihlal ederek sigorta himayesinden tamamen veya kısmen vazgeçmiş olur.

Sigorta ettiren riziko ağırlaştıktan sonra bunu kaldırır veya riziko faktörlerinde yapacağı değişiklik ile rizikoyu aynı zamanda hafifleterek prim-riziko

⁴⁵⁹ YENER, s. 377; MERGEN BAYER, s. 30.

⁴⁶⁰ YENER, s. 379-379; AYLI, İnşaat Sigortası, s. 269; ŞENOCAK, Riziko Ağırlaşması, s. 206; AYLI, Riziko Ağırlaşması, s. 177.

⁴⁶¹ KAYIHAN/GÜNERGÖK, s. 239.

⁴⁶² YENER, s. 381; YAZICIOĞLU/ŞEKER ÖĞÜZ, s. 161.

⁴⁶³ YENER, s. 381.

denmesini eski hale getirir ise artık rizikoyu ağırlaştırmama görevini de ihlal etmiş sayılmayacaktır⁴⁶⁴. Aynı zamanda teminat altına alınan bir rizikoyu, ağırlaştırmama görevi ile yükümlüdür, yoksa teminat dışı rizikoları ağırlaştırmasında bir bahis yoktur⁴⁶⁵.

Sigorta ettiren rizikoyu ağırlaştırmama görevini belli kusur dereceleri ile ihlal eder. Özel hukukta kusur dereceleri kast ve ihmalden oluşmaktadır⁴⁶⁶. Hukuka aykırı sonucun istenerek yapılması halinde kasttan, hukuka aykırı sonucun istenmemesiyle birlikte bu sonucun gerçekleşmemesi için yeteri kadar dikkat ve özenin gösterilmemesi dolayısıyla hukuka aykırı sonucun gerçekleşmesi halinde ihmalden bahsedilir⁴⁶⁷.

Kast kusurun en ağır derecesidir. Kişi hukuka aykırı davranışı gerçekleştirirken bu davranışın gerçekleşmesi sonucunda hukuka aykırı durumun gerçekleşeceğinin bilincindedir⁴⁶⁸. Kastın iki derecesi vardır: doğrudan kast ve dolaylı kast. Doğrudan kastta hukuka aykırı sonuç öngörülmekte ve bu sonuç istenilmektedir⁴⁶⁹. Dolaylı kastta ise kişi hukuka aykırı sonucu doğrudan doğruya istememektedir fakat sonucun doğma ihtimalinin farkındadır ve bunu göze alarak hareket etmektedir⁴⁷⁰.

Hukuka aykırı sonuç istenmemesine rağmen bu sonucun yeterli dikkat ve özenin gösterilmemesi nedeniyle ortaya çıkması durumunda ihmalden söz edilir⁴⁷¹. İki çeşit ihmal vardır: hafif ihmal ve ağır ihmal. Hafif ihmalde, hukuka aykırı sonucun gerçekleşmemesi için gösterilecek dikkat ve özen herkesin gösterebileceği dikkat ve özen değildir, dikkatli ve tedbirli kimselerin gösterebileceği dikkat ve özenin gösterilmemesi halinde hafif ihmalden bahsedilecektir⁴⁷². Ağır ihmal, fiili

⁴⁶⁴ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 469-470.

⁴⁶⁵ ARSEVEN, Sigorta Hukuku, s. 113.

⁴⁶⁶ OĞUZMAN/ÖZ, Cilt 2, s. 54; Günhan GÖNÜL KOŞAR, **Haksız Fiil Sorumluluğunda Kusur ve Etkisi**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2020, s. 175; ATAMER, s. 39.

⁴⁶⁷ OĞUZMAN/ÖZ, Cilt 2, s. 54; YENER, s. 382-383; GÖNÜL KOŞAR, s. 177-191.

⁴⁶⁸ TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 493; OĞUZMAN/ÖZ, Cilt 2, s. 56

⁴⁶⁹ TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 493; OĞUZMAN/ÖZ, Cilt 2, s.56; GÖNÜL KOŞAR, s. 178.

⁴⁷⁰ TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 493; OĞUZMAN/ÖZ, Cilt 2, s.56; GÖNÜL KOŞAR, s. 180-181.

⁴⁷¹ OĞUZMAN/ÖZ, Cilt 2, s. 57; YENER,382-383.

⁴⁷² OĞUZMAN/ÖZ, Cilt 2, s. 58; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 496; YENER, s. 383-384; GÖNÜL KOŞAR, s. 202.

işleyen kişinin şartlarına sahip olan herkes tarafından gösterilecek dikkat ve özenin gösterilmemesidir⁴⁷³.

Rizikoyu ağırlaştırmama yükümlülüğün ihlali halinde özel hukuktaki kusur dereceleri özellikle TTK m. 1445/5'de öngörülen yaptırımları uygularken önemlidir, yoksa rizikoyu ağırlaştırmama görevinin ihlali için kusur şart değildir⁴⁷⁴. Rizikonun ağırlaşması halinde sigorta ettirenin kusurunu belirlerken değerlendirilecek durum, sigorta ettirenin rizikonun ağırlaşmasına yol açan davranışının, rizikonun ağırlaştırdığının bilincinde olup olmadığıdır⁴⁷⁵. Yani sigorta ettirenin davranışının sonucunda ağırlaşmanın gerçekleşeceğini bilmesi gerekir.

Sigorta ettiren yaptığı riziko değişikliği sonucunda rizikonun ağırlaşacağını bilincinde olup bu sonucu isteyerek hareket eder ise rizikoyu ağırlaştırmama görevi doğrudan kast derecesinde kasten ihlal edilmiş olacaktır. Eğer davranışı sonucunda rizikonun ağırlaşmasını istemiyor fakat ağırlaşmasını da göze alıyor ise sigorta ettirenin dolaylı kast derecesinde rizikoyu ağırlaştırmama görevini kasten ihlal ettiğinden bahsedilecektir.

Öte yandan sigorta ettiren herkesten beklenebilecek dikkat ve özeni göstermemesi nedeniyle davranışının sonucunda ağırlaşmanın gerçekleşeceğinin farkına varmadan rizikoyu ağırlaştırdı ise ağır ihmali davranışla rizikonun ağırlaşması söz konusu olacaktır. Dikkatli bir kişiden beklenebilecek dikkat ve özenin gösterilmemesi nedeniyle davranışın rizikoyu ağırlaştıracağını farkına varılmadı ise de hafif ihmali davranışla rizikoyu ağırlaştırmama görevinin ihlal edilmesi söz konusu olacaktır.

⁴⁷³ OĞUZMAN/ÖZ, Cilt 2, s. 58; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 495-496; YENER, s. 383-384; GÖNÜL KOŞAR, s. 195-196.

⁴⁷⁴ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 471-472; AYHAN/ÇAĞLAR/ÖZDAMAR, s. 187; CEBE, s. 343.

⁴⁷⁵ YENER, s. 383-387. Bir kimsenin davranışı dolayısıyla kusurlu sayılabilmesi için en azından ayırt etme gücüne sahip olması gerekir. Bknz: OĞUZMAN/ÖZ, Cilt 2, s. 61. Bu nedenle sigorta ettirenin subjektif riziko ağırlaşmasını gerçekleştirebilmesi ve ağırlaştırma davranışının kusur derecesinin tespit edilebilmesi için en azından ayırt etme gücüne sahip olması gerekir.

B. SİGORTA ETTİRENİN AĞIRLAŞAN RİZİKUYU İHBAR GÖREVİ

1. Genel Olarak

TTK m. 1444/2’de ağırlaşan rizikoyu ihbar görevi sigorta ettirene yüklenmiştir. Aslında bir nevi sözleşmenin kurulması aşamasında söz konusu olan beyan görevi sözleşmenin devamı sırasında da devam etmektedir⁴⁷⁶.

Sigorta sözleşmesi boyunca prim-riziko dengesinin korunacağını düşünen sigortacı rizikonun ağırlaşması durumunu öğrenmekte menfaati olan taraftır. Sigortacı bozulan prim-riziko dengesini öğrenmeli ve sigorta sözleşmesine müdahale edebilmelidir⁴⁷⁷. Esasında ağırlaşan rizikoyu ihbar görevi genel olarak sigortacı yararınadır. Ama en nihayetinde asıl amaç prim ve riziko dengesinin sözleşme süresi boyunca korunmasını sağlamaktır⁴⁷⁸.

2. İhbar Görevinin Kapsamı

TTK m. 1444/2 uyarınca sigorta ettiren subjektif ve objektif riziko ağırlaşmalarını ihbarla yükümlüdür⁴⁷⁹. Başka bir ifade ile riziko faktörlerinde meydana gelen değişiklik nasıl ortaya çıkarsa çıksın sigortacının sözleşmeyi feshini

⁴⁷⁶ eTTK döneminde de sigorta ettirenin ağırlaşan rizikoyu ihbar görevi düzenlenmişti. Fakat TTK’dan farklı olarak eTTK’da sadece subjektif riziko ağırlaşmalarını ihbar görevi öngörülüyordu, objektif riziko ağırlaşmalarına ilişkin açık bir hüküm yoktu, nitekim bu durum doktrinde eleştirilmiş, objektif riziko ağırlaşmalarının da hüküm altına alınması gerektiği dile getirilmiştir. Bknz: OMAĞ, s. 67-68, 89; BOZER, Sigorta Hukuku 2009, s. 91; ARSEVEN, Sigorta Hukuku, s. 116; KENDER, s. 310; AYLI, Riziko Ağırlaşması, s. 175. KANER, eTTK döneminde rizikonun ağırlaşmasını ihbar görevinin öngörülmediğini zira kanunda ihbar görevinin ihlal edilmesine ilişkin bir yaptırım bağlanmadığı, bu nedenle kanunda ifade edilen ihbarın sadece rizikonun ağırlaşmasından haberdar olmayı sağlayan bir olgu olduğu görüşündedir. Bknz: KANER, s. 318-319.

⁴⁷⁷ OMAĞ, s. 88; MERGEN BAYER, s. 40, 46; ARSEVEN, Sigorta Hukuku, s. 114; İrem ARAL, ”Tarafların Yükümlülükleri”, **Sigorta Davaları**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2020, s. 147-148.

⁴⁷⁸ AYLI, Riziko Ağırlaşması, s. 173; MERGEN BAYER, s. 42.

⁴⁷⁹ KAYIHAN/GÜNERGÖK, s. 241.

veya tadilini gerektirecek şekilde olursa sigorta ettiren bu durumu sigortacıya ihbar edecektir⁴⁸⁰.

Madde lafzında ihbar görevinin hem kusursuz hem de kusurlu subjektif riziko ağırlaşmalarını kapsayacak şekilde olduğu görülmektedir⁴⁸¹. Bu durum subjektif riziko ağırlaşmasının kasten veya ihmalen ya da kusursuz bir şekilde ortaya çıkması halinde kusur derecesi fark etmeksizin ihbar görevinin doğacağı anlamına gelmektedir.

Sigorta ettirenin rizikoyu ağırlaştırmama görevi gereği kasten rizikoyu ağırlaştırmaması gerekmektedir, fakat kanun koyucu sigorta ettirenin rizikoyu kasten ağırlaştırması halinde ikinci bir görev olarak sigorta ettirene bu ağırlaşmayı ihbar görevi yüklemiştir. Kanun koyucunun bu şekilde bir görev öngörmesi pek de gerçekçi değildir, zira bilerek isteyerek rizikoyu ağırlaştıran sigorta ettirenin bu ağırlaşmayı sigortacıya ihbar etmesi pek olası değildir⁴⁸². İhmalen rizikonun ağırlaştırılması halinde dahi sigorta ettirenin ihbar görevini yerine getirmeme ihtimali yüksektir. Sigorta ettiren sigortacıya rizikonun ağırlaştığını ihbar ederek fesih veya ek prim ödeme sonuçlarına katlanmak yerine, sessiz kalarak rizikonun gerçekleşmesi durumunda ödenecek sigorta tazminatı veya bedelinden indirim yapılmasına katlanmayı tercih edebilir⁴⁸³. Sigorta ettiren ağırlaşmayı ihbar etmeyerek riziko gerçekleşmediği takdirde sigortacıya ödemesi gerekenden daha düşük prim ödeyerek sözleşmenin başlangıcında kararlaştırılan daha ağır bir rizikoyu sigortacıya taşıtmış olacaktır. Rizikonun gerçekleşmesi halinde ise sigorta ettirenin, sigorta himayesine tamamen kavuşma ihtimali de vardır. Zira sigortacı riziko ağırlaşmasının gerçekleştiğini ispat edemeyebilir⁴⁸⁴.

TTK m. 1444/2'in lafzında “*bu işlemler bilgisi dışında yapılmışsa*” ifadesi objektif riziko ağırlaşmalarının da ihbar görevinin kapsamında olduğuna işaret

⁴⁸⁰ ARAL, s. 148. Yargıtay 17. Hukuk Dairesi 10.06. 2008 tarih, 1080/3180 sayılı kararında “*sigorta ettiren sigortacının mukavele yapılırken gerçek durumu bildiği takdirde mukaveleyi yapmamasını veya daha ağır şartlarda yapmasını gerektiren hususlarda sonradan meydana gelen değişikliği bildirmelidir*” şeklinde hüküm kurarak esaslı riziko ağırlaşmalarının ihbar görevinin kapsamına girdiğini belirtmiştir (www.kazanci.com, çevrimiçi erişim tarihi: 16.12.2023).

⁴⁸¹ YENER, s. 400; MERGEN BAYER, s. 47; ARAL, s. 149.

⁴⁸² ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 475.

⁴⁸³ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 477.

⁴⁸⁴ YENER, s. 400.

etmektedir⁴⁸⁵. Doktrinde bazı yazarlar tarafından objektif riziko ağırlaşmalarının ancak sözleşme yapılırken açıkça riziko ağırlaşması olarak kabul edilmesi halinde TTK anlamında riziko ağırlaşması teşkil edeceği görüşündedirler⁴⁸⁶.

Hükümde “sözleşme yapılırken açıkça riziko ağırlaşması olarak kabul edilmiş bulunan hususlardan biri gerçekleşirse” şeklinde sözleşmeyle riziko ağırlaşması teşkil edecek durumların belirlenebileceği öngörülmüştür. Hükümün özensiz kaleme alınması nedeniyle ilk bakışta sözleşmede ağırlaşma teşkil edeceği öngörülen riziko değişikliklerinin gerçekleşmesiyle ihbar yükümlülüğünün doğacağı düşünülmektedir. Fakat daha önce de belirttiğimiz gibi sözleşmede öngörülen riziko değişiklikleri ancak riziko ağırlaşmasının unsurlarını bünyesinde ihtiva ettiği takdirde kanunda öngörülen hüküm ve sonuçları doğurmaya elverişli olacaktır. Bu nedenle tarafların sözleşmede bir riziko değişikliğini riziko ağırlaşması olarak kararlaştırmaları bu değişikliğin meydana gelmesiyle ihbar görevinin doğacağı anlamına gelmeyecektir. Somut olayda gerçekleşen riziko değişikliğinin sözleşmede öngörülüp öngörülmemesi fark etmeksizin riziko ağırlaşmasının unsurlarını bünyesinde taşıdığı takdirde ihbar görevi doğacaktır⁴⁸⁷.

Sigorta ettiren TTK anlamında riziko ağırlaşması teşkil etmeyen bir riziko değişikliğini ihbar etmek görevi ile yükümlü değildir⁴⁸⁸. Yani her riziko değişikliğinin ihbarı gerekmemektedir, zaten riziko ağırlaşmasının bütün unsurlarına sahip olan bir riziko değişikliğinin ihbar edilmesinde sigortacının menfaati vardır. Sözleşmeyle TTK anlamında riziko ağırlaşması teşkil etmeyen riziko değişikliğinin ihbar edilmesi öngörülse dahi TTK m. 1452/3 gereğince hüküm geçersiz olacaktır, zira böyle bir görevin öngörülmesi sigorta ettireni zorlayacaktır. Bunun yanı sıra

⁴⁸⁵ YENER, s. 404; ŞENOCAK, Riziko Ağırlaşması, s. 206-207; AYLI, Riziko Ağırlaşması, s. 166; AKGÜN, s.257; KENDER, s. 312; KAYIHAN/GÜNERGÖK, s. 241.

⁴⁸⁶ AYHAN/ÇAĞLAR/ÖZDAMAR, s. 187; KABUKÇUOĞLU ÖZER, Sigorta Hukuku 2014, s. 296. Bu görüşün kabulü pek mümkün değildir, zira sigortacının sözleşme kurulurken öngörebildiği objektif riziko ağırlaşmaları ihbar edilebilecek iken öngöremediği objektif riziko ağırlaşmaları ihbar görevi kapsamına dâhil olmayacaktır. Bu durumda sigortacının yükümlülüğünü ciddi anlamda arttıracak, ağırlaşmanın negatif etkilerine maruz kalmak istemeyen sigortacı bir araştırma ve tespit sürecine girecektir. Belirlenen riziko ağırlaşmaları da primi etkileyerek primin daha yüksek belirlenmesine sebebiyet verecektir. Dolayısıyla bu durum riziko ağırlaşmasının en uygun prim belirleme işlevini zedeleyecektir.

AYLI, “sözleşme yapılırken açıkça riziko ağırlaşması olarak kabul edilmiş hususlar” ibaresinin sigorta ettirenin iradesi dışında gelişen riziko ağırlaşmalarının açıkça tayin edilmesi için kullanıldığını ifade etmiştir. Bknz: AYLI, Riziko Ağırlaşması, s. 166, dn. 67.

⁴⁸⁷ YENER, s. 396-397; AYLI, İnşaat Sigortası, s. 273; AYLI, Riziko Ağırlaşması, s. 178; ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 480.

⁴⁸⁸ BOZER, Sigorta Hukuku 2009, s. 91; OMAĞ, s. 90; AYLI, Rizikonun Ağırlaşması, s. 175.

sigortacının izin verdiği veya haberdar olduğu rizikonun ağırlaşmasına sebebiyet veren riziko değişikliklerinin de ihbar edilmesi gerekmez⁴⁸⁹. Böyle durumlarda sigortacı hâlihazırda rizikoyu ağırlaştıran durumu bilmektedir. Bu nedenle ihbar görevinden beklenen sigortacının rizikonun ağırlaşmasını öğrenerek sözleşmeye müdahale edebilme imkânını elde etmesi amacı gerçekleşmiş olmaktadır. Ayrıca TTK m. 1445/4'de fıkra da belirtilen durumların gerçekleşmesi halinde riziko ağırlaşmasına uygulanacak hüküm ve sonuçların uygulanmayacağı düzenlenmiştir. Dolayısı ile fıkra da öngörülen hususların ihbarı da gerekmeyecektir, çünkü bunların ihbar edilmemesi halinde sigortacının hiçbir menfaati zedelenmeyecektir⁴⁹⁰.

3. İhbar Görevinin Yerine Getirilmesi Gereken Zaman ve İhbar Görevi ile Yükümlü olan Kişiler

İhbar görevinin doğması için sigorta ettirenin rizikonun ağırlaştığını bilmesi gerekmektedir⁴⁹¹. Zira rizikonun ağırlaştığından haberdar olmayan sigorta ettirenin rizikonun ağırlaştığını ihbar etmesi beklenemez. Sigorta ettiren bildiği veya bilmesi gereken riziko ağırlaşmalarını ihbar görevi ile yükümlüdür. Bilmediği veya özel bir araştırma sonucu öğrenebileceği, normal olarak öğrenemeyeceği riziko ağırlaşmalarını ihbar ile yükümlü değildir⁴⁹². Fakat sigorta ettiren kötü niyetli olarak

⁴⁸⁹ AYLİ, Riziko Ağırlaşması, s. 175; OMAĞ, s. 90-91; MERGEN BAYER, s. 45. Sigortacının rizikonun ağırlaştığını sigorta ettirenin ihbarı dışında öğrenmesi halinde, yani fiili öğrenme ile ihbar görevi düşer. Fakat bunun ispatı sigorta ettirene aittir. Bknz: AYHAN/ÇAĞLAR/ÖZDAMAR, s. 189. TTK m. 1022/3 gereğince sigortacı gemi siciline kayıtlı ipoteği bilmediğini ileri süremeyecektir. Bu hüküm doğrultusunda sigortalı mal, tapu sicili, ticaret sicili, gemi sicili gibi aleniyet ilkesine tabi sicillere kayıtlı ise bu sicillere işlenen bilgileri sigorta ettiren ihbar ile mükellef değildir. Bknz: CEBE, s. 345-346.

⁴⁹⁰ AYLİ, Riziko Ağırlaşması, s. 179.

⁴⁹¹ YENER, s. 390; MERGEN BAYER, s. 45; OMAĞ, s. 89; ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 476; KENDER, s. 311.

⁴⁹² OMAĞ, s. 89-90, dn. 10; MERGEN BAYER, s. 45. OMAĞ sigorta ettirenin aslında bilmesi gereken veya bildiği ağırlaşmaya sebep olan riziko değişikliğini, riziko ağırlaşması olarak yorumlamadığı bu nedenle bildirmediği durumlarda da görevin doğduğunu değişikliğin farkında olmasının yeterli olduğu görüşündedir. Bknz: OMAĞ, s. 90. Fakat bizim de katıldığımız görüşe göre sigorta ettiren her türlü değişikliği ihbarla yükümlü kılınmamış, riziko ağırlaşmalarını ihbarla yükümlü kılınmıştır. Bu nedenle her türlü değişikliğin ihbar edilmesini beklemek sigorta ettirene güçlük yaratacağı gibi sigortacının da her türlü değişikliği bilmesinde bir menfaati yoktur. Bknz: YENER, s. 391.

durumu öğrenmez, yani kasıtlı olarak ağırlaşmayı öğrenmek istemez ise artık burada sigorta ettirenin riziko ağırlaşmasını bildiği varsayılmalıdır⁴⁹³.

Sigorta ettiren rizikoyu kasten ağırlaştırdığı takdirde rizikoyu ağırlaştırdığının farkında olduğu için rizikoyu ağırlaştırmakla birlikte ihbar görevi de doğmaktadır⁴⁹⁴. Fakat ihmalle rizikonun ağırlaşması durumunda sigorta ettiren rizikoyu ağırlaştırdığı an rizikonun ağırlaştığının farkında olmayabilir. Bu hallerde sigorta ettirenin ihbar görevi ağırlaşmayı fark ettiği anda doğmaktadır⁴⁹⁵. Objektif riziko ağırlaşmalarında da benzer bir durum söz konusudur. Sigorta ettiren rizikonun ağırlaştığını fark ederse ihbar görevi doğacaktır⁴⁹⁶. Fakat objektif riziko ağırlaşmalarında ve kusursuz subjektif riziko ağırlaşmalarında sigorta ettiren rizikonun ağırlaştığından hiç haberdar olmayabilir. Bu durumda ihbar görevi doğmayacaktır⁴⁹⁷. Sözleşme ile riziko ağırlaşması olarak kararlaştırılan durumlarda da ihbar görevinin doğma anı kararlaştırılan riziko ağırlaştırmalarının gerçekleşme şekillerine göre tayin edilecektir⁴⁹⁸.

İhbar görevine uygun davranıldığıнын söylenebilmesi için kanunda öngörülen süreler içerisinde ihbarın yerine getirilmesi gerekir. Subjektif riziko ağırlaşmaları için bu süre “derhal⁴⁹⁹” olarak belirlenmişken, objektif riziko ağırlaşmaları için bu süre “en fazla on gün⁵⁰⁰” olarak belirlenmiştir⁵⁰¹. Bu süreler ihbar görevinin doğması ile başlayacaktır. Söz konusu rizikonun ağırlaştığına ilişkin ihbarın bu süreler içerisinde sigortacıya varması halinde ihbar görevine uygun davranıldığından bahsedilecektir⁵⁰². İhbar süresinin sözleşmeyle kısaltılması sigorta ettirenin aleyhine olacağı için TTK m. 1452/3 gereği mümkün olmamakla birlikte sürenin uzatılması

⁴⁹³ OMAĞ, s. 90, dn. 10; YENER, s. 391.

⁴⁹⁴ YENER, s. 392.

⁴⁹⁵ YENER, s. 393.

⁴⁹⁶ YENER, s. 393; ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 477.

⁴⁹⁷ YENER, s. 393.

⁴⁹⁸ YENER, s. 394.

⁴⁹⁹ Derhal ihbardan kasıt, sigorta ettirenin kusuru olmadan gecikmeksizin ağırlaşmayı ihbar etmesidir. Eğer sigorta ettiren kasten veya ihmallen ihbarda gecikirse ihbar görevin ihlali söz konusu olur. Bknz: ŞENOC AK, Riziko Ağırlaşması, s. 207; YENER, s. 411; MERGEN BAYER, s. 55.

⁵⁰⁰ Doktrinde on günlük gibi bir sürenin belirlenmesi eleştirilmiştir. Zira objektif riziko ağırlaşmalarında zaten ağırlaşmanın öğrenilmesi belirli bir süre almaktadır, bunun üzerine on gün gibi uzun bir sürenin ilave edilmesi yerinde olmamıştır. Tam tersine öğrenir öğrenmez en kısa sürede sigortacıya bildirilmesi şeklinde düzenleme yapılması gerekirdi. Bknz: AYLI, Riziko Ağırlaşması, s. 179-180; ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 481.

⁵⁰¹ YENER, kanunda ki “derhal” ifadesinin hem subjektif hem de objektif riziko ağırlaşmaları için geçerli olduğu, on günlük sürenin ise riziko ağırlaşmasının her iki gerçekleşme şekli için de bir üst sınır niteliğinde olduğu görüşündedir. Bknz: YENER, 412-414.

⁵⁰² OMAĞ, s. 98; ULUĞ, Trafik Sigortası, s. 64.

sigorta ettirenin lehine olacaktır ve sözleşme ile ihbar süresinin uzatılmasında herhangi bir sakınca yoktur⁵⁰³.

Sigorta ettirenin rizikonun ağırlaşmasından haberdar olmasıyla ağırlaşan rizikoyu ihbar görevi doğmaktadır⁵⁰⁴. Sadece sigorta ettirenin değil TTK m. 1412 uyarınca sigortalı, sigorta hukuku anlamında sigorta ettirenin temsilcisi ve lehtarın rizikonun ağırlaşmasından haberdar olmasıyla ihbar görevi doğacaktır⁵⁰⁵. Zira bunların bilgisi kanun uyarınca sigorta ettirene izafe edilebilecektir⁵⁰⁶. Sigorta ettiren tüzel kişi ise temsil organı ihbar görevini yerine getirecektir⁵⁰⁷. Kanuni temsilcinin ve iflas dairesinin de ihbar görevi ile yükümlü olduğu doktrinde dile getirilmektedir⁵⁰⁸. Dolayısıyla bu kişilerin de ağırlaşmayı sigortacıya ihbar etmeleri gerekmektedir.

4. İhbarın İçeriği, Şekli ve İhbarın Yapılacağı Kişiler

İhbar görevi ile yükümlü olan kişiler sigortacıya riziko değişikliğini bildirmeleriyle ihbar görevini yerine getirmiş olmaktadırlar. Ayrıca bu riziko değişikliğinin riziko ağırlaşması teşkil ettiğini bildirmekle yükümlü değildirler. Başka bir ifadeyle riziko değişikliğine sebebiyet veren davranışın veya durumun sigortacıya aktarılması ihbar görevinin gerçekleştirilmesi için yeterli olacaktır. İhbarla yükümlü olanlar rizikonun değiştiği veya ağırlaştığı bilgisini iletmek zorunda değildirler⁵⁰⁹. Fakat ihbar açık ve karışıklığa neden olmayacak şekilde yapılmalıdır⁵¹⁰.

⁵⁰³ OMAĞ, s. 97; AKGÜN, s. 262; KAYIHAN/GÜNERGÖK, s. 241.

⁵⁰⁴ Sigortalı malın devri halinde TTK m. 1470 uyarınca sigorta ilişkisi sona erer. Fakat sözleşme ile sigortanın devam edeceği kararlaştırılmışsa bu halde yeni malik ihbar görevi ile yükümlü olacaktır.

⁵⁰⁵ YAZICIOĞLU/ŞEKER ÖĞÜZ, s. 162. eTTK döneminde de sigortalı veya lehtarın fiilinden doğan değişikliklerin ihbar edilmesi gerektiği görüşü dile getirilmiştir. Bknz: BOZER, Sigorta Hukuku 2009, s. 91. Ayrıca eTTK m. 1291’de açıkça ifade edilmese de bunların ihbar görevi ile yükümlü olduğu da kabul edilmiştir. Bknz: ULUĞ, Trafik Sigortası, s. 62.

⁵⁰⁶ Sigortalının, temsilcinin ve lehtarın ağırlaşmaya ilişkin bilgilerinin sigorta ettirene izafe edilebilmesi için bunların sigorta sözleşmesinden haberdar olmaları gerekmektedir.

⁵⁰⁷ OMAĞ, s. 92.

⁵⁰⁸ OMAĞ, s. 92; ÖZTAN, s.85. Sigorta araçlarından olan brokerin, sigorta ettirenin sözleşme kurulması için kendisine temsil yetkisi verdiği hallerde ihbar görevi ile yükümlü olacağı dile getirilmiştir. Bknz: MERGEN BAYER, s. 62.

⁵⁰⁹ YENER, 415.

⁵¹⁰ OMAĞ, s. 92.

İhbarın geçerliliği için herhangi bir şekil şartı öngörülmemiştir⁵¹¹. İhbar görevi ile yükümlü olanlar sözlü, yazılı veya resmi şekilde, hatta telefon ile bile rizikoyu ağırlaştıran değişiklikleri sigortacıya iletebilirler⁵¹². Sigorta ettirenin ihbarı nasıl gerçekleştireceğine ilişkin sözleşmeyle hüküm getirilebilir⁵¹³. Böyle bir hüküm öngörülmesi geçerli olacaktır, zira ihbarın şekil şartına bağlanması sigorta ettirenin ihbar görevini yerine getirdiğini ispatlaması açısından kolaylık sağlayacaktır. Sözleşmeyle öngörülen şekil şartına uyulmaması ihbarın geçerliliğini etkilemeyecektir, öngörülen bu şekil şartı ispat şekli niteliğindedir⁵¹⁴.

İhbar görevinden ihbarın sigortacıya yapılmasıyla kurtulunur⁵¹⁵. Başka bir ifade ile sigortacı tüzel kişi olmak zorunda olduğu için sigortacı şirketin yetkili organına bildirimde bulunularak ihbar görevi ifa edilmiş olur⁵¹⁶. Bunun yanı sıra sigortacının temsilcisine veya vekiline yapılan ihbarlar ile de görev ifa edilmiş olur⁵¹⁷. İhbar görevinin, sigorta aracılara yapılması durumunda görevin yerine getirilmiş olup olmadığı da incelenmesi gerekir, zira kimi zaman sigorta aracılarının temsil yetkisini haiz olması söz konusudur. Sigorta aracılarından olan sigorta acentesi SK m. 2/1'de sigorta acentesi özel olarak yetkilendirilmediği sürece aracı sigorta acentesi konumundadır. Bu acentelerin sözleşme akdetme yetkileri yoktur. Sadece sözleşme kurulmasına ilişkin tarafların iradelerini karşı tarafa iletme yetkisini haizdir⁵¹⁸. Sözleşme yapma yetkisine sahip acenteler ise icap veya kabul irade beyanlarında bulunmaya yetkilidirler⁵¹⁹. Her iki acente türü de ihbarı kabule yetkilidir. Temsil yetkisine sahip olan acentenin, sözleşmeye ilişkin ihbarların kabul yetkisini de haiz olduğuna şüphe yoktur⁵²⁰. Aracı acente ise TTK m. 105/1 gereğince aracılık yaptığı sözleşmelere ilişkin ihbarları kabul edebilecektir. Zaten TTK m.

⁵¹¹ eTTK döneminde de ihbar bir şekil şartına bağlanmamıştı. Bknz: BOZER, Sigorta Hukuku 2009, s. 91.

⁵¹² OMAĞ, s. 96; MERGEN BAYER, s. 66; ARAL, s. 149.

⁵¹³ OMAĞ, s. 96.

⁵¹⁴ AYLİ, Rizikonun Ağırlaşması, s. 175; OMAĞ, s. 96; ARAL, s. 149. Karşı görüş için bknz: MERGEN BAYER, s. 66-67.

⁵¹⁵ Kimlerin sigortacı olabileceğine ilişkin ayrıntılı bilgi için bknz: Feridun KAYA (ed.), **Sigortacılık**, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2010, s. 31-33; Murat ÖZBOLAT, **Temel Sigortacılık**, Ankara, Seçkin Yayınları, 2010, s. 80-84.

⁵¹⁶ MERGEN BAYER, s. 64.

⁵¹⁷ OMAĞ, s. 94.

⁵¹⁸ Emine YAZICIOĞLU, **Sigorta Aracıları Hukuku I**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2010, s. 112.

⁵¹⁹ YAZICIOĞLU, Sigorta Aracıları, s. 112.

⁵²⁰ KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 634-637; OĞUZMAN/ÖZ, s. 231.

1416'da bildirim ve tebliğlerin sözleşmeyi yapan veya sözleşme yapılmasına aracılık eden acenteye yapılabileceği öngörülmüştür.

5. İhbar Görevinin İhlali

Kanunda öngörülen ihbar görevi bir hukuki fiildir. Yani ihbarlar, hukuki bir sonuç doğurmak amacıyla yapılmış irade beyanları değil, bilgi açıklamalarıdır⁵²¹. İhbarın doğumu ve geçerliliği bir hukuki fiil olmasına rağmen kıyasen hukuki işleme ilişkin hükümlere tâbidir⁵²². Bu itibarla ihbarın hüküm ve sonuç doğurabilmesi için sigortacıya ulaşmış olması gerekmektedir⁵²³. Başka bir ifadeyle ihbar görevinin yerine getirildiğini söyleyebilmek için ihbar süresi içerisinde, ihbar sigortacıya varmalıdır⁵²⁴.

İhbarla yükümlü olanlar ihbarı hiç gerçekleştirmediklerinde, gerçekleştirdikleri halde yanlış veya eksik bilgi verdikleri takdirde ya da ihbarı süresi içerisinde yapmadıkları takdirde ihbar görevini ihlal etmiş olurlar⁵²⁵. İhbar görevi bilerek ve isteyerek usulüne uygun şekilde gerçekleştirilmediği takdirde ihbar görevinin kasten ihlal edildiğinden söz edilir. Sigorta ettirenin gerekli dikkat ve özeni göstermemesi nedeniyle rizikonun ağırlaşmasını ihbar etmemesi halinde ihmalen ihbar görevinin ihlalinden bahsedilir.

İhbar görevinin kusursuz bir şekilde ihlali mümkün değildir. Yukarıda da belirttiğimiz üzere sigorta ettirenin ihbar görevinin doğabilmesi için rizikonun ağırlaştığından haberdar olması gerekir. Dolayısıyla ağırlaşmadan haberdar olan sigorta ettirenin bunu ihbar edememesi ancak kusuruyla mümkün olacaktır. İhbarın yapılamamasında sigorta ettirenin kusuruna atfedilemeyecek bir durum olduğu takdirde bu durum ancak ihbar görevinin doğduğu anı etkileyecektir. Örneğin rizikonun ağırlaştığını öğrenmesine rağmen yoğun bakıma kaldırıldığı için ihbarı

⁵²¹ KOCAYUSUPFAŞAOĞLU, s. 86; YENER, s. 388; TEKİNAY/AKMAN/BUCUOĞLU/ALTOP, s. 37; OMAĞ, s.91.

⁵²² KAYIHAN/GÜNERGÖK, s. 241; OMAĞ, s. 91.

⁵²³ KAYIHAN/GÜNERGÖK, s. 241; Mustafa Alper GÜMÜŞ, **Borçlar Hukuku Özel Hükümler Kısa Ders Kitabı**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2018, s. 78; OMAĞ, s. 91.

⁵²⁴ İhbar gerçekleştikten sonra ihbarın geri alınması mümkün değildir ve irade sakatlıklarına ilişkin hükümler ihbarlarda uygulanmayacaktır. Bknz: OMAĞ, s. 91.

⁵²⁵ OMAĞ, s.98; YENER, s. 421; ÖZTAN, s. 111-112; ARAL, s. 149; KAYIHAN/GÜNERGÖK, s. 241.

gerçekleştirmeyen sigorta ettirenin ihbar görevini yapması için süre başlangıcı yoğun bakımdan çıktıktan sonra başlayacaktır. Bu nedenle kusursuz bir şekilde ihbar görevinin ihlali mümkün olmayacaktır⁵²⁶.

⁵²⁶ YENER, s. 421-422.

VII. RİZİKO AĞIRLAŞMASININ HÜKÜM VE SONUÇLARI

TTK m. 1444'te öngörülen “rizikoyu ağırlaştırmama” ve “ağırlaşan rizikoyu ihbar” görevlerinin ifa edilmemesinin hüküm ve sonuçları TTK m. 1445'te düzenlenmiştir. Madde, eTTK m. 1291'e kıyasen daha ayrıntılı bir düzenleme ihtiva etmesine rağmen kötü bir şekilde kaleme alınmıştır⁵²⁷.

Rizikonun gerçekleşmesinden önceki dönemde rizikonun ağırlaşmasının öğrenilmesi halinde, sigortacının fesih hakkı ve ek prim talep etme hakkı vardır. Bunun yanı sıra TTK m. 1445/5 ve TTK m. 1445/7 ile rizikonun gerçekleşmesinden sonra riziko ağırlaşmasına ilişkin görevlerin ihlal edilmesi yaptırıma bağlanmış, sigorta ettiren görevlerini ihlal ettiği takdirde kusur ve illiyet bağındaki duruma göre sigorta himayesinden ya tamamen ya da kısmen yararlanamamaktadır.

A. SİGORTACININ SÖZLEŞMEYİ FESHETME VE EK PRİM TALEP ETME HAKKI

1. Genel Olarak

TTK m. 1445/1'de riziko ağırlaşmasının meydana geldiği fakat henüz rizikonun gerçekleşmediği durumda sigortacının kullanabileceği haklar düzenlenmiştir. Buna göre rizikonun gerçekleşme ihtimalinin veya doğacak zarar miktarının artması halinde fakat riziko gerçekleşmeden önce, sigortacı rizikonun ağırlaştığını öğrendiği tarihten itibaren bir ay içerisinde sözleşmeyi feshedebilir veya

⁵²⁷ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 484. eTTK döneminde sigorta ettirene sadece ihbar görevi yüklenmişti fakat bu göreve herhangi bir yaptırım öngörülmemiştir. İhbar görevinin yerine getirilip getirilmediği fark etmeksizin sigortacı rizikonun ağırlaştığını öğrendiği takdirde sözleşmeyi feshetme hakkına sahipti. Rizikonun ağırlaşması nedeniyle rizikonun gerçekleşmesi durumunda herhangi bir yaptırım uygulanıp uygulanmayacağı da eTTK m. 1291'de hükme bağlanmamıştır. Nitekim bu nedenle doktrinde yaptırım uygulanacağı yönünde de uygulanmayacağı yönünde de görüşler vardı.

ek prim talep edebilir. Ek prim talep ettiği takdirde sigorta ettiren ek primi on gün içinde kabul etmez ise sözleşme feshedilmiş sayılacaktır.

TTK m. 1445/1 “sigortacı sözleşmenin süresi içinde, rizikonun gerçekleşmesi veya mevcut durumun ağırlaşması ihtimalini ya da sözleşmede riziko ağırlaşması olarak kabul edilebilecek olayların varlığını öğrendiği takdirde, bu tarihten itibaren bir ay içinde sözleşmeyi feshedebilir veya prim farkı isteyebilir. Farkın on gün içinde kabul edilmemesi hâlinde sözleşme feshedilmiş sayılır” şeklinde düzenlenmiştir. Fıkra da rizikonun ağırlaşması olarak kabul edilecek olayların varlığı halinde rizikonun gerçekleşmesinden önce sigortacının sözleşmeyi feshetme veya ek prim talep etme imkânının hükme bağlanması amaçlanmıştır. Buna rağmen fıkranın lafzına ilk bakışta “rizikonun gerçekleşmesi veya mevcut durumun ağırlaşması ihtimali” ibaresi riziko ağırlaşmasının gerçekleşme ihtimalinin ortaya çıkması durumunda sigortacının maddede öngörülen haklara kavuşabileceği algısı yaratmaktadır⁵²⁸. Fakat bu imkânların kullanılması rizikonun ağırlaşması ihtimaline değil, riziko ağırlaşmasının gerçekleşmesi durumuna bağlanabilir. Aksi halde, sigortacıya tanınan sözleşmeyi feshetme ve ek prim talep etme hakkının kullanımı riziko ağırlaşmasının gerçekleşmesi safhasından önceye taşınarak hakların kullanımının çok geniş bir sahaya yayılması ve sigortacının keyfi uygulamalarına sebebiyet vermesi söz konusu olur⁵²⁹. Bu durum ise TTK m. 1452/3’ün gözettiği sigorta ettirenin korunması prensibine aykırıdır. Bu nedenle, somut olayda sigortacının haklarının kullanılabilmesi için riziko ağırlaşmasının gerçekleşme ihtimalinin olması değil, riziko ağırlaşmasının bütün unsurlarıyla birlikte gerçekleşmiş olması gerekmektedir⁵³⁰.

TTK m. 1445/1’de uyarınca sigortacının haklarını kullanabilmesi için TTK m. 1444 ile sigorta ettirene yüklenen görevlerin ihlal edilmesine gerek yoktur. Görevler ifa edilse dahi rizikonun ağırlaşması gerçekleştiyse sigortacı sözleşmeyi feshetme veya ek prim talep etme imkânlarına kavuşacaktır. Başka bir ifadeyle, riziko gerçekleşmeden önce sigorta ettirenin, rizikoyu ağırlaştırmama ve ağırlaşan

⁵²⁸ YENER, s. 428-429.

⁵²⁹ AKGÜN, s. 265; AKGÜN, Rizikonun Ağırlaşması ve Hafiflemesi, s. 182.

⁵³⁰ Rizikonun ağırlaşması için rizikonun gerçekleşme ihtimalinin veya doğacak zarar miktarının artmış olması gerekmektedir. Riziko ağırlaşmasının tanımında yer alan “ihtimal” kavramı “rizikonun ağırlaşma” ihtimali için değil, “rizikonun gerçekleşme” ihtimali için söz konusudur, karıştırılmaması gerekir.

rizikoyu ihbar görevlerine riayet edip etmemesinin, kusurunun olup olmasının rizikonun ağırlaşması durumunda hiçbir önemi yoktur⁵³¹. Bu bakımdan fıkra, görevlerin ihlalinin yaptırımını niteliğinde değil, ağırlaşan rizikoyu taşımak istemeyen sigortacıya tanınan hak mahiyetindedir⁵³². Sigortacı rizikonun ağırlaştığını sigorta ettirenin ihbarı neticesinde öğrendiğinde kanunda öngörülen haklara sahip olacaktır. Aynı şekilde, sigortacı, rizikonun ağırlaştığını sigorta ettirenin ihbar görevini ihlal ettiği ve sigortacının ağırlaşmayı kendi çabası sonucunda öğrendiği durumda da maddede öngörülen haklara sahip olacaktır. Bunun yanı sıra, maddede subjektif riziko ağırlaşması ve objektif riziko ağırlaşması ayrımı yapılmaksızın bütün gerçekleşme şekillerini kapsayacak şekilde sigortacıya sözleşmeyi feshetme ve ek prim talep etme imkânları getirilmiştir⁵³³.

2. Sigortacının Fesih Bildirimini veya Ek Prim Talebini İletebileceği Süre

TTK m. 1445/1'e göre, "*sözleşmenin süresi içinde*" riziko ağırlaşmasının gerçekleşmesi halinde, sigortacı sözleşmeyi feshedebilir veya prim farkı isteyebilir. Söz konusu sürenin şekli anlamda sözleşmenin süresi olduğunu belirtmek gerekir; zira rizikonun ağırlaşabileceği süre sözleşmenin şekli olarak kurulmasıyla başlar ve

⁵³¹ ŞENOCAK, Riziko Ağırlaşması, s. 208; YENER, s. 432; KAYIHAN/GÜNERGÖK, s. 241-242; KENDER, s. 313; ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 484; ÇEKER, s. 119.

⁵³² AYLI, Riziko Ağırlaşması, s. 169.

⁵³³ ŞENOCAK, Rizikonun Ağırlaşması, s. 208; KENDER, s. 313. Kanun koyucu gerek eTTK'da gerekse TTK'da prim-riziko dengesinin bozulmasını dikkate alarak riziko ağırlaşmasının hüküm ve sonuçlarını düzenlemiştir. OMAĞ'a göre, kanun koyucunun prim-riziko dengesinin bozulmasını esas alarak düzenleme getirmesi yerindedir. Bknz: OMAĞ, s. 69. ÜNAN, fıkranın genel nitelikte düzenlenmesinin uygun olmadığı, hükmün TTK m. 1444'te düzenlenen görevlere aykırılık söz konusu olduğunda yaptırım uygulanacak şekilde düzenlenmesi gerektiği görüşündedir. Sigortacı lehine yapılan bu düzenlemenin sigorta ettirenin rizikoyu ağırlaştırmama görevini ihlal etmiş olduğu hallerle sınırlı bir fesih hakkı öngörmesinin daha doğru olacağını belirtmiştir. Bknz: ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 485. KENDER ise hükmün çok eksik olduğu görüşündedir. Bknz: KENDER, s. 313. Kanımızca, kanunun, sigortacıya sadece riziko ağırlaşmasının gerçekleşmesini esas alarak belli haklar tanınması yerindedir. Zira riziko ağırlaşmasına ilişkin hükümlerin öngörülme amacı bozulan prim-riziko dengesinin yeniden sağlanmasıdır. Bu doğrultuda, sigorta ettirenin görevlerinin ihlal edilip edilmediğine bakılmaksızın sigortacının belli haklara sahip olması gerekir. Fakat görevi ihlal etmeyen sigorta ettirenler için ayrı bir düzenlemenin getirilmesi icap ederdi. Örneğin; görevlerin ifa edilmesi halinde, hakkın kötüye kullanılmaması prensibinin sınırları içerisinde kalmak kaydıyla sigortacının sadece ek prim talep etme hakkını kullanabileceği, görevlerin ihlal edilmesi halinde ise sigortacının ek prim talep etme hakkının yanı sıra sözleşmeyi feshetme hakkına da haiz olacağı şekilde bir düzenleme getirilebilirdi.

rizikonun gerçekleşmesine kesin gözüyle bakıldığı anda son bulur⁵³⁴. Dolayısıyla ”sözleşmenin süresi içinde” ibaresinden kasıt, sözleşmenin şekli süresidir ve sigortacının fıkra da öngörülen imkânları kullanabilmesi için riziko ağırlaşmasının bu süre içinde meydana gelmesi gerekir. Başka bir ifade ile bu imkânların kullanabilmesi için şekli sürenin başlamış olması yeterlidir, maddi sürenin başlamış olmasına gerek yoktur⁵³⁵.

Sigortacı TTK m. 1445/1’de tanınan hakları, TTK m. 1445/3 gereğince süresi içinde kullanmaz ise hakları kullanma imkânı ortadan kalkacaktır. TTK m. 1445/3 uyarınca sigortacının sözleşmeyi feshetme ve ek prim talep etme imkânı bir aylık hak düşürücü süreye bağlanmıştır⁵³⁶. Bu süre zarfından kendisine tanınan hakları kullanmayan sigortacı daha sonra bu hakları kullanamayacaktır⁵³⁷. Söz konusu bir aylık hak düşürücü süre sigortacının riziko ağırlaşmasını öğrendiği andan veya sigorta ettiren ihbar ettiyse ihbar anından itibaren başlayacaktır⁵³⁸. Bu süre içinde sigortacı fesih veya ek prim talep etme hakkını kullanmaz ise artık sigortacının sigorta ettirene rizikonun ağırlaşması konusunda zımnen onay verdiği varsayılabilir⁵³⁹. Bu halde sigortacı ağırlaşma nedeni ile riziko gerçekleştiği takdirde dahi TTK m. 1445/5’teki imkânlara başvurarak ifa borcundan tamamen veya kısmen kurtulamayacaktır.

Feshin veya ek prim talebinin süresinde yerine getirildiğinin söylenebilmesi için bildirimin bir aylık süre zarfına sigorta ettirene varması gerekmektedir. Başka

⁵³⁴ TTK m. 1448’de öngörülen rizikonun gerçekleşme ihtimalinin yüksek olduğu andan önce rizikonun ağırlaşması meydana gelmelidir, başka bir ifadeyle, rizikonun gerçekleşmesine kesin gözüyle bakıldığı andan itibaren rizikonun ağırlaşmasından bahsedilemeyecektir. Bknz: “Riziko Değişikliğinin Sözleşmenin Kurulmasından Sonra Gerçekleşmesi” başlığı, s. 43 vd.

⁵³⁵ YENER, s. 436. Şekli süre sözleşmenin kurulduğu an başlayan ve sigorta sözleşmesinin sona ermesine kadar devam eden süredir; maddi süre ise sigortacının rizikoyu taşıma yükümlüğünün başladığı ve sigorta himayesine alınmış rizikonun gerçekleştiği ana kadar devam eden süredir. Maddi süre, bazı istisnalar dışında TTK m. 1421 gereğince ilk primin ödenmesinden sonra başlamaktadır. Bknz: KENDER, s. 268-269.

⁵³⁶ ŞENOCAK, Riziko Ağırlaşması, s. 208; ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 486; KAYIHAN/GÜNERGÖK, s. 242; AYHAN/ÇAĞLAR/ÖZDAMAR, s. 189.

⁵³⁷ KAYIHAN/GÜNERGÖK, s. 243.

⁵³⁸ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 486; KAYIHAN/GÜNERGÖK, s. 243. eTTK m. 1291’de sigortacıya tanınan fesih hakkının kullanımı da hak düşürücü süreye bağlı kılınmıştı. eTTK dönemindeki hak düşürücü süre sekiz gündü. TTK’da bu süre bir aya çıkarılarak sigortacının düşünme süresi arttırılmıştır. KANER, fesih veya ek prim talep etme hakkının değişikliğin yapılmasından itibaren doğduğunu ve bu hakların kullanılmasına kadar geçen sürede sigorta sözleşmesinin askıda kalması gerektiği görüşündedir. Eğer bu sigorta sözleşmesinin askıda kaldığı zaman diliminde riziko gerçekleşirse sigortacının sorumlu olmaması gerektiğini ifade etmiştir. Bknz: KANER, Sigorta Hukuku, s. 30-31.

⁵³⁹ BOZER, Sigorta Hukuku, s. 91; OMAĞ, s. 148; İMRE, s. 300.

bir ifade ile bir aylık süre zarfında sadece fesih bildiriminin veya ek prim talebinin yapılması yani gönderilmesi yeterli olmayıp bu bildirim veya talebin bir ay içerisinde sigorta ettirene ulaşmış olması gerekir⁵⁴⁰. TTK m. 1445/3'te öngörülen hak düşürücü sürenin sözleşme ile uzatılması sigortacı lehine bir hüküm olacağı için TTK m. 1452/3 uyarınca geçersiz olacaktır; fakat kısaltılması sigorta ettiren lehinedir, bu nedenle mümkündür⁵⁴¹.

3. Sigortacının Fesih ve Ek Prim Talep Haklarını Kullanamayacağı Durumlar

Sigorta sözleşmesinin feshedilmesi veya ek prim talep edilebilmesi için yürürlükte olan ve başka nedenle sona ermemiş bir sigorta sözleşmesinin bulunması gerekir. Sigorta sözleşmesi riziko ağırlaşmasından başka bir nedenle sona erdiyse artık ortada bir hukuki ilişki olmadığı için sigortacı riziko ağırlaşmasından doğan fesih hakkını kullanamayacak veya ek prim talebinde bulunamayacaktır⁵⁴². Taraflar sigorta sözleşmesinde sözleşmenin sona ereceği bir süre kararlaştırabilirler, bu halde sürenin dolmasıyla sözleşme sona erecektir⁵⁴³. Dolayısıyla riziko ağırlaşsa dahi riziko gerçekleşmeden sözleşme sürenin dolmasıyla sözleşme sona erdiği için sigortacının sözleşmeyi feshetmesi veya ek prim talebinde bulunması mümkün olmayacaktır. Bunun yanı sıra taraflar sözleşme özgürlüğü çerçevesinde sigorta sözleşmesini karşılıklı anlaşarak sona erdirebilirler ve bunu ibra sözleşmesi ile sigorta ettiren ve sigortacının karşılıklı olarak alacaklarından vazgeçmesi ile

⁵⁴⁰ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 485-486.

⁵⁴¹ OMAĞ, s. 126-127; YENER, s. 443. Bazı Sigorta Genel Şartları TTK ile uyumlu olmaması nedeniyle halen eTTK dönemindeki fesih sürelerini korumaktadırlar. Örneğin Yangın Sigortası Genel Şartları C.3.1.'de fesih veya ek prim talep hakkının sekiz gün içinde sigortacı tarafından kullanılacağı öngörülmüştür. Bu durumda hangi sürenin uygulanması gerektiği tartışılacaktır, zira TTK'ya göre Sigorta Genel Şartları daha kısa bir süre öngörmüştür ve bu da sigorta ettirenin lehinedir. YENER, TTK'daki bir aylık sürenin geçerli olacağı görüşündedir. Sekiz günlük sürenin sigortacının düşünmesi için çok kısa bir süre olduğunu, bu sürenin sigortacıyı sözleşmeyi feshetme yoluna itebileceğini, bu nedenle de en nihayetinde aslında kısa sürenin sigorta ettirenin aleyhine bir durum teşkil edeceğini TTK'daki sürenin geçerli olmasına gerekçe olarak göstermiştir. Bknz: YENER, s. 444. AKGÜN ise sekiz günlük sürenin lehe kabulü halinde bu sürenin uygulanması gerektiği, TTK m. 1445/1'de öngörülen bir aylık sürenin uygulanmayacağını ifade etmiştir. Bknz: Evrim AKGÜN, "Hayat Sigortası Genel Şartları'nın Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Uygunluğuna İlişkin Bir İnceleme", **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. 75, S. 2, 2017, s. 576.

⁵⁴² OMAĞ, s. 128.

⁵⁴³ KENDER, s. 400.

yapabilirler⁵⁴⁴. Kimi zaman sözleşme TTK'da öngörülen başka hükümler dolayısıyla da sona erebilmektedir. Örneğin TTK m. 1470 gereğince sigortalı malın malikinin değişmesi sözleşmenin sona ermesine sebebiyet vermektedir.

Sigortacı riziko ağırlaşmasını öğrendikten sonra bir aylık süre zarfında sözleşme fesih ya da ek prim hakkını kullanmaz veya sigorta primini tahsil etmek gibi sigortanın aynı koşullarda devam etmesine rızası olduğunu gösteren bir eylemde bulunursa riziko ağırlaşmasına onay vermiş sayılacaktır⁵⁴⁵. Bu durumda sigortacı riziko ağırlaşmasına ilişkin olarak ne TTK m 1445/1'deki imkânları kullanabilecek ne de TTK m. 1445/5 ve 1445/7'deki yaptırımların uygulanmasını talep edebilecektir. Sigorta sözleşmesi riziko ağırlaşmasına rağmen başlangıçtaki koşullarla devam edecek ve sigorta ettiren rizikonun ağırlaşması durumunda sigorta himayesinden tam olarak yararlanacaktır⁵⁴⁶.

TTK m. 1445/2 gereğince sigortacının TTK m. 1445/1'de öngörülen imkânları kullanamayacağı bir diğer hal ise riziko ağırlaşmasına yol açan değişikliklerden önceki duruma dönmüş olmasıdır⁵⁴⁷. Madde lafzında sadece fesih hakkının kullanılamayacağı öngörülse de sigortacı ek prim talebinde de bulunamayacaktır⁵⁴⁸. Zira riziko ağırlaşması geçici bir süre varlığını sürdürmüş ve durum sözleşme başlangıcındaki haline dönmüştür. Bu nedenle rizikonun gerçekleşme ihtimali etkili bir şekilde artmamış ve sigorta tazminatı veya bedelini etkilememiştir⁵⁴⁹ ve sigortacının zarar görme olasılığı kalmamıştır⁵⁵⁰. Değişiklikten önceki duruma dönme hali sigorta ettirenin ağırlaşmayı dengelemesi sonucu oluşabileceği gibi üçüncü bir kişinin müdahalesi veya kendiliğinden de oluşabilir⁵⁵¹. Eski hale dönmenin ne zaman gerçekleşmesi gerektiği, yani riziko ağırlaşması ne kadar süre devam eder ise fesih veya ek prim talep etme hakkının kullanılmayacağı açık değildir⁵⁵². Örneğin sigortacı riziko ağırlaşmasını öğrenmiş ve TTK m.

⁵⁴⁴ KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 503; OĞUZMAN/ÖZ, s. 542; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTINTOP, s. 985.

⁵⁴⁵ KAYIHAN/GÜNERGÖK, s. 243; AYLI, Riziko Ağırlaşması, s. 163; CEBE, s. 347.

⁵⁴⁶ KAYIHAN/GÜNERGÖK, s. 243; YILDIRIM, s. 288.

⁵⁴⁷ KAYIHAN/GÜNERGÖK, s. 242. KENDER, TTK m. 1445/2'nin nasıl uygulanacağını sözleşmede açık bir şekilde ifade edilmesi gerektiğini dile getirmiştir. Bknz: KENDER, s. 313.

⁵⁴⁸ AYHAN/ÇAĞLAR/ÖZDAMAR, s. 189.

⁵⁴⁹ AYLI, Riziko Ağırlaşması, s. 171.

⁵⁵⁰ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 486; BOZKURT, s. 222.

⁵⁵¹ AYLI, Riziko Ağırlaşması, s. 170.

⁵⁵² KÜÇÜK, eski hale getirmenin, TTK m. 1445/1'de hakların kullanımı için öngörülen bir aylık süre ve ek prim talebinin kabulü için öngörülen on günlük sürenin, yani toplamdan kırk günlük sürenin

1445/1'deki hakları kullanması için öngörülen bir aylık hak düşürücü sürenin başlamış olduğunu varsayarsak sigorta ettiren, sigortacının fesih veya ek prim talebi yönünde iradesi kendisine ulaşmadan veya ek prim talebini kabulü için öngörülen süre dolmadan, durumu eski haline getirirse artık bu iradelerin hüküm ifade etmemesi gerekir. Fakat fesih iradesi kendisine ulaştıktan sonra durumu eski haline döndürürse artık fesih iradesi ulaşmakla birlikte hüküm ve sonuçlarını doğuracağı için sözleşme sona ermiş olacaktır.

4. Sözleşmenin Feshedilmesi

a) Fesih Bildirimin Hukuki Niteliği ve Bildirimin Şekli

Sigortacıya tanınan sözleşmeyi feshetme hakkı, kanundan doğan bozucu yenilik doğuran bir haktır⁵⁵³. Sigortacı tek taraflı irade beyanıyla fesih hakkını kullanarak sigorta ettirenle arasındaki hukuki ilişkiyi sona erdirmektedir⁵⁵⁴. Söz konusu fesih hakkı yenilik doğuran bir hak olması sebebiyle kural olarak şarta bağlanamaz⁵⁵⁵, fakat sigortacıya tanınan fesih hakkı beyanla kullanılabildiği için fesih hakkının şarta bağlanması sigorta ettireni zarara uğratmayacak şekilde olursa geçerli olabilir⁵⁵⁶. Bunun yanı sıra, yukarıda belirttiğimiz gibi fesih hakkının hak düşürücü süre içerisinde kullanılması gerekliliği yenilik doğuran hakların mahiyeti gereğidir⁵⁵⁷. Fesih hakkının bu süre içerisinde kullanılması ile birlikte hakkın

içerisinde gerçekleştirilmesi gerektiği görüşündedir. Bknz: Damla KÜÇÜK, **Yatırımcılar İçin Hukuki Yönden Politik Risk Sigortası**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2016, s. 244, dn. 195.

⁵⁵³ Rukiye Feray DURMUŞ, **Yenilik Doğuran Davalar**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2021, s. 12-13; OĞUZMAN/BARLAS, s. 155; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 17; KAYIHAN/GÜNERGÖK, s. 242. Sözleşmenin uyarlanmasına ilişkin hükümlerin yenilik doğurucu hak niteliğinde olduğuna ilişkin bknz: Işıl YÖRÜK, **Türk Hukukunda Sözleşmelerin Uyarlanması**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2021, s. 133 vd.

⁵⁵⁴ OĞUZMAN/BARLAS, s. 153; DURMUŞ, s. 13; KAYIHAN/GÜNERGÖK, s. 242; BOZKURT, s. 219.

⁵⁵⁵ OĞUZMAN/BARLAS, s. 155-156; DURMUŞ s. 16.

⁵⁵⁶ Yenilik doğuran hakkın şarta bağlanması şartın gerçekleşmesinin hakkın yöneldiği kişinin hakimiyet alanında olması halinde söz konusu olmaktadır. Bknz: DURMUŞ s. 16; OĞUZMAN/BARLAS, s. 156.

⁵⁵⁷ DURMUŞ, s. 15; OĞUZMAN/BARLAS, s. 156.

kullanımı tükenmektedir ve bu nedenle fesih hakkı kullanıldıktan sonra geri alınması kural olarak mümkün değildir⁵⁵⁸.

Fesih hakkı sözleşme ilişkisini ileriye etkili olarak sona erdirir, böylece fesih iradesinin karşı tarafa iletilmesi anına kadarki sürede yerine getirilen edim yükümlülükleri geriye etkili olarak ortadan kalkmayacaklardır ve bu süre zarfında ifa edilen edimler geri istenemeyecektir⁵⁵⁹. Bu itibarla, sigortacı sözleşmeyi feshettiği ana kadar almış olduğu primleri iade etmek yükümlülüğü altında olmayacaktır.

TTK m. 1445'te fesih bildirimi herhangi bir şekle bağlanmamıştır; sözlü, yazılı veya resmi şekilde yapılabilir⁵⁶⁰. TTK m. 18/3'te tacirler arasında sözleşmeyi feshe ilişkin ihbar veya ihtarların noter aracılığıyla, taahhütlü mektupla, telgrafla veya güvenli elektronik imza kullanılarak kayıtlı elektronik posta sistemiyle yapılabileceği kurala bağlanmıştır⁵⁶¹. Buna göre, sigortacı karşı tarafın da tacir olması halinde fesih bildirimi ispat sorunu yaşamaması için TTK m. 18/3'e uygun olarak yapmalıdır⁵⁶². Söz konusu bu şekil kuralı geçerlilik şartı niteliğinde değil, ispat şartı niteliğindedir⁵⁶³; bu nedenle sigortacının şekil kuralına uymaması fesih bildirimin geçersiz olduğu sonucunu doğurmayacaktır⁵⁶⁴.

⁵⁵⁸ OĞUZMAN/BARLAS, s. 157; DURMUŞ, s. 17.

⁵⁵⁹ OĞUZMAN/ÖZ, s. 439-440; KAYIHAN/GÜNERGÖK, s. 242.

⁵⁶⁰ KAYIHAN/GÜNERGÖK, s. 243.

⁵⁶¹ Sabih ARKAN, **Ticari İşletme Hukuku**, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2018, s. 168.

⁵⁶² KAYIHAN/GÜNERGÖK, s. 243; BOZKURT, s. 219; YILDIRIM, s. 287.

⁵⁶³ ARKAN, s. 168. eTTK m. 20/3'te benzer bir şekil şartı öngörülmüştü; fakat bu şekil şartı geçerlilik şartı olarak düzenlenmişti. Doktrinde kanun koyucunun maddeyi geçerlilik şartı olarak öngörmesine rağmen ispat aşamasında ele alınan, ispat delili için öngörülen şekillerin kullanılması gerektiği ifade edilmişti. Bknz: Gönen ERİŞ, **Türk Ticaret Kanunu Ticari İşletme ve Şirketler 1. Cilt**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2007, s. 620. TTK'da ise eTTK'da yer alan şekil şartının geçerlilik şartı olduğuna işaret eden ibare çıkarılmış şekil şartları ispat şartına dönüştürülmüştür. Nitekim bu durum madde gerekçesinde açıkça ifade edilmiştir. Fakat TBK m. 12/2 gereğince, kanunda öngörülen şekil, kural olarak geçerlilik şeklidir. TTK m. 18/3 lafzında, şeklin ispat şartı niteliğinde olduğuna ilişkin bir ibare yer almamaktadır, bu nedenle söz konusu şekil şartının geçerlilik şekil şartı olarak yorumlanması da mümkündür. Bknz: ARKAN, s. 168-169.

⁵⁶⁴ eTTK döneminde, eTTK m. 20/3'te öngörülen kanuni şekil şartının riziko ağırlaşmasına ilişkin olarak sigortacıya tanınan fesih hakkının kullanımında uygulanmaması gerektiği ifade edilmiştir, zira sigorta ettirenler arasında gereksiz bir ayrımın söz konusu olacağı dile getirilmiştir. Bknz: OMAĞ, s. 113; BOZER, **Sigorta Hukuku** 1965, s. 228. Fakat OMAĞ, **Sigorta Genel Şartları**'nda, fesih bildirimi için öngörülen şekil şartlarının ispat şekil şartı niteliğinde olduğu, bu nedenle de geçerli olacağı görüşündedir. Bknz: OMAĞ, s. 114. Bu doğrultuda, TTK m. 18/3'te öngörülen şekil şartının ispat şekil şartı olması nedeniyle bu şekil şartına uyulması gerekecektir. Karşı görüş için bknz: YENER, s. 448.

b) Fesih Bildiriminin Kapsamı

Sigortacı fesih beyanında bulunurken sözleşme ilişkisini geleceğe etkili bir şekilde sona erdirmek istediğini açık ve şüpheye mahal vermeyecek bir şekilde belirtmelidir⁵⁶⁵. Sigortacının tazminat ödeme yükümlüğünün doğmadığı, azaldığı ya da daha az tazminat ödemekle yükümlü olduğu gibi beyanları sigorta sözleşmesinin feshine yönelmiş iradesi olarak kabul edilemez⁵⁶⁶.

Sigortacının fesih beyanında bulunurken feshin sebebi olan riziko ağırlaşmasına ilişkin hususları, yani riziko ağırlaşmasına sebebiyet veren olayı bildirip bildirmemesi gerektiği üzerinde durulmalıdır. Doktrinde bir görüşe göre, fesih hakkını kullanan sigortacının fesih sebebini bildirmesinin, sigorta ettirenin menfaatini koruyabilecek olduğu düşünülse dahi, sigortacının fesih sebebini bildirmesine gerek olmadığı savunulmaktadır⁵⁶⁷. Bunun sebebi olarak sigorta ettirenin genelde riziko ağırlaşmasını bilmesi ve ihtilaf halinde sigortacının riziko ağırlaşmasını ispat etmekle yükümlü olması gösterilmektedir⁵⁶⁸. Diğer bir görüşe göre, fesih bildiriminin gerekçeli olup olmamasının sigorta ettirenin riziko ağırlaşmasını bilip bilmemesi ile ilişkili olduğu savunulmaktadır⁵⁶⁹. Buna göre, sigortacı riziko ağırlaşmasını sigorta ettirenin ihbarı üzerine öğrenmişse, fesih bildiriminde gerekçe göstermek zorunda değildir, zira sigorta ettiren hâlihazırda feshin gerekçesini bilmektedir. Öte yandan, bu görüşe göre, sigortacı riziko ağırlaşmasını sigorta ettirenin ihbarı dışında bir vasıta ile öğrenmişse bu halde fesih bildirimi gerekçeli olarak yapılmalıdır. Gerekçeli olmadan yapıldığı takdirde de fesih bildirimi geçerli olacaktır ancak sigorta ettiren feshin gerekçesini öğrenmek isterse, sigortacı bunu açıklamakla yükümlüdür⁵⁷⁰.

⁵⁶⁵ OMAĞ, s. 111; ŞENOCAK, Riziko Ağırlaşması, s. 208; YENER, s. 450; ATABEK, s. 244.

⁵⁶⁶ ŞENOCAK, Riziko Ağırlaşması, s. 208.

⁵⁶⁷ OMAĞ, s.112.

⁵⁶⁸ OMAĞ, s.112.

⁵⁶⁹ YENER, s. 450-451.

⁵⁷⁰ YENER, s. 450-451. Kanaatimizce, fesih bildiriminin, sözleşmenin ileriye etkili şekilde sona erdiğini şüpheye yer vermeyecek şekilde belirtmekle birlikte bu sona ermenin neden kaynaklandığını da göstermesi gerekmektedir, zira TTK'da sigortacıya sigorta sözleşmesini fesih hakkı tanıyan birçok hüküm bulunmaktadır. Örneğin: TTK m. 1449 kapsamındaki sözleşmesel görevlerin ihlalinde sigortacının fesih hakkı bulunmaktadır. Yine, TTK m. 1428 sigortacıya fesih hakkı tanıyan hükümlerdendir. Bknz: Melisa GÜLHAN, **Sigorta Sözleşmesini Sona Erdiren Haller**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2020, s. 54-69. Bu nedenle, sigorta ettirenin sözleşmenin feshedilme gerekçesini bilmesinde menfaati vardır.

c) Fesih Bildiriminin Sonuçları

TTK m.1445/1’de sigortacıya tanınan fesih hakkı, kullanılmakla birlikte sonuç doğuracaktır⁵⁷¹. Başka bir ifadeyle, feshin hüküm ve sonuç doğurması için kanunda bir süre öngörülmemiştir, fesih bildiriminin sigorta ettirene varmasıyla birlikte sözleşme sona erecektir. TTK m. 1445/7’nin lafzında, *”feshin hüküm ifade etmesi için verilen süre”* den bahsedilmektedir. Doktrinde bazı yazarlarca esasında bu ibarenin feshin sonuç doğurabilmesi için belli bir sürenin geçmesi gerektiği manasına geldiği, bu nedenle TTK m.1445/1 ile uyumlu olmadığı eleştirisi getirilmiştir⁵⁷². Zira TTK m.1445/1’de sigortacının sözleşmeyi feshetmek için bir aylık süreye sahip olduğu öngörülse de sigortacı bu sürenin başlangıcında da sözleşmeyi feshedebilecektir, yani bu süre feshin hüküm ifade etmesi için öngörülen bir süre değildir⁵⁷³. Sigorta ettiren fesih bildirimiyle birlikte derhal korumasız kalacaktır; yani bildirim sözleşmeyi sona erdirecektir, feshin hüküm ifade edebilmesi için herhangi bir sürenin geçmesi gerekmeyecektir⁵⁷⁴. Bu nedenle TTK m. 1445/7’de yer alan ifade yerinde değildir⁵⁷⁵.

Feshin bildirimle birlikte derhal gerçekleşmesi, sigorta ettirene yeni bir sigorta himayesi elde etmesi için zaman tanımaması bakımından sigorta ettirenin aleyhine bir durum oluşturabilecektir⁵⁷⁶. Özellikle sigorta ettirenin hafif ihmaliyle rizikonun ağırlaşması durumunda yahut objektif ve kusursuz riziko ağırlaşmalarında sigorta ettirenin derhal sigorta himayesinden mahrum kalması, sigorta ettiren için adil olmayan bir sonuç doğuracaktır.

Kanunda feshin hüküm doğurması için belirli bir sürenin geçmesi gerekmemekle birlikte, sözleşmeyle böyle bir hüküm getirilmesi mümkündür.

⁵⁷¹ KAYIHAN/GÜNERGÖK, s. 242; YENER, s. 451; CEBE, s. 347.

⁵⁷² AYLI, Değerlendirme, s. 235.

⁵⁷³ AKGÜN, s. 264.

⁵⁷⁴ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 484.

⁵⁷⁵ ÜNAN, *”feshin hüküm ifade etmesi için verilen süre”* ibaresinden maksadın, sigortacının fesih bildiriminde belirli süre sonra feshin hüküm doğuracağını belirtmesi halinde o süre veya ek prim istenmişse ek primin kabulü için kanunda öngörülmüş olan on günlük süre olabileceğini ifade etmiştir. Bknz: ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 496.

⁵⁷⁶ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 484; AYLI, Riziko Ağırlaşması, s. 169; AKGÜN, s. 264.

Sözleşme ile bu doğrultuda bir hüküm getirilmesi sigorta ettiren lehine olacağı için bu hüküm, TTK m. 1452/3 uyarınca da geçerli olacaktır⁵⁷⁷.

Fesihle birlikte sigorta sözleşmesi ileriye etkili olarak sonlanacağı için sigortacı fesih anına kadar işlemiş olan prime hak kazanacaktır. Ancak işlemeyen günlere ilişkin aldığı primleri iade edecek veya prim henüz ödenmemişse işlememiş günlere ilişkin primin ifasını talep edemeyecektir. Esasında sigortacının fesih sonrası işlemeyen günlere ait ödenmiş olan primi iade edeceğini söyleyebilmek için aynı zamanda “primin bölünebilirliği” ilkesini kabul etmek gerekmektedir⁵⁷⁸. Nitekim TTK m. 1419’da sözleşmenin sona ermesi halinde işlemeyen günlere ait ödenmiş primlerin sigorta ettirene iade edileceği hükme bağlanmıştır. Bu doğrultuda kanunun primin bölünebilirliği ilkesini kabul ettiğini söylemek mümkündür⁵⁷⁹. Şu hâlde rizikonun ağırlaşması sebebiyle sigortacının sözleşmeyi feshetmesi halinde sigortacı işlemeyen günlere ait primi sigorta ettirene iade edecektir. Bunun tek istisnası TTK m. 1445/6’da öngörülen ihbar görevinin kasten ihlal edilmesi halidir.

TTK m. 1445/6’da sigortacının rizikonun gerçekleşmesinden önce sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü kasıtlı olarak ihlal ettiğini öğrendiği takdirde değişikliğin meydana geldiği sigorta dönemine ait prime hak kazanacağı kaleme alınmıştır⁵⁸⁰. Buna sigorta ettiren ağırlaşan rizikoyu ihbar görevini kasten ihlal ederse sigortacı da fesih hakkını kullanırsa sigorta ettiren işlememiş günlere ait primi iade

⁵⁷⁷ OMAĞ, s. 127.

⁵⁷⁸ Prime ilişkin “primin bölünmezliği” ve “primin bölünebilirliği” olarak iki ilke söz konusudur. Primin bölünmezliği ilkesi, sigorta sözleşmesini sigorta süresi sona ermeden feshedilmesi halinde, sigortacının sözleşme feshedilmeden önceki sürede işlemiş olan primlere de fesih sonrası işleyecek olan primlere de hak kazanması sonucunu doğurmaktadır. Öte yandan primin bölünebilirliği ilkesi gereğince sigorta sözleşmesinin süresinden önce sona ermesi durumunda sigortacı, sona erme anına kadar işleyen primlere hak kazanacak, sona erme sonrasındaki primleri eğer prim peşin ödenmişse iade etmek zorunda iken ödenmemişse ifasını talep edemeyecektir. Bknz: OMAĞ, s. 119; AYLI, s. 34-35; KAYIHAN, s. 120 vd.

⁵⁷⁹ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 155; AYLI, s. 34-38; KAYIHAN, s. 120-127.

⁵⁸⁰ TTK m. 1445/6 lafzında yer alan “sözleşmeyi feshetse dahi” ibaresinin feshin ileriye etkili mahiyeti göz önünde bulundurulmadan fıkraya eklendiğini, bu nedenle bu ibarenin fıkra da yer almasına gerek olmadığı ifade edilmiştir. Bknz: ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 495; KENDER, s. 315; AKGÜN, s. 265. Kanaatimizce söz konusu ibarenin tamamen gereksiz olduğunu söylemek mümkün değildir. Zira TTK m. 1445/1’de öngörülen fesih hakkının kullanılması halinde sigorta süresi sona ermediği için işlememiş günlere ait primin iadesi söz konusu olacak iken ihbar görevinin kasten ihlal edilmesi halinde sigortacı primin tamamına hak kazanacak, işlememiş günlere ait olan primi iade edemeyecektir. Bu nedenle sigorta ettiren TTK m. 1445/1’deki feshin söz konusu olması durumunda sigorta himayesinden mahrum kaldığı döneme ait primi ödemeyecek iken TTK m. 1445/6’da öngörülen durumun gerçekleşmesi halinde sigorta himayesinden mahrum kaldığı döneme ait primin tamamını ödemek zorunda kalacaktır.

alamayacaktır⁵⁸¹. Burada TTK m. 1419 ile öngörülen primin bölünebilirliği ilkesi yerine primin bölünmezliği ilkesinin uygulandığını söylemek mümkündür⁵⁸². TTK m. 1445/6'da ihbar görevinin kasten ihlalinin sigorta ettirene karşı bir yaptırım olarak düzenlendiğini ifade edilmektedir⁵⁸³.

Feshin sigorta ettirene ulaşmasıyla birlikte sigorta sözleşmesi geri dönülmeyecek şekilde sona erecektir. Zaten bozucu yenilik doğuran hakkın mahiyeti gereği hakkın kullanılması neticesinde hukuki sonuç meydana geldikten sonra hakkın kullanımı geri alınamayacaktır⁵⁸⁴. Ancak fesih hakkının kullanımının geri alınması makul ve hakkaniyete uygun görülebiliyorsa istisna olarak geri alınabilecektir⁵⁸⁵. Fesih hakkının kullanımının geri alınamamasından bahsedebilmek için somut olayda TTK anlamında bir riziko ağırlaşmasının gerçekleşmesi gerekir. Eğer riziko ağırlaşmasının bütün unsurları mevcut olmadan bir riziko değişikliği söz konusu olur ve bunun riziko ağırlaşması olduğu zannedilerek fesih bildirimi yapılırsa söz konusu fesih geçersiz sayılacaktır. Bu nedenle fesih hakkının kullanılabilmesi için somut olayda riziko ağırlaşmasının bütün unsurlarıyla var olma şartı aranır⁵⁸⁶.

⁵⁸¹ KANER, Sigorta Hukuku, s. 36. ŞENOCAK, TTK m. 1445/1'de sigortacıya tanınan fesih hakkının rizikonun ağırlaşmasına bağlı olarak verilmesi nedeniyle TTK m. 1445/6'daki ihbar görevinin kasten ihlal edilmesi ibaresini rizikoyu ağırlaştırmama görevinin kasten ihlal edilmesi olarak okunması gerektiği görüşündedir. Bknz: ŞENOCAK, Rizikonun Ağırlaşması, s. 208. Bizim de katıldığımız görüşe göre ise maddenin lafzına bağlı kalınması gerekir. Hüküm ihbar görevinin kasten ihlali halinde uygulanabilecektir. Zira ihbar görevinin yerine getirilmesiyle sigortacı ağırlaşmadan daha kolay bir şekilde haberdar olacaktır ve kanunda öngörülen imkânları kullanabilecektir. Sigorta ettiren bu fıkra ile ihbar görevini yerine getirmeye sevk edilmektedir. Bknz: YENER, s. 454-455.

⁵⁸² ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 155; YENER, s. 454-455; KANER, Sigorta Hukuku, s. 36.

⁵⁸³ AYLI, Riziko Ağırlaşması, s. 180; ŞEKERÖĞÜZ/SEVİNÇ KUYUCU, s. 65.

⁵⁸⁴ OĞUZMAN/BARLAS, s. 157; DURMUŞ, s. 17; OMAĞ, s. 120.

⁵⁸⁵ OĞUZMAN/BARLAS, s. 157.

⁵⁸⁶ OMAĞ, s. 72.

5. Sigortacının Ek Prim Talebi

a) Genel Olarak

TTK m. 1445/1’de rizikonun ağırlaştığını öğrenen sigortacının sözleşmenin süresi içerisinde sigorta ettirenden ek prim talep edebileceği öngörülmüştür⁵⁸⁷. Sigorta ettiren, sigortacının istediği prim farkını on gün içerisinde kabul etmediği takdirde sözleşme kanun gereğince feshedilmiş sayılacaktır.

Sigortacının talep edeceği ek prim, sözleşmede öngörülen prim ile ağırlaşmış rizikonun sigorta edilmesi halinde talep edilecek prim arasındaki farktır⁵⁸⁸. Belirlenecek olan ek primin sınırları sigortacının kendi işletme esasına göre belirlenmeli⁵⁸⁹ ve ek prim talebi TMK m. 2/2 kural gereğince hakkın kötüye kullanımını teşkil etmemelidir⁵⁹⁰. Öte yandan hesaplama yaparken rizikonun ağırlaşmasından sonraki sözleşmenin sona ereceği tarihe kadar olan süre için prim

⁵⁸⁷ eTTK m. 1291’de sigortacının ek prim talebinde bulunabileceğine ilişkin bir imkân öngörülmemiş, sigortacıya sadece fesih imkânı verilmişti. Fakat tarafların irade serbestisi prensibi gereği anlaşarak daha yüksek bir primle sözleşmeyi ayakta tutmalarının önünde bir engel yoktu. Nitekim doktrinde prim-riziko dengesinin yeniden sağlanması amacıyla tarafların primin yükseltilmesi yolunu tercih edebilecekleri dile getirilmekteydi. Bknz: OMAĞ, s. 131; AYLI, s. 30; BOZER, Sigorta Hukuku 1981, s. 124; BOZKURT, s. 218. TTK ile birlikte sigortacının ek prim talebinde bulunabileceği hükme bağlanmıştır. İlk bakışta kanun koyucunun sigortacıya rizikonun ağırlaşması durumunda başvurabileceği yeni bir imkân getirdiği söylenebilecektir. Hâlbuki sigortacı eTTK döneminde de ek prim talebinde bulunma imkânına sahipti. Zira TTK’da öngörülen ek prim talebi, sigortacının tek taraflı irade beyanıyla hüküm doğurmamakta, talebin sigorta ettirenin kabulü ile hüküm doğurması mümkün olmaktadır. Bu da eTTK döneminde istenebilecek ek prim talebinin mahiyetiyle benzerdir. TTK dönemindeki ek prim talebinin, eTTK döneminde istenebilecek ek primden en büyük farkı objektif riziko ağırlaşmaları söz konusu olduğunda da istenebilmesidir. eTTK döneminde riziko ağırlaşmalarına ilişkin fesih hakkı yalnızca subjektif riziko ağırlaşmaları için öngörülmüştü, dolayısıyla ek prim talep hakkı da sadece subjektif riziko ağırlaşmaları dolayısıyla söz konusu olmaktadır. Diğer bir fark eTTK döneminde taraflar ek prim noktasında anlaşamadıkları takdirde sigortacı eTTK m.1291 gereğince süresi içinde fesih hakkını kullanabilecektir fakat fesih kendiliğinden doğmayacak, sigortacının fesih iradesini açıklaması gerekecektir.

⁵⁸⁸ AYLI, Riziko Ağırlaşması, s. 170; AKGÜN, s. 266.

⁵⁸⁹ İşletme esası, sigortacının ağırlaşmış olan rizikoyu sözleşmenin kurulması aşamasında hangi prim ile sigorta edecekse onu dikkate alarak ek primi belirlemesidir. Bir başka ifadeyle sözleşmenin tarafı olan sigortacının ağırlaşmış olan rizikoyu hangi prim ile sigorta himayesine alacağı önem arz eder, yoksa diğer sigortacıların ağırlaşmış olan rizikoyu hangi prim ile sigorta himayesine aldığı bir önemi yoktur. Bknz: YENER; s. 471-472.

⁵⁹⁰ Sigorta ettirenin, kusurlu subjektif riziko ağırlaşması dolayısıyla talep edilen ek primi ödemeyi reddetmesi hakkın kötüye kullanımını teşkil edebilir. Her ne kadar sigortacının sözleşmeyi fesih hakkı bulursa da sigorta ettiren kendi sebep olduğu riziko ağırlaşmasını kullanmak suretiyle sözleşme ilişkisini keyfi bir şekilde bitirerek durumdan faydalanmış olacak, bu da hakkın kötüye kullanımını teşkil edebilecektir. Bknz: AYLI, s. 31; OMAĞ, s. 135; AYLI, Riziko Ağırlaşması, s. 184.

hesaplaması yapılmalıdır. Yani sigortacının ağırlaşmış olan rizikoyu taşıdığı süre dikkate alınarak prim hesaplaması yapılır⁵⁹¹.

Ek prim talebi, sigortacıya tek taraflı olarak primi arttırma imkânı vermemektedir. Kanun koyucu prim farkı talebini sigorta ettirenin kabul iradesine bağlı kılmıştır. Dolayısıyla sigortacı tek taraflı irade beyanıyla sözleşmeye müdahale edemeyecektir⁵⁹².

TTK m. 1445/1’de tanınan ek prim talebi sigortacının sözleşmede öngörülen primi arttırmak yönünde sigorta ettirene bir icapta bulunmasıyla başlamaktadır. TTK m. 1445/1 gereğince sigorta ettiren ek prim talebini kabul etmez ise sigortacının fesih için bir aksiyon almasına gerek olmaksızın sözleşme kendiliğinden fesih olacak, yani ek prim talebi dolaylı yoldan da olsa fesih ile aynı sonucu doğuracaktır⁵⁹³. Bunun yanı sıra on gün içerisinde sigorta ettiren ek prim talebini açık bir beyan ile reddettiği takdirde sözleşme yine feshedilmiş sayılacaktır. Sigorta ettiren sigortacının primi arttırma icabına karşı yeni bir teklif ileri sürer ise bu da icabın reddi anlamına gelecek ve sözleşme feshedilmiş sayılacaktır⁵⁹⁴.

b) Ek Prim Talebinin Şekli ve Talebe İlişkin Süreler

Kanunda prim farkı talebi için herhangi bir şekil şartı öngörülmemiştir. Bu nedenle talep sözlü, yazılı veya resmi şekilde yapılabilecektir. Kısacası fesih bildirimine ilişkin şekil kuralları ek prim talebi içinde geçerli olacaktır fakat ek prim

⁵⁹¹ BOZKURT, s. 220.

⁵⁹² AYLI, Riziko Ağırlaşması, s. 171; YENER, s. 458.

⁵⁹³ AKGÜN, s. 268. Doktrinde ek prim talebinin kabul edilmemesi sonucunda feshin gerçekleşebilmesi için en azından ek prim talebiyle birlikte fesih ikazının yer alması veya TTK m. 1445/1’e atıf yapılması gerektiğine hükümde yer verilmesinin daha doğru olacağı ifade edilmiştir. Bknz: AYLI, Riziko Ağırlaşması, s. 171-172; ŞENOCAK, Riziko Ağırlaşması, s. 209. TTK m. 1445/1’de sigortacının ek prim talebinde bulunurken feshine ilişkin bir ibareye yer vermesine gerek yoktur, zira maddede feshin gerçekleşmesi için böyle bir bildirimin gerçekleşmesi gerektiği öngörülmemiştir. Bu itibarla sigortacıya tanınan ek prim talebinin tam olarak sözleşmenin ayakta tutulmasına hizmet ettiğini söylemek de güçtür. Zira sigorta ettirenin, ek prim icabını kabul etmeme yönünde açık bir irade açıklaması yapmasa dahi sözleşmenin tarafların iradesi araştırılmadan kanunen sona erecek olması sözleşmenin ayakta tutulmasını güçleştirmektedir.

⁵⁹⁴ OĞUZMAN/ÖZ, s. 59.

talebi temerrüde düşürmeye, sözleşmeyi feshe, sözleşmeden dönmeye ilişkin ihtar niteliğinde olmadığı için TTK m. 18/3 burada uygulama alanı bulmayacaktır⁵⁹⁵.

TTK m. 1445/1 lafzından sigortacının bir ay içerisinde ek prim talebini sigorta ettirene iletmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Bu talep sigorta ettirene varmasıyla birlikte başlayan sigorta ettirenin ek prim talebini kabul edip etmediğini bildirmesi için on günlük süre öngörülmüştür. Yani sigorta ettirenin sigortacının ek prim talebine cevap vermesi için on gün süresi vardır ve bu süre sigortacının talebinin sigorta ettirene ulaşmasıyla işlemeye başlamaktadır⁵⁹⁶. Bu on günlük sürenin sözleşmeyle kısaltılması sigorta ettirenin düşünme süresini kısaltacağı için aleyhine bir durum oluşacaktır ve bu nedenle sürenin kısaltılmasına ilişkin sözleşme veya Sigorta Genel Şartı hükümleri TTK m. 1452/3 gereğince geçersiz olacaktır⁵⁹⁷. On günlük bu sürenin uzatılması ise mümkündür.

c) Ek Prim Talebinin Sonuçları

Sigorta ettiren ek prim talebini kabul ettiği takdirde sözleşme yürürlükte olmaya devam edecektir⁵⁹⁸. Ek primi ödenmesi ile riziko ağırlaşma nedeniyle gerçekleşse dahi ağırlaşma teminat kapsamında kalacak ve sigortacı zararın veya sigorta bedelinin tamamını ödemek durumunda kalacak, edim yükümlülüğünden kurtulması mümkün olmayacaktır.

Sigorta ettiren ek prim talebini kabul etmediği takdirde sözleşme fesih ile sona erecektir. Bu halde ek prim talebinin reddi karşı tarafa açık bir şekilde beyan ile veya karşı icap sürerek yapıldı ise bu beyanların sigortacıya varması ile sözleşme sona erecektir. Eğer sigorta ettiren hiçbir harekette bulunmaz ise kanun gereği on günlük süre sonunda sözleşme sona erecektir. Sözleşmenin sona erme tarihinden itibaren hesaplanacak olan işlememiş günlere ilişkin primler sigorta ettirene iade edilecektir.

⁵⁹⁵ ŞENOCAK, TTK m. 18/3’de yer alan şekil şartının ek prim talebi içinde uygulanması gerektiği görüşündedir. Bknz: ŞENOCAK, Riziko Ağırlaşması, s. 209.

⁵⁹⁶ ŞENOCAK, Riziko Ağırlaşması, s. 209; KAYIHAN/GÜNERGÖK, s. 242.

⁵⁹⁷ AYLI, İnşaat Sigortası, s. 267.

⁵⁹⁸ Sigorta ettirenin on gün içerisinde ek primi kabul etmesi, bu ek primi ödemesi anlamına gelmeyecektir. Kabul edilen prim sözleşmedeki şartlarla ödenecektir. Bknz: CEBE, s. 346.

Hayat sigortalarında, özel bir düzenleme getirilerek genel hükümlere bir sınırlama getirilmiştir⁵⁹⁹. TTK m. 1499 gereğince sigortacı riziko ağırlaşmasının gerçekleşmesinin üzerinden yenilemeler de dâhil beş yıl geçmişse, ihbar görevinin kasıtlı olarak ihlal edilmesi hariç olmak üzere sözleşmeyi feshedemeyecek ancak ek prim talebinde bulunabilecektir. Burada genel hükümlerden ayrılarak belli şartlar altında sigortacıya seçimlik hak tanınmamış, sadece ek prim talebi imkânından yararlanması mümkün kılınmıştır. Öte yandan, sigorta ettiren ek prim talebini kabul etmese dahi sigorta himayesinden yararlanmaya devam edecek, sözleşme feshedilmeyecektir; fakat rizikonun gerçekleşmesi durumunda ödenen prim ile ödenmesi gereken prim oranlanacak ve sigorta bedeli bu orana göre indirim yapıldıktan sonra ödenecektir.

B. SİGORTACININ İFA BORCUNDAN TAMAMEN VEYA KISMEN KURTULMA İMKÂNI

1. Genel Olarak

Rizikonun ağırlaşması durumunda sigortacının edim yükümlülüğünden kısmen veya tamamen kurtulmasına ilişkin düzenlemeler TK m. 1445/5 ve m. 1445/7’de düzenlenmiştir. Hükümlerin uygulama alanı bulması için rizikonun gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Başka bir ifadeyle, riziko gerçekleşmeden önce sigortacının edim yükümlülüğünden kısmen veya tamamen kurtulması mümkün değildir, ancak TTK m. 1445/1’deki imkânlara başvurabilecektir.

Sigortacının sigorta süresi içerisinde fesih veya ek prim talep etme hakkını kullanabilmesi için, somut olayda TTK anlamında riziko ağırlaşmasının gerçekleşmesi yeterli iken sigortacının tamamen veya kısmen ifa borcundan kurtulabilmesi için sadece riziko ağırlaşmasının gerçekleşmesi yeterli değildir. Bunun yanı sıra, sigorta ettirenin ya görevleri ihlal etmesinde bir kusurunun olması gerekmekte ya da rizikonun gerçekleşmesiyle riziko ağırlaşması arasında bir illiyet

⁵⁹⁹ KENDER, hayat sigortasında rizikonun ağırlaşmasının genel çerçeveye sokulamayacağını, bu nedenle rizikoyu ağırlaştırıcı durumların sigorta sözleşmesinde açıkça belirtilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bknz: KENDER, s. 317.

bağının bulunması gerekmektedir⁶⁰⁰. Bu durum, fesih ve ek prim talep etme imkânının sigortacıya tanınan bir hak niteliğinde olduğunu, ifa borcundan tamamen veya kısmen kurtulma imkânının ise görev ihlallerinin yaptırım niteliğinde olduğunu göstermektedir. Hatta riziko gerçekleşmesinden sonra riziko ağırlaşmasına ilişkin öngörülen görevlerin ihlalleri ağır yaptırımlara bağlanmıştır. Sigorta ettiren sigorta himayesini yitirebilecektir, bu da görev ihlali için ağır bir yaptırımdır. Zira sigorta ettirenin sigorta sözleşmesini akdederken en büyük beklentisi, sigorta himayesinden faydalanabilmektir.

Sigortacı, riziko ağırlaşmasıyla rizikonun gerçekleşmesi arasında illiyet bağı söz konusu olursa yahut kusur ile görevler ihlal edilirse buna dayanarak edimlerini yerine getirmekten kaçınma imkânına sahip olabilecektir.

Borçlunun borcunu yerine getirmekten kaçınmasına imkân veren savunmalara def'i denmektedir⁶⁰¹. Bu nedenle, TTK m. 1445/5 ve m. 1445/7 ile sigortacıya getirilen imkânların def'i niteliğinde olduğu söylenebilir. Def'ilerin en büyük özelliği hâkim tarafından re'sen dikkate alınmamaları, ileri sürüldükleri takdirde dikkate alınmalarıdır⁶⁰². Rizikonun gerçekleşmesiyle tazminat borcu doğan sigortacı bu borcundan kurtulabilmek için riziko ağırlaşması hükümlerine dayanmak istiyorsa bunu ya sigorta ettirene karşı ya da uyuşmazlık yargıya taşındıysa hâkime karşı ileri sürmesi gerekir. Sigortacı bu imkânlarını ileri sürmedikçe dava dosyasından rizikonun ağırlaştığı hususu anlaşılrsa dahi, hâkim hüküm kurarken riziko ağırlaşmasını nazara almayacaktır.

⁶⁰⁰ KENDER, s. 314; YAZICIOĞLU/ŞEKER ÖĞÜZ, s. 163.

⁶⁰¹ OĞUZMAN/BARLAS, s. 306.

⁶⁰² OĞUZMAN/BARLAS, s. 307.

2. Sigortacının İfa Borcundan Tamamen Kurtulma İmkânı

a) TTK m. 1445/5'e göre Kusurun Belirlenmesinde Hangi Görev İhlalinin Dikkate Alınacağı

TTK m.1445/5 hatalar ve çelişkiler barındıran bir hükümdür⁶⁰³. Fıkradan yaptırımların uygulanabilmesi için sigorta ettirenin görevleri kusuruyla ihlal etmesi gerektiği anlaşılsa da fıkranın lafzından, yaptırımın hangi görevin ihlalindeki kusurun dikkate alınarak uygulanacağı net olarak belli değildir. Fıkranın ilk cümlesinde, *”sigorta ettirenin ihmali belirlendiği ve değişikliklere ilişkin beyan yükümlülüğünün ihlal edildiği saptandığı takdirde söz konusu ihlal tazminat miktarına veya bedele veya rizikonun gerçekleşmesine etki edebilecek nitelikte ise ihmalin derecesine göre”* ibaresine yer verilmiştir. Bu ibarenin ilk kısmında yer alan *”sigorta ettirenin ihmali”*nden anlaşılması gereken, TTK m. 1444/1’de öngörülen rizikoyu ağırlaştırmama görevinin sigorta ettirenin kusuru ile ihlal edilmiş olmasıdır⁶⁰⁴. İlk bakışta bu ibarenin sigorta ettirenin ihmali bir görevi ihlal etmesi gerektiği anlamına geldiği⁶⁰⁵ akla gelebilir, yani ibare tek başına ele alındığında sigorta ettirenin hangi görevi ihlal edeceğine ilişkin bir duruma işaret etmeden sadece görevin ihmali ihlal edilmesi gerektiği kanısı uyandırabilir. Diğer taraftan ibare, özellikle maddenin devamında yer alan *“beyan yükümlülüğünün ihlali”* ibaresiyle birlikte değerlendirildiğinde ihbar görevinin ihmali ihlal edilmesi halinde yaptırım uygulanacağı düşünülebilecektir⁶⁰⁶, fakat burada kastedilen rizikonun ağırlaşmasının, sigorta ettirenin kusuruyla gerçekleşmesidir. KENDER ve ÇEKER, fıkranın anlamının beyan yükümlülüğünün kusur ile ihlal edilmesi yönünde olduğu görüşündedir⁶⁰⁷.

Düzenlemede *“sigorta ettirenin ihmali”* ile *“beyan yükümlülüğünün ihlali”* ibareleri *“ve”* bağlacıyla bağlanmıştır. Böylelikle madde lafzından yaptırımların

⁶⁰³ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 489; AYLI, Riziko Ağırlaşması, s. 166.

⁶⁰⁴ AYLI, Riziko Ağırlaşması, s. 167; ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 490.

⁶⁰⁵ Madde lafzında *”ihmal”* terimi kullanılmıştır. Özel hukukta ihmal terimi, kişinin hukuka aykırı sonucu arzu etmemesine rağmen sonucun meydana gelmemesi için yeterli dikkat ve özeni göstermemesi anlamına gelmektedir. İhmal, kusurun bir çeşididir, kusurun diğer türü de kasttır. Bknz: OĞUZMAN/ÖZ, Cilt 2, s. 56.

⁶⁰⁶ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 484; AKGÜN, s. 263.

⁶⁰⁷ KENDER, s. 314; ÇEKER, s. 120.

uygulanabilmesi için iki görevin de ihlal edilmesi gerektiği, tek bir görevin ihlal edilmesinin yaptırım uygulanabilmesi için yeterli olmadığı anlaşılmaktadır⁶⁰⁸. AYLI, maddede yer alan "ve" ibaresi yerine "veya" bağlacının olduğunun farz edilerek maddenin okunması gerektiğini dile getirmektedir⁶⁰⁹.

AYLI, rizikoyu ağırlaştırmama görevinin ihlalinde uygulanacak yaptırımları ve ağırlaşan rizikoyu ihbar görevinin ihlalinde uygulanacak yaptırımları ayrı ayrı ele almıştır. Her iki görevin ihlalinin kasten gerçekleşmesi halinde, sigortacının edim yükümlüğünden kurtulacağını ifade etmiştir⁶¹⁰. ÜNAN ve ŞENOCAK, ihbar görevinin rizikonun gerçekleşmesine etki edebilecek nitelikte olmadığını, bu nedenle rizikoyu ağırlaştırmama görevinin ihlalindeki kusur derecelerinin dikkate alınarak yaptırımların uygulanması gerektiği görüşündedir⁶¹¹. YENER, kusurlu subjektif riziko ağırlaşmaları söz konusu olduğunda, rizikoyu ağırlaştırmama görevinin kasten ihlal edilmesi gerektiği, objektif riziko ağırlaşmaları ve kusursuz subjektif ağırlaşmaları söz konusu olduğunda ise ihbar görevinin kasten ihlal edilmesi gerektiği görüşündedir⁶¹².

Doktrinde esasında her iki görevin ihlalinin bir arada bulunması her halde mümkün olmayacağı göz önünde bulundurularak fıkranın uygulanabilmesi için hangi görev ihlalinin dikkate alınması gerektiği tespit edilmiştir. Zira her iki görevin ihlalinin aynı anda bulunması güçtür. Sigorta ettirenin rizikoyu ağırlaştırmama görevini ihmal ile ihlal etmesi yanı sıra ihbar görevini de ihlal etmesi gerekecek, yükümlülüklerinden birini ihlal etmediği takdirde yaptırım uygulanamayacaktır⁶¹³. Bu da yaptırımın uygulama alanını ciddi anlamda daraltmaktadır. Örneğin objektif riziko ağırlaşmalarında sigorta ettirene yüklenen tek görev ağırlaşan rizikoyu ihbar görevidir. Bu görevi kasten ihlal eden sigorta ettirene rizikoyu ağırlaştırmama

⁶⁰⁸ AYLI, Riziko Ağırlaşması, s. 167; ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 492.

⁶⁰⁹ AYLI, Riziko Ağırlaşması, s. 167.

⁶¹⁰ AYLI, Riziko Ağırlaşması, s. 167, 180.

⁶¹¹ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 492-493; ŞENOCAK, Riziko Ağırlaşması, s. 211.

⁶¹² YENER, s. 495-497. Kanaatimizce YENER'in görüşüne katılmak pek mümkün değildir. Zira YENER'e göre rizikoyu ağırlaştırmama görevini hafif veya ağır ihmalle ihlal etmiş ve daha sonra ihbar görevini kasten ihlal etmiş sigorta ettirenin ihmeline göre tazminattan veya sigorta bedelinden indirim yapılacak, böylece sigorta ettiren sigorta himayesine kavuşacaktır. Diğer taraftan, rizikoyu ağırlaştırmama görevini ihlal etmemiş, riziko ağırlaşması iradesine bağlanamayan bir sebeple gerçekleşmiş veya kusuru olmadan rizikoyu ağırlaştırmış sigorta ettiren kasten ihbar görevini yerine getirmediği takdirde sigorta himayesinden hiçbir şekilde yararlanamayacaktır. Bu durum rizikoyu ihmali ile ağırlaştıran sigorta ettireni, rizikonun ağırlaşmasında kusuru olmayan sigorta ettirenden daha iyi bir konuma getirmektedir, bu da çok adaletli bir sonuç doğurmayacaktır.

⁶¹³ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 490.

görevini ihlal etmediği için bir yaptırım uygulanmayacak ve sigorta ettiren sigorta himayesinin tamamına kavuşacaktır. Böyle bir kabul sigorta ettireni görevlerini yerine getirmekten ziyade ihlale sevk edecektir. Zira ihbar görevini riziko gerçekleşmeden önce yerine getiren sigorta ettiren sigorta sözleşmesinin feshedilmesi ve sigorta himayesinin tamamen ortadan kalkması durumu ile karşı karşıyadır. Diğer taraftan rizikonun gerçekleşmesi halinde ihbar görevini yerine getirmediği halde sigorta ettiren özellikle kusursuz subjektif ve objektif riziko ağırlaşmalarında sigorta himayesine tamamen kavuşacaktır. Bu durum görevi ihlal eden sigorta ettireni daha avantajlı bir konuma getirecektir. İki görevin ihlalini aynı anda aramak zaten sorunlu olan bir düzenlemeyi, böyle bir kabul ile daha sorunlu hale getirip adaletsiz bir durum oluşturmaktan başka bir şeye yol açmayacaktır. Bu nedenle bağlacı “veya” olarak okumak ve görevlerden herhangi birinin ihlali halinde tazminatta veya bedelde indirimine gitmek gerekecektir.

Tek bir görev ihlaline sonuç bağlanarak yaptırıma gidilmesi de adaletli bir sonuç doğurmayacaktır. Bu nedenle TTK m. 1445/5 hükmü uygulanırken gerek rizikoyu ağırlaştırmama görevi gerek ihbar görevi ihlal edildiğinde, fıkarda öngörülen yaptırımlar uygulanmalıdır. Görevin ihlalindeki kusur derecesine bakılarak hangi yaptırımın uygulanacağı belirlenecektir. Tek bir görevin kusur ile ihlal edilmesi, maddenin uygulanması için yeterlidir. Bu nedenle, maddenin ikinci cümlesinde yer alan “*sigorta ettirenin kastı halinde*” ibaresi, her iki görevin de kasten ihlal edilmesi halinde öngörülen yaptırımın uygulanacağına işaret etmektedir. Başka bir ifadeyle, rizikoyu ağırlaştırmama görevinin kasten ihlal edilmesi halinde de ağırlaşan rizikoyu ihbar etme görevinin kasten ihlali halinde de madde de öngörülen sigorta himayesinden tamamen yararlanamama yaptırımının uygulanması gerekecektir.

b) İfa Borcundan Tamamen Kurtulmak İçin Gerekli Unsurlar

i. Rizikonun Gerçekleşmesi

TTK m. 1445/5’in ikinci cümlesi ile sigortacıya ifa borcundan tamamen kurtulma imkânı getirilmiştir. Sigortacının bu imkândan faydalanabilmesi için her şeyden önce rizikonun gerçekleşmesi gerekmektedir. Bir başka deyişle, rizikonun gerçekleşmesinden önce bu imkândan yararlanmak mümkün değildir.

ii. Görevin Kasten İhlal Edilmesi

Sigortacının ifa borcundan tamamen kurtulma def'inin kullanabilmesi için sigorta ettirenin görev ihlallerini gerçekleştirirken kast ile hareket etmesi gerekmektedir. Sigorta ettiren rizikoyu bilerek ve isteyerek ağırlaştırırsa rizikoyu ağırlaştırmama görevini kasten ihlal etmiş olacaktır. Bu halde sigorta ettiren yaptığı eylem sonucunda rizikonun ağırlaşaacağını farkındadır ve bunu isteyerek yapmaktadır. Öte yandan sigorta ettiren subjektif veya objektif bir riziko ağırlaşmasının olduğunu fark etmesine rağmen bunu isteyerek ve bilerek sigortacıya ihbar etmez ise ağırlaşan rizikoyu ihbar görevini kasten ihlal etmiş olacaktır. Her iki halde de sigortacı ifa borcundan tamamen kurtulabilecektir⁶¹⁴.

Rizikoyu ağırlaştırmama görevinin kasten ihlali ile birlikte esasında ağırlaşan rizikoyu ihbar görevi de doğmaktadır. Dolayısıyla sigorta ettiren bu ağırlaşmayı derhal sigortacıya bildirmez ise ihbar görevini de ihlal etmiş olacaktır. Çoğu zaman iki görevin birlikte kasten ihlali söz konusu olacaktır. Sigorta ettiren rizikonun ağırlaşmasını istemediği halde yeterli dikkat ve özeni göstermemesi nedeniyle riziko ağırlaşırsa veya üçüncü kişilerin fiili ya da doğa olaylarının etkisi neticesinde riziko ağırlaşırsa sigortacının ifa borcundan tamamen kurtulabilmesi için sigorta ettirenin rizikoyu ihbar görevini kasıtlı bir şekilde ihlal etmesi gerekir.

iii. Rizikonun Gerçekleşmesi ile Riziko Ağırlaşması Arasında İliyet Bağının Bulunması

TTK m. 1445/5'in ilk cümlesinde ihlali tazminat miktarına veya bedele ya da rizikonun gerçekleşmesine etki edecek nitelikte olması halinde tazminattan veya bedelden indirimine gidileceği hüküm altına alınmıştır. Fıkranın ikinci cümlesinde ise değişiklik ile gerçekleşen riziko arasında bağlantı varsa sigortacının ifa borcundan kurtulacağı ifade edilmiştir. “*Etki edebilecek nitelikte olması*”⁶¹⁵ ve “*bağlantı*”

⁶¹⁴ CEBE, s. 349.

⁶¹⁵ ÜNAN, “etki etmiş veya edebilecek olma” yerine “etki eden bir hal ile ilgili olma” şeklinde hükmün kaleme alınmasının daha doğru olacağını ifade etmiştir. Bunun yanı sıra “edebilecek” şeklindeki ifadenin de yanlış olduğunu dile getirmiştir. zira rizikonun gerçekleşmesinden sonra görev ihlalinin rizikonun gerçekleşmesine veya tazminat miktarının belirlenmesine etki edip etmediği zaten saptanabilecek bir durumdur. Bu nedenle “etmiş” olma ibaresinin kullanılması daha doğru olacaktır. Bknz: ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 441-442.

ibareleri illiyet bağına işaret etmektedir⁶¹⁶. İlliyet bağı belirlenirken sigorta hukukunun özellikleri dolayısıyla borçlar hukukunda uygulanan illiyet bağı esas alınamayacaktır. Sigorta hukukunun farklılıklarının dikkate alınarak illiyet bağının uygulanması gerekecektir⁶¹⁷.

İlliyet bağının belirlenmesinde ilk olarak olayın meydana gelmesine sebep olan durumlar ele alınmalı, yani bu olay olmasaydı bu olmazdı ilkesi izlenerek rizikonun gerçekleşmesine sebebiyet veren haller belirlenmelidir. Sonrasında bu sebeplere bir sınırlama getirmek için olayın gerçekleşmesine neden olan bütün sebepler değil, en elverişli olan sebepler yani uygun illiyet bağı esas alınmalıdır⁶¹⁸. Bunun yanı sıra normun amacı da dikkate alınarak somut olayın sigorta teminatına girip girmediği yorumu da yapılmalıdır⁶¹⁹. Yargıtay genelde rizikonun gerçekleşmesiyle sigortacının sorumluluktan kurtulacağı olay arasındaki illiyet bağının olup olmadığının tespitinde, rizikonun yalnızca o olaydan dolayı gerçekleşmesini aramaktadır⁶²⁰.

Sigortacının ifa borcundan tamamen kurtulması için sigorta ettirenin kasten ihlal ettiği görev ile rizikonun gerçekleşmesi arasında illiyet bağının bulunması gerekmektedir⁶²¹. Başka bir ifade ile somut olayda riziko ağırlaşması gerçekleşse bile söz konusu riziko ağırlaşmasının, rizikonun gerçekleşmesine etkisi olmayabilir⁶²². Bu halde sigortacının ifa borcundan tamamen kurtulması mümkün olmayacaktır. Öte yandan riziko ağırlaşmakla birlikte sigorta ettirenin görevleri ihlal etmemesi de söz konusu olabilir, bu durumda da rizikonun gerçekleşmesi ile görev ihlali arasında

⁶¹⁶ ÜNAN, iki ifadenin de aynı anlama geldiğini ifade etmiştir. Bknz: ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 490

⁶¹⁷ Samim ÜNAN, "Sigorta Hukukunda İlliyet Bağına İlişkin Bazı Sorunlar", **Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu**, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2016, s. 57.

⁶¹⁸ KANER, Sigorta Hukuku, s. 32.

⁶¹⁹ ÜNAN, İlliyet Bağı, s. 58

⁶²⁰ ÜNAN, İlliyet Bağı, s. 68. Yargıtay 17. Hukuk Dairesi 12.12.2011 tarih, 4255/12152 sayılı kararında rizikonun ağırlaşmasının doğrudan rizikonun gerçekleşmesine etki etmesi gerektiğini, aksi halde bağlantı koşulunun yerine gelmeyeceğine hükmetmiştir. (www.kazanci.com, çevrimiçi erişim tarihi: 26.12.2023)

⁶²¹ KANER, riziko ağırlaşmasının sözleşmeye aykırılık teşkil etmesi halinde, rizikonun gerçekleşmesi ile riziko ağırlaşması arasında uygun illiyet bağı varsa sigortacının TTK m. 1409 gereğince rizikonun teminat dışı olduğu iddiasında da bulunabileceğini beyan etmiştir. Bknz: KANER, Sigorta Hukuku, s. 33.

⁶²² KANER, Sigorta Hukuku, s. 33.

illiyet bağı kurulamayacağı için sigortacı ifa borcundan tamamen kurtulamayacaktır⁶²³.

Ayrıca rizikonun ağırlaştırılmasıyla ödenecek sigorta parasının artmış bulunması arasında illiyet bağının olması halinde de sigortacı ifa borcundan tamamen kurtulabilecektir⁶²⁴. TTK m. 1445/5'in ikinci cümlesinde açık bir şekilde ödenecek sigorta parasının artmış bulunmasıyla riziko ağırlaşması arasında bir illiyet bağının (bağlantının) bulunması gerektiğinden bahsetmemiştir. Ancak fıkranın birinci cümlesinde görev ihlalinin tazminat miktarına veya bedele etki edebilecek nitelikte olmasından bahsedilmiştir. Madde bir bütün olarak okunduğu ve riziko ağırlaşmasının, rizikonun gerçekleşme ihtimalinin veya doğacak tazminat miktarının artmasına etki edecek nitelikte olması dikkate alındığında tazminat miktarının artmasıyla riziko ağırlaşmasının arasında illiyet bağının olması durumunda sigortacının ifa borcundan tamamen kurtulabileceğini belirtmek gerekecektir⁶²⁵.

c) İfa Borcundan Kurtulmak İçin Sigortacının Sözleşmeyi Feshedip Etmemesi Gerektiği Sorunu

TTK m. 1445/5'in ikinci cümlesinde sigortacının, sigorta ettirenin kasten görevleri ihlal etmesi halinde sözleşmeyi feshedebileceği, bu durumda da sigorta tazminatı veya bedeli ödemeyeceği hüküm altına alınmıştır. Hükümün lafzından sigorta ettirenin görevleri kasten ihlal etmesi halinde sigortacıya fesih hakkı tanındığı ve bu fesih hakkının kullanması halinde ifa borcundan kurtulacağı sonucuna ulaşılmaktadır⁶²⁶.

Sigortacının sözleşmeyi riziko gerçekleştikten sonra fesih hakkına sahip olması çok da makul gözükmemektedir. Zira fesih ileriye etkili olarak sonuç doğurur, bu nedenle de rizikonun gerçekleşmesi ile birlikte tazminat veya sigorta bedelini ödeme borcu doğan sigortacının sözleşmeyi feshederek bu borçtan kurtulması

⁶²³ CEBE, s. 348; AYHAN/ÇAĞLAR/ÖZDAMAR, s. 190.

⁶²⁴ ŞENOCAK, Riziko Ağırlaşması, s. 211-212.

⁶²⁵ ÜNAN, TTK m. 1445/5'de bağlantının, görevleri ihlalin rizikonun gerçekleşmesine veya ödenecek sigorta parasının artmasına etki etmiş olması olduğunu belirtmiştir. ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 493.

⁶²⁶ AYLI, Riziko Ağırlaşması, s. 168.

mümkün gözükmemektedir⁶²⁷. Fesih hakkı yerine sadece sigortacının ödeme borcundan kurtulduğunun öngörülmesi gerekirdi. Zaten TTK m. 1445/5'te kusurun varlığında sigortacı sözleşmeyi feshetmek zorunda olmadan yani hiçbir girişimde bulunmak zorunluluğu olmadan tazminat veya sigorta bedeli ödeme borcunun bir kısmından kurtulabilecektir⁶²⁸. Fakat sigorta ettirenin kastı halinde sigortacının sözleşmeyi feshetmesi gerektiğinin öngörülmesi, kast halinde sigortacının işini zorlaştırmakta, sigortacının harekette bulunmasını zorunlu kılmaktadır. Bu durum kanunun amacına uygun ve tutarlı bir çözüm değildir⁶²⁹. Dolayısıyla sigortacının sözleşmeyi feshetmesine gerek kalmaksızın ödeme yükümlülüğünden kurtulması gerekmektedir.

3. Sigortacının İfa Borcundan Kısmen Kurtulma İmkânı

a) TTK m. 1445/5 Uyarınca İhmalin Derecesine Göre İndirim Yapılması

TTK m. 1445/5'in birinci cümlesinde rizikonun gerçekleşmesinden sonra sigorta ettirenin ihmalinin belirlendiği ve değişikliklere ilişkin beyan yükümlülüğünün ihlal edilmesi halinde bu ihlallerle rizikonun gerçekleşmesi veya tazminat miktarıyla bedelin artması arasında illiyet bağı var ise ihmalin derecesine göre tazminat veya bedelden indirim yapılacağı hükme bağlanmıştır.

Yukarıda da temas ettiğimiz üzere doktrinde fıkranın lafzında yer alan “ve” bağlacını “veya” olarak okuması gerektiğinin ifade edildiğine ve bu görüşün uygulanması gerektiğine işaret edilmiştir. Sigorta ettiren rizikoyu ağırlaştırmama veya ağırlaşan rizikoyu ihbar görevini hafif ihmalle ya da ağır ihmalle ihlal eder ise ihlal derecesine göre tazminat veya sigorta bedelinde indirime gidilecektir⁶³⁰. Ancak sadece görevlerin ihlal edilmesi yeterli değildir, ihlal edilen görevler ile rizikonun gerçekleşmesi veya tazminat miktarının artması arasında illiyet bağının bulunması

⁶²⁷ KENDER, s. 315; AYLİ, Riziko Ağırlaşması, s. 168; ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 490; ÜNAN, Sigorta Ettirenin Görevleri s. 70-71; YILDIRIM, s. 288.

⁶²⁸ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 491-492.

⁶²⁹ KENDER, s. 315.

⁶³⁰ AYLİ, Riziko Ağırlaşması, s. 167. ÜNAN, kanun lafzından rizikonun ağırlaştırılmasındaki kast veya kusurun dikkate alınması gerektiğinin, ihbar görevinin ihlalindeki kast veya kusurun belirleyici olmadığını anlaşıldığı ifade etmiştir. Bknz: ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 490.

gerekmektedir⁶³¹. Başka bir ifade ile görev ihlalleri, rizikonun gerçekleşmesi veya tazminat miktarının artmasının nedeni olmalıdır.

Görevin ağır ihmalle mi hafif ihmalle mi ihlal edildiğine bakılarak oranlama yapılacak ve tazminat miktarı veya bedelde indirim uygulanacaktır. Bu oranlamanın nasıl yapılacağı belirlenmesi gerekmektedir. Ağır ihmalde, hafif ihmale göre daha çok indirime gidileceğine şüphe yoktur. İndirimin ne kadar olacağı da somut olaya göre riziko ağırlaşmasının ne kadar rizikonun gerçekleşmesine ya da tazminat miktarının artmasına etki etmiş olduğu da dikkate alınarak hesaplanacaktır. Fakat iki görev de ihlal edilmişse ne olacak, hangi görevin ihmal derecesine bakılarak indirime gidileceği de saptanmalıdır. Örneğin rizikoyu ağırlaştırmama görevi hafif ihmalle ihlal edilmiş, sigorta ettiren daha sonra rizikonun ağırlaştığının farkına varmış fakat ağır ihmali ile ihbar görevini yerine getirmemiş olsun. Bu halde kanaatimizce, ağır ihmal dikkate alınmalıdır, zira eğer objektif bir riziko ağırlaşmasında ihbar görevi ağır ihmalle yerine getirilmeseydi de ağır ihmal dikkate alınarak indirim uygulanacaktı. Bu nedenle rizikonun hafif ihmal ile ağırlaştırılmasında da durumun değişmemesi gerekir⁶³².

b) TTK m. 1445/5 Uyarınca Ödenen Prim ve Ödenmesi Gereken Prim Arasındaki Orana Göre İndirim Yapılması

TTK m. 1445/5'in üçüncü cümlesinde görevlerin kasten ihlal edilmesi fakat görev ihlalleriyle rizikonun gerçekleşmesi veya tazminat miktarının artması arasında illiyet bağının olmaması durumunda ödenen prim ile ödenmesi gereken prim arasındaki oran dikkate alınarak sigorta tazminatından veya bedelinden indirim yapılacağı hükme bağlanmıştır. Yukarıda sigortacının ifa borcunda tamamen kurtulması hususunda belirttiğimiz illiyet bağı hariç bütün durumlar bu yaptırım için de geçerlidir.

⁶³¹ Sigortacının ifa borcundan tamamen kurtulma bahsinde temas ettiğimiz üzere illiyet bağının tespitinde, uygun illiyet bağı teorisi ve normun amacı dikkate alınmalıdır.

⁶³² YENER, oranlama yapılırken yalnızca rizikoyu ağırlaştırmama görevinin ihlal derecesinin göz önünde bulundurulması gerektiğini, ihbar görevinin ihlalinin derecesinin göz önünde bulundurulmasının oranlamayı güçleştireceğini ifade etmiştir. Bknz: YENER, s. 544.

Sigorta ettiren rizikoyu ağırlaştırmama veya ağırlaşan rizikoyu ihbar görevini kasten ihlal etmesine rağmen ihlal edilen görevler rizikonun gerçekleşmesine veya tazminat miktarının artmasına neden olmayabilir. Nitekim madde lafzında “*bağlantı olmaması*” aranmıştır. Bu ifade illiyet bağının olmaması anlamına gelmektedir. Rizikonun gerçekleşmesiyle veya tazminat miktarının artmasıyla görev ihlalinin arasında hiçbir neden sonuç ilişkisinin olmaması halinde illiyet bağının olmadığına şüphe yoktur. Görev ihlali ile rizikonun gerçekleşmesi veya tazminat miktarının artması arasında neden sonuç ilişkisi olması halinde illiyet bağının olup olmadığının tespit edilmesi gerekecektir, eğer rizikonun ağırlaşması en elverişli neden değil ise burada da illiyet bağı yoktur.

Kanun koyucu, rizikonun ağırlaşmasının, rizikonun gerçekleşmesine veya tazminat miktarının artmasına etki etmediği halde kasıtlı görev ihlallerine yaptırım uygulanması gerektiği düşüncesindedir. Esasında böyle bir yaptırımın öngörülmesi ilk bakışta makul görülebilir. Özellikle TTK m. 1445/1’de sigorta ettirenin görev ihlalinin dahi aramadan prim-riziko dengesinin bozulması dolayısıyla sigortacıya sözleşmeyi feshetme gibi güçlü bir hak tanınması dikkate alındığında kasten görevin ihlalinde tazminat miktarında indirimle gidilmesinin tutarlı olduğu düşünülebilir. Hâlbuki riziko gerçekleşmeden önce riziko ağırlaşması, rizikonun gerçekleşmesi ihtimalini veya doğacak tazminat miktarını arttırmaktadır, yani rizikonun ağırlaşmasının bunlara sebep verme ihtimali mevcuttur. Fakat riziko gerçekleştikten sonra ihtimaller ortadan kalkmakta riziko ağırlaşmasının rizikonun gerçekleşmesine veya tazminat miktarına etki edip etmediği kesin olarak belli olmaktadır. Bu nedenle rizikonun gerçekleşmesine veya tazminat miktarına etki etmeyen riziko ağırlaşması nedeniyle sigorta ettireni sigorta himayesinden kısmen de olsa mahrum bırakmak çok adaletli bir sonuç doğurmayacaktır. Zira o riziko ağırlaşması olmasaydı da aynı durum gerçekleşecektir.

Kasten görevler ihlal edilirse ve görev ihlaliyle rizikonun gerçekleşmesi veya tazminat miktarının artması arasında illiyet bağı yoksa ödenen prim ve ödenmesi gereken prim arasındaki orana göre sigortacının ödeyeceği tutarda indirim yapılacaktır. Bu oran, sözleşmeyle belirlenen prim ile rizikonun ağırlaşması sözleşmenin kurulması aşamasında mevcut olsa idi alınacak olan prim dikkate

alınarak belirlenecektir⁶³³. Sigortacının ağırlaşan rizikoyu sigortalamayacağı durumda nasıl bir oran belirleneceği ise açık değildir⁶³⁴.

c) TTK m. 1445/7 Uyarınca Ödenen Prim ve Ödenmesi Gereken Prim Arasındaki Orana Göre İndirim Yapılması

TTK m. 1445/7'e göre sigortacıya tanınan fesih bildirim süresi ve feshin hüküm ifade etmesi için tanınan süre içerisinde riziko gerçekleşirse ve riziko ağırlaşması ile rizikonun gerçekleşmesi veya tazminat miktarının artması arasında illiyet bağı var ise ödenen prim ile ödenmesi gereken prim arasındaki oran dikkate alınarak indirimde gidilecektir. Görüldüğü üzere fıkranın uygulanması için öncelikle rizikonun gerçekleşmesi gerekmektedir. Ancak rizikonun gerçekleşmesi fıkra da belirtilen süreler içerisinde olmalıdır. Fıkra da görevlerin ihlaline ilişkin bir ibare yer almamakla birlikte riziko ağırlaşmasıyla rizikonun gerçekleşmesi veya tazminat miktarının artması arasında illiyet bağının olması aranmaktadır⁶³⁵.

Fesih bildirim süresi TTK m. 1445/1'de yer alan bir aylık süreyi ifade etmektedir⁶³⁶. Bu süre içerisinde sigortacı fesih bildirimini yapabileceği gibi ek prim talebinde de bulunabilir. Sigortacının riziko ağırlaşmasını öğrendikten sonra bu süre başlayacaktır. Bu bir aylık süre zarfında Sigortacı ek prim talebinde veya fesih bildiriminde bulunmadan riziko gerçekleşirse TTK m. 1445/7 uygulama alanı bulabilecektir. Sigortacı fesih bildiriminde bulunur bu fesih bildirimini de henüz sigorta ettirene ulaşmadan riziko gerçekleşirse TTK m. 1445/7 uygulama alanı bulabilecektir. Fakat fesih bildirimini sigorta ettirene ulaştıktan sonra riziko

⁶³³ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 493.

⁶³⁴ AKGÜN, s. 269. Ödenen prim ile ödenmesi gereken prim arasında oranlama yapılarak indirim yapılması halinde sigortacının ağırlaşan rizikoyu hiç sigorta etmeyeceği iddiası ile karşılaşılabilir. ÜNAN, bu halde sigortacının ağırlaşan rizikoyu sigortalamayacağı için hiç prim almayacağını, bu nedenle oranın sıfır olduğunu ifade etmiş ve bu iddianın dinlenmesi halinde sigortacının ifa borcundan tamamen kurtulacağını belirtmiştir. Fakat bu iddianın dinlenmesinin kanunun amacına aykırı olduğu görüşündedir. Bknz: ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 496. YENER, istisnaen sigortacının ağırlaşan rizikoyu sigorta etmeyeceği iddiasının dinlenerek sigortacının ifa borcundan tamamen kurtulması gerektiği görüşündedir. Bknz: YENER, s.528.

⁶³⁵ CEBE, s. 350. Madde lafzında sadece riziko ağırlaşması ile rizikonun gerçekleşmesi arasında illiyet bağı olması gerektiği yer almıştır. Fakat rizikonun ağırlaşması tazminat miktarının artmasına da sebep olabileceği için her ne kadar madde lafzında yer almasa da rizikonun ağırlaşmasıyla tazminat miktarının artması arasında illiyet bağı var ise maddeyi uygulamak gerekecektir.

⁶³⁶ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 496.

gerçekleşirse fesih bildirimi ile sözleşme sona ereceği için artık TTK m. 1445/7 uygulama alanı bulamayacaktır.

Sigortacı ek prim talebinde bulunur ve ek prim talebi sigorta ettirene ulaşmazsa veya ulaştıktan sonraki on gün içerisinde riziko gerçekleşirse TTK m. 1445/7 uygulanabilecektir⁶³⁷. Fakat ek prim talebinin sigorta ettirene ulaşmasından on gün sonra gerçekleşirse kanun gereğince sözleşme feshedilmiş sayılacağı için fıkra uygulama alanı bulmayacaktır.

Fıkra da öngörülen diğer süre ise fesih hüküm ifade edebilmesi için verilen süredir. Bu süreden maksadın ne olduğu tam olarak belli değildir. Doktrinde bu sürenin, sigortacının fesih bildirimiyle birlikte feshin belirli bir süre sonra hüküm doğuracağını da açıklaması halinde belirtilen bu sürenin ve ek prim talebinde bulunmuşsa bunun kabulü için öngörülmüş olan on günlük sürenin olduğu ifade edilmektedir⁶³⁸.

TTK m. 1445/7’de sigortacının kısmen ifa borcundan kurtulabilmesi sigorta ettirenin kusurunun olmasına bağlanmamış, sadece riziko ağırlaşmasının gerçekleşmesi yeterli görülmüştür⁶³⁹. Başka bir ifadeyle sigortacının fesih hakkının doğması yeterli olacaktır. Zira fıkra da öngörülen süreler fesih hakkının doğmasıyla başlamaktadır. Fesih hakkı, sigortacının rizikonun ağırlaştığını ya sigorta ettirenin ihbarıyla ya da başka bir vasıta ile öğrenmesi halinde doğar. Sigortacının başka bir vasıta ile rizikonun ağırlaşmasını öğrenmesi halinde çoğu zaman sigorta ettirenin ihbar görevini ihlal etmesi söz konusudur. Bu halde rizikonun gerçekleşmesinden sonra TTK m. 1445/5’in mi yoksa 1445/7’nin mi uygulanacağı sorunu meydana

⁶³⁷ ÜNAN, on günlük süre içerisinde sigorta ettiren prim farkını kabul ettiği takdirde kabul beyanını sigorta ettirene ulaştırmadan riziko gerçekleşirse TTK m. 1445/7’nin uygulanabileceğini söylemektedir. Fakat bunun doğru bir çözüm olmadığını da belirtmiştir. Bknz: ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 496, 498. Kanaatimizce ek primi kabul eden sigorta ettirenin bu ek primi sigortacıya ödeyerek sigorta himayesinden tamamen yararlanması gerekir. Zira sigortacının, ek prim talebi kabul edildiği takdirde ifa borcunu tamamen sigorta ettirene karşı gerçekleştirme yönünde iradesi vardır. Bu iradeye rağmen sırf tesadüfi olarak sigorta ettirenin kabul beyanı ulaşmadan riziko gerçekleşti diye sigorta ettireni kısmen hukuki himayeden mahrum bırakmak çok da yerinde olmayacaktır. Bunun yerine sigorta ettirenin sadece prim borcu olduğunu kabul ederek hukuki himayeden tamamen yararlanması sağlanmalıdır.

⁶³⁸ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 496.

⁶³⁹ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 497; KENDER, s. 315. ŞENOCAK, kanunun lafzında yer alan “yapılan değişiklikle” ibaresi nedeniyle hükmün subjektif riziko ağırlaşmalarına uygulanabileceğini ifade etmiştir. Bknz: ŞENOCAK, Riziko Ağırlaşması, s. 208-209.

gelmektedir. Örneğin sigorta ettiren kasten ihbar görevinin yerine getirmemiş olabilir. Fakat sigortacı riziko gerçekleşmeden rizikonun ağırlaştığını öğrenmiş bu nedenle fesih bildirim süresi başlamış olabilir. Bu süre içerisinde de riziko gerçekleşirse TTK m. 1445/5' uygulanacağı takdirde sigortacı ifa borcundan tamamen kurtulabilecekken TTK m. 1445/7 uygulanacağı takdirde ifa borcundan kısmen kurtulabilecektir⁶⁴⁰. Kanaatimizce kanun koyucunun amacı TTK m. 1445/5'in uygulanmadığı hallerde TTK m. 1445/7'nin uygulanmasıdır. Kusurlu görev ihlalleri durumunda TTK m. 1445/7 uygulama alanı bulmayacak, görevlerin ihlal edilmemesi halinde uygulanabilecektir⁶⁴¹.

C. SİGORTACININ RİZİKO AĞIRLAŞMASINA İLİŞKİN İMKÂNLARINI KULLANAMAYACAĞI HALLER

TTK m. 1445/4'te riziko ağırlaşmasına sigortacının menfaatiyle ilgili bir durum, sigortacının sorumlu olduğu bir olay, insani bir görevin yerine getirilmesi veya hayat sigortalarında sigortalının sağlık durumunda bir değişiklik meydana gelmesi sebep olduysa sigortacının TTK m. 1445/1'deki imkânlardan yararlanamayacağı öngörülmüştür. Fıkra lafzında sigortacının sadece fesih ve ek prim talep etme imkânını kullanamayacağı hükme bağlanmışsa da esasen bu durumlar söz konusu olduğunda TTK m. 1445/5 ve TTK m. 1445/7'de tanınan imkânların da kullanılmaması gerekir⁶⁴².

Rizikoyu ağırlaştırıcı davranış sigortacının menfaatiyle ilişkiliyse sigortacı kendisine tanınan imkânları kullanamayacaktır. Bu durum genelde sigortacının sigorta ettirenden bir talepte bulunması sonucunda meydana gelecektir. Sigortacının talebi, aslında sigortacının rizikoyu ağırlaştırıcı davranışa izin vermiş olması anlamına gelecektir. İzin verilen bir davranış neticesinde rizikonun ağırlaşması zaten TTK anlamında bir riziko ağırlaşması teşkil etmeyecektir. Bu nedenle sigortacı,

⁶⁴⁰ AYLI, sigorta ettirenin kusuru bulunsa dahi öngörülen süreler içerisinde rizikonun gerçekleşmesi halinde TTK m. 1445/7'nin uygulanacağı görüşündedir. Bknz: AYLI, Riziko Ağırlaşması, s. 168.

⁶⁴¹ Sigorta ettirenin görevleri ihlal etmediği halde sigorta himayesinden kısmen yararlanması ilk bakışta adaletsiz görünebilir. Fakat riziko ağırlaşmasına ilişkin görevlerin öngörülmesi ve sigortacıya ek prim talep ve fesih hakkının tanınmasının amacının prim-riziko dengesinin sağlanması olduğu dikkate alındığında prim-riziko dengesini bozan riziko ağırlaşması nedeniyle rizikonun gerçekleşmesi veya tazminat miktarını artması sigortacının ödeyeceği tazminat miktarı veya sigorta bedelinde indirime gidilmesinin gerekçesi olabilecektir.

⁶⁴² YENER, s. 252.

kendisine tanınan imkânlardan yararlanamayacaktır. Fakat bazı hallerde sigorta ettiren sigortacının çıkarı doğrultusunda kendiliğinden hareket edebilir. Örneğin metro hattı yapımı için tünelin zamanında bitirilmemesi olasılığında ortaya çıkacak zararlar kefalet sigortası ile teminat altına alınmış, bunun yanı sıra üçüncü kişilere verilecek zararların karşılanması için sorumluluk sigortası da yapılmış olsun. Metro tünelinin zamanın da bitmesi için dinamit kullanılması kararı alınırsa bu durum üçüncü kişilerin zarar görme ihtimalini artıracaktır⁶⁴³. Bu halde sigortacı metro yapımının gecikmesinden daha fazla zarar edeceği için metro yapımını hızlandıran dinamitin kullanılması üçüncü kişilere zarar verilmesi ihtimalini artırsa da sigortacının yararına olacaktır. Bu nedenle sigortacı riziko ağırlaşması dolayısıyla kendine tanınan imkânlardan yararlanma talebinde bulunamayacaktır. Ayrıca sigorta ettirenin sigortacının yararına hareket etmesi yeterlidir, yaptığı fiil sonucunda sigortacının yarar sağlaması şart değildir⁶⁴⁴.

Sigortacının sorumlu olduğu bir olay, sigortacıdan kaynaklanan bir durum anlamına gelmektedir⁶⁴⁵. Sigortacıdan kaynaklanan durumlarda sigortacının bir davranışı veya istemi söz konusudur. Bu da haliyle sigortacının rizikoyu ağırlaştırıcı olaydan haberdar olması anlamına gelecektir, yani esasında sigortacı rizikoyu ağırlaştırıcı davranışa izin vermektedir⁶⁴⁶. Bu da TTK anlamında bir riziko ağırlaşması değildir.

İnsani bir görevin yerine getirilmesi halinde sigortacının kendisine tanınan imkânlardan yararlanamayacağı hükme bağlanmıştır fakat insani görevden kastın ne olduğu tartışmaya açıktır⁶⁴⁷. İnsanlık menfaatini, insani değerleri gözetken ahlak normları olarak tanımlamak mümkündür⁶⁴⁸. İnsani görev yoruma açık bir kavram olması nedeniyle her somut olayda dikkatlice değerlendirilmelidir⁶⁴⁹. İnsani görevler çoğu zaman devamlı bir riziko ağırlaşmasına yol açmayacak, bu nedenle TTK anlamında bir riziko ağırlaşması söz konusu olmayacaktır⁶⁵⁰.

⁶⁴³ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 487.

⁶⁴⁴ ŞENOCAK, Riziko Ağırlaşması, s. 212.

⁶⁴⁵ ŞENOCAK, Riziko Ağırlaşması, s. 212-213.

⁶⁴⁶ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 488.

⁶⁴⁷ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 488; ŞENOCAK, Rizikonun Ağırlaşması, s. 213.

⁶⁴⁸ OMAĞ, s. 150.

⁶⁴⁹ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 488.

⁶⁵⁰ ÜNAN, Kanun Şerhi, s. 488.

Hayat sigortalarında sigortalının yani riziko şahsının sağlık durumunun bozulması hâlihazırda sigorta prim hesabı yapılırken dikkate alınması gereken bir durumdur. Bu nedenle sigortacının öngördüğü bir riziko değişikliğidir⁶⁵¹. Zaten ölüm rizikosuna karşı yapılan hayat sigortalarında, rizikonun gerçekleşmesi riziko şahsının sağlığının ağırlaşması ile mümkün olmaktadır⁶⁵². Riziko ağırlaşmasının öngörülemezlik unsurunu ihtiva etmemesi nedeniyle bu durum zaten TTK anlamında bir riziko ağırlaşması teşkil etmeyecektir.

⁶⁵¹ ŞENOCAK, Riziko Ağırlaşması, s. 213.

⁶⁵² KENDER, s. 314.

SONUÇ

Kişiler hayatta karşılaşılması muhtemel tehlikelerin meydana getireceği zararları, aynı tehlikeye maruz kalma ihtimali olan toplumun mal varlığına başvurarak gidebilmek için sigorta müessesesini kullanmışlardır. Sigorta müessesesini kullanabilmek için de sigorta sözleşmesi akdedmişlerdir. Sigorta sözleşmesinin en önemli unsurlarından birisi hatta sigorta müessesesinin doğuş nedeni rizikodur.

Riziko kavramı, Türk hukukunda tehlike veya risk kavramları kullanılarak da ifade edilmektedir. Riziko, gerçekleşip gerçekleşmeyeceği önceden bilinmeyen veya gerçekleşeceği bilinse dahi ne zaman meydana geleceği bilinmeyen, gerçekleşmesi halinde zarar veya ekonomik ihtiyaç doğuran bir olaydır. Bir olayın riziko olarak tanımlanabilmesi için gelecekte meydana gelecek olan, belirsiz bir olay olması gerekmektedir. Aynı zamanda tarafların iradesi dışında ortaya çıkan, kişinin şahsını veya mal varlığını tehdit eden bir olay olmalıdır. Riziko, sigorta hukuku açısından birçok anlamı içerisinde barındıran bir kavramdır. Rizikonun, sigorta sözleşmesinde belirlenen olayın gerçekleşme ihtimali ve meydana gelecek zarar olma anlamları ağırlaşmaya elverişli olan anlamlarıdır. Bu itibarla rizikonun değişmesinden bahsedebilmemiz için rizikonun gerçekleşme ihtimalinde veya doğacak zarar miktarında bir değişimin meydana gelmesi gerekir.

Riziko, sigorta ettirenin aleyhine değişirse rizikonun hafiflemesinden, sigortacının aleyhine değişirse rizikonun ağırlaşmasından bahsedilir. Bu itibarla rizikonun ağırlaşması, rizikonun değişmesinin bir türünü oluşturmaktadır. Rizikonun değişmesi, rizikonun tamamen değişmesinden farklı bir kavramdır. Zira rizikonun tamamen değişmesinde riziko hafiflemez veya ağırlaşmaz, tamamen yeni bir riziko ortaya çıkar. Riziko tamamen değiştiği zaman rizikonun teminat dışı kaldığından bahsedilebilir. Fakat riziko değişse dahi teminat kapsamında kalmaya devam eder, sadece değişen duruma yönelik birtakım yaptırımlar uygulanabilir. Bu nedenle

rizikonun değişmesi kavramı rizikonun teminat dışı bırakılmasından da farklı muhtevayı haizdir.

Rizikonun ağırlaşması, sigorta sözleşmesi kurulurken beyan edilen riziko faktörlerinin sigorta süresi içerisinde, rizikonun gerçekleşme ihtimalini veya muhtemel zarar miktarını artıracak şekilde değişmesidir. Cumhuriyet döneminin bütün kanunlarında rizikonun ağırlaşmasına ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir. 1926 tarihli Türk Ticaret Kanunu ve 1956 tarihli Türk Ticaret Kanunu rizikonun ağırlaşmasına ilişkin olarak benzer düzenlemelere yer vermiştir. eTTK m. 1291 uyarınca sigorta ettiren, sigortacının izni olmaksızın rizikoyu ağırlaştırdığı takdirde, sigortacının sigorta sözleşmesini bu şartlar altında yapmaması veya daha ağır şartlarda yapması gerekiyorsa sigortacı sözleşmeyi feshedebilecektir. Sigorta ettiren rizikoyu ağırlaştırdığını sekiz gün içerisinde sigortacıya bildirmelidir. Sigortacı rizikonun ağırlaştığını öğrendikten sonra sekiz gün içinde fesh hakkını kullanmalı ve prim tahsili yapmak gibi sigorta sözleşmesinin aynı şartlar altında devam edeceği izlenimi uyandıran bir fiilde bulunmamalıdır, aksi takdirde fesih hakkı düşecek, sözleşme aynı şartlar altında devam edecektir.

TTK ile birlikte riziko ağırlaşması daha ayrıntılı düzenlenmiştir. eTTK döneminde var olan birçok tartışma bu düzenleme ile giderilmeye çalışılmıştır. Fakat düzenlemeler kötü bir şekilde kaleme alınması nedeniyle başka birçok tartışmayı da beraberinde getirmiştir.

Sigorta Genel şartları da riziko ağırlaşmasına ilişkin hükümler barındırmaktadır. Fakat bu hükümler TTK'da öngörülen hükümlerin yarı emredici mahiyeti gereği sigorta ettiren, sigortalı veya lehtarın aleyhine olamayacaktır.

Riziko ağırlaşmasına ilişkin hükümler, TBK'daki sözleşmenin uyarlanması hükümlerini sigorta hukukuna yansıması değil, sigorta hukukuna özgü ayrı bir kurumdur. Ayrıca rizikonun ağırlaşması, sigorta ettirenin davranışına hukuki bir sonuç bağlanan hukuki olay niteliğindedir. TTK m. 1452/3 gereğince ise yarı emredici niteliği haizdir.

Rizikonun ağırlaşması hükümleri ile sigortacı aleyhine bozulmuş olan prim-riziko dengesi yeniden sağlanmaktadır. Riziko ağırlaşmasına ilişkin hükümler sayesinde sigortacı prim-riziko dengesinin kendi aleyhine değişmemesi için bütün riziko ağırlaşmalarını belirleyip sözleşmeyi bu şekilde akdetme zorunluluğundan

kurtulmaktadır. Bu da primin en uygun şekilde belirlenmesine hizmet etmektedir. Öte yandan rizikonun ağırlaşması durumunda sigorta ettiren sigorta himayesinden tam olarak yararlanamama tehlikesi ile karşı karşıyadır. Bu nedenle sigorta ettiren rizikoyu ağırlaştıran davranışlardan kaçınarak daha özenli davranacaktır.

Riziko ağırlaşmasına ilişkin TTK m. 1444 ve m. 1445 hükümlerinin uygulanabilmesi için ilk olarak somut olayda bir riziko ağırlaşmasının varlığından bahsedilebilmelidir. Her riziko değişikliği riziko ağırlaşması teşkil etmeyecektir. Bu nedenle somut olaydaki riziko değişikliğinin birtakım unsurları bünyesinde barındırması gerekmektedir. Öncelikle sigortacının prim hesaplaması yaparken dikkate aldığı önemli riziko faktörlerinde, sigortacının izin vermediği, öngörülemeyen ve devamlı bir değişikliğin meydana gelmesi gerekmektedir. Söz konusu bu riziko değişikliğinin sigorta sözleşmesinin akdedilmesinden sonra gerçekleşmesi lazımdır. Riziko değişikliğinin rizikoyu ağırlaştırdığından bahsedebilmek için rizikonun gerçekleşme ihtimalini veya doğacak zararı arttırmış olmalıdır. En nihayetinde riziko değişikliği, esaslı olmalıdır, yani değişiklik sözleşmenin kuruluş aşamasında olsaydı, sigortacının sözleşmeyi yapmamasına veya daha ağır şartlarda yapmasına neden olmalıdır.

Riziko ağırlaşması, subjektif veya objektif riziko ağırlaşması şeklinde somut olayda meydana gelir. Subjektif riziko ağırlaşmaları, sigorta ettirenin kendi eylemiyle veya başkasının etlemine izin vermek sureti ile rizikonun ağırlaşmasına yol açmasıdır. Başka bir ifade ile sigorta ettirenin iradesine bağlanabilen riziko ağırlaşmaları subjektif riziko ağırlaşmalarıdır. TTK m. 1444 ile sigorta ettirene rizikoyu ağırlaştırmama görevi yüklenmiştir. Bu görevin kapsamına subjektif riziko ağırlaşmaları girmektedir. Madde sadece sigorta ettirenin aktif davranışı ile sebep olduğu riziko ağırlaşmalarını yasaklamaktadır, yoksa sigorta ettirene rizikonun ağırlaşmasından kaçınılması ya da riziko ağırlaşmasını eski hale döndürme görevi yüklenmemiştir.

Subjektif riziko ağırlaşması sigorta ettiren tarafından gerçekleştirilebileceği gibi TTK m. 1412 gereğince sigortalı, sigorta hukuku anlamında temsilci ve lehtar tarafından da gerçekleştirilebilir.

Objektif riziko ağırlaşmaları sigorta ettirenin iradesine bağlanamayan ağırlaşmalardır. Üçüncü bir kişinin fiiliyle veya doğal bir olay sonucunda

gerçekleşebilir. Sigorta sözleşmesi ile riziko ağırlaşmaları belirlenebilir. Fakat tarafların iradesi ile belirlenen riziko ağırlaşmalarının da riziko ağırlaşmasına ilişkin unsurları bünyesinde barındırması gerekmektedir.

Sigorta ettirenin rizikoyu ağırlaştırmama ve ağırlaşan rizikoyu ihbar görevi vardır. Bu görevler TTK m. 1444 ile düzenlenmiştir. Maddenin üst başlığı “Beyan Yükümlülüğü” olsa da riziko ağırlaşmasına ilişkin hükümler birer yükümlülük değil, görevdir. Sigortacı bu görevlerin yerine getirilmesi için sigorta ettirene dava açamaz, icra takibinde bulunamaz. Sigorta ettiren bunları yerine getirmediği takdirde sadece kendisine tanınan sigorta himayesi hakkını tamamen veya kısmen kaybeder.

TTK m. 1444/1’de sigorta ettirenin aktif hareketi ile rizikoyu ağırlaştıramayacağı hüküm altına alınmıştır. Bu görevin kapsamına subjektif riziko ağırlaşmaları girmektedir, dolayısıyla sigorta ettiren ile birlikte sigortalı, temsilci ve lehtar da rizikoyu ağırlaştıramayacaktır. Sigorta ettiren bilerek ve isteyerek rizikoyu ağırlaştırır ise rizikonun kasten ağırlaştığından, yeterli dikkat ve özeni göstermemesi hasebiyle ağırlaştırırsa rizikonun ihmalen ağırlaştığından bahsedilir.

TTK m. 1444/2’de ise sigorta ettirene ağırlaşan rizikoyu ihbar görevi yüklenmiştir. Sigorta ettiren hem subjektif hem de objektif riziko ağırlaşmalarını sigortacıya bildirmek zorundadır. Sigorta ettiren ve TTK m. 1412’de yer alan diğer kişiler rizikonun ağırlaşmasını öğrendikten sonra sigortacıya ihbarda bulunmalıdırlar. Eğer riziko ağırlaşması subjektif bir riziko ağırlaşması ise derhal, objektif riziko ağırlaşması ise on gün içinde sigortacıya ihbar görevi yerine getirilmelidir. Görevin yerine getirildiğinden bahsedebilmek için ihbarın kanunda öngörüle süreler içinde sigortacıya varması gerekmektedir. İhbar her hangi bir şekilde sigortacıya veya acenteye vardığı takdirde görev yerine getirilmiştir.

TTK m. 1445’de riziko ağırlaşmasının hüküm ve sonuçları öngörülmüştür. Madde kötü bir şekilde kaleme alınmış, bu nedenle doktrinde birçok görüşün ortaya çıkmasına sebep olmuştur. TTK m. 1445/1’de sözleşme süresi içerisinde rizikonun ağırlaşması durumunda sigortacıya riziko ağırlaşmasını öğrendiği tarihten itibaren bir ay içerisinde sözleşmeyi fesih ve ek prim talep etme imkânı getirilmiştir. Madde genel nitelikte düzenlenmiş olup sigorta ettirenin görevleri ihlal edip etmemesine bakmaksızın subjektif veya objektif bir riziko ağırlaşması gerçekleştiği takdirde uygulama alanı bulmaktadır. Sigortacı sözleşme süresi içerisinde fesih ve ek prim

talep imkânını kullanabilecektir. Sigortacı bir aylık hak düşürücü süre içerisinde bu imkânlarını kullanmalıdır. Sözleşme başka bir nedenle sona ermiş, hak düşürücü süre geçmiş veya riziko ağırlaşması eski hale dönmüş ise sigortacı imkânlarını kullanamayacaktır.

Sigortacı fesih bildirimini her hangi bir şekilde yapabilir, fakat karşı tarafın tacir olması halinde TTK m. 18/3'te öngörülen şekiller ile yapması ispat açısından önem taşır. Fesih bildirimin bozucu yenilik doğuran hak niteliğinde olması dolayısıyla sigortacı hakkı kullanmakla tükenmektedir. Sigorta ettirene fesih bildirimini ulaştır ulaşmaz derhal hüküm doğurmakta, sözleşme sona ermektedir.

Sigortacı ek prim talebinde bulunur ise sigorta ettiren bunun on gün içinde kabul etmelidir, aksi halde sözleşme kendiliğinden fesih olacaktır. Sigortacı, riziko ağırlaşması sözleşmenin kuruluşu aşamasında var olsaydı talep edeceği prim ile sözleşmede kararlaştırılan prim farkını sigorta ettirenden talep eder. Ek primin sigorta ettiren tarafından kabul edilmesi halinde sözleşme ayakta kalır ve riziko ağırlaşma nedeniyle gerçekleşse dahi sigorta ettiren sigorta himayesinden tamamen yararlanır.

Rizikonun gerçekleşmesi halinde sigortacıya tanınan imkânlar TTK m. 1445/5 ve m. 1445/7 ile kaleme alınmıştır. Bu fıkralarda sigortacıya tanınan imkânlar sigorta ettirenin kusur ile rizikoyu ağırlaştırmama veya ağırlaşan rizikoyu ihbar görevini ihlal etmesine ya da rizikonun ağırlaşması ile rizikonun gerçekleşmesi veya tazminat miktarının artması arasında illiyet bağı olmasına bağlanmıştır.

Sigorta ettiren, kasten rizikoyu ağırlaştırır veya ağırlaşan rizikoyu ihbar görevini kasten ihlal eder ise ve görev ihlalleri ile rizikonun gerçekleşmesi veya tazminat miktarının artması arasında illiyet bağı var ise sigortacı ifa borcundan tamamen kurtulacaktır. Sigortacı görevleri kasten ihlal etmesine rağmen illiyet bağı yoksa sigortacı ödenen prim ile ödenmesi gereken prim oranında tazminat veya sigorta bedelini ödeme borcundan kurtulmaktadır.

Sigorta ettiren rizikoyu ağırlaştırmama veya ağırlaşan rizikoyu ihbar görevini hafif ihmali ya da ağır ihmali ile ihlal eder ve görev ihlalleri ile rizikonun gerçekleşmesi veya tazminat miktarının artması arasında illiyet bağı varsa sigortacı, sigorta ettirenin ihmali oranında tazminat veya sigorta bedeli ödeme borcundan kurtulacaktır.

Rizikonun gerçekleşmesi feshi ihbar süresi içerisinde veya feshin hüküm ifade etmesi için geçen sürede gerçekleşir ve riziko ağırlaşması ile rizikonun gerçekleşmesi arasında illiyet bağı var ise sigortacı ödenen prim ile ödenmesi gereken prim oranında tazminat veya sigorta bedelini ödeme borcundan kurtulmaktadır.

KAYNAKÇA

ADAY, Necat; **Özel Hukukta Yükleni Kavramı ve Sonuçları**, İstanbul, Beta Yayınları, 2000.

ACAR, Serdar; **Kulüp Sigortası Protection & Indemnity**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2008.

ALİŞ, Enes; **Sigortacının Rizikoyu Taşıma Borcu**, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli, 2021.

AKGÜN, Evrim; **Ferdi Kaza Sigortası Sözleşmesi**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2017.

AKGÜN, Evrim; "Hayat Sigortası Genel Şartları'nın Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Uygunluğuna İlişkin Bir İnceleme", **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. 75, S. 2, 2017 (Hayat Sigortası).

AKGÜN, Evrim, "Sigorta Sözleşmelerinde Teminatın Kapsamına Genel Bir Bakış", **Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 12, S. 153 – 154, 2017 (Teminatın Kapsamı).

AKGÜN, Evrim; "Türk Hukuku ve Avrupa Sigorta Sözleşmesi Hukuku İlkeleri (PEICL) Çerçevesinde Rizikonun Ağırlaşması Ve Hafiflemesi", **Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi**, C. 8, S. 91-92, 2012 (Rizikonun Ağırlaşması ve Hafiflemesi).

AMASYA, Serap; "Sigortacının Kanuni Halefiyeti", **Sigorta Davaları**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2020.

ARAL, İrem; "Sigorta Sözleşmesinin Sona Ermesi", **Sigorta Davaları**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2020 (Sözleşmenin Sona Ermesi).

ARAL, İrem; "Tarafların Yükümlülükleri", **Sigorta Davaları**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2020.

ARKAN, Sabih, **Ticari İşletme Hukuku**, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2018.

ARSEVEN, Haydar; **Sigorta Hukuku**, İstanbul, Beta Yayıncılık, 1987 (Sigorta Hukuku).

ARSEVEN, Haydar; “Sigortanın Tarihçesi ve Geri Kalmışlığımızın Sebepleri”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, C. 43 Prof. Dr. S. F. Ülgener’e Armağan, İstanbul, 1987.

ATABEK, Reşat; **Sigorta Hukuku**, İstanbul, Duygu Matbaası, 1950.

ATAMER, Kerim; ”Yeni Türk Ticaret Kanunu Uyarınca Zarar Sigortalarına Giriş“, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, C. 27, S. 1, 2011.

AYHAN, Rıza/ ÇAĞLAR, Hayrettin/ÖZDAMAR, Mehmet; **Sigorta Hukuku Ders Kitabı**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2020.

AYLI, Ali; **İnşaat Bütün Riskler Sigortasında Riziko**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2012 (İnşaat Sigortası).

AYLI, Ali; “Rizikoyu Türk Sigorta Hukukunda Rizikoyu Ağırlaştırmama ve Sözleşmenin Süresi İçerisindeki İhbar Yükümlülükleri”, **İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 10, S. 2, 2011 (Riziko Ağırlaşması).

AYLI, Ali; “Türk Ticaret Kanunu Tasarısının Sigorta Hukukunu Düzenleyen Altıncı Kitabının Genel Hükümlere Ayrılmış Birinci Kısımına İlişkin Bir Değerlendirme”, **Sigorta Hukuku Dergisi**, Özel Sayı:1, 2005 (Değerlendirme).

AYLI, Ali; **Zarar Sigortalarında Prim Ödeme Borcu**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2003.

BAYSAL, Başak; **Sözleşmenin Uyarlanması**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2009.

BOZER, Ali; **Sigorta Hukuku**, Ankara, Güzel İstanbul Matbaası, 1965 (Sigorta Hukuku 1965).

BOZER, Ali; **Sigorta Hukuku**, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1981 (Sigorta Hukuku 1981).

BOZER, Ali; **Sigorta Hukuku**, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2009 (Sigorta Hukuku 2009).

BOZKURT, Tamer; **Sigorta Hukuku Ders Kitabı**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2022.

BURCUOĞLU, Haluk; “Hukukta Uyarılama Özellikle Taşınmaz Kiralarında ve (Dövizde Endeksli) Kredi Sözleşmelerinde Uyarılama”, **İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C. 20, 1996.

BUZ, Vedat; ”Gabin Halinde Edimler Arasındaki Aşırı Oransızlığın Giderilerek Sözleşmenin Ayakta Tutulması”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, C. 19, S. 4, 1998.

CAN, Mertol; **Mesleki Sorumluluk Sigortası Genel Şartlarına Genel Bir Bakış**, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2006 (Mesleki Sorumluluk).

CAN, Mertol; **Türk Özel Sigorta Hukuku (Ders Kitabı)**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2018.

CEBE, Memet Sinan; **Uygulamalı Sigorta Hukuku**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2018.

ÇEKER, Mustafa; **6102 Sayılı Türk Ticaret Kanununa Göre Sigorta Hukuku**, Adana, Karahan Kitabevi, 2014.

DOĞANAY, İsmail; **Türk Ticaret Kanunu Şerhi Üçüncü Cilt**, Ankara, Feryal Matbaası, 1990.

DOĞAN, Gülmelahat; “Aşırı İfa Güçlüğü Nedeniyle Sözleşmenin Değişen Koşullara Uyarlanması”, **TBB Dergisi**, S. 111, 2014.

DURMUŞ, Rukiye Feray; **Yenilik Doğuran Davalar**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2021.

EMİRALİOĞLU, Furkan; **Sigorta Ettirenin Zararı Önleme- Azaltma ve Sigortacının Rücu Haklarını Koruma Görevi (TTK m. 1448)**, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2020.

ERİŞ, Gönen; **Türk Ticaret Kanunu Ticari İşletme ve Şirketler 1. Cilt**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2007, s. 620 (1. Cilt).

ERİŞ, Gönen; **Açıklamalı-İçtihatlı Türk Ticaret Kanunu 5. Cilt**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2010.

ERKAN, Ebru; “Sigorta Sözleşmeleri ve Genel İşlem Koşulu Denetimi”, **Sigorta Davaları**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2020.

FRANKO, Nisim; “Sigorta Akdinde Rizikonun Ağırlaşması (TTK m. 1291)”, **IX. Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu**, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1992.

GÖNÜL KOŞAR, Günhan; **Haksız Fiil Sorumluluğunda Kusur ve Etkisi**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2020.

GÜLEÇ UÇAKHAN, Sema; “Kara Taşıma Sigortaları”, **Sigorta Davaları**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2020.

GÜLHAN, Melisa; **Sigorta Sözleşmesini Sona Erdiren Haller**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2020.

GÜLERCİ, Altan Fahri; **Sorumluluk Hukuku Bakımından Bankacılıkta Risk Kavramı**, İstanbul, Türkiye Bankalar Birliği, 2015.

GÜMÜŞ, Mustafa Alper; **Borçlar Hukuku Özel Hükümler Kısa Ders Kitabı**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2018.

HIRSCH, Ernst; **Deniz Ticareti ve Sigorta Hukuku Ders Notları**, Ankara, 1945.

HIZIR, Serdar; “Türk Ticaret Kanunu’nda Yer Alan Mal Sigortalarına İlişkin Muhtelif Hüküm ve İlkelerin Sorumluluk Sigortasına Uygulanabilirliği”, **TBB Dergisi**, S. 86, 2009.

İMRE, Zahit; “Sigorta Hukukunda Rizikonun Ağırlaşması”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. 12, S. 1, 1946.

KABUKÇUOĞLU ÖZER, Dilek; **Mukayeseli Hukukta ve Uygulamada Hayat Sigortası**, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2005.

KABUKÇUOĞLU ÖZER, F. Dilek; **Mukayeseli Hukukta ve Uygulamada Hayat Sigortası**, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2014 (Hayat Sigortası 2014).

KANER, İnci Deniz; **Sigorta Hukuku**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2018 (Sigorta Hukuku).

KANER, İnci; “Zarar Sigortalarında Sigorta Ettirenin Tehlike ile İlgili Görevleri”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. 54, S. 1-4, 1994.

KAPLAN, İbrahim; **Hakimin Sözleşmeye Müdahalesi**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2013.

KARASU, Rauf; **Karayolları Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası (Trafik Sigortası)**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2016.

KAŞAK, Fahri Erdem; **Sözleşme Özgürlüğünün Sınırı Olarak Kanunun Emredici Hükümlerine Ayırılık**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2021.

KAYA, Feridun (ed.), **Sigortacılık**, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2010.

KAYIHAN, Şaban; **Sigorta Sözleşmesinde Prim Ödeme Borcu**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2004.

KAYIHAN, Şaban/ GÜNERGÖK, Özcan; **Türk Özel Sigorta Hukuku Dersleri**, İstanbul, Umuttepe Yayınları, 2021.

KENDER, Rayegan; **Türkiyede Hususi Sigorta Hukuku**, İstanbul, Beta Yayınları, 1999 (Sigorta Hukuku 1999).

KENDER, Rayegan; **Türkiye’de Hususi Sigorta Hukuku**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2021.

KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, Necip; **Borçlar Hukukuna Giriş Hukuki İşlem Sözleşme**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2017.

KUBİLAY, Huriye; **Özel Sigorta Hukuku**, İzmir, Fakülteler Kitabevi Barış Yayınları, 1999.

KÜÇÜK, Damla; **Yatırımcılar İçin Hukuki Yönden Politik Risk Sigortası**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2016.

MAHMUTOĞULLARI, Serhal Nur; **Avukatlık Mesleki Sorumluluk Sigortası**, Ankara, Ankara Barosu Yayınları, 2007.

MEMİŞ, Tekin; **Sigorta Sözleşmesi Şartlarının Yargısal Denetimi**, İstanbul, On İki Levha Yayınları, 2016 (Yargısal Denetim).

MEMİŞ, Tekin; **Yangın Sigortasında Riziko**, Ankara, Seçkin Yayınları, 2001.

MERGEN BAYER, Yasemen, **Sigorta Hukukunda Riziko Ağırlaşması**, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019.

NOMER, Cahit/YUNAK, Hüseyin; **Sigortanın Genel Prensipleri**, İstanbul, Ceyma Matbaacılık, 2000.

OĞUZMAN, M. Kemal/BARLAS, Nami; **Medeni Hukuk**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2021.

OĞUZMAN, M. Kemal/ ÖZ, M. Turgut; **Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt 1**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2017.

OĞUZMAN, M. Kemal/ÖZ, M. Turgut, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt 2**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2017 (Cilt 2).

OKSAY, Suna (ed.); **Sigorta Şirketlerinin Mali Analizi, Erken uyarı Sistemi ve Derecelendirme (Rating)**, Ankara, Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği, 2006.

OMAĞ, Merih Kemal; “Rizikonun Ağırlaşması ve Diğer Riziko Değişiklikleri”, **Özel Sigorta Hukukuna Hâkim İlke ve Kurumlar (1975-2016) Makaleler-Tebliğler**, İstanbul, On İki Levha Yayınları, 2019 (Riziko Değişiklikleri).

OMAĞ, Merih Kemal; “Riziko Kavramı Açısından Kıdem Tazminatlarının İşverenlerce Sigorta Ettirilmesi Sorunu”, **Özel Sigorta Hukukuna Hâkim İlke ve Kurumlar (1975-2016) Makaleler-Tebliğler**, İstanbul, On İki Levha Yayınları, 2019 (Kıdem Tazminatı).

OMAĞ, Merih Kemal; **Türk Hukukunda Sigortacının Kanuni Halefiliyeti**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2011 (Halefiliyet).

OMAĞ, Merih Kemal; **Türk Sigorta Hukukunda Rizikonun Ağırlaşması Sorunu**, İstanbul, Sigorta Hukuku Türk Derneği, 1985.

ÖZBOLAT, Murat, **Temel Sigortacılık**, Ankara, Seçkin Yayınları, 2010.

ÖÇAL, Akar; **Sigortacılık ve Sigorta Hukuku Hakkında Genel Bilgiler**, Ankara, Sevinç Matbaası, 1971.

ÖLMEZ, Fatih; **Sigortalının Sigortacının Halefiyet Hakkını İhlal Etmeme Yükümlülüğü**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2020.

ÖZDAMAR, Mehmet; "6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Bağlamında Sözleşme Öncesi Aydınlatma Yükümlülüğünü İhlal Eden Sigortacıya Uygulanacak Yaptırım Sorunu", **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. 71, S. 2, 2013.

ÖZDEMİR, Necdet; **Kredi Sigortası**, Ankara, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, 1966.

ÖZTAN, Fırat; **Sigorta Akdinin İnikadında İhbar Mükellefiyeti**, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1966.

SAAT, Dursun; **Makine Kırılması Sigortasında Riziko**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2017.

SEROZAN, Rona; **Hukukta Yöntem - Mantık**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2017.

SEROZAN, Rona; "Yürürlükteki İfa Engelleri Haksız Fiiller Hukukunun Yetersizlikleri ve Bu Yetersizliklerin Aşılmasında Giderek Artan Kavramlar: Sözleşmenin Müspet İhlali ve Culpa İn Contrahendo", **İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C. 15, S. 18, 1990 (İfa Engelleri).

ŞEKER ÖĞÜZ, Zehra/ SEVİNÇ KUYUCU, Aslıhan; **Yeni Türk Ticaret Kanununda Sigorta Hukuku**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2011.

ŞEKER ÖĞÜZ, Zehra; "Sözleşme Öncesi İhbar Görevi", **Sigorta Hukuku Sempozyumları**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2018.

ŞENOCAK, Kemal; "Hayatı Sigorta Edilecek Kişi (Riziko Şahsı) (TTK Madde 1490)", **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, C. 28, S4, 2012 (Riziko Şahsı).

ŞENOCAK, Kemal; **Mesleki Sorumluluk Sigortası**, Ankara, Turhan Kitapevi, 2020 (Mesleki Sorumluluk Sigortası).

ŞENOCAK, Kemal; "Sigorta Ettirenin Rizikoyu Ağırлаştırmama ve Rizikonun Ağırлаşması Halinde İhbar Görevi", **Sigorta Hukuku Sempozyumları**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2018 (Riziko Ağırлаşması).

ŞENOCAK, Kemal; "Sigorta Ettirenin Zararı Önleme ve Azaltma Görevine İlişkin Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi", **Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu**, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2016 (Zararı Önleme).

ŞENOCAK, Kemal, "Sorumluluk Sigortalarında Sözleşme Öncesi İhbar Görevi", **Sigorta Hukuku Sempozyumları**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2018, s. 182.

ŞENOCAK, Kemal; “TTK m. 1412 Anlamında Sigorta Ettirenin Temsilcileri”, **Sigorta Hukuku Sempozyumları**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2018 (Temsilci).

TAŞKIN, Melda; **Krediye Bağlı Hayat Sigortası Sözleşmesi**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2019.

TAŞYÜREK, Hayri; **Kasko Sigortası**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2001.

TEKİNAY, Selâhattin/AKMAN, Sermet/BURCUOĞLU, Hâlûk/ALTOP, Atillâ; **Borçlar Hukuku**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1993.

Türk Hukuk Lügatı, Ankara, Başbakanlık Basımevi, 1991.

ULAŞ, Işıl; **Uygulamalı Can Sigortası Hukuku**, Ankara, Turhan Kitabevi, 200 (Can Sigortası).

ULAŞ, Işıl; **Uygulamalı Zarar Sigortaları Hukuku**, Ankara, Turhan Kitabevi, 2012.

ULUĞ, İlknur; “Sigorta Hukukunda Riziko Kavramı ve Bu Kavramdaki Değişiklikler”, **Türkiye’de Sigorta Hukukunun Sorunları ve Geleceği Sempozyumu (19-20 Kasım 2004)**, Ankara, TBB Yayınları, 2005.

ULUĞ, İlknur; **Trafik Sigortasında Sigorta Ettirenin Borç ve Yükümlülükleri**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1994 (Trafik Sigortası).

ÜNAN, Samim; “2011 Tarihli Türk Ticaret Kanunu'nda Sigorta Ettirenin Görevleri”, **Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu**, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2012 (Sigorta Ettirenin Görevleri).

ÜNAN, Samim; **İsteğe Bağlı Genel Sorumluluk Sigortasında Riziko**, İstanbul, Beta Yayıncılık, 1998.

ÜNAN, Samim; “Sigorta Hukukunda İliyet Bağına İlişkin Bazı Sorunlar”, **Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu**, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2016 (İliyet Bağı).

ÜNAN, Samim; “Sözleşmesel Görevler (TTK 1449)”, **Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu**, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2016 (Sözleşmesel Görevler).

ÜNAN, Samim; **Türk Ticaret Kanunu Şerhi Altıncı Kitap Sigorta Hukuku**, C. I, İstanbul, On İki Levha Yayınları, 2016 (Kanun Şerhi).

ÜNSAL, Oğuzhan; **Rehinli Eşya Üzerindeki Menfaatlerin sigortalanması ve Hukuki Sonuçları**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2021.

YAZICIOĞLU, Emine; **Sigorta Aracıları Hukuku 1**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2010 (Sigorta Aracıları).

YAZICIOĞLU, Emine; **Tekne Sigortası Sözleşmesi**, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2003.

YAZICIOĞLU, Emine/ ŞEKER ÖĞÜZ, Zehra; **Sigorta Hukuku**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2022.

YENER, Merve İrem; **Sigorta Sözleşmelerinde Rizikonun Ağırlaşması**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2020.

YILDIRIM, Hakan; **Karayolu Eşya Taşıma Sorumluluk Sigortalarında Riziko ve Menfaat**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2016.

YÖRÜK, Işıl; **Türk Hukukunda Sözleşmelerin Uyarlanması**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2021.

YÜCER AKTÜRK, İpek; **Satım ve Eser Sözleşmelerinde Gözden Geçirme ve Bildirim Görevleri**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2012.

Online Kaynaklar :

<https://www.lexpera.com.tr>

www.kazanci.com

<https://sozluk.gov.tr/>

<https://tdk.gov.tr>

TEZ ONAY SAYFASI

ÜNİVERSİTE : T.C. GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
ENSTİTÜ : SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HAZIRLAYANIN ADI SOYADI : MERVE ÖZÇELİK ÖZKAN
TEZ BAŞLIĞI : SİGORTA ETTİRENİN RİZİKONUN
AĞIRLAŞMASINA İLİŞKİN GÖREVLERİ
(TTK M. 1444-1445)
SAVUNMA TARİHİ : 31/01/2024
DANIŞMAN : PROF. DR. SERAP AMASYA

JÜRİ ÜYELERİ:**UNVAN, ADI, SOYADI****İMZA**

1. PROF. DR. SERAP AMASYA
2. DR. ÖĞRETİM ÜYESİ KÜRŞAT TANGÜN
3. DR. ÖĞRETİM ÜYESİ MELİSA KONFİDAN

PROF. DR. ULUN AKTURAN

Enstitü Müdürü